

1988/ nr. 5

P. Gh. Ionescu

GLASUL BISERICII



[Handwritten signature]

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLVII. Nr. 5 SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLVI, Nr. 5
SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE
1988



Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

TEOCTIST

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. EPIFANIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMÂN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR :

Diac. MIHAI HAU

CUPRINS

	Pag.
Aspecte ale contribuției poporului român la dezvoltarea / istorică universală — REDACȚIA	5
ÎN DUHUL EVLAVIEI ORTODOXIEI ROMĂNEȘTI	
«Florile recunoștinței noastre» — Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST la Biserica «Sfîntul Gheorghe-Nou» din București	23
ÎN SLUJBA ORTODOXIEI	
Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST în fruntea unei dele- gații a Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile din insula Patmos (Pr. G. Coman și Diac. M. Hau)	31
ARTICOLE ȘI STUDII	
Diac. Prof. Emil Cornișescu, 300 de ani de la urcarea pe tronul Țării Româ- nești a lui Constantin Brîncoveanu	46
Pr. Ioan Dinu, Voievodul Constantin Brîncoveanu în cultura și ortodoxia noastră românească	50
Victor Simion, Arta brîncovenească sau considerații despre noul stil românesc din secolele XVII—XVIII	59
Anca Vasiliu, Convenție și libertate în iconografia picturilor murale brînco- venești	70
Diac. prof. Emil Cornișescu, Sfînta Scriptură în limba română la împlinirea a 300 de ani de la prima ei apariție integrală, la București (1688—1988)	80
ȘTIRI ECUMENICE	
Diac. Toader Doroftei, Știri din viața comunităților ortodoxe de peste hotare	97
DOCUMENTARE	
Daniel Barbu, Două icoane de la Mitropolitul Antim Ivireanul (retorică și iconografie)	102
Prof. dr. Sebastian Barbu-Bucur, Șărban, «Protopsaltul Țării Românești» (1689 — ante 1765)	118

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

a) *Archiepiscopia Bucureștilor:*

Pr. Ioan Bănățeanu, <i>Agenda de lucru a P. F. Patriarh TEOCTIST pe lunile iunie—octombrie</i>	148
Diac. Mihai Hău, <i>Vizite pastorale, slujbe arhieresti, cursuri de ghizi, cursuri misionar-pastorale, conferințe misionare, sfințiri de biserici, hramuri, etc.</i>	151
Pr. Stănculescu Ștefan și Pr. Stănculescu Constantin, <i>Sfințirea bisericii din parohia Poroschia, Teleorman</i>	156
Diac. Emil Cornițescu, <i>Resfințirea bisericii din parohia Căprioru și Ciocina, Slobozia</i>	159
Redacția, <i>Parasit la doi ani de la trecerea la cele veșnice a patriarhului Iustin Moisescu</i>	161
Pr. Hr. Bărbuleanu, † <i>Preotul Corneliu Sava</i>	163

b) *Archiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos*

Pr. Eugen Drăgoi, <i>Știri</i>	165
--	-----

c) *Episcopia Buzăului*

Pr. Grigorie Dionisie, <i>Știri</i>	173
---	-----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Mitropolitul Nicolae Corneanu, <i>Patristica Mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creștine</i> , Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1988 (prof. David Popescu)	193
«NEA SION», Ierusalim, 78 (1986), vol. 78, nr. 1—12, ian.—dec. (Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe)	200



ASPECTE ALE CONTRIBUȚIEI POPORULUI ROMÂN LA DEZVOLTAREA ISTORICĂ UNIVERSALĂ

Istoria poporului român pune în lumină, cu forța de netăgăduit a faptelor, adevărul că trecutul nostru național se reazemă, ca pe puternice și trainice coloane, pe o neostenită putere de muncă și creație, pe atașamentul nestrămutat față de pământul strămoșesc, pe voința noastră de a trăi liberi, singuri stăpini pe soartă. Dragostea față de glia părintească, față de limba, portul și obiceiul străbun, setea de dreptate și voința de libertate și unitate au dat românilor puterea de a se împotrivi oricăror vitregii ale vremurilor și nu o dată de a se ridica deasupra lor, înzecindu-le energiile, călindu-le brațele, oțelindu-le cugetele.

Afirmându-se în decursul vremurilor ca un puternic factor de progres și civilizație, cu contribuții importante la tezaurul creației materiale și spirituale a omenirii, la înflorirea geniului uman, poporul român se poate mindri cu trecutul său, cu locul pe care-l ocupă în rindul popoarelor lumii. Descifrarea tot mai limpede, în ultimul timp, a acelor elemente care conferă civilizației românești o pecete de neconfundat în procesul devenirii umane — echilibrul și forța, armonia cumpănită și lipsa de ostentație, sobrietatea și împlintarea adincă în realitățile vieții, deschiderea și puterea de sinteză, mărturisite de la faptul politic pînă la opera literară sau plastică, de la mit și baladă la construcția spirituală — indică, de la bun început, timbrul aparte al prezenței românilor în ansamblul istoriei universale.

În general vorbind, istoria universală reprezintă un cadru de referință, cuprinzător în spațiu și timp, un sistem de valori sacre ale umanității, cum sînt libertatea și egalitatea socială, unitatea și independența națională, pacea și colaborarea între popoare, din perspectiva cărora se dezvăluie mai limpede devenirea istorică a unui popor. De la înălțimea cunoașterii istoriei universale putem, într-adevăr, deduce mai clar, rolul și locul ocupat de fiecare popor în procesul devenirii umane, precum și sensul și semnificația unor fapte și sentimente istorice naționale.

Prin locul și rolul unui popor în istoria universală se înțelege contribuția sa originală la dezvoltarea economică, la viața politică ori la propășirea cultural-spirituală privite din perspectiva unui continent sau a lumii, căci, ceea ce numim istorie universală nu există decît în și prin istoriile diferitelor popoare, este rezultatul, sinteza reprezentativă a aportului inconfundabil al fiecăruia dintre ele înscris pe coordonatele cele mai de seamă ale existenței și dezvoltării lor. Prin urmare, a scoate

în evidență istoria unui popor nu înseamnă a da dovadă de «particularism» sau «autohtonism», căci, prin aceasta, nu se neagă sau subestimează nicidecum istoria altor popoare. Dimpotrivă, recunoscând și respectând civilizația tuturor popoarelor, mari, mijlocii și mici, istoria națională pune în valoare ceea ce este mai reprezentativ, mai trainic și mai valoros în civilizația propriului popor, contribuția lui la istoria universală. Dezvoltându-se de sine stătător, potrivit condițiilor sale concret-istorice, fiecare popor se ridică pe culmile civilizației universale în măsura în care specificul său național dă expresie notei distincte de asimilare și de dezvoltare proprie, originală a valorilor și năzuințelor celor mai înălțătoare ale umanității. Apare, astfel, tot mai limpede că numai conturându-și pe deplin specificul național, un popor se poate afirma în istoria și civilizația universală. Totodată, dacă se are în vedere că nu există în raport cu istoria nici un popor etern creditor, că toate popoarele au dat ceva, într-un fel sau altul, istoriei celorlalte, dar toate popoarele au și primit mult de la celelalte, atunci, a situa exact un popor în istoria universală, înseamnă a-i defini cu toată rigoarea, atît contribuțiile, cît și «debitele». De aceea, relevarea caracterului distinct al istoriilor naționale în istoria universală, pe de o parte, și sublinirea influențelor reciproce, raționale, care nu dăunează propriilor valori, pe de altă parte, constituie modalitatea esențială de a evidenția implicarea diferitelor popoare în circuitul universal, rolul și contribuțiile lor specifice la progresul umanității. În epoca noastră — a cărei trăsătură definitorie este vocația de participare activă a tuturor popoarelor la rezolvarea problemelor majore ale contemporaneității — sfera de cuprindere a conceptului de istorie universală s-a lărgit mereu, referindu-se astăzi la întregul proces al dezvoltării umane, la care contribuie, după condiții și posibilități, întreaga comunitate mondială. În studierea istoriei universale, o atenție deosebită se acordă în zilele noastre interferențelor cu rol însemnat în progresul societății, știut fiind că istoria popoarelor este și istoria unor legături permanente, a unor neîntrerupte schimburi de bunuri materiale, a unor receptări și transmiteri permanente de valori spirituale. Este îndeobște cunoscut faptul că împrumuturile sau sintezele au loc mai ales între popoare vecine, dar și între marile unități de civilizație existente. Poporul român, situat în sud-estul Europei, și-a desfășurat viața istorică în strînsă legătură cu popoarele din zonă, cu care a căutat să conviețuiască pașnic și să conlucreze strîns pentru apărarea și afirmarea ființei sale naționale, a intereselor vitale împotriva dominației străine. Totodată, poziția geografică a teritoriului patriei noastre a favorizat un contact permanent atît cu marile curențe de civilizație de pe continent, cît și cu cele din afara Europei. Pe pămîntul românesc treceau drumurile de comerț care uneau, pe de o parte, Europa centrală cu Peninsula Balcanică și Marea Egee, pe de altă parte, Marea Baltică cu Marea Neagră. Așezarea către gurile Dunării, una dintre marile căi de comunicație ale Europei, a întărit raporturile popoului român cu popoarele continentului și i-a deschis, în același timp, prin Marea Neagră, legăturile cu Asia Mică și lumea mediteraneană. Prin poziția sa geografică și baza istorică de cultură și civilizație, poporul român a fost o adevărată punte între Răsărit și Apus, participînd pe multiple planuri și într-o notă originală la constituirea civiliza-

ției europene și la schimbul de valori între Occident și Orient. În această perspectivă, se poate afirma că, într-o anumită măsură, însăși alinierea ținuturilor carpato-dunărene la aria mai vastă în care s-a desfășurat, cu multe sute de mii de ani în urmă, procesul de antropogeneză — demonstrată de unelele paleolitice descoperite pe valea Dirjovului, în părțile Oltului, ce mărturisesc un efort tehnologic conștient — are valoare de simbol pentru integrarea poporului român în dinamica vieții istorice universale. Pe linia aceleiași dezvoltări istorice — desfășurată secole și milenii de-a rîndul în consens cu aceea din spațiul euro-asiatic, din cel egeeo-mediteranean și din cel al Asiei Mici — se consuma pe teritoriul de astăzi al țării noastre, acum mai bine de cinci mii de ani, un fenomen cultural de rezonanță pentru întreg neoliticul european. Este vorba de apogeul atins — de străvechea civilizație de la Carpați, Dunăre și Marea Neagră — în arta preistorică a lutului, în meșteșugul ceramicii, din care s-au făcut neîntrecute vase și statuete. Dacă ar fi să amintim, în această ordine de idei, doar de inegalabila olărie policromă de Cucuteni, contemporană cu ceea ce au creat cretanii ori miceneenii din bazinul estic al Mediteranei — în care eleganța liniilor, armonia culorilor și neașteptatele combinații de motive își dădeau mina cu remarcabila abilitate tehnologică — sau de statuetele din lut ars de notorietate mondială ale culturii Hamangia, descoperite la Cernavodă — «Ginditorul» și perechea sa feminină — tot am avea o imagine elocventă asupra contribuției spațiului carpato-danubiano-ionic la înflorirea artei universale a timpurilor «primitive».

Mergînd pe firul istoriei, în perioada de trecere de la neolitic la epoca metalelor, pe teritoriul de astăzi al țării noastre — precum și în partea sud-estică a continentului european și în unele zone, mai ales, litorale, din Asia Mică — au avut loc profunde transformări etnice și lingvistice, care au dat naștere neamului tracic, despre care Herodot afirmă că «după cel al indienilor, este cel mai numeros dintre toate». Astfel, în creatorii strălucitei culturi a bronzului din spațiul românesc, în meșterii specializați în prelucrarea aurului carpatic — ce nu erau cu nimic mai prejos față de cei din Micene —, în lucrătorii atelierelor-turătorii din Transilvania, care au făcut arme, unelte și podoabe de o rară originalitate, unele adevărate capodopere prin finețea, decorațiunea și funcționalitatea lor — provocînd o «explozie» a metalurgiei bronzului care, vreme de cîteva secole, va domina și influența întreaga metalurgie europeană pînă spre Alpi, Scandinavia și Caucaz —, în eroii traci participanți la războaiele troiene, porniți și din regiunile carpato-dunărene — după cum o atestă ceramica de tip Zimnicea și Babadag, descoperită în straturile Troiei, în urma săpăturilor arheologice —, trebuie să vedem pe cei mai îndepărtați strămoși direcți ai noștri, care au asigurat continuitatea, unitatea și vitalitatea temeliei de patru milenii a poporului român.

În prima epocă a fierului, concomitent cu accentuarea procesului de individualizare tot mai pregnantă a lumii tracice în contextul etnic european, se produce fenomenul de delimitare și consolidare, în cadrul marelui neam tracic, a ramurii de nord a acestuia, a geto-dacilor — avînd o civilizație, o cultură și o istorie politică pe care n-au egalat-o

celelalte neamuri — atât de frecvent amintiți mai apoi în izvoare și identificați din punct de vedere arheologic în întreaga arie cuprinsă între Balcani, Carpații păduroși, Dunărea mijlocie și litoralul vestic și nord-vestic al Pontului Euxin pînă la malurile Tyrasului. Geto-dacii vor continua și amplifica dialogul inițiat cu secole în urmă de strămoșii lor tracii, cu lumea miceneană și troiană, dovedind o remarcabilă receptivitate la procesele innoitoare ale antichității, o implicare profundă în evenimentele epocii și un desăvîrșit spirit creator. Reluînd cu inteligență unele elemente de cultură materială de la popoarele înaintate cu care au venit în contact, geto-dacii «au primit» puternice influențe grecești și apoi romane, dar, în același timp, au oferit la rîndul lor o consistență spirituală superioară și originală, pe care literatura antică a consemnat-o, uneori, cu respect și admirație, făcînd din geto-daci un popor fabulos, prin vitejie, înțelepciune și spiritul lor de dreptate. Cutezanța geto-dacilor de a se fi opus înaintării uriașei armate persane a lui Darius I, în anul 514 î.d.Hr., pe care, desigur, nu aveau forța necesară pentru a o stăvili, a stat la baza creării unei faime ce avea să se perpetueze mai multe decenii după eveniment, pînă în vremea în care Herodot își va scrie cunoscutele sale «Istorii», unde va menționa cu siguranță și exactitate : «geții sînt cei mai viteji și mai dreپți dintre tracii». Temeritatea faptei trebuie să fi dobîndit în mintea contemporanilor dimensiuni fantastice, mai ales în ochii celor ce n-au schițat nici un gest de împotrivire în fața invadatorilor, care au văzut cu admirație în atitudinea geto-dacilor un exemplu de înaltă valoare morală, ce i-a impus în conștiința istorică a Europei și în respectul popoarelor civilizate ale lumii de atunci.

Secolele următoare vor marca o continuă creștere a puterii geto-dacilor, cît și o tot mai frecventă și la fel de elogiasă înregistrare a lor în izvoare. Participarea geților dobrogeni la campania din toamna anului 429 î.d.Hr., în Chalcidica, din Macedonia, în timpul războiului peloponezic, ca aliați ai Atenei, capabili la acea dată să pregătească o importantă armată, îndeosebi cavalerie ; consemnarea celui anonim «his-trianorum rex», conducătorul unei uniuni de triburi getice dintre Dunăre și Marea Neagră, din episodul încercării de pătrundere a sciților lui Ateas în Dobrogea, pe la 339 î.d.Hr. ; a celor 4000 de călăreți și 10.000 de pedestrași geți din Cîmpia Română, care au opus o rezistență înverșunată lui Alexandru cel Mare la anul 335 î.d.Hr., pe malul stîng al Dunării, obligîndu-l pe agresor să evite o angajare în adîncurile teritoriului lor ; a geților din nordul gurilor Dunării care, în anul 326 î.d.Hr., au nimicit armata macedoneană a lui Zopyrion, unul dintre generalii de frunte ai lui Alexandru cel Mare, care a întreprins o expediție peste Dunăre împotriva Olbiei și altor orașe grecești nord-pontice, cît, mai ales, a înțeleptului Dromichaites, învingătorul în două rînduri, în anii 300 și 292 î.d.Hr., al puternicului și orgoliosului rege Lysimach, fostul general al lui Alexandru cel Mare, pe care l-a și luat prizonier, reprezentînd tot atîtea prilejuri pentru contemporani de a releva multiplele calități militare și morale ale geto-dacilor.

În veacul al II-lea î.d.Hr., cetățile grecești de pe litoralul vestic al Mării Negre solicită protecția puternicilor bazilei geți Zalmodegikos și Remaxos, care stăpîneau Dobrogea, o parte a Basarabiei și Moldova, împotriva atacurilor dușmanilor din sud. Tot acum, Oroles, conducătorul uniunii de treburi geto-dace din Transilvania, se opune cu armele, pe la anul 200 î.d.Hr., atacurilor repetate ale bastarnilor, iar geții sud-dunăreni și cei transilvăneni, însumînd 10.000 de călăreți și tot atîția pedestrași, chemați în ajutor de Perseu, la anul 168 î.d.Hr., împotriva romanilor, după cum ne informează Appian, se întorc din drum, fără să intre în luptă, neacceptînd condițiile puse de regele macedonean.

Este vremea în care geto-dacii încep să bată monedă de argint proprie, în patru sau cinci tipuri monetare, corespunzător spațiului lor de locuire. Totodată, vechile fortificații, cu șanțuri și valuri de pămînt, lasă locul unor cetăți de tip dava, adevărate reședințe politico-militare și spirituale, centre economice și comerciale dens locuite, cu sanctuare, altare și cu o arhitectură civilă și militară ce depășea adesea realizările tuturor populațiilor din afara lumii greco-romane. În vatra de permanență locuire a geto-dacilor se distinge — din punct de vedere al importanței economice, spirituale și strategico-militare — Transilvania, inima Daciei, cu sistemul ei de cetăți de neasemuit cu altele în întregul «Barbaricum». În acest sistem, se detașează capitala Daciei — Sarmizegetusa Regia — și cetățile din jur — Costești, Blidaru, Piatra Roșie, Dealul Grădiștii, Piatra Craivii și multe altele —, precum și ingenioasele fortificații de baraj din zona Porților de Fier a Transilvaniei — ca cele de la Tapae — expresie a geniului militar al strămoșilor noștri. Este neîndoielnic faptul că tehnica de construcție a celor mai puternice fortificații dacice s-a inspirat din arhitectura militară elenistică. Trebuie să spunem, însă, că dacii au perfecționat această tehnică. Oricum, complexul de cetăți din Munții Orăștiei este unic în Europa.

Dezvoltarea economică și socială a geto-dacilor a impus, în jurul anului 70 î.d.Hr., unificarea politică a autohtonilor de pe toată întinderea locuită de ei, într-un stat centralizat și independent, cu cele mai vaste hotare etnice, sub conducerea lui Burebista, «cel dintii și cel mai mare dintre regi din Tracia», după cum se menționează în inscripția lui Aconion de la Dionysopolis, fapt care, fără îndoială, reflectă influența deosebită a acestuia în sud-estul continentului european. În timpul lui Burebista, statul dac se întindea spre nord-vest pînă la Munții Slovaciei și Dunărea mijlocie, spre sud pînă la Balcani, spre sud-est pînă la țărmul Mării Negre — incluzînd și orașele grecești aflate aici, de la Olbia pînă la Apollonia —, iar la est pînă la Nistru și gurile Bugului. Unitatea politică la care ajunsese geto-dacii sub Burebista, reprezintă un fenomen singular în epoca aceea, nici una din marile etnii europene — celții, germanii, sarmații — neizbutind să realizeze ceva analog. Realizînd unificarea, Burebista a introdus Dacia preromană în circuitul universal de atunci și a ridicat-o alături de statele mari ale antichității, cum erau cele elenistice și cu deosebire cel roman. În vara anului 48 î.d.Hr., de pildă, Pompeius, singurul reprezentant legal al Republicii Romane, primindu-l pe ambasadorul regelui geto-dac la Heracleea Lyncestis din Macedonia, recunoștea pe Burebista ca monarh suveran și independent.

În vremea lui Burebista, Dacia era înfloritoare economic, avea o apreciabilă cultură materială și spirituală, dispunea de o populație numeroasă și de un potențial militar ridicat. Totodată, ea era împinzită cu cetăți puternice de piatră, cu centre «oppidane» și așezări rurale prospere. Descoperirile arheologice demonstrează că dacii aveau cunoștințe avansate în metalurgia fierului, iar civilizația făurită de ei atinsese un înalt grad de dezvoltare, putînd fi comparată cu cea a celților — meșteri recunoscuți ai antichității în prelucrarea metalelor. Deși, cum se cunoaște, metalurgia fierului n-a fost inventată pe meleagurile noastre, dacii au creat unelte de fier specializate și bine adaptate, din punct de vedere tehnic, operațiilor ce urmau a fi executate cu ajutorul lor, cunoscînd pînă și călirea diferențiată a diverselor părți ale uneltelor, ceea ce demonstrează că ei au depășit pe tărîmul metalurgiei fierului toate popoarele europene din afara lumii greco-romane, cu excepția celților, pe care, însă, fără îndoială, i-au egalat. Intensificarea producției meșteșugărești — metalurgia fierului, a aurului și argintului, baterea monedei, prelucrarea lemnului, a pieilor, olăritul și țesutul — a atras după sine dezvoltarea pe scară largă a agriculturii și creșterii vitelor și, bineînțeles, amplificarea schimburilor cu populațiile vecine. În locul vechilor cutume tribale, Burebista a introdus un cod de legi și a înfăptuit o reformă religioasă, consolidînd, astfel, și pe plan legislativ și spiritual unitatea internă a statului dac, ceea ce a reprezentat, desigur, un element de progres, subliniînd, în același timp, caracterul său centralizat. În acest sens, istoricul și geograful grec Strabon spune că Burebista a înălțat atît de mult poporul său, «prin exerciții, cumpătare și supunere față de legi, încît, în cîțiva ani, a creat un stat puternic, ajungînd să fie temut și de romani», punînd în lumină, prin această apreciere, toată forța și independența statului dac în raport cu cel roman sau vreun stat elenistic.

Se știe, de asemenea, că Burebista avea o concepție clarvăzătoare în ceea ce privește relațiile externe. Înțelegînd că primejdia cea mare pentru daci venea din partea Romei, Burebista a căutat să sprijine orice încercare de slăbire a forțelor ei. După ce a stabilit strînse legături cu Mitridate al VI-lea Eupator, regele Pontului, aflat în război cu romanii, și a încheiat o alianță cu Ariovist, conducătorul mării uniuni de triburi germanice, împotriva Romei, el a intervenit, în anii 50—48 î.d.Hr., în disputele pentru putere din Senatul roman, intrînd în tratative cu Pompeius, rivalul lui Caesar, ceea ce evidențiază suficient de limpede rolul politic pe care îl juca Dacia în viața continentului, precum și forța militară de care dispunea. Antichitatea a înregistrat faptul că Burebista putea ridica o oaste de 200.000 de luptători. Chiar dacă cifra cuprinde o oarecare exagerare — deși, dată fiind întinderea statului dac, o asemenea armată, uriașă pentru vremurile acelea, nu era imposibil de realizat — ea a fost provocată de teama pe care o inspirau dacii statului roman, cel mai puternic stat al timpului. Burebista devenise stăpînul de necontestat al centrului și sud-estului european rămas în afara dominației romanilor și cel mai de seamă adversar al acestora, «căci, trecea Dunărea fără să-i pese de nimeni și prăda din Tracia pînă în Macedonia și Iliria»

— cum menționează Suetonius. Nu este de mirare, deci, că Caesar, ieșind biruitor asupra lui Pompeius în bătălia de la Pharsallos, a început să se pregătească din răspuțeri pentru un război împotriva lui Burebista. Asasinarea lui Caesar la Idele lui Marte în anul 44 î.d.Hr., a amânat pentru mai multă vreme această confruntare între Roma și statul dac.

După ieșirea marelui rege geto-dac de pe scena istoriei, prin anul 44 î.d.Hr., statul său se împarte, mai întâi, în patru, apoi, în cinci formațiuni politice mai mărunte, dar unitatea etnică, cea de cultură și lingvistică a dacilor n-a fost afectată, iar tradiția statală statornicită de Burebista se păstrează. Așa se explică refacerea unității politice și militare a dacilor puțin înainte de urcarea lui Decebal pe tron. Nucleul polarizator al statului în timpul lui Decebal — recunoscut ca singur rege al dacilor de împăratul Domițian prin tratatul din anul 89 d.Hr. — se găsea, desigur, în zona intracarpatică, acolo unde apărarea era mai ușoară decât pe Dunăre, unde romanii se și instalaseră. Dacii, hotărâți să-și apere țara și libertatea, stabilesc cu Imperiul roman legături cînd cordiale, cînd ostile, însușindu-și elemente ale civilizației romane și rezistînd politic și militar expansiunii acestora, timp de peste un secol.

Regatul lui Decebal se înfățișa, astfel, ca o autentică putere a lumii antice, capabilă să se confrunte cu Imperiul roman, resursele forței sale militare avîndu-și sorgintea în unitatea neamului geto-dac. Dar, existența unui stat independent și puternic între Dunăre și Carpați stînjea considerabil planurile de cucerire și dominație ale Imperiului roman, motiv pentru care confruntarea dintre Dacia și Roma dobîndea o însemnătate cel puțin continentală, pentru că Decebal, nu era doar rege al dacilor, ci reprezenta «frontul barbar» în fața puterii militare a romanilor. Astfel, cele două expediții ale lui Traian au căpătat o însemnătate de istorie universală, în loc de a fi o acțiune militară pe plan local. Desfășurate timp de cîteva decenii, cu momente de înțelegere și acalmie, războaiele daco-romane s-au încheiat în anul 106, cu ocuparea, după mari eforturi militare, a statului dac, regele Decebal intrînd în istorie ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței.

Desigur, cucerirea romană a avut consecințe dintre cele mai grele pentru daci, care, din popor liber, cu stat propriu și civilizație avansată, au fost supuși pe plan politic și militar, iar Dacia înglobată ca provincie Imperiului roman și supusă unui puternic proces de romanizare. Dar, eroicul popor geto-dac n-a putut fi îngenuncheat și cu atît mai puțin lichidat. Adaptîndu-se noilor forme de activitate impuse de romani, dacii vor continua să trăiască în toate regiunile cucerite, atît în așezările rurale, cît și în cele urbane, constituînd majoritatea populației în Dacia romană. Unitatea etno-culturală a băștinașilor, alături de comunitatea lor de teritoriu, de civilizație, de limbă și de tradiție, ce veneau din adîncul mileniilor, a constituit, împreună cu permanența idealurilor de libertate și independență, portaltoii viguroși ai procesului de romanizare.

Ca și în alte provincii mai vechi, romanii au introdus în Dacia formele proprii de organizare politică și administrativă, cultura și civilizația lor, limba latină, felul de trai roman provincial, recurgînd la o colonizare de mare amploare și de lungă durată. La scurtă vreme după

cucerire, provincia carpatică a cunoscut o activitate economică prosperă și s-a integrat pe deplin în noul curs al vieții romane, menținându-și însă unele particularități locale, impuse de condiția sa geografică și de specificul populației băștinașe. Viața romană și limba latină au cuprins și marea masă a dacilor, care s-au integrat ireversibil în romanitate. Procesul romanizării, care a fost complex, îndelung și diferențiat ca ritm, adâncime și cuprindere, nu a sfărâmat unitatea substratului tracic, ci, dimpotrivă, a fortificat și mai mult acest substrat, asigurându-i dănuirea pe aceleași meleaguri pe care le locuiseră geto-dacii. Astfel, coloniștii romani și băștinașii daci au făurit împreună o viață nouă într-o țară străveche și bogată, dând naștere unui popor harnic și dirz — poporul român. Romanitatea poporului nostru vine, deci, din adâncuri străvechi, acolo unde s-a topit, într-o indestructibilă și vastă sinteză, factorul dac cu cel roman. «Graiul» acestei sinteze a fost latina, din care va deriva româna, iar spiritualitatea ei a devenit creștinismul. Aceasta este pagina măreață de istorie care s-a scris pentru eternitate în spațiul carpato-danubiano-pontic. Procesul etnogenezei poporului român a adus, astfel, o contribuție originală, remarcabilă și semnificativă în viața continentului în secolele de început ale primului mileniu. Retragerea din Dacia, în dreapta Dunării, a legiunilor romane, aparatului administrativ și a unei părți a populației urbane — începută în anul 271 din ordinul împăratului Aurelian — a marcat o fază distinctă în evoluția istorică în spațiul carpato-danubiano-pontic, fără să ducă, însă, la întreprinderea procesului de etnogenază a poporului român. Majoritatea populației daco-romane a rămas pe loc, constituind elementul etnic de continuitate, și a menținut o strinsă legătură cu romanitatea sud-dunăreană. Un important factor de cimentare l-a constituit acum limba de sorginte latină, precum și creștinismul, cu liturghia în latina populară, care se bazau pe raporturi strinse cu Imperiul roman, de unde au primit mereu influxiuni materiale și spirituale. În contact cu valurile de populații migratoare, daco-romanii au adoptat forme de organizare impuse de noile condiții istorice. Ei s-au retras în mediul rural, mai ferit de atacurile migratorilor și mai potrivit cu îndeletnicirile lor de agricultori și crescători de animale, trăind în obști sătești și practicând, concomitent, meșteșugurile tradiționale. Lumea rurală a devenit, astfel, în perioada frământată a migrațiilor, centrul de greutate și spațiul de existență daco-romană. Migratorii, indiferent de etnia lor, n-au format niciodată majoritatea demografică în Dacia și n-au acoperit toate teritoriile ei. Aceștia au rămas doar minorități etnice, enclave de alogeni, care fie că au plecat spre alte zări, fie că s-au topit definitiv în romanitatea acestui pământ. Factorul de permanență social-etnică și culturală, fermentul mutațiilor spre civilizație și progres l-au constituit mereu autohtonii, superiori numeric și cultural.

Relevînd ideea continuității noastre neîntrerupte în spațiul carpato-danubiano-pontic, se cuvine să adăugăm că poporul român, unul dintre cele mai vechi popoare din Europa și printre puținele care și-au avut dintotdeauna aceeași vatră de locuire, una și aceeași patrie, a fost nevoit, încă din faza etnogenezei, datorită așezării sale geografice în «calea tuturor răutăților», cum zice cronica, să stea de strajă cu o mină pe

plug și cu alta pe sabie, apărindu-și glia străbună, ființa etnică și de stat, limba și cultura materială și spirituală. Această realitate l-a determinat și pe marele savant patriot Nicolae Iorga să afirme: «Oricare alții s-ar fi risipit în lume. Pentru mai puțin se părăsesc și cele mai dulci patrii. Noi am rămas, cu sabia în mină de strajă la toate zările, iar când s-a frînt o clipă, ca să se lege din nou trainic oțelul, am întins brutalității arma subțire a inteligenței noastre și iată sintem tot acasă la noi».

Constituirea statelor feudale românești de sine stătătoare a îmbogățit în forme originale experiența istorică europeană, menținînd în această parte a continentului un strălucit centru de cultură și civilizație. Prin organizarea, în secolul al XIV-lea, la sud și est de Carpați a statelor românești independente — Muntenia și Moldova — se continua străvechea tradiție statală ce se va dovedi, în perioada următoare, binefăcătoare nu numai dezvoltării poporului român, dar și acelor popoare care și-au pierdut, unele pe perioade destul de mari, viața proprie de stat, slujindu-le ca model și sprijin în lupta lor de eliberare.

Un capitol de istorie națională cu implicații considerabile asupra întregii civilizații europene îl reprezintă rezistența românilor în fața expansiunii otomane. Începînd din secolul al XIV-lea, Mircea cel Mare, lăncu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și alți străluciți voievozi au luptat singuri, în fruntea oștilor lor, stăvilind la Dunăre înaintarea otomană și apărînd independența pămîntului străbun, într-o perioadă cînd de pe harta Europei dispăruseră state ca Bulgaria, Serbia, Ungaria, Cehia, Polonia ș.a. Totodată, țările române s-au manifestat ca «Poartă a creștinătății», «batsion» al continentului, îndeplinind o misiune de mare importanță europeană. Iată cum definea Ștefan cel Mare, într-o scrisoare adresată Senatului venețian la 1477, rolul românilor în această epocă: «Nu vreau să mai spun cît de folositoare este pentru treburile creștine această țară a mea; socotesc că este de prisos, fiindcă lucrul e prea limpede, că ea este cetatea de apărare a Țării Ungurești și a Poloniei și straja acestor două crăii. Afară de aceasta, fiindcă turcul s-a împiedicat de mine, mulți creștini au rămas în liniște».

Rolul de avanpost european în fața expansiunii otomane pe care l-au îndeplinit țările române în Evul Mediu — angajînd în luptă întregul popor, utilizarea adecvată a terenului, hărțuirea și uzura inamicului —, a implicat mari distrugerii de bunuri materiale și pierderi de vieți omenești. De asemenea, marile victorii asupra invadatorilor — superiori în efective și tehnică de luptă — au însemnat, concomitent, și întîrzieri în dezvoltarea socială și economică a țărilor noastre, o serioasă încetinire a ritmului dezvoltării față de Occident pînă în pragul epocii contemporane. Este greu să ne facem o imagine exactă a ceea ce a însemnat pentru progresul nostru social-economic și cultural faptul că, pentru a ne păstra existența de sine stătătoare, am fost nevoiți, o dată sau de mai multe ori într-o singură generație, să înfrîngem și să respingem invadatorul străin, să renunțăm de bună voie la rodul ostenețelor noastre. În acest sens, Mihai Viteazul într-un document din 16 februarie 1601, spune următoarele: «În vremea aceasta se poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici însăși viața mea, ci am

purtat războiul așa de multă vreme singur, cu sabia în mină, fără să am nici fortărețe, nici castele, nici orașe, nici cel puțin o casă de piatră unde să mă pot retrage, ci abia una singură pentru locuință».

La adăpostul acestui efort îndelungat și costisitor al poporului nostru — deopotrivă folositor pentru apărarea ființei lui statale și naționale și pentru liniștea Europei — civilizația din centrul și vestul continentului s-a putut dezvolta nestingerită. Astfel, înapoia zidului de apărare ridicat de români, cu prețul unor jertfe materiale și umane incalculabile, a putut să înflorească în Evul Mediu strălucitoarea Renaștere și să se dezvolte în liniște civilizația occidentală sub cele mai diverse aspecte. Desigur, nu vrem să afirmăm prin aceasta că am fost singurii care am stat în fața expansiunii otomane. Au mai făcut-o și alții cu vitejie și dîrzenie. Cert este, însă, că românii s-au situat în primele rînduri ale apărătorilor civilizației europene.

Luptînd cu succes pentru păstrarea ființei naționale, pentru menținerea individualității sale politice și statale, poporul român a sprijinit, totodată, efortul popoarelor din centrul și sud-estul Europei, subjugate de Imperiul otoman, de a înlătura dominația străină, oferind posibilitatea reprezentanților lor să se refugieze pe teritoriul țării noastre și să organizeze mișcarea de eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale distincte. În aceeași perspectivă de istorie continentală se înscrie și soluția juridică a raporturilor româno-otomane, reprezentînd o modalitate specifică de conviețuire între o mare putere și state mici — în Evul Mediu — determinată de un ansamblu de rațiuni economice și diplomatice. Experiența românească a relațiilor cu Poarta otomană — dobîndită într-o perioadă de apogeu a acesteia — a reprezentat un preludiv important în reglementarea raporturilor internaționale din secolele XIX—XX, înscriind și pe acest plan o remarcabilă contribuție la progresul istoric al continentului european. Mai mult, interferențele — în intervalul amintit — între civilizația materială și spirituală de tip european, din țările române, și cea islamică, din Imperiul otoman, care s-au produs în timp ce societatea românească își păstra legăturile cu restul Europei și participa, desigur, cu modalități proprii, la evoluțiile din alte zone, constituie, fără putință de tăgadă, un fapt de istorie universală.

Nu mai puțin semnificativă pentru istoria continentului a fost și lupta românilor împotriva dominației Imperiului habsburgic. Ca și în împotrivirea față de Imperiul otoman, și în această situație, cauzele fundamentale ale uriașului efort în fața noii expansiuni imperiale le-au constituit aspirațiile poporului nostru către unitate și independență statale. Este evident că, în decursul Evului Mediu, nici o mare putere învecinată nu a acceptat formarea unui stat unitar românesc, care ar fi constituit un obstacol redutabil în calea planurilor sale de cîmpire. Ceea ce a realizat, pentru o vreme, Mihai Viteazul a fost stinjenitor, deopotrivă, pentru Imperiul otoman, cît și pentru cel habsburgic. Dar poporul român n-a dezarmat. La 1784, cetele lui Horea, ridicîndu-se pentru emanciparea națiunii române din Transilvania, au pus pe primul plan idealul unității naționale ca suport al înfăptuirii aspirațiilor lor de libertate, dreptate și progres social. Desfășurată la hotarul dintre două epoci istorice,

impetuoasa ridicare la luptă a țărănimii române din Transilvania, în 1784, cu prelungiri în celelalte două țări românești, Moldova și Muntenia, s-a afirmat ca o revoluție cu caracter antifeudal și național, inaugurând, astfel, epoca modernă a istoriei patriei. Totodată, prin amploarea și scopurile urmărite, cât și, mai ales, ca urmare a stimulării spiritului de luptă a celor oprimați și perspectivei oferite strădaniilor de prefacere a societății, ea a depășit limitele românești, dobândind dimensiuni continentale. În acest cadru, este demn de remarcat faptul că semnalul ridicării la luptă împotriva rînduieiilor feudale : «Războiul palatelor», lansat pe baricadele Revoluției franceze, în 1789, răsunase cu cinci ani mai devreme, la 1784, în văile Transilvaniei, de pe buzele minioase ale moșilor lui Horea : «Nobili să nu mai fie». Revoluția din 1784 a fost, așadar, în egală măsură, un mare eveniment de istorie românească și un moment important de istorie europeană, o contribuție originală la «explozia» care avea să replămădească viața socială și politică pe bătrînul nostru continent.

Deosebit de importantă a fost și participarea europeană a românilor la revoluția din 1848. Deși împrejurările internaționale n-au îngăduit deplina afirmare în fața Europei a dorințelor celor mai ardente ale poporului român, revoluția a evidențiat cu stăruință, în contextul mării «fierberii» europene, ideile libertății și independenței naționale. La 1848, românii au demonstrat Europei cum se putea desfășura revoluția în condițiile unei țări aflate atît în fața problemelor trecerii la o societate modernă, cît și în fața celor ale eliberării naționale, ale unificării și neafirmării, în confruntare cu mari imperii limitrofe. Legăturile pe care revoluționarii români le-au avut cu revoluționarii din alte țări, străduința lor de a nu rămîne și de a nu acționa izolați, dorința lor de conlucrare reprezintă, de asemenea, un aspect al apartenenței revoluției române la cadrul mai larg, continental, al revoluției generale. Revoluția română din 1848 a reprezentat un ultim avanpost al revoluției europene și, totodată, o întruchipare originală a luptei revoluționare, izvorită din cerințele specifice ale societății românești din acea vreme. Unitară în trăsăturile ei fundamentale, revoluția română din 1848 a fost, deci, o componentă a procesului revoluționar european, o expresie a puternicei afirmări a națiunii române, conștientă de rolul pe care era chemată să-l îndeplinească în această parte a Europei.

Înfrîngerea revoluției din 1848, prin intervenția militară a puterilor vecine, n-a reprezentat decît o amîinare a unui proces ce nu putea fi stăvilit și care conducea în mod necesar spre constituirea statului român modern. La numai un deceniu după ce fuseseră înfrînți pe baricade, revoluționarii de la 1848 au izbutit, acționînd în fruntea poporului, să înfăptuiască statul național, pe calea dublei alegeri a lui Al. Ioan Cuza. Dar, și de data aceasta, ceea ce s-a petrecut în Principatele Române la 1859 n-a avut loc izolat de cadrul politic general-european. Dimpotrivă, timp de aproape un deceniu, problema Unirii Principatelor a fost o problemă europeană. Statul național român modern s-a făurit într-un cadru internațional, reprezentînd, prin aceasta, un moment al istoriei universale, dar realizarea sa, în acest cadru general european, a fost, înainte de toate, opera românilor înșiși. Formarea statului național român s-a

distins prin modalitatea în care a fost realizat, prin unanimitatea cu care a fost declarată și impusă voința națională, prin implicațiile și consecințele sale internaționale. Este demn de relevat, în acest context, pe de o parte, faptul că adunările ad-hoc au avut un larg caracter reprezentativ, în ele găsim și loc reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale, de la marea și mica boierime la orășeni și țirgoveți și pină la țărănime, ceea ce constituie un caz rar întâlnit în anele parlamentare ale Europei acelei vremi și, pe de altă parte, unanimitatea și modul democratic în care aceste adunări și-au exprimat voința de unire a Moldovei cu Muntenia, imprimând actului oficial al Unirii din 1859 un caracter plebiscitar. Spre deosebire de unificarea Italiei, Germaniei și altor state europene, realizată, după cum se știe, prin forță, pe calea armelor, românii au oferit soluția plebiscitului, a căii pașnice, ilustrare convingătoare a aplicării în viață a principiului dreptului la autodeterminare, al unirii pe baze democratice a două teritorii aparținând unuia și aceluiași popor. Tocmai aceasta explică de ce teritoriul României a devenit în timpul domniei lui Cuza și după aceea, loc de pregătire și pornire a marilor acțiuni și mișcări de reînnoire națională ale popoarelor din sud-estul Europei. Unirea Principatelor Române ne apare, astfel, atit ca problemă aparținând contextului european, cât și ca un act de voință, energic și unanim, al românilor, care și-au revendicat identitatea și ființa în istorie prin constituirea statului național.

României i se deschideau, acum, în mod evident, perspectivele independenței. Tînărul stat național român, făcînd dovada vigoriei sale, a desfășurat o politică de sine stătătoare, plină de curaj, devenind o entitate europeană chiar înainte ca independența să fie cucerită. De aceea, noua afirmare pe planul istoric universal pe care a reprezentat-o cucerirea independenței de stat în 1877 a fost recepționată de cercurile politice europene ca o manifestare firească, fiind un act istoric ireversibil, ce se înscria pe firul logic și inevitabil al Unirii săvîrșite tot de români în 1859. Dar și de data aceasta implicațiile au fost mai largi, deoarece cucerirea independenței de stat a României s-a încadrat organic procesului european, dovedindu-se un puternic sprijin pentru lupta de eliberare a popoarelor din Balcani. Europa înregistra, astfel, deplina afirmare — ca entitate caracteristică și neatîrnată — a statului-nucleu al românilor, stat în jurul căruia avea să se strîngă, cîteva decenii mai tîrziu, într-o nouă și strălucită demonstrație a voinței și patriotismului, întreaga națiune română. Alături de păstrarea organizării de stat, cultura a fost o altă formă de afirmare a poporului român în rîndul popoarelor europene și totodată, o modalitate de sprijinire a dezvoltării altor popoare. Bunăoară, în Evul Mediu, un mînunchi de meșteri lemnari români au creat roata cu făca, care învrtea piatra de moară sau mișca ritmic ciocanele pivelor. Această genială descoperire a presupus o cunoaștere nu numai a forței apei, ci și o intuiție a legilor căderii și mișcării ei, prefațînd turbinele de azi. Anonimele creații tehnice care presupuneau o subtilă cunoaștere a forțelor naturii, au fost contemporane cu cei care pe tărîm spiritual au creat balada «Mioriței», una dintre cele mai pline de înțelesuri opere de literatură, nu numai populară, ci și cultă. Au înfruntat vremea ctitorii voievodale de la Putna, Voroneț, Probota,

Cozia, Dealu, Hurezi, Sucevița, Golia, Dragomirna sau Trei Ierarhi, ca să nu amintim decît pe cele mai cunoscute prin frescele exterioare policrome, prin broderia în piatră de o inspirată și necontestată originalitate, însemnată contribuție la patrimoniul artei și culturii universale. Am contribuit, de asemenea, la înzestrarea culturii universale și prin construcțiile de lemn din Apuseni ori din Maramureș, admirate și azi de specialiști. Un rol de însemnătate internațională avea să joace civilizația românească în epoca instaurării dominației otomane în sud-estul și o parte din centrul Europei, ca și în ținuturile mai îndepărtate ale Levantului, atunci cînd voievozii de la Argeș, Tîrgoviște și București, de la Suceava și Iași aveau să preia vechiul patronaj al împăraților bizantini asupra lumii ortodoxe răsăritene. Avînd conștiința acestei misiuni și acționînd în numele ei, Neagoe Basarab, Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu se considerau moștenitori de drept ai tradiției bizantine. Ajutorul larg, economic, politic și cultural, acordat de țările române atît popoarelor din sud-estul Europei, cit și popoarelor din Orientul Apropiat, a înlesnit difuzarea culturii medievale românești pînă departe în afara granițelor și a făcut ca românii să participe activ la dezvoltarea culturii universale. Se cunoaște faptul că așezăminte religioase și totodată, culturale din Alexandria sau Sinai, Caucaz sau Athos, Meteore și Istanbul, Cipru și Siria au cunoscut dărnicia domnitorilor români. Se știe, de asemenea, că prima tipăritură cu litere arabe pentru Orientul Apropiat a fost fondată la Snagov în 1700 și că prima tipografie din Caucaz, de la Tbilisi, a luat ființă în 1709 cu ajutor românesc.

Deschisă spre Orient, unde avea să joace rolul important pe care îl cunoaștem, civilizația românească dădea, în același timp, culturii occidentale, în secolul al XVI-lea, pe Nicolaus Olahus, cărturar umanist, care are privilegiul de a fi fost cel dintîi român ce a scris despre latinitatea și unitatea poporului său. Cu el se inaugurează, de fapt, în istoria civilizației românești seria acelor iluștri reprezentanți ai ei, care, prin opera lor, au ajuns a fi, deopotrivă, și soli ai altor culturi ale lumii.

În veacul al XVII-lea, cultura noastră a fost în mod strălucit ilustrată de Petru Movilă și Nicolae Milescu. Cel dintîi — fiu de domn moldovean — aparținînd culturii românești și totodată, celei ucrainene, pe care a slujit-o din 1633 începînd, ca mitropolit al Kievului, a marcat prin înalta sa pregătire, prin inițiativele sale, mergînd de la întemeierea unei academii la dezvoltarea tiparului și apărarea Ortodoxiei, un moment de referință în istoria culturii răsăritene. La rîndul său, Nicolae Milescu a adus informații hotărîtoare pentru cunoașterea spațiului siberian și a Chinei, pe care le-a străbătut în anii 1675—1678. Aceste informații, pline de respect față de civilizația chineză și de interes pentru vastele întinderi de la răsărit de Urali, consemnate în paginile unui jurnal și în cele ale unei descrieri de călătorie, el, întîia oară, le introduce în atenția culturii europene. Vorbînd despre universalismul creativității românești, este de remarcat ușurința cu care Dimitrie Cantemir a îmbogățit, într-o perioadă relativ scurtă, mai puțin de trei decenii, nu numai cultura românească, dar deopotrivă pe cea turcă, rusă, greacă și a Europei occidentale în general. Prin tratatul despre gîndirea și civilizația islamului

și prin istoria Imperiului otoman, rămasă timp de un secol carte de referință, el s-a situat printre promotorii științelor orientale moderne. De asemenea, el a făcut muzica turcă accesibilă occidentalilor, iar prin traducerea «Divanului» în arabă, ideile umanismului european au pătruns în cultura Orientului Apropiat. Prin opera sa, Cantemir a unit civilizația Orientului cu aceea a Occidentului, fiind, totodată, un învățat profund atașat poporului său. Continuând buna tradiție a umanismului românesc, ilustrată pină la el de Miron Costin, a cărui operă a fost răspândită nu numai în română, dar și în latină și în polonă, Cantemir a consacrat eruditul său studiu «Hronic al vechimii româno-moldo-vlahilor» — menit să arate locul românilor în istoria continentului — romanității, continuității și unității românilor, deci, tocmai ideilor forță ale culturii românești moderne.

Cu secolul al XVIII-lea, efortul de desprindere din sfera politicii Imperiului otoman și orientarea către Occident au înscris curente de emancipare culturală și politică din țările române în spiritul înnoitor european, de modernizare a structurilor social-politice. Academii domnești de la Iași și București în limba greacă au avut un rol însemnat în formarea de cadre pentru toate țările sud-est europene. Iluminismul românesc, sub diversele lui manifestări, inclusiv manifestări politice, ca reformele lui Constantin Mavrocordat, s-a încadrat într-o largă mișcare europeană și a avut un rol important în difuzarea ideilor, motivelor și formelor culturii occidentale în Est.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, o strălucită pleiadă de cărturari români, începînd cu reprezentanții de seamă ai Școlii ardelenе — Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior și Ioan Budai Deleanu —, intrați în contact cu climatul cultural de înnoiri din Italia, au propagat prin școală, prin cultivarea limbii materne și a istoriei patriei, ideile națiunii române și ale unității ei, idei care au imbogățit în mod original, inconfundabil, patrimoniul spiritual al popoarelor europene. Dincolo de rezolvarea în sine a unor chestiuni istoricofilologice, opera Școlii ardelenе a fost o pledoarie pentru drepturile naționale și un îndemn patetic la manifestări filo-române din partea cărturarilor străini. Demn de reținut este, de asemenea, enciclopedismul creatorilor de cultură din patria noastră, capacitatea lor de a interveni cu autoritate și rezultate fericite în mai multe domenii. Această voință de creație — pe care, în secolul al XIX-lea, o găsim la Nicolae Bălcescu, Ion Heliade Rădulescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Mihai Eminescu, iar în secolul al XX-lea îndeosebi la Nicolae Iorga și Nicolae Titulescu — a dus, pe planul culturii românești, la rapida ei constituire în forme moderne, dar, în același timp, pe plan universal, la o amplificare și nuanțare a imaginii proiectate de România în lume. În ciuda marilor dificultăți pe care a trebuit să le învingem în domeniul organizării învățămîntului și al științei, am dat savanți de renume în ramura matematicii, ca de pildă, cum au fost Spiru Haret, Traian Lalescu, D. Pompei sau Gh. Țițeica, iar în biologie pe Ion Cantacuzino, Constantin Levaditi și George Palade. De asemenea, am venit în domeniul creației tehnologice cu mari și îndrăzneți constructori ca inginerii Anghel Saligny, Gogu Constan-

ținescu ori Dimitrie Dima. N-am lipsit nici din marile efort al oamenilor de a crea aparatele de zbor: Aurel Vlaicu, Traian Vuia sau H. Coandă se numără printre pionierii cuceririi aerului. Am dat științelor istorice pe A. D. Xenopol și Vasile Pârvan, care au contribuții originale în arheologie, în cunoașterea și interpretarea filozofică a istoriei. În aceeași categorie de fapte și ilustrind tot valențele universale ale culturii românești intră prezența ca M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Marin Preda ș.a. în literatură, Lucian Blaga, P. P. Negulescu, D. D. Roșca ș.a. în filozofie, George Enescu și Dinu Lipatti în muzică, N. Grigorescu, I. Andreescu, N. Tonitza în pictură, Constantin Brâncuși în sculptură, Mircea Eliade în istoria miturilor, ca să enumerăm doar cîțiva dintre artiștii care s-au așezat, cu demnitate și strălucire, în panteonul artelor universale.

Revenind la domeniul vieții politice, vom constata că în perioada primului război mondial, însemnătatea internațională a rolului României este pusă în relief de insistențele celor două coaliții — Tripla Alianță și Tripla Înțelegere (Antanta) — de a o determina să intre în conflict, fiecare străduindu-se, evident, să o atragă de partea ei. Prin tratatul de alianță, din 4/17 august 1916, dintre România și Antanta se recunoștea dreptul României de unire a teritoriilor locuite de românii din Austro-Ungaria, adică Transilvania și Bucovina. României i se garantau, totodată, aceleași drepturi ca și puterilor Antantei la încheierea tratatelor de pace. Se recunoștea, astfel, pe plan internațional, pentru intia oară, de către marile puteri dreptul poporului român la unitate național-statală, legitimitatea unității sale național-politice, suveranitatea țării întregite și integritatea sa teritorială. Pentru triumful acestor înalte idealuri ale umanității, ostașii români au luptat eroic și au sîngerat din greu. Marile bătălii din vara anului 1917 și victoriile armatelor românești la Mărăști, Mărășești și Oituz fiind comparabile cu luptele de la Marna, Ysire și Isonzo, adică hotărîtoare pentru epilogul primului război mondial.

Participarea românilor la evenimentele anului 1918, evenimente de incontestabilă însemnătate în istoria universală, a fost la înălțimea aspirațiilor lor de libertate, dreptate și progres. Declarația dreptului la autodeterminare, hotărîită la Oradea în 12 octombrie 1918, a fost determinantă pentru popoarele subjgate din Austro-Ungaria. Pilda românilor, mai ales după prezentarea, peste șase zile, a Declarației de la Oradea în Parlamentul de la Budapesta, a fost urmată de cehi și slovaci, de sloveni și croați, de maghiari și polonezi, ceea ce a însemnat în fapt destrămarea Imperiului Austro-Ungar. În acele zile de ample și profunde transformări, în chiar capitala imperiului, la Viena, regimentele românești au asigurat ordinea. După cum un rol deosebit au avut alte regimente românești în izbînda maselor populare la Praga, în zilele hotărîtoare pentru constituirea statului național cehoslovac.

Delegația română la Conferința de pace era îndreptățită, așadar, din toate punctele de vedere, să fie primită ca aliată și tratată potrivit rolului său militar și politic în înfrîngerea Puterilor Centrale și victoria Antantei. Puternicele argumente etnodemografice, economice și politice,

împreună cu altele de drept internațional — voința popoarelor, dreptul acestora la autodeterminare, respectarea legilor în vigoare — au fost hotărîtoare atît la încheierea Tratatului de la Saint-Germain cu Austria, care recunoștea hotărîrea din 28 noiembrie 1918 de unire necondiționată și pentru totdeauna a Bucovinei cu România, cît și la încheierea Tratatului de la Trianon cu Ungaria, care recunoștea hotărîrea de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, de unire a Transilvaniei cu România. Acest din urmă tratat fiind semnat nu doar de reprezentanții celor două părți și de cei ai celor cinci mari puteri ce formau Consiliul Suprem, ci și de 37 de oameni politici și diplomați, reprezentînd 22 de țări din patru continente: Europa, America de Nord, America de Sud și Asia, ceea ce îi conferea și îi conferă Tratatului de la Trianon trăinicie întemeiată pe dreptate și echitate.

Făurirea statului național unitar a sporit și mai mult rolul românilor în această parte a continentului, țara noastră afirmîndu-se prin susținerea fermă a păcii și condamnarea politicii de revizuire și revanșe, prin crearea Micii Înțelegeri și, în general, prin asocierea sa la toate actele politice europene și mondiale menite a promova pacea și colaborarea. Cu o înaltă responsabilitate civică, politică și morală, România, împreună cu alte state din Liga Națiunilor, a cerut măsuri conjugate pe plan extern și intern împotriva politicii revizioniste și a grupărilor de extremă dreaptă, care agitau stîndardul războiului și al dictaturii fasciste. Sînt elocvente, în acest sens, atitudinea de simpatie manifestată de țara noastră față de rezistența poporului etiopian în fața expansiunii Italiei fasciste, participarea voluntarilor români la luptele pentru apărarea Spaniei republicane, solidaritatea poporului nostru cu lupta popoarelor Austriei, Cehoslovaciei, Poloniei, Greciei, Iugoslaviei, Albaniei și altor țări cotoprite de hitleriști. România a protestat, de pildă, împotriva acordului de la München, văzînd în dezmembrarea Cehoslovaciei încă un pas al Germaniei hitleriste spre declanșarea celui de-al doilea război mondial. De asemenea, drama Poloniei atacată de Germania nazistă a fost trăită la cotele cele mai înalte în țara noastră. Deși izolată în această parte a Europei, România a denunțat oficial agresiunea hitleristă, declarîndu-și deschis adeviziunea la lupta pentru salvarea independenței popoarelor amenințate de fascism. Cînd Polonia a fost zdrobită, țara noastră a fost azil primitor pentru aproape două sute de mii de refugiați, pentru guvernul polon, pentru tezaurul polonez, pentru instituții culturale și științifice. Pe pămînt românesc s-au înființat șapte licee, zece școli elementare, douăzeci de biblioteci, patruzeci de centre culturale poloneze ș.a. În panteonul rezistenței antifasciste și-au înscris numele un mare număr de patrioți români înrolați în detașamentele de partizani din Uniunea Sovietică, Franța, Cehoslovacia, Belgia, care au luptat pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste în anii celui de-al doilea război mondial. A fost și aceasta o parte din contribuția cu care ne înscriem în istoria universală, într-unul din momentele cele mai grele pentru popoarele planetei.

Mișcarea de rezistență a poporului român include, ca o componentă de cea mai mare însemnătate, victoria revoluției de eliberare socială și națională de la 23 August 1944, inițiativă exclusiv românească, care s-a efectuat fără nici o înțelegere prealabilă cu partenerii din coaliția Națiunilor Unite asupra momentului declanșării sau modului în care avea să se desfășoare. Intrarea României în război de partea coaliției Națiunilor Unite s-a făcut într-un moment cind deznodământul conflictului nu se conturase, cind Germania hitleristă era departe de a fi învinsă, cind nu erau încă evidente perspectivele viitoare ale evenimentelor militare.

Revoluția română de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 a avut consecințe profunde, atit imediate, cit și îndepărtate, în evoluția istoriei universale. Din punct de vedere strategic, actul României a smuls, într-un interval de 8 zile, spatelui frontului german din Europa de est o suprafață de circa 150.000 km pătrați, pe care se aflau importante obiective favorabile unei apărări îndelungate: linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați, lanțul carpatic și Dunărea maritimă. Mai mult încă. Prin acțiunea României, dispozitivul german din Peninsula Balcanică a devenit dintr-o dată, din punct de vedere strategic, imposibil de menținut. Ca urmare, armatele sovietice au putut străbate nestingherite teritoriul eliberat de trupele române, ajungînd într-un interval scurt de timp la frontierele Bulgariei și Iugoslaviei. Actul românesc de la 23 August 1944 a avut o deosebită importanță și pentru sfărîmarea dominației naziste în centrul Europei. Forțele române au deschis, o dată cu intrarea în războiul împotriva Reichului, un nou front în Podișul Transilvaniei și în Banat, dincolo de Carpați, ceea ce a creat posibilitatea unei înaintări rapide spre sudul Germaniei, pe valea Dunării. Prin consecințele strategice ale actului României s-a scurtat cu circa 200 de zile desfășurarea luptelor pentru înfrîngerea Germaniei naziste, crușîndu-se, astfel, omenirea de mari pierderi umane și materiale. De asemenea, pierderea petrolului românesc, prin înfăptuirea actului de la 23 August 1944, a însemnat o grea lovitură pentru economia de război hitleristă.

Dar, actul de la 23 August 1944 a avut o considerabilă influență și asupra situației politice din centrul și sud-estul Europei. După ce și-a proclamat neutralitatea la 26 august, Bulgaria a declanșat la 9 septembrie insurecția armată. Evenimentele din România au determinat o gravă criză politică în Ungaria, soldată cu schimbarea guvernului și totodată, cu legarea tot mai puternică a acestei țări de Reichul nazist. Insurecția română a provocat și în Croația o criză politică de proporții. Iată cum, la 23 August 1944, poporul român s-a implicat pozitiv, așa cum o făcuse deseori în decursul istoriei, în evoluția evenimentelor pe continentul european.

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 se înscrie ca un moment crucial în întreaga istorie a României. Ea a determinat o cotitură radicală în destinele țării noastre, ducînd la înfăptuirea celor mai înalte idealuri de libertate și dreptate socială, spre care au aspirat și pentru care au luptat de-a lungul secolelor, generații după generații, patrioții cei mai

luminați, forțele cele mai înaintate ale poporului nostru. În epoca deschisă prin actul de la 23 August 1944 prezența României între popoarele lumii s-a făcut remarcată, ca niciodată în trecut. Este prezența viguroasă a unui popor liber și demn, angajat plenar în opera de făurire a orînduirii noi, socialiste, în care, deplin stăpîn pe destinele sale, își făurește în mod conștient propria istorie. În mersul ascendent al societății românești pe drumul început în August 1944 se distinge în mod deosebit, prin larga deschidere spre înnoiri și perfecționări, prin dinamismul dezvoltării și avîntul creator al maselor, perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, denumită «Epoca Nicolae Ceaușescu», după numele președintelui României socialiste, ale cărui gândire și activitate au acționat și acționează ca un factor mobilizator, oferind poporului nostru un însuflețitor exemplu de efort și pasiune pentru propășirea patriei, libertatea și independența națională, pentru pace, înțelegere și conlucrare între popoare. În cei 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea, România s-a înscris, în ritm accelerat, prin înfăptuirile sale materiale și spirituale, în spațiul mondial al civilizației moderne, participînd activ și în forme noi, calitativ superioare, la istoria universală. A devenit larg cunoscută și apreciată pe plan mondial contribuția de înaltă valoare pe care o aduce România la promovarea consecventă în raporturile internaționale a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc. Din această perspectivă se bucură de un larg ecou în rîndul popoarelor lumii inițiativele și acțiunile sale desfășurate pentru înfăptuirea securității și păcii în Europa și în întreaga lume, trecerea la măsuri practice, concrete, de dezarmare, și îndeosebi de dezarmare nucleară, lichidarea subdezvoltării și înfăptuirea noului ordinii economice mondiale, crearea tuturor condițiilor pentru participarea egală a tuturor statelor, fără nici o discriminare, la viața internațională, la clădirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră. România a adresat, în repetate rînduri, prin vocea celui mai autorizat reprezentant al său, președintele Nicolae Ceaușescu, chemarea către toate popoarele lumii de a face totul, pînă nu este prea tîrziu, pentru unirea tuturor eforturilor în lupta pentru dezarmare, pace și colaborare între națiuni.

România socialistă a dobîndit astăzi în lume un prestigiu fără precedent, ilustrînd contribuția sa crescîndă la progresul umanității, cuvîntul său chibzuit și realist în soluționarea problemelor mondiale în conformitate cu năzuințele popoarelor dornice de pace și libertate, participarea sa creatoare, de înaltă responsabilitate la istoria și civilizația universală.

Gheorghe Vasilescu



ÎN DUHUL EVLAVIEI ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI

CUVÎNTAREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH
TE OCTIST
ÎN BISERICA «SF. GHEORGHE NOU» DIN BUCUREȘTI
(Vineri 28 octombrie 1988)

*Prea Sfințiile Voastre,
Domnule reprezentant al Departamentului Cultelor,
Prea Cucerniciile Voastre,
Iubiți credincioși,*

Ne aflăm în fața unui «mormînt mut», adică fără inscripție, în care, de la 1720, se odihnesc rămășițele pămînești ale voievodului Constantin Brîncoveanu (1688—1714), cel ce și-a încheiat domnia și viața, primind cununa de martir pentru credința și legea noastră strămoșească, dimpreună cu cei patru fii ai săi : Constantin, Ștefan, Radu și Mateiaș și cu credinciosul său dregător, Ienache Văcărescu. Așa cum pe lespede de pe mormîntul lui Ștefan cel Mare de la Mînăstirea Putna nimeni n-a mai cutezat să încrusteze în marmură data trecerii la cele veșnice a nebiruitului apărător al fruntariilor țării Moldovei — fiindcă pentru urmași Ștefan n-a murit —, tot astfel piatra frumos împodobită, așezată în taină la 1720 pe acest mormînt de către devotata și zdrobita de durere Doamnă Maria-Marica, soția sa, fără a se fi scris pe ea numele Brîncoveanului, din motive obiective a rămas într-o astfel de stare pînă în zilele noastre.

Dar și fără aceasta, timp de aproape două secole, tot în taină, mormîntul lîngă care ne aflăm a păstrat într-însul rămășițele pămîntești ale marelui domnitor plecat către cele veșnice, în împrejurările atît de bine cunoscute. Cînd cu aproape trei pătreci de veac în urmă — în 1914 —, făcîndu-se prima sa comemorare la nivel național, se simțea mare nevoie de a se cunoaște locul unde ele fuseseră astrucate în 1720, descoperirea în același an a unei mărturii contemporane — inscripția de pe candela pusă deasupra mormîntului chiar în acest an 1720 de Doamna Maria-Marica — a dezlegat enigma și astfel misterul a încetat, de-acum știindu-se sigur că Vodă Brîncoveanu își doarme somnul de veci în această biserică bucureșteană înălțată de el însuși.

Înainte de a zugrăvi epoca și locul în istoria noastră a acestui mare ctitor de neam și de țară, am dori să subliniem în primul rînd importanța deosebită, covîrșitoare, pe care o reprezintă comemorarea de astăzi pentru Biserica și poporul român. Împlinirea a trei sute de ani de la urcarea pe tron a voievodului Constantin Brîncoveanu o săvîrșim, precum se vede, chiar în ctitoria sa din București, biserica «Sfîntul Gheorghe Nou», aflată în curs de restaurare, fapt datorat în mare măsură celui de-al doilea ctitor al ei, Fericitul întru pomenire Patriarhul Iustin și, de asemenea, înțelegerii depline a conducerii de Stat, personal a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele țării, a cărui iubire de trecut se vădește și aici. Faptul că facem comemorarea la altarul ctitorit de Brîncoveanu este o mărturie a purtării de grijă a lui Dumnezeu, a iubirii Lui față de cel comemorat în aceste clipe, căruia, la a 300-a aniversare de la urcarea pe tronul Țării Românești, i-a fost hărăzit să fie pomenit în această măreață catedrală.

Recunoscători bunului Dumnezeu pentru Liturghia și Slujba de pomenire săvîrșită cu acest prilej, împreună cu toți cei de față închinăm un gînd de recunoștință memoriei Patriarhului Iustin, a cărei iubire de Biserică, de neam și de țară s-a vădit cu prisosință de-a lungul anilor de arhipăstorie și se vădesc și în grija și dragostea cu care a ținut să restaureze această biserică, restaurare pe care noi o vom duce la bun sfîrșit.

Vorbind, Iubiții mei, despre Constantin Brîncoveanu după trei sute de ani și chiar în fața mormîntului său, vorbind despre martirajul lui, împreună cu cel al celor patru feciori ai săi, ale căror capete le-a văzut despărțindu-se de trupurile lor tinere, gîndul ne este atras în primul rînd de lumina cea neînserată de

care el a fost cuprins la alegerea și la urcarea pe tron. Întreaga sa epocă, toate sfintele ctitorii din țară și din afara granițelor Țării Românești, toată truda închinată culturii și artei, belșugul de ofrande dăruite așezămintelor apostolice din Răsărit, de la Muntele Athos și la unele din Balcani, toate parcă au pregătit sfârșitul său încununat prin jertfa vieții și intrarea sa triumfală și a fiilor săi în lăcașurile cele cerești. Prin el, numele celor scriși în ceruri din neamul nostru prin martiraj pentru credință și neam a sporit. Toți urmașii lui, din neam în neam, s-au apropiat și se apropie de acest mormânt ca de un sanctuar, cu suflet curat, anume pregătit pentru a retrăi culmi din istoria poporului nostru. Așa am cugetat și ne-am pregătit și noi, cei veniți astăzi aici, să pomenim după cuviință și cu mare respect numele voievodului martir, cel odrăslit din tulpina Basarabilor, întemeietori de țară. Pomenirea lui se împletește, de altfel, cu alte alese aniversări din acest an ale poporului nostru. Mai întâi, aceea a Marii Uniri din 1 Decembrie 1918, idealul sfânt al dorului și luptei pentru libertate, independență și unitate națională, ideal ce l-a mistuit permanent și pe el, domnitorul Constantin Brîncoveanu. Apoi, cum se știe, comemorarea urcării sale pe tronul Țării Românești, mai mult chemat decât voit, se împletește și cu un mare act de cultură, început de înaintașul său, Șerban Vodă Cantacuzino, și pe deplin săvârșit în primele zile ale domniei sale, la 10 noiembrie același an, 1688. Este un act care s-a înscris ca un adevărat moment de referință în istoria culturii noastre naționale de acum trei sute de ani și care reprezintă apariția pentru prima dată în întregime în limba română a Cărții Cărților, *Biblia de la București*, comoară a comorilor graiului nostru românesc. Gîndind la învolburările istorice din preajma anului 1688, în cazul de față la ziua de 29 octombrie din același an, în care tînărul prinț Constantin, primind binecuvîntarea Patriarhului Dionisie al Constantinopolului, aflat atunci la București, a pășit spre tron, ne simțim și noi cuprinși de fiorul răspunderii lui. El însă, stăpînit de curaj pentru rolul său de mesager al unui popor demn și statornic, s-a apropiat cu încredere spre a primi ungerea domnească la vîrsta de numai 34 de ani, urcînd în scaunul voievodal al lui Mihai Viteazul, alt martir al poporului român. Împodobit cu multă învățătură și cu bogată experiență cîștigată în timpul marilor dregătorii avute pînă atunci în țară, tînărul domn va da dovadă de un curaj cu totul deosebit, va ști să-și folosească zes-

treă sufletească și să aprindă harul unor unice inițiative care vor rodi cu vremea și în spațiul larg al lumii, înfăptuind în cei mai bine de douăzeci și cinci de ani de domnie «epoca de strălucire a spiritului românesc», cum preciza unul dintre istoricii noștri de seamă. Și rodnică-i domnie și-a încheiat-o tot cu strălucirea cerească în sfânta săptămână a Patimilor din anul 1714. Căci în «marile» zile ale acesteia, scumpe creștinilor, a fost mazilit de către trimisul sultanului chiar în Palatul domnesc din București, și apoi, cu toți ai săi, ridicat de aici și dus la Țarigrad, unde a fost întemnițat în fioroasa închisoare a Celor «Șapte Turnuri». După aceasta, în ziua de 15 august, la Sântămăria Mare, când el împlinea 60 de ani iar Doamna Maria-Marica își sărbătorea onomastica, la «foișorul de lângă mare», Constantin Brîncoveanu, dîrz și credincios ca întotdeauna, a ales «iataganul gealatului», decît să-și piardă credința, suferind chinurile mucenicești. Cîtă recunoștință și cît respect trebuie să avem față de acest prinț martir a cărui viață pămîntească i-a fost încoronată cu cununa cea cerească. Înfiorătorul tablou, când tatăl asistă la decapitarea nevinovaților săi copii, găsind puterea să-i îndemne neîncetat și să le sădească în suflet curaj și îmbărbătare întru păstrarea credinței părintești și a legii românești, stăruie în cugetul fiecărui român. Este supremul sacrificiu al unui părinte care, încălzit de Duhul Sfînt, biruie suferințele cumplite ale sale și ale feciorilor săi, spunîndu-le : «Nu ne-au mai rămas decît sufletele ; să nu le pierdem și pe ele, ci să le ducem curate în fața Mîntuitorului nostru Iisus Hristos». În această mărturisire se cuprinde mărturisirea și nădejdea întregului neam românesc întru biruința adevărului. Fapta nelegiuită a sultanului a emoționat nu numai poporul român, ci o lume întregă ; actul martiric înscris prin jertfa vieții lui și a fiilor săi a stîrnit admirație și respect peste veacuri. Precum s-a spus, anii oblăduirii lui Constantin Brîncoveanu au cuprins în sine toate laturile unei activități strălucite și prodigioase, pentru înfăptuirea căroră el s-a dovedit a fi un neîntrecut iubitor al neamului românesc, fiu al gliei și al credinței ortodoxe. În personalitatea lui s-a întîlnit spiritul de conducător de țară clarvăzător și de abil diplomat, omul de vastă cultură al timpului său, devenind promotor de acte de cultură și de artă, oglindită în ceea ce denumim adeseori «stilul brîncovenesc». S-a îngrijit de școli, și mai cu seamă de Academia de la Sfîntul Sava din București, pe care a reorganizat-o, a ajutat-o, i-a înmulțit disciplinele și i-a

numit profesori renumiți, fapt ce a făcut-o să corespundă unei Facultăți de Filosofie și Litere din cadrul Universităților din Europa apuseană. Harnic și gospodar fiind, s-a interesat de tipografia din București a Mitropoliei și a sprijinit înființarea altora la Buzău, Snagov, Râmnic și Tîrgoviște, din care au văzut lumina tiparului numeroase cărți de teologie, de slujbă bisericească, de filosofie și cultură generală, folosite nu numai românilor extracarpatici, ci și fraților lor de peste munți și chiar ortodocșilor de peste mări și țări. Celor dintii, în 1699, le-a trimis o tiparniță la Bălgrad (Alba Iulia), iar dintre aceștia din urmă, Gruzinilor și Antiohienilor le-a hărăzit tipografii, cu care și-au tipărit cărți în limba lor. Din dărnicia inimii lui de român și domn creștin s-au împărtășit multe din așezămintele bisericești din lumea ortodoxă. Chipul său de domnitor al Țării Românești, spre a fi cât mai adevărat zugrăvit, se cade încă întregit cu iubirea sa de neam și de neamuri. O atît de bogată activitate nu putea să izvorască decît dintr-o astfel de iubire și viziune clară despre oameni. A știut să și apropie o seamă de oameni de cultură ai timpului, ca marele mitropolit cărturar Antim Ivireanul, Del Chiaro, Sevastos Chimenitul, Ioan Avramie, Ioan Comnen, Mitrofan al Buzăului și mulți alți învățați care se întîlnesc la curtea și așezămintele sale. Preluînd de la înaintașul și unchiul său Șerban Vodă Cantacuzino — precum s-a mai arătat —, poate cea mai prețioasă moștenire culturală a vremii: traducerea integrală în limba română și tipărirea Bibliei de la București, de grabă Brîncoveanu a reușit să desăvîrșească lucrul început și, în același timp, a avut bucuria să vadă apărînd, întru totul gata, acest monument de veche cultură românească în chiar primele zile ale domniei sale: 10 noiembrie 1688. Pentru a cinsti acest act de cultură al poporului nostru și ca un omagiu adus, la trecerea celor 300 de ani de la apariția acestei dumnezeiești Scripturi, celor doi mari domnitori, Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu — ceea ce poate fi încă socotit ca o mărturie a unității de limbă, de cuget și simțire românească —, Sfînta Patriarhie scoate de sub teascurile Tipografiei Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă din București o ediție jubiliară în acest an. Epoca de strălucire a lui Constantin Brîncoveanu este continuarea strădaniilor marilor săi înaintași, ale căror chipuri și înfăptuiri încing ca un lanț de aur trupul istoriei neamului nostru. La fel de vast, ca și personalitatea sa multilate-

rală, domeniul ctitoriilor : mînăstiri, biserici, reședințe domnești, palate personale, răspîndite de-a lungul și de-a latul țării ca perlele dintr-un colier de mare preț — în fruntea cărora stă cu strălucire Mînăstirea Hurezi și biserica aceasta în care ne aflăm acum —, a imprimat și în arhitectură un nou stil de construcție, numit tot «brîncovenesc», care este la fel de impunător ca și cel moldovenesc definit în timpul domnitorului Ștefan cel Mare. Cu orizont larg spre tot Orientul, după ce a ctitorit și a ajutat o seamă de lăcașe sfinte din Transilvania, Constantin Brîncoveanu a hărăzit felurite daruri Patriarhiilor Apostolice din Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, unora dintre Mînăstirile de la Athos, celei a Sf. Ecaterina de la Sinai, cîtorva din Balcani și chiar Mînăstirii «Sfîntul Evanghelist Ioan» din Insula Patmos, unde Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan a scris Apocalipsa. Toate alcătuiesc mărturii grăitoare, nu numai despre dărnicia și concepția politicii domnitorului Țării Românești, ci și despre evlavia, înțelepciunea și solidaritatea românească, sensibilă față de nevoile Bisericilor aflate sub stăpînire otomană. De aceea, poporul român trăitor și în vremea Brîncoveanului — ca și cel de dinainte și de după aceea —, și-a cîștigat dragostea, recunoștința și prețuirea contemporanilor, ceea ce însă, aflîndu-te pe acolo, constați că sînt încă vii și în zilele noastre.

Vara aceasta am participat la aniversarea a 900 de ani de la întemeierea mînăstirii «Sfîntul Ioan Evanghelistul» din Insula Patmos. Am slujit cu S.S. Patriarhul Dimitrie al Constantinopolului în biserica din peștera unde s-a rugat ani de-a rîndul ucenicul iubit de Domnul și unde a scris Apocalipsa. Patriarhia Ecumenică ne-a invitat la aceste festivități ca un semn de prețuire față de credincioșii și slujitorii Bisericii Ortodoxe Române și, totodată, desigur, și ca o recunoștință pentru ajutoarele românești ce în trecut — chiar și de Brîncoveanu — s-au hărăzit și acestei mînăstiri, dintre care unele sînt prezente și acum acolo. Am privit cu mare bucurie în muzeul și biblioteca sfîntului lăcaș, alături de alte multe mărturii ale prezenței românești în Patmos, la loc de cinste, o Evanghelie ferecată în argint și aur, rodul dărnicii voievodului Constantin Brîncoveanu. Este și aceasta, de bună seamă, o mărturie din trecutul nostru frumos, care, dim-

preună cu altele, a devenit un adevărat mesaj îndatoritor pentru noi, fiii acestui minunat popor român, din care au răsărit luceferi ai iubirii de neam, ai iubirii de limbă și simțire românească, purtătorii torței de cultură și unitate națională în tot locul și în tot timpul. Constantin Voievod Brîncoveanu, unul dintre cei mai luminați domnitori ai neamului nostru, a ținut la pecetea Ortodoxiei, la legea și credința neamului, ca la un odor de mare preț, făcînd să străbată această conștiință în toată lumea vremii sale. Cel ce a fost socotit ocrotitorul întregii lumi creștine se află acum, iată, sub această lespede înflorată, fără nume, simbolul cununii nemuritoare a dreptei răsplătiri. Și este o fericire pentru noi toți, urmașii săi, fii ai poporului român, că îl avem aici și că nu a dispărut în valurile mării. Credincioasa sa soție, Doamna Maria-Marica, a ridicat în taină rămășițele sale pămîntești din Insula Halki și, în 1720, le-a depus în biserica «Sfîntul Gheorghe Nou» din Capitala țării. Inscripția de pe candela ce străjuiește cu licărirea ei la căpățiul lui «fericitul domn» al Țării Românești «Io Constandin Brîncoveanu», a păstrat taina și a adevărit, la timpul potrivit, lăcașul cel de veci al celui ce s-a numărat între ctitorii de limbă, cultură și de unitate românească.

Nu este pentru prima oară acum că se face pomenirea marelui voievod martir. În cei 300 de ani scurși de la urcarea sa pe tron înaintașii noștri au rînduit, fără îndoială, zile anume de pomenire a sa și a neamului său. Niciînd poporul nostru n-a dat uitării pe toți cei ce de-a lungul secolelor i-au lăsat grai, glie, credință și carte. Pe lîngă studiile și volumele de opere valoroase care i s-au închinat, domnitorul Constantin Brîncoveanu a fost comemorat la nivel național în anii 1914 și 1934. În anii 1932—1934 s-au făcut cercetări arheologice la mormîntul său, aflat aici de față și i s-au identificat osemintele, iar în anul 1938 i s-a ridicat statuia de dinaintea bisericii, spre Bulevardul 1848. De la toate aceste pioase momente n-a lipsit Biserica Ortodoxă Română. În recenta lucrare despre *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, dată la lumină de Sfînta Patriarhie în 1987, la loc de cinste se află și «*Bincredinciosul Domnitor Constantin Brîncoveanu*». Continuînd firul cinstirilor după tradiția noastră românească, azi ne-am adunat lîngă mormîntul Brîncoveanului, spre a săvîrși Sfînta Liturghie și spre a-i face slujba de pomenire, însuflețiți

de respect, de dragoste și recunoștință pentru toată strădania sa și pentru tot ceea ce, în cei 25 de ani și 5 luni, a creat neîncetat și a împlinit întru slava și faima țării și a pământului nostru românesc. Adăugăm, așadar, prin pomenirea pe care am săvârșit-o astăzi, încă o verigă la comemorările făcute lui de înaintașii noștri. Să păstrăm, deci, recunoștință pentru înaintași ; să păstrăm frumusețile credinței noastre ortodoxe lăsate nouă de acești fericiți strămoși, între care strălucește chipul și opera lui Constantin Brîncoveanu. Să fim încredințați că astfel arătăm dragoste de neam și de țară, și învățăm neîncetat adevărul că sîntem urmașii unui popor de luptători și de eroi, de sfinți și mărturisitori, neînfriecat în fața primejdiilor, statornic pe glia părintească, făuritor și purtător de cultură. Fie ca bunul Dumnezeu să-l numere cu ceata sfinților săi pe domnitorul iubitor de lege, de neam și de țară, și pe toți aceia care, asemenea lui, au plătit cu viața păstrarea dreptei credințe și iubirea de neam. Dumnezeu să-l odihnească, iar amintirea lui să fie și să rămîină pururea vie în inimile și în sufletele noastre !



ÎN SLUJBA ORTODOXIEI

PARTICIPAREA DELEGAȚIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
CONDUSĂ DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST,
LA FESTIVITĂȚILE OCAZIONATE DE ÎMPLINIREA A 900 DE ANI
DE LA ÎNTEMEIEREA MÎNĂSTIRII SFÎNTUL IOAN EVANGHELISTUL
DIN INSULA PATMOS (Grecia)

(22 sept.—29 sept. 1988)

La invitația Patriarhiei Ecumenice, a S. Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic din Constantinopol, o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, formată din cinci persoane, în frunte cu Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, I.P.S. Nicolaș, Mitropolitul Banatului, P. S. Roman Ialomiteanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Asist. Dr. Coman Constantin de la Institutul Teologic din București și Diacon Mihai Hau, a participat, în perioada 22—29 septembrie a.c., la festivitățile ocazionate de aniversarea a 900 de ani de la întemeierea Mănăstirii Sfântul Ioan Evanghelistul din Insula Patmos (Grecia). Invitației Patriarhiei Ecumenice i-au răspuns, de asemenea, multe dintre Bisericile Ortodoxe surori, Biserica Romano-Catolică, Bisericile Protestante și diferite organizații creștine din întreaga lume, astfel că Insula Patmos a devenit pentru aceste zile un adevărat loc de pelerinaj. Festivitățile au fost binecuvântate de prezența S. Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol, a S. Sale Partenie, Patriarhul Alexandriei, a Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a I.P.S. Serafim, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade, a I.P.S. Johannes de Helsinki, a I.P.S. Dorotei de Praga, de prezența membrilor Sfântului Sinod ai Patriarhiei Ecumenice, de membrii Sfântului Sinod ai Bisericii Ortodoxe a Greciei, de înalți ierarhi ai Bisericilor Ortodoxe surori. Au fost prezenți, de asemenea, Em. Sa Cardinalul Jerome Homer, șeful delegației Bisericii Romano-Catolice, Pastor Emilio Castro, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Jean Fisher, secretarul general al Consiliului Bisericilor Europene, membri ai guvernului grec în frunte cu Dl. viceprim-ministru Gh. Haralam Popouloș, reprezentantul primului-ministru A. Papandreu, oficialități locale, ziarști, alți invitați etc.

Sosite în cursul zilei de joi, 22 septembrie a.c., delegațiile participante la festivități au fost conduse de la aeroport la hotelul «Marea Britanie» din Atena. După ceremonia întâmpinării pe aeroportul internațional din Atena, de către I.P.S. Hrisostom de Peristeris și P. Cuv. Arhim. Damaschinos, reprezentanții Bisericii Ortodoxe a Greciei, și Dl. N. Eo-bescu, ambasadorul țării noastre la Atena și delegația Bisericii noastre a fost condusă la hotelul amintit, de unde a doua zi dimineața, împreună cu ceilalți delegați participanți, s-a îmbarcat din portul Pireu, pe vaporul «Oceanos» cu destinația Constantinopol. Călătoria prin Marea Egee și Marmara pînă la Constantinopol unde vaporul a ajuns a doua zi dimineața a însemnat în primul rînd un fericit prilej de cunoaștere și comunicare între membrii delegațiilor participante, precum și un moment deosebit de aprofundare a cunoștințelor despre Insula Patmos, ocazie oferită de prezentarea unui bogat material informativ în legătură cu Insula, al profesorului Konstantin Manafis de la facultatea de teologie din Atena, precum și a unui film documentar, prezentat în premieră, cu această ocazie, referitor la Insula Patmos și Mînăstirea Sfîntul Ioan Evanghelistul. Primul punct al destinației noastre — Constantinopol — va fi atins în dimineața zilei de sîmbătă, 24 septembrie a.c.

Deși învăluită în ceața orizontului, Sfînta Sofia, celebrul simbol al unei glorii bizantine, de mult apuse, ne-a întâmpinat la fel de impunătoare, silueta ei dominîndu-ne pe măsură ce ne apropiam de Cornul de Aur. La orele 11,30 sirenele salutau prezența de la bordul vaporului Oceanos a S. Sale Dimitrios I, înfrîului Patriarh al lumii ortodoxe, care, însoțit de membrii Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, se îmbarcau, pentru a participa la festivitățile din Insula Patmos. La puțin timp după cermonia îmbarcării S. Sale, vaporul Oceanos, ridică ancora, părăsind rada portului Constantinopol cu destinația Patmos. Am lăsat în urmă, tăcută, Sfînta Sofia, dar imaginea ei ne va însoți mereu, pe tot parcursul celor 326 mile marine, pînă la poalele Mînăstirii celui mai iubit dintre ucenicii Mîntuitorului Isus Hristos. Pe drumul către Patmos, Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române s-a întîlnit cu S. S. Dimitrios I, care a ținut în mod deosebit să mulțumească pentru participare delegației Bisericii Ortodoxe Române, personal Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST. Mulțumind Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a evocat bunele relații existente între Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română, relații ce au căpătat valențe noi, în urma vizitei S. Sale Dimitrios I la București și a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST la Constantinopol. S. Sa, Dimitrios a evocat neuitatele clipe petrecute în mijlocul credincioșilor Bisericii noastre, avînd cuvinte deosebite de apreciere la adresa Bisericii Ortodoxe Române și a poporului român.

Ca semn al legăturii dragostei din partea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a făcut un mic dar S. Sale Dimitrios I. În numele dragostei frățești și al respectului reciproc, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST s-a întreținut pe toată perioada călătoriei cu înalți demnitari ai Bisericilor și organizațiilor creștine participante. Biserica Ortodoxă Română, prin înfrîistătătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, făcînd încă o dată dovada deschi-

derii spre dialog, ce o caracterizează, dovada dragostei, a prețuirii și a respectului reciproc dintre Biserici și popoare. Sub aceste auspicii s-au încadrat discuțiile purtate cu S. Sa Partenie, Patriarhul Alexandriei, I. P. S. Johannes de Helsinki, I. P. S. Iakobos al Americii, I. P. S. Bartolomeu al Philadelphiei, I. P. S. Apostolos, mitropolitul Rohodonului, I. P. S. Hrisostom de Peristeris, I. P. S. Pantelimon de Corint, I. P. S. Esra, secretarul Sfântului Sinod al Bisericii Etiopiene, I. P. S. Pantelimon de Zakintos, Em. Sa Cardinalul Jerome Homer, reprezentantul Bisericii Romano-Catolice, Pastor Emilio Castro, secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Jean Fisher, secretar general al Consiliului Bisericilor Europene, I. P. S. Damaschinos, mitropolitul Elveției, profesori de teologie etc.

Toți partenerii de dialog ai Prea Fericitului Părinte Patriarh au avut cuvinte de prețuire la adresa Bisericii Ortodoxe Române, a clerului și credincioșilor ei, a poporului român, a țării noastre scumpe. Au fost evocate momentele întâlnirii dintre Întâistătătorii Bisericilor surori și Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, contactele stabilite de-a lungul timpului între Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici, participarea comună la diferite întruniri și conferințe teologice, sau manifestări patronate de organizații creștine, contactele bilaterale stabilite cu diferite ocazii, sau vizitele reciproce efectuate. Însuflețiți de aceeași dragoste traică în Mintuitorul Iisus Hristos, toți participanții au luat parte la ceremonia ce s-a oficiat la bordul vaporului «Oceanos», într-o încăpere special amenajată. Seara, profesorul Manolis Andromikos, renumit arheolog al Universității din Salonic, membru (din 1961) al Academiei din Atena, a prezentat o importantă și foarte bine documentată comunicare, referitoare la descoperirea în anul 1976 a mormintului regelui Filip I Macedoneanul, tatăl lui Alexandru Macedon. După vecernie, căpitanul vasului, Yiannis Avronos, a dat o recepție în onoarea tuturor celor prezenți. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a oferit un dar (simbolic) D-lui Avronos. A doua zi, dimineața, ne-a întâmpinat în toată splendoarea ei, Minăstirea Sfântul Ioan Evanghelistul, falnică ctitorie a Sfântului Hristodul Satrinos (sec. XI — 1088 d.H.). Zeci de ambarcațiuni, de toate dimensiunile, au însoțit vaporul care transporta înalții oaspeți, în sunetul asurzitor al sirenelor. În port o gardă militară a prezentat onorul, iar oaspeții întâmpinați de P. Cuv. Arhim. Hristis Kirozis, starețul Minăstirii și de guvernatorul Insulei Patmos, au coborât rînd pe rînd pe insulă, ce în straie de sărbătoare își întâmpina oaspeții. Erau prezenți I. P. S. Serafim, arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade, membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei, Dl. vice prim ministru Gh. Haralam Popoulos, Dl. Gh. Papandreu, ministrul Cultelor și Educației, membrii guvernului grec, persoane oficiale locale, localnici și mulți credincioși veniți din toate colțurile lumii să ia parte la festivități.

După cuvîntul de bun sosit, adresat înalților oaspeți de către starețul Minăstirii, P. Cuv. Arhim. Hristis Kirozis și de guvernatorul Insulei, S. Sa Dimitrios I a mulțumit în numele tuturor participanților decla-

glasul Bisericii

rînd în mod solemn deschise festivitățile prilejuite de cea de a 900 aniversare a întemeierii Mînăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul din Insula Patmos.

După solemnitatea deschiderii oficiale a festivităților, a urmat firesc vizitarea Mînăstirii Sfîntul Ioan.

Cortegiul mașinilor s-a oprit undeva în apropierea Mînăstirii. Cîteva sute de metri înalții oaspeți au mers pe jos, pînă la Poarta Mînăstirii. Peste tot locul, case, deși înghemuite într-un alb odihnitor, erau împodibite cu steaguri și flori multicolore. În curtea Mînăstirii trona un imens portret al S. Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol, sub a cărui directă oblăduire era sfînta mînăstire. Ramuri de finic împodobeau coloanele și colonadele de la intrare și undeva, deasupra porții, o inscripție: — 900 de ani de la întemeiere. — Mînăstirea Sfîntul Ioan Evanghelistul.

S-a intrat în biserica mînăstirii, care adăpostește de veacuri odoare de mare preț ale credinței noastre: Sfinte moaște ale Sf. Apostol Filip, Sf. Arhidiacon Ștefan, Sf. Mucenic Pantelimon, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Cosma, Sf. Grigorie Taumaturgul, Sf. Mucenic Haralambie, Sf. Mucenic Iulian, Sf. Pahonie Runul (mort în Sfîntul Munte în 1730), Sf. Iacob din Persia, Sf. Hiril Atonitul, Sf. Ioan Gură de Aur sau capul sfîntului Apostol Toma. În privința aceasta biserica mînăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul, am aflat-o plină de mărturii ale legăturii dragostei frățești cu Biserica noastră strămoșească. La loc de cinste am aflat și acum paterițele din argint ale domnitorului Ștefan cel Mare, candela spătarului Grigore Bălașa și Domniței Elena Șuțu (1784), dar mai ales Evanghelia ferecată în aur a domnitorului Constantin Brîncoveanu (sec. XVII) și Evanghelia mitropolitului Daniil (1797), podoabe de mare preț ale mînăstirii, ce se aflau expuse la loc de cinste în muzeul inaugurat cu această ocazie. A urmat firesc un «Te Deum» după care stărețul mînăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul a ținut să marcheze momentul prezenței atîtor Întîistătători ai Bisericilor surori din întreaga lume precum și ai înalților demnitari civili și bisericești, spunînd printre altele:

*«Prea Fericirea Voastră,
Prea Fericirile Voastre,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Distinși oaspeți,*

Îmi revine marea bucurie duhovnicească de a rosti în ziua această istorică, cuvîntul de înîmpinare al mînăstirii celui mai iubit dintre ucenicii Domnului, în amintirea căruia nu departe de stîncă unde după tradiție își pleca adeseori capul spre descoperire, un alt sfînt părinte, Sfîntul Hristodul întemeia această falnică mînăstire, pavază a ortodoxiei noastre scumpe... Mulțumind bunului Dumnezeu pentru cinstea de a mă învrednici să cinstim împreună această zi istorică din viața sfînteii noastre mînăstiri, doresc tuturor ca harul lui Dumnezeu atotfăcător, să binecuvînteze ofranda rugăciunilor noastre !».

În numele tuturor, S. Sa Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol a mulțumit părintelui stareț pentru cuvîntul cald, frătesc de întîmpinare, spunînd printre altele: «Mulțumim bunului Dumnezeu și noi toți cei prezenți, care ne-am învrednicit prin purtarea noastră să fim aleși de a lua parte la cea de a 900 aniversare de la întemeierea mînăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul. Pentru mine personal este o sărbătoare cu totul deosebită, deoarece Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan este părintele meu spiritual. Este, de asemenea, un eveniment deosebit pentru mine, această sfîntă sărbătoare a Bisericii lui Hristos, deoarece în ziua de prăznuire a Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan am fost ales patriarh... Știm cu toții că această sfîntă mînăstire a fost pentru întreaga ortodoxie un centru al spiritualității noastre creștine, o mărturie, timp de secole, a unității noastre de credință, o pavază pururea în calea mîntuirii, o fortăreață a ortodoxiei... Da, aici, din mînăstirea Sfîntului Ioan Evanghelistul s-a răspîndit în întreaga ortodoxie ca razele calde ale soarelui, o viață duhovnicească aleasă. De aici au pornit în lume preoți, adevărați trăitori ai adevărului mîntuitor. De aceea, Biserica a privit întotdeauna cu speranță, cu încredere mărturisită și cu aleasă bucurie duhovnicească ca la un centru de trăire curată, ortodoxă!... Fie ca bunul Dumnezeu să dăruiască mînăstirii acesteia binecuvîntarea mamei Bisericii întregi, iar în purtarea sa de grijă să fie permanent și mînăstirea aceasta, așa cum a fost mereu aproape de Domnul și ucenicul său iubit: Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan!».

S. Sa Dimitrios I a inaugurat apoi, în mod solemn, biblioteca și muzeul de obiecte bisericesti din incinta mînăstirii, momente de aleasă trăire duhovnicească și mîndrie patriotică pentru delegația Bisericii Ortodoxe Române. Se aflau expuse în muzeul mînăstirii în toată splendoarea lor cele două Evanghelii ferecate în aur, danii ale domnitorului martir Constantin Voievod Brîncoveanu și ale mitropolitului Daniil, obiecte de mare valoare remarcate de toți cei prezenți. Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a zăbovit mult timp înaintea vitrinei în care erau expuse la loc de cinste cele două Evanghelii. Cuvînte de apreciere au exprimat toți cei prezenți, daniile românești către mînăstirea Sfîntul Ioan Evanghelistul, fiind un lucru îndeobște cunoscut de toată lumea. După recepția oferită de către stăreția mînăstirii, festivitățile au continuat cu un pelerinaj la Peștera Apocalipsului.

Pe locul unde odinioară, conform tradiției, cel mai iubit dintre ucenicii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos își pleca smerit capul de stîncă, învrednicindu-se de descoperirea unică făcută de Dumnezeu unui muritor, a fost înălțată o mică biserică ca o pavază ce adăpostește înăuntrul ei «peștera».

Înalții pelerini s-au închinat și au sărutat stîncă sfîntită de prezența Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan. A urmat, de asemeni, Te Deum, la care răspunsurile de strană au fost date de către un grup de elevi seminaristi de la Seminarul Teologic din Insulă. Mulțumind, S. Sa Dimitrios I a evocat în cîteva cuvinte chipul Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, ca autor al ultimei cărți cuprinse în canonul biblic al Noului Testament, Apocalipsa, «cartea care a vorbit și vorbește lumii neîncetat

despre Fiul lui Dumnezeu, cel întrupat și despre împărăția lui cea veșnică!». Delegații oficiali s-au îndreptat apoi către Seminarul Teologic din Insulă, unde au fost întâmpinați de către directorul Seminarului, Prof. G. Kyriskos, care a urat un bun venit tuturor participanților prezenți la festivități. În numele tuturor a mulțumit S. Sa. Dimitrios I, care în cuvântul său a îndemnat pe tinerii seminaristi «să cerceteze cu de amănuntul scripturile» pentru ca în felul acesta să-l cunoască mai bine pe Dumnezeu, cunoscându-l să-l iubească și iubindu-l să-i trăiască învățătura cea sfântă și să o împărtășească tuturor oamenilor, pe calea mântuirii!». Prima zi în Patmos a luat sfârșit cu slujba privegherii oficiată de către soborul minăstirii, în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, care era de fapt începutul pregătirii zilei ce va urma, 26 septembrie, ziua prăznuirii Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan. Momentul culminant al festivităților s-a derulat luni, 26 septembrie a.c. prin oficierea Sfintei Liturghii în biserica Minăstirii Sfântul Ioan Evanghelistul, de către un impresionant sobor slujitor, în frunte cu S. Sa Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic, S. Sa Partenie al Alexandriei, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, I. P. S. Serafim, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade și I. P. S. Johannes de Helsinki. După Sfânta Liturghie, P. Cuv. Arhim. Meliton Koras, secretarul Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice a dat citire Gramatei Sinodale emisă cu ocazia aniversării celor 900 de ani de la întemeierea Minăstirii Sfântul Ioan Evanghelistul din Patmos, prin care s-a hotărât ca Insula Patmos să fie numită Insulă Sfântă. În cadrul recepției oferite de către stăreție, S. Sa Dimitrios I a dăruit Minăstirii o frumoasă și simbolică icoană reprezentând pe Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan în peștera Apocalipsului. În cadrul aceleiași recepții Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, oferind darul din partea Bisericii Ortodoxe Române Minăstirii Sfântul Ioan Evanghelistul, a spus :

*«Sanctitatea Voastră,
Prea Sfințit Sobor,*

Împreună cu toți cei care ne-am adunat aici să marcăm sărbătorește împlinirea a 900 de ani de la întemeierea Minăstirii din insula Patmos, aducem mulțumire lui Dumnezeu că ne-a ajutat să facem acest pelerinaj, străbătând aceleași locuri pe care odinioară le-a bătătorit Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan. Dintru început mărturisim recunoștință caldă pentru acest pelerinaj Sanctității Voastre și Sfântului Sinod din jurul Tronului Ecumenic, încredințându-vă și aici — și mai ales aici, la Patmos — de dragostea noastră, a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, pe care acum un an i-ați binecuvîntat, i-ați îmbrățișat și le-ați admirat vredniciile și frumusețile Sfintelor Minăstiri și biserici, împreună cu frumusețile țării și hărnicia poporului român.

Sufletul ne este cuprins de adîncă emoție retrăind vremurile apostolice cînd «ucenicul prea iubit de Domnul» își scria aici vestita-i «Apocalipsă», la începutul căreia citim : «Eu Ioan, fratele vostru și împreună cu voi părtaș la suferință și răbdarea care sînt întru Iisus, fost-am în insula ce se cheamă Patmos, pentru cuvîntul lui Dumnezeu și pentru mărturia

lui Iisus» (1, 9). N-am vrea să fim considerați cuprinși de slavă deșartă, dar sentimentul cu care am venit aici este același mărturisit altădată de Sfântul Ioan și anume: «pentru cuvîntul lui Dumnezeu și pentru mărturia lui Iisus» (1, 2). De fapt, în calitate de slujitori ai lui Hristos, ori-care dintre noi trebuie să facem o asemenea mărturisire, deoarece oriunde și în orice împrejurare ne-am afla, avem datoria să împlinim cuvîntul lui Dumnezeu și să mărturisim pe Hristos. În calitate de trimiși ai obștii ortodoxe din România, eu și însoțitorii mei avem însă un motiv în plus să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a prilejuit venirea în acest binecuvîntat loc; reînnoșarea unor legături străvechi pe care înaintașii noștri le-au avut cu Patmosul. Nu voiesc să vă obosesc cu amănunte care interesează mai mult pe specialiști, dar socotesc interesant de rememorat că, potrivit unor documente aflate chiar aici, Țările Românești au trimis regulat atît ajutoare minăstirii, cit și școlii care funcționa în preajma ei, încă din anul 1584. De asemenea, în baza unei înțelegeri respectată cu sfințenie, igumenul minăstirii și alți călugări erau împuterniciți să vină în Țările Românești și să adune daruri pentru așezămintele din Patmos. Observația cu care se cuvin însoțite aceste date este că, spre deosebire de sprijinul venit din alte părți, cel românesc a fost mereu necondiționat și dezinteresat. Un singur lucru îl cereau românii de atunci călugărilor din Patmos: «Să se roage pentru ei și pentru țara lor».

Ajutorul de care aminteam însă exprimă și altceva: solidaritatea creștinească în momentele grele ale stăpînirii străine din acele vremi, ca de altfel mereu de-a lungul istoriei, care se constituie într-un exemplu și pentru noi cei de astăzi, solidaritate pe care, dați-mi voie să mai adaug, strămoșii noștri au manifestat-o prin sprijinul și ajutoarele date marilor patriarhii răsăritene, precum și așezămintelor de la Ierusalim, Athos, Sinai, Rhodos etc.

Cine va avea apoi răbdare să privească cu atenție obiectele din biserica și din muzeul minăstirii, va descoperi candelă, icoane și un Evanghellar, donate de Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești (1688—1714); un Evanghellar cu inscripția donatorului: «Danil mitropolitul, București, 1787»; o icoană a Sfîntului Evanghelist Ioan adusă în 1698 din Țara Românească, alte obiecte de cult, hrisoave și felurite documente românești. Dacă acestea sînt mărturiile comuniunii Bisericii și binecredinciosului popor român la viața creștină din această parte a lumii, ele sînt și îndemnuri vii pentru noi de a păstra această comuniune cu Scaunul ecumenic și de a exprima și cu acest prilej hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a sprijini pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod, pentru care Sanctitatea Voastră depuneți efort pilduitor; și de asemenea, de a-și aduce contribuția sa teologică, liturgică și pastorală la promovarea ecumenismului, a unității creștine și a apărării păcii pe pămînt.

Acestea avîndu-le în cuget, am venit să participăm la praznicul Minăstirii din insula Patmos, bucurîndu-ne împreună cu toți cei prezenți, cu sinceră apreciere față de toți cei care depun osteneală și fac sacrificii pentru păstrarea acestui monument al antichității creștine.

Sanctitatea Voastră,

Despre Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, care a trăit cîțiva ani aici, se spune că, vîrstnic fiind și nemaiputînd umbla singur, alții îl purtau, iar el nimic nu mai spunea celor ce se adunau să-l asculte decît: «Fraților, iubiți-vă unii pe alții!». Aceste cuvinte să le repetăm și noi, cei care ne-am adunat la această înălțătoare sărbătoare, contribuind prin comportarea și propovăduirea noastră la promovarea păcii și bunei înțelegeri între oameni și popoare».

Mulțumind pentru darul făcut și pentru cuvintele calde, în semn de aleasă prețuire și înaltă cinstire, S. Sa Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic, a oferit Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, «Crucea de Aur» a Mînăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul distincție prin care, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol «a socotit cu bunăvrea și cu dragostea patriarhală a-l cinsti pe Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul României!».

† DIMITRIOS, ARHIEPISCOP AL CONSTANTINOPOLULUI,
NOUA ROMĂ ȘI PATRIARH ECUMENIC

Cu vrerea Bunului Dumnezeu, venerabila și sfînta mînăstire, stavropighie patriarhală, a Sfîntului Ioan Teologul, din Insula Patmosului, împlinind 900 de ani de la întemeierea ei de către de Dumnezeu inspiratul părintele sfînt Hristodulos, Sfînta și Marea Biserică a lui Hristos a socotit să prăznuiască cu bucurie și cu semne de neșters să exprime bucuria ei, prilejuită de acest eveniment deosebit.

Astfel, am avut cinstea să instituim Crucea comemorativă și să o acordăm oricărui, din toată lumea dintre cei ce cred în Hristos, a oferit cu bună dispoziție, cu prilejul acestui mare praznic, ajutorul său și a dovedit atașamentul său față de Biserica Mamă, sau, cu osîrdie multă și cu osteneală a ținut să prăznuiască împreună cu noi.

Drept aceea, cugetînd că și Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul României, cu osteneală nu puțină a binevoit a participa la această aniversare binecuvîntată, am socotit cu bunăvrea și cu dragostea noastră patriarhală a-l cinsti pe Acesta și a-i înmîna CRUCEA DE AUR a Sfintei Mînăstiri, stavropighii patriarhale din Patmos, laudă a monahismului și cunună, împreună cu toate drepturile ce decurg din această, binecuvîntare în toate și această gramată semnată de noi.

În anul mîntuirii 1988, luna Septembrie și ziua a 12-a,

† DIMITRIOS AL CONSTANTINOPOLULUI

Programul festivităților organizate în Patmos a continuat în după-amiaza zilei cu vizitarea Mănăstirii Buna Vestire, una din cele două mănăstiri de maici, aflată pe versantul vestic al Insulei. După vizitarea incintei mănăstirii a urmat un Te Deum oficiat de preoții slujitori ai mănăstirii Buna Vestire, în biserica ce adăpostește ca pe un odor de mare preț moaștele Sfântului Filotei Monahul. Stareța Mănăstirii, Maica Miriam a întâmpinat oaspeții subliniind în câteva cuvinte cinstea ce revine Mănăstirii Buna Vestire de a fi gazda S. Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic și a atitor înalte fețe bisericești din lumea întreagă. Mulțumind, S. Sa Dimitrios I a răspuns amabilității gazdelor printr-un cuvânt cald, părintesc. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, P. S. Roman Ialomiteanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor a oferit Mănăstirii Buna Vestire un mic dar, ca semn al legăturilor frățesti, tradiționale dintre mănăstirile noastre și cele din Patmos. Mulțumind, Maica Stareță Miriam a spus: *«Sîntem recunoscători Bisericii Ortodoxe Române, pentru dragostea frățească pe care ne-o arată ori de cîte ori are ocazia, personal, Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist. Dorim ca Bunul Dumnezeu să-și reverse darurile sale bogate peste Biserica noastră soră, iar binecuvîntarea Sa cerească să vă însoțească în tot timpul, pe calea mîntuirii!»*.

Seara, o dată cu vecernia ce va fi oficiată în portul Insulei, pe o platformă special amenajată în prezența Întiiistătătorilor participanți, prima parte a festivităților se încheia. După vecernie, seara tîrziu, delegații oficiali s-au îmbarcat din nou pe vaporul de pasageri «Oceanos», cu destinația Pireu.

După o noapte de călătorie prin Marea Egee, în jurul orei 10 dimineața vaporul «Oceanos» ancoră în portul Pireu, care împodobit sărbătorește își aștepta oaspeții. O gardă militară a prezentat onorul, a fost intonat imnul național al Republicii Elene. Pe o platformă special amenajată în port, Dl. Gheorghios Papandreu, ministrul Cultelor și Educației, precum și primarul orașului Pireu, au întâmpinat înalții oaspeți prin alocuțiuni de bun venit. Răspunzînd amabilității gazdelor, S. Sa Dimitrios I, a adresat un cuvînt de bun găsit, în care a evocat momentele importante derulate cu puțin timp în urmă în Insula Patmos, mulțumind încă o dată tuturor pentru participare. Într-o imensă și solemnă procesiune, desfășurată pe străzile orașului Pireu, delegații s-au îndreptat către biserica Sfînta Treime unde a fost oficiat un «Te Deum». I. P. S. Serafim, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade, a adresat tuturor un cuvînt de bun venit. De asemenea, I. P. S. de Pireu, ierarhul locului, a ținut să mulțumească tuturor pentru onoarea ce i s-a rezervat de a fi gazdă, chiar și pentru puțin timp numai a delegațiilor participante la festivitățile prilejuite de aniversarea Mănăstirii Sfîntul Ioan Evangelistul. S. Sa Dimitrios I a mulțumit pentru primirea deosebită ce le-a fost rezervată delegațiilor participante la festivități. La ieșirea din biserica Sfînta Treime au fost făcute fotografii.

Din fața catedralei și pînă-n centrul orașului unde așteptau mașinile, s-a mers în procesiune. Apoi, coloana de mașini s-a pus în mișcare. Ultimul act al festivităților avea să se consume în capitala ateniană, prin ședința festivă a Academiei din seara zilei de 27 septembrie 1988.

Președintele Academiei, profesorul George Merikos, emoționat, urind bun venit înalților oaspeți, a deschis ședința festivă, în cadrul căreia profesorul Constantin Bonnis a prezentat un interesant referat privind Apocalipsa Sfântului Ioan Evanghelistul. Referatul profesorului Bonnis s-a bucurat de o unanimă apreciere din partea celor prezenți. S. Sa Dimitrios I, a luat cuvântul, declarând închise festivitățile ocazionate de aniversarea a 900 de ani de la întemeierea Mănăstirii Sfântului Ioan Evanghelistul, S. Sa a spus : «*Cu ajutorul Bunului Dumnezeu am sărbătorit cele nouă secole de la întemeierea Mănăstirii Sfântului Ioan, din Insula Patmos. Am fost cu toții fericiți că ne-am învrednicit a lua parte la momentele unice în viața unui om. Ne vom întâlni, poate, în 1995, pentru a sărbătorii atunci, 1900 de ani de la scrierea Apocalipsei — cine va mai trăi ! — Până atunci însă, Vă doresc tuturor ca binecuvântarea cerească să vă călăuzească pe calea mântuirii. Vă mulțumesc tuturor ! Fiți binecuvântați !*».

Seara, cu ocazia recepției oferită la hotelul «Marea Britanie», editura «Ektodika» din Atena a prezentat volumul omagial «Tezaurule Patmosului». Era ultimul act al festivităților.

*
* *
* *

Cu ocazia participării la festivitățile din Patmos și Atena, delegația Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, a fost oaspete a Arhiepiscopiei din Atena, a I. P. S. Serafim al Atenei, care a întâmpinat delegația Bisericii noastre prin cuvinte calde, pline de dragoste frățească. I. P. Sa a spus printre altele :

*«Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfinția Voastră,
Prea Sfinția Voastră,
Iubiți frați în Domnul nostru Iisus Hristos.*

Vă mulțumim mult pentru vizita ce ne-o faceți astăzi la reședința noastră. Este o mare bucurie și o cinste deosebită pentru mine că am fericirea să întâmpin acum și aici, pe mitropolitul Moldovei de altădată, pe patriarhul Bisericii Ortodoxe Române de acum. Deși au fost zile obositoare, totuși, sper că pentru Dvs., iubiți frați întru Domnul, au fost zile plăcute.

Sînt fericit să constat că relațiile noastre frățești sînt nu numai relații dintre două Biserici (surori), ci și relații frățești a două popoare care întotdeauna au trăit în bună vecinătate, relațiile a două popoare care întotdeauna s-au respectat și s-au ajutat reciproc».

Mulțumind pentru primirea făcută ca și pentru caldele cuvinte adresate, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a spus :

«Prea Fericirea Voastră,

Deși, au fost într-adevăr zile obositoare pentru fiecare din noi, ca semn că ne-am simțit bine am venit și la Prea Fericirea Voastră într-o împrejurare fericită, în momentul în care pe pămîntul Greciei este și S. Sa Dimitrios I. Dorim din toată inima să asigurăm pe Prea Fericirea Voastră

tră de toată dragostea noastră, a ierarhiei, a clerului și a credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, încredințându-vă că sinteți așteptat ca oaspete al Bisericii și al poporului nostru. Vă aducem la cunoștință, Prea Fericirea Voastră, și faptul că, la București lucrările de construcție a edificiuului noului Institut Teologic Ecumenic sint aproape de terminare și vă așteptăm ca anul viitor să-l inaugurăm împreună.

Îndeplinind o cerință firească, canonică, am venit la Prea Fericirea Voastră pentru a primi binecuvîntarea continuării operei noastre, aducîndu-vă cu această ocazie și acordul nostru în privința celor trei studenți greci, care la cererea Prea Fericirii Voastre, pot veni să studieze la noi.

Încredințați de progresul Bisericii surori a Greciei, ne rugăm pentru prosperitatea ei și a poporul frate grec».

Din partea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a oferit un mic dar I. P. S. Sale Serafim. De asemenea, I. P. S. Sa a oferit P. F. Sale un dar simbolic.

În spiritul legăturilor firești dintre Bisericile noastre, la invitația Bisericii Ortodoxe a Greciei, miercuri seara, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost oaspete a Mînăstirii Sfîntul Ioan Botezătorul din Megara.

Delegația Bisericii noastre a fost însoțită de către I. P. S. Pantelimon de Zakintos și P. Cuv. Arhim. Damaschinos, secretar al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei. La sosire, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost întîmpinată de soborul maicilor în frunte cu Maica Macrina, stareța mînăstirii și cu I. P. S. Vartolomeu, mitropolitul locului. După slujba vecerniei oficiată în biserica Sfîntul Ioan Botezătorul, luînd cuvîntul în numele delegației Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a spus :

*«Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Bartolomeu,
Prea Cuvioasă Maică Stareță,
Prea Cuvioși Părinți,
Cuvioase maici și surori în Domnul nostru Iisus Hristos,*

Bunul Dumnezeu mi-a călăuzit pașii pentru a doua oară aici, în vedîndicîndu-mă de a fi din nou oaspetele Mînăstirii Sfîntul Ioan Botezătorul din Megara. Fără îndoială datorez acest lucru invitației S. Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic, de a participa la festivitățile consacrate aniversării a 900 de ani de la întemeierea Mînăstirii Sfîntul Ioan Evangelistul din Însula Patmos. Am petrecut în aceste zile, împreună cu toți membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, momente înălțătoare, alături de S. Sa Dimitrios I, de I. P. S. Serafim, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade, de S. Sa Partenie, patriarhul Alexandriei, de toți ceilalți conducători ai Bisericilor ortodoxe surori, care, alături de noi, au săvîrșit, în ziua pomenirii Sfîntului Apostol și Evangelist Ioan, Sfînta și dumnezeiasca liturghie. În Însula Apocalipsului am consemnat încă un moment înălțător pentru întreaga ortodoxie și pentru toată lumea creștină.

Datorez însă venirea aici, în mijlocul fraților voastre, bunăvoinței și binecuvîntării Prea Fericitului Serafim, precum și dragostei frățești arătată nouă de către I. P. S. Bartolomeu, care se află alături de noi acum, aici în biserica Mînăstirii Sfîntul Ioan Botezătorul. Acum nu am venit singur ca rîndul trecut, ci în calitatea mea de conducător duhovnicesc al Bisericii Ortodoxe Române, am venit însoțit de o delegație formată din I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, P. S. Roman Ialomițeanul, Episcop Vicar al Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor, Pr. Asist. Coman Constantin și părintele diacon Mihai Hau.

Sintem profund emoționați de rugăciunile pe care le-ați înălțat în seara aceasta frațiile voastre. Am făcut legătură cu ceea ce scriu Sfînții Evangheliști, mai ales Sfîntul Evangelist Ioan, Apostolul iubit de către Domnul nostru Iisus Hristos, Apostolul care, după vrednicia și curăția sa trupească și sufletească, a fost învrednicit a fi alături de Maica Domnului, lui dîndu-i-se darul de a scrie descoperirea dumnezeiască sau Apocalipsa.

Monahii și monahiile din întreaga ortodoxie urmează, iubirii mei, această frumoasă cale a viețuirii Sfîntului Apostol Ioan, a viețuirii plină de curăție trupească și sufletească, a viețuirii în iubire, în dorința sufletească de împlinirea rînduieșilor stăruind neîncetat în muncă, în rugăciune și în post.

Știm cu toții că Biserica Ortodoxă a păstrat regulile Sfîntului Vasile cel Mare, văzînd în monahii și monahiile noastre pilde vii ale credinței trainice, ale nădejzii, ale dragostei, pilde vii ale viețuirii creștine după Mintuitorul Iisus Hristos. Sfînții Părinți ai Bisericii i-au numit pe aceștia «Crinii pustiei», ca semn al prețuirii deosebite pe care le-au acordat-o acestor oameni, ce permanent și în tot locul se roagă lui Dumnezeu pentru lumea întreagă.

Știu de asemenea, că în viața fiecărui om, rugăciunea înseamnă mult, foarte mult, ori și monahii și monahiile au ținut aprinsă neîncetat candela rugăciunii fierbinți. Ascultîndu-vă în seara aceasta, cîntînd așa de frumos, alternînd melodia grecească cu cea românească, pe care maicile ce au vizitat România au deprins-o cu multă ușurință, ca pe un rod al rugăciunii, dragostei și credinței curate, am trăit clipe înalțătoare, dumnezeiești!

De fapt, în momentul rugăciunii liturgice, aici sau în oricare altă biserică ortodoxă din lume, ne aflăm «ca-n cer», cum spune o cîntare bisericească.

Vă binecuvîntez din toată inima, dragi maici și surori în Domnul nostru Iisus Hristos, rugînd pe Bunul Dumnezeu să vă ajute în nevoițele voastre. Sînteți fericite că aveți în persoana I. P. S. Bartolomeu un conducător duhovnicesc iubit de Biserică și de noi toți. Am aflat cîtă grijă și dragoste acordă I. P. S. Sa acestei mînăstiri și mă bucur că am văzut acum toate lucrările terminate, că am văzut «cetatea dumnea voastră sufletească» nouă, zidită pe temelia trainică a ortodoxiei noastre comune. Aveți încredere în ocrotirea Maicii Domnului, în ajutorul Bunului Dumnezeu, în purtarea de grijă a arhiepiscopului dvs. I.P.S. Bartolomeu de Megara, în Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei, în frunte cu I. P. S. Arhiepiscop Serafim.

I. P. S. Sa Serafim, Arhiepiscopul Atenei și al întregii Elade, acordă de altfel mare atenție, nu numai lucrărilor dinlăuntru Bisericii Ortodoxe a Greciei, ci I. P. S. Sa acordă mare dragoste și atenție și legăturilor frățesti, în duhul iubirii evanghelice cu toate Bisericile Ortodoxe surori.

Personal, ori de câte ori am avut prilejul să-l întâlnesc la Atena, în Paftmos sau la București am avut ocazia să mă conving de marea sa dragoste față de Biserica Ortodoxă Română, față de minăstirile românești, față de învățămîntul teologic ortodox românesc. I. P. S. Sa a imprimat în viața Bisericii Ortodoxe a Greciei un dinamism duhovnicesc deosebit și ne-am bucurat să vedem și aici, în această eparhie roadele muncii sale.

Ne-am bucurat în aceeași măsură să vedem aici lucruri noi, o reședință nouă inițiată de I. P. S. Bartolomeu de Megara, vrednicul dumnea-voastră ierarh.

Iubiții mei,

Am avut acum prilejul să ne întâlnim cu mulți și distinși ierarhi ai Bisericii Ortodoxe a Greciei, am avut fericirea de a-l avea mereu aproape pe I. P. S. Pantelimon de Zakintos, căruia îi datorăm inițiativa de a vizita minăstirea Dvs. Ne-am întâlnit pe acest munte sfînt cu toții, frați în credința noastră ortodoxă. Este și acesta un semn că ne iubește Dumnezeu și Maica Domnului.

Rugăm pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și Maica Domnului, să Vă dăruiască tuturor sănătate, ajutor, putere de muncă, spre a Vă învrednici de mîntuirea pe care o căutați.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin !».

*
*
*

Mulțumind pentru cuvintele calde, părintești, pline de dragoste adresate de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Bartolomeu, luînd cuvîntul, a spus :

*«Prea Fericirea Voastră,
Distinși oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Române surori,*

Nesperat de frumoasă această seară pentru smeritul mitropolit de Megara, pentru obștea minăstirii acesteia, pentru clerul nostru și pentru toți păstoriții Bisericii Elene, deoarece seara aceasta ne sfințește cu prezența binecuvîntată a Prea Fericirii Voastre și a însoțitorilor Prea Fericirii Voastre. Deja valurile întunericului acoperă împrejurimile, dar aici seara este spre dimineață, o dimineață mirifică, luminată de lumina lină a Prea Fericirii Voastre. Nu putem găsi cuvinte în stare să dea glas dragostei cu care poporul român a înconjurat poporul grec întotdeauna și în toate împrejurările, după cum nu putem afla cuvinte

care să exprime deplin bucuria ce nu o putem ascunde, bucuria ce o simțim când avem înaintea noastră pe Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române. Ne bucurăm ca orice creștini ortodocși de împlinirea Prea Fericirii Voastre și înflorirea Bisericii Ortodoxe Române, înflorire care, fără îndoială, se datorește în mare măsură Prea Fericirii Voastre și venerabilei ierarhii a Bisericii Ortodoxe Române, precum și credincioșiei, fidelității și muncii clerului și credinței binecredinciosului popor român.

Seara aceasta este o seară deosebit de importantă pentru noi toți și pentru faptul că ne-am învrednicit a primi binecuvîntarea Prea Fericirii Voastre, pe care o vom păstra ca pe un tezaur de mare preț. Aș dori să Vă asigur, Prea Fericirea Voastră, că și eu personal și obștea acestei mînăstiri nu vom înceta să ne rugăm pentru sănătatea, viața și îndelungata arhipăstorie a Prea Fericirii Voastre, dar și pentru bunăstarea și bunăsporirea Bisericii Ortodoxe Române surori».

În amintirea acestei vizite din partea I. P. S. Mitropolit Bartolomeu de Megara și a obștii Mînăstirii Sfîntul Ioan Botezătorul, delegației Bisericii Ortodoxe Române i-au fost oferite daruri simbolice. La invitația gazdelor a fost vizitat apoi muzeul Mînăstirii și atelierede de creație și croitorie. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, a adresat Maicii Starețe Macrina alese cuvinte de apreciere. Urmînd tradiției chinovitice a mînăstirii, masa a fost servită la trapeza mînăstirii, unde, în semn de aleasă cinstire față de Biserica Ortodoxă Română, de Întâistătorul ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, soborul maicilor a cîntat melodii religioase în limba română.

Seara tîrziu, în acordurile imnului, delegația Bisericii Ortodoxe Române părăsea Mînăstirea Sfîntul Ioan Botezătorul, îndreptîndu-se către Atena.

A doua zi, joi, 29 septembrie a.c., delegația Bisericii Ortodoxe Române s-a reîntors în patrie.

CONCLUZII :

Ocazionată de aniversarea a 900 de ani de la întemeierea Mînăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul, participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, a însemnat un nou prilej de manifestare a unității de credință cu Bisericile Ortodoxe surori din întreaga lume, un nou pas spre deschidere, spre dialog, spre unitate.

Prezența în fruntea delegației a însuși Întâistătorului Bisericii noastre, a însemnat în același timp înalta apreciere pe care Biserica Ortodoxă Română a acordat-o și o acordă, pe linia tradiției legăturilor noastre frățești, Mînăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul. Contactele sta-

bilite cu această ocazie, vizitele întreprinse precum și dialogurile purtate la diferitele nivele cu reprezentanți ai Bisericilor din întreaga lume, au avut darul de a pune mai mult în lumină imaginea Bisericii noastre, imaginea unei Biserici Ortodoxe de tradiție, iubitoare a legăturilor stabilite pe temelia dragostei și înțelegerii frățești între Biserici, oameni și popoare. Trup din trupul țării sale scumpe, pe deplin contopită cu năzuințele sfinte ale poporului său, Biserica Ortodoxă Română s-a făcut încă o dată mesagera dorinței de pace, de bunăînțelegere a poporului român, care pretutindeni și-n tot timpul și-a manifestat acest dor nestăvilit.

Simbolic parcă, și veșmintele albe, imaculate ale Întâistătorului Bisericii noastre, vorbeau tuturor celor prezenți, astfel că solia Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile din Insula Patmos, a însemnat în egală măsură o solie a dragostei între oameni, a unității Bisericii creștine și a păcii în întreaga lume.

Pr. asist., dr. C. COMAN

Diac. M. HAU



ARTICOLE ȘI STUDII

300 DE ANI DE LA URCAREA LUI CONSTANTIN BRÎNCOVEANU
PE TRONUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (29 oct. 1688)

Între marile personalități ale istoriei neamului românesc se numără și înțeleptul, blîndul, cărturarul și martirul domnitor Constantin Brîncoveanu (1688—1714), care, în urmă cu trei secole, urca pe tronul Țării Românești. În îndelungata sa domnie, începută la 29 oct. 1688 și încheiată tragic în ziua de 15 August 1714, cînd împlinea venerabila vîrstă de 60 de ani, voievodul muntean, în condițiile istorice de atunci, a știut cum să acționeze în fața ambițiilor expansioniste ale marilor puteri (austrieci, otomani și polonezi) și să păstreze integritatea și autonomia țării sale, reușind astfel să se impună ca un mare diplomat pe plan internațional.

În timpul marelui voievod Constantin Brîncoveanu, istoria Țării Românești înregistrează o epocă prosperă și foarte favorabilă dezvoltării economice și culturale. În afară de lupta de la Zărnești, lângă Brașov, purtată în ziua de 21 August 1690 împotriva austriecilor și în care a ieșit biruitor, voievodul muntean a dus o politică externă foarte abilă, bazată pe negocieri diplomatice și pe stabilirea unor relații personale cu conducătorii de seamă ai lumii din vremea sa. Încă de la începutul domniei sale, el și-a dat seama că în conjunctura politică generată de războaiele austro-turc (1673—1699) și ruso-turc (1711) nu va rezista decît pe calea diplomației, izbutind un sfert de veac să asigure autonomia Țării Românești și poporul român să se mențină în atenția marilor puteri care urmăreau în mod insistent să cîștige noi teritorii. Calitățile sale de bun diplomat le confirmă atât alegerea sa în fruntea sfetnicilor domnitorului Șerban Cantacuzino (1678—1688), unchiul său, precum și conducerea soliei pentru apărarea intereselor religioase ale românilor din Transilvania în fața ambasadorului de acolo, Conte de Caprara, misiune pe care a încheiat-o, așa cum comunicau cei doi slujbași imperiali voievodului muntean în anul 1681, cu succes, deoarece curtea imperială a acceptat ca mitropolitul Sava Brancovici să fie eliberat din închisoare, iar românii transilvăneni să rămînă în credința lor ortodoxă.

Marele logofăt Constantin Brîncoveanu, prin calitățile sale intelectuale și morale, s-a impus în fața contemporanilor care, îndată după trecerea la cele veșnice a lui Șerban Cantacuzino, boierii, împreună cu mitropolitul Teodosie și patriarhul Dionisie al IV-lea al Constantinopolului, au hotărât alegerea sa în fruntea Țării Românești. La curtea domnească toți l-au ales ca domnitor, ținând seama de descendența sa din familia domnitorului Matei Basarab (1632—1654), precum și de calitățile sale de bun chivernisitor în treburile țării, amenințată de oștile marilor puteri. Într-un glas, alegătorii și-au arătat azeziunea, zicînd noului domnitor : «Logofete, noi cu toții pohtim să ne fii domn». Noul ales, așa cum consemnează cronicarii, le-a răspuns viitorilor săi colaboratori că nu urmărea să ajungă în fruntea țării, deoarece el era mulțumit cu slujba sa și se simțea «ca un domn» în casa sa. După răspunsul sincer și dezinteresat al viitorului conducător al Țării Românești, alegătorii l-au dus la mitropolie unde a fost îmbrăcat în caftan și i s-au citit moliftele de domnie, după care cei prezenți «l-au sărutat toți mâna» și i-au urât «mulți ani». Ajuns în fruntea Țării Românești, Voievodul Constantin Brîncoveanu a căutat pe plan intern să ducă o politică de asigurare a unui echilibru social, susținînd în multe rînduri cauza țărănimii și a meseriașilor. Prin grandiosul său program edilitar, el a înlesnit crearea locurilor de muncă prin care se asigurau venituri pentru clasele de jos. Grija sa pentru asigurarea bazei materiale se reflectă în faptul că mulți oameni de rînd munceau în locuri de exploatare a mineurilor de fier și aur, ori la extragerea păcurei, silitei și sării. Un aport deosebit la dezvoltarea bazei economice îl are și comerțul încurajat de voievodul muntean în timpul căruia au înflorit meșteșugurile ce au dus la crearea unor opere de artă valoroase și specifice pentru vremea sa.

Fiînd un adept al dialogului, al soluționării disputelor pe calea tratativelor și nu prin forță, domnitorul muntean a asigurat țării sale o atmosferă de pace și stabilitate, care favorizează propășirea economică și culturală. El a acordat o deosebită importanță progresului cultural confirmat de înființarea tipografiilor din Snagov, Rîmnicu Vîlcea și Tîrgoviște în care au apărut cărți bisericești, la loc de frunte situîndu-se Biblia de la București, întrucît ea este prima traducere și tipăritură integrală a Sfintei Scripturi. După tipărirea Sf. Scripturi, în anul în care a fost înscăunat, au mai apărut și alte cărți religioase în limba română. Din acestea menționăm : Psaltirea, Sfînta Evanghelie, Molitfelnicul, Octoiul, Sfintele Liturghii, Învățăturile creștinești și Capete de poruncă. Cu cheltuiala și purtarea sa de grijă s-au tipărit și lucrări laice ca de exemplu Alexandria, precum și cărți de slujbă pentru greci, arabi și iviri, de aceea, pentru epoca sa, Constantin Brîncoveanu, a fost considerat drept apărătorul întregii lumi creștine ortodoxe care se afla sub ocupație otomană. Sub domnia sa se continuă cursurile de învățămînt superior inițiate de Șerban Cantacuzino și la care se folosea graeca ca limbă de predare. Din anul 1694 aceste cursuri superioare vor purta numele de «Academia domnească» cu sediul la M-rea Sf. Sava, ctitoria sa. Calificativul de «domn creștin» acordat de posteritate a avut în vedere activitatea sa de ctitor al multor locașuri bisericești, dintre care cele mai reprezentative sînt Biserica Sf. Gheorghe Nou din Bucu-

rești, unde se odihnește sub o lespede de marmură încrustată cu stema Țării Românești, trupul său, și Mănăstirea Hurezi, destinată să-i fie loc de veci. Unele din locașurile sfinte au fost numai reparate și înzestrate cu mari danii. Din numărul lor aminim : Tismana, Bistrița, Arnota, Glavacioc, Dealu, Govora, Strehaia, Brâncoveni și cele din București : Sf. Dimitru, Sf. Ioan, Biserica Doamnei. La acestea mai adăugăm și pe cele ridicare de el în Ardeal la Poiana Mărului, Ocna Sibiului și Simbăta de Sus pentru frații români de aceeași credință, neam și limbă care erau expuși presiunilor de catolicizare.

Bogata activitate edilitară include și construirea celor două palate de la Mogoșoaia și Potlogi care vor deveni simboluri ale stilului brîncovenesc, precum și lucrările de restaurare și extindere întreprinse la curțile domnești din Tîrgoviște și București. La ridicarea și înfrumusețarea lor s-au făcut multe cheltuieli care pe lângă numeroasele punji cu bani date sultanului, n-au epuizat visteria țării, dimpotrivă. În această perioadă voievodul muntean a putut să construiască și o biserică la Galata, (un cartier din Constantinopol) și să ajute material pe creștinii din Orient aflați sub stăpînire otomană. Ajutoarele sale au ajuns pînă la Patmos, Athos, Constantinopol, Iviria sau Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, unde se află la loc de cinste un tablou al domnitorului datînd din anul 1697. Personalitatea domnitorului muntean a fost recunoscută pe plan extern prin decernarea diplomelor de nobil ardelean (1679) și de prinț al Sfîntului Imperiu (1695). În anul 1699 sultanul a acceptat propunerea domnitorului de a fi scutit doi ani de haraci și, totodată, i-a recunoscut domnia pe viață. Titlurile care i s-au decernat pun în lumină bunele relații și meritele sale cu care s-a impus în fața oficialităților din vremea sa. Prin viața și activitatea sa neobosită, Constantin Brîncoveanu a slujit interesele poporului și a creat o epocă de glorie în istoria patriei noastre. Lui îi datorăm adîncă recunoștință deoarece, așa cum sublinia Nicolae Iorga, «a știut, în curs de un sfert de veac, să servească pe turci de nevoie, fără să părăsească nici un drept al țării sale; a știut să înlăture stăpînirea necondiționată a creștinilor austrieci, poloni, ruși asupra pămîntului românesc, a știut să lege pe munteții săi prin legături culturale și politice cu Moldova, a știut chiar, după ce legăturile politice cu Ardealul au fost rupte, să păstreze încă pe acelea ale culturii, cu acest pămînt». În continuare, același istoric român afirmă că «el a știut față de regiunile siriene, caucaziene, supuse sau vasale turcilor, ca și față de grețitatea europeană, să înlocuiască pe împărații bizantini de odinioară, ca urmaș legitim al cărora era privit. Domn autonom în țara lui, înconjurat cu prestigiu superior împăraților bizantini, urmaș al lui Constantin cel Mare în întreaga lume a Orientului, aceasta a fost situația lui Constantin vodă Brîncoveanu.

Înnoirile și perioada de pace și stabilitate a Țării Românești sînt zădărnice de intrigile urzite de boierii munteni și de planurile ascunse ale sultanului care au dus la mazilirea domnului Constantin Brîncoveanu în ziua de 24 Martie 1714. Acuzațiile nedrepte puse la cale de familia Cantacuzinilor au fost doar un pretext pentru sultan, ca să intervină, deoarece intenția sa a fost să acapareze bogățiile domnitorului și cu ele să rezolve criza economică a Imperiului Otoman, slăbit de pe urma deselor războaie purtate cu marile puteri europene. Ca să pună

mina pe bogățiile domnitorului, sultanul a recurs la cele mai inumane mijloace de tortură față de familia domnitorului Constantin Brîncoveanu, care a fost deportată la Constantinopol. În capitala Imperiului Otoman, va fi aruncată în încăperile subterane și întunecoase de la Fornetta, din cele 7 turnuri (Edicule). Voievodul și fiul său mai mare, Constantin, din ziua de 15 mai 1714 au fost băgați în «groapa singelui», unde vor continua torturile, ca să mărturisească toate averile. Dezamăgit că nu a intrat în posesia averii fabuloase și iritat de veștile aduse din Țara Românească împotriva lui Constantin Brîncoveanu, sultanul a decis decapitarea lui împreună cu cei patru băieți ai săi și cu sfetnicul său, în ziua de 15 August 1714, la locul de execuție de lângă Fanar, numit Kalay-Kioșc. În anul 1720, doamna Marica, soția domnitorului decapitat, cu mari sacrificii, a adus osemintele lui și le-a îngropat în naosul Bisericii Sf. Gheorghe din București.

Realizările înregistrate pe plan material și spiritual în istoria Țării Românești, în ultimile decenii ale secolului al XVII-lea și primele decenii ale secolului următor, reprezintă mărturii elocvente ale epocii lui Constantin Brîncoveanu. Ele sînt rodul gîndirii înțelepte ale celui pe care poporul român și Biserica noastră strămoșească îl omagiază la împlinirea a trei veacuri de cînd s-a învrednicit să urce pe tronul Țării Românești. Domnia sa de peste două decenii și jumătate a fost una din cele mai rodnice epoci din istoria culturală și de afirmare a ființei noastre naționale, pe plan european.

Moartea martirică, datorată unor învinuiri false, confirmă adevărul că voievodul muntean și-a slujit țara cu prețul vieții, de aceea, în persoana sa, cinstim pe iubitorul de patrie, apărătorul neîmfriecat al neamului românesc și păstrătorul fidel al credinței strămoșești. El a dorit tot binele și fericirea poporului său pe care l-a voit liber și independent, în rîndul celorlalte neamuri. Cu toate că nu a fost trecut oficial în calendarul ortodox, în rîndul marilor mărturisitori ai credinței creștine, numele și faptele sale au un ecou adînc și sînt întipărite cu litere de aur în sufletul și simțirea neamului românesc, ca unul ce a suferit mai degrabă moartea, decît să renunțe la credința ortodoxă.

Diac. Prof. Dr. EMLIAN CORNÎTESCU

BIBLIOGRAFIE

- N. Iorga, *Documente privitoare la Constantin Brîncoveanu, la domnia și la sfîrșitul lui*, București, 1901.
- Idem, *Valoarea politică a lui Constantin Brîncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914.
- C. C. Giurescu și D. C. Giurescu, *Istoria românilor*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Albatros.
- Pr. Prof. I. Ionescu, *Dreptcredinciosul voievod Constantin Brîncoveanu*, în vol. «Sfinții români și apărători ai Legii strămoșești», București, 1987.
- Pr. Prof. Viorel Ioniță, *La aniversarea a 300 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești a lui C-tin Brîncoveanu (1688—1988)*, în «Îndrumătorul bisericesc misionar și patriotic», Craiova, 1988.
- S. Colombeanu și Radu Valentin, *Constantin Brîncoveanu și epoca sa*, București, 1967.
- St. Ionescu și Panait I. Panait, *Constantin vodă Brîncoveanu — Viața, domnia*, opera, București, 1969.
- Diac. Nic. M. Popescu, *Viața și faptele domnului Țării Românești Constantin vodă Brîncoveanu*, București, 1914.
- Glasul Bisericii

VOIEVODUL CONSTANTIN BRÎNCOVEANU ÎN ISTORIA,
CULTURA ȘI ORTODOXIA ROMÂNEASCĂ
(LA 300 DE ANI DE LA URCAREA SA PE TRON)

O privire de ansamblu asupra situației politice, sociale, economice și cultural-religioase din Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, pînă la urcarea pe tron a lui Constantin Brîncoveanu, ne va ușura cu mult în abordarea subiectului ce ni l-am propus.

Peste întreaga bătrînă Europă nori negri cu grindină deasă politică și social-economică o acoperea, iar mulțimea de frămîntări ce se întindeau din Suedia lui Carol al XII-lea pînă în Peloponezul grec, din Parisul lui Ludovic al XIV-lea, pînă la Constantinopolul sultanilor turci, din Viena împăratului Leopold și pînă la Rusia lui Petru cel Mare, peste tot cuprinsul mari aspirații, revendicări și interese naționale și chiar creștine ridicau la luptă de eliberare, de cucerire sau de apărare, a multor popoare creștine împotriva turcilor.

O ofensivă și defensivă de mari proporții și intensitate agită lumea în centrul căreia se aflau Țările Române, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cînd domnea în Țara Românească Constantin Brîncoveanu. Țările Române, prin așezarea și raporturile lor în afară se găseau într-o situație din cele mai grele, între oștile și solicitările de la miazăzi și miazănoapte, de la apus și răsărit, în ce privește obligația și putința lor de a acționa cu succes și cu folos în complexul de organizații și de scopuri politice urmările de toți ceilalți. Îndemnați de sentimentul lor firesc și de interesul lor legitim de eliberare, românii nu puteau rămîne nepăsători în situația creată de jur-împrejurul lor, care urmărea și anunța schimburi mari în partea de răsărit a spațiului european.

Imperiul otoman, după o epocă de mare putere și de expansiune, încheiată cu domnia sultanului Soliman (1566), intrase într-o perioadă de decadență, sub conducerea unor sultani în general slabi, incapabili, corupți, capricioși.

Ambiția îndrăzneată de a se întinde încă stăpînirea otomană pe seama creștinilor spre apus, a dus imperiul otoman la înfrîngerea gravă de la Viena (1683), iar prin pacea de la Carlovitz (1699) turcii au pierdut definitiv Transilvania și o parte din Serbia, unde s-a întins puterea imperială a Austriei.

Demnarii români au fost înclinați să profite de situația creată și de aceea au căutat să se alătore învingătorilor mergînd cu iluzia alungării turcilor din Europa; dar din nefericire gîndurile tuturor nu erau curate față de Țările Române. Jocurile politice și diplomatice cu tronul și cu Țara Românească făcute de Viena, Paris și Moscova au creat o neșiguranță atît pentru moldoveni, cît și pentru muntêni, care s-a soldat cu dezastruoase și tragice rezultate, căci atît Dimitrie Căntemir în Moldova, cît și Constantin Brîncoveanu în Țările Române au trebuit să se călăuzească în politica lor de interesele țării, și cîntărind primejdiile, au ocolit un rău mai mare suportînd unul mai mic.

1. — Constantin Brîncoveanu s-a născut la 15 august 1654 și era de neam din satul Brîncoveni, așezat lângă Olt în ținutul Romanai, unde părinții lui aveau moșie din străbuni. Tatăl său, Papa, cobora din puternicii boieri Brîncoveni, înrudiți cu neamul Basarabilor, iar mama lui Stanca, era de viță împărătească, fiica postelnicului Constantin Cantacuzino. Din căsătoria lui Papa cu Stanca s-au născut trei băieți și o fată. În 1655, tatăl lor, Papa a fost măcelărit de seimeni, rămânind ca îndurerata mamă să îngrijească singură de avere și de copii. Barbu, feciorul cel mare a murit la Țarigrad, aducîndu-i-se de către nefericita mamă oasele pe care le așază lângă ale tatălui său la Brîncoveni. Băia-tul cel mijlociu a murit de tinăr și a rămas cu Constantin feciorul cel mic, postelniceasa Stanca îngrijindu-se de creșterea lui în frica lui Dumnezeu. A învățat carte grecească și salovnească. Fiind înzestrat cu bune însușiri, blînd la fire, vioi la minte și plăcut la înfățișare, cînd ajunse la vîrsta căsătoriei, și-a ales de soție pe Maria, fiica lui Neagoe, feciorul lui Antonie Vodă din Popești. Căsătoria le-a fost binecuvîntată de Dumnezeu cu unsprezece copii, patru băieți și șapte fete.

Om cinstit și muncitor, Constantin Brîncoveanu a fost de tinăr dregător domnesc, atît la Duca Vodă, cît și la Șerban Vodă Cantacuzino, care îi era unchi după mamă și a urcat din dregătorie în dregătorie.

Mîrînd, Șerban Cantacuzino la 29 octombrie 1688, boierii țării s-au adunat la Mitropolie, alegînd domn pe Constantin Brîncoveanu, l-au adus la Divan și-i grăiră, că toți poftesc să le fie domn. Iar el răspunse: «Dar ce-mi trebuie mie domnie, de vreme ce sînt ca un domn în casa mea? Atunci ei ziseră: «Ne rugăm nu lăsa țara să intre alți oameni răi, sau nebuni, să o strice, ci primește domnia» — Înconjurat de vîlădica Teodosie și Dionisie patriarhul Țarigradului și cu toată suita de boieri a intrat în Biserică, s-a urcat pe scaun rostind: «Domnia aceasta eu nu o poftesc ca să-mi înmulțesc grijile și nevoile, ci dum-neavoastră m-ați poftit și fără voia mea m-ați pus domn, în vremi ca acestea tulbure, înconjurat de oști și de vrăjmași» (Diac. Prof. Gheor-ghe I. Moisescu, *Mucenicia dreptcredinciosului voievod Constantin Brîncoveanu*, în «Ortodoxia», nr. 4/1954, p. 612).

Cu toate că acest mare domn și stăpînitor cucernic a primit sceptrul Țării Românești cu sila, și-a îndeplinit nădejdiile puse în el. Într-adevăr, vremurile erau vitrege, turcii stăpîneau după cum afirmă cron-icarul: «două părți de pămînt, adică Asia, Africa și o bună parte din Europa; tătarii abia așteptau să se năpustească în țară după jaf, pirjol și robi; iar la hotarele de Apus pîlpiiau flăcările războiului încins între creștini și turci, război terminat cu înfrîngerea turcilor». Domnitorul C-tin Brîncoveanu avea dușmani în țară și în afară; în țară pe unii bo-ieri, chiar din rudenia sa cantacuzină, pe C-tin Bălăceanu, ginerele lui Șerban Cantacuzino, pe Staicu paharnicul și pe Preda Proorocescu; iar în afară pe cei nemulțumiți de politica lui românească prudentă, soco-tită de trădare a intereselor creștine.

Este adevărat că domnitorul Brîncoveanu a oscilat în relațiile lui cînd cu Poarta Otomană, cînd cu Austria, Rusia, Franța, Anglia, Olan-da, dar relațiile sale strînse și sincere, unde «era chemarea singelui, a neamului românesc, au fost cu Moldova și Transilvania». De altfel,

uneltirile lui Ludovic al XIV-lea al Franței, căutînd să căsătorească cu o principesă franceză pe fiul lui Ioan Sobieski, spre a-l pune suveran al Principatelor Moldovei și Valahiei, diplomația împăratului Leopold punîndu-se domnitor în conflict cu Poarta Otomană, cît și nesinceritatea, lui Petru cel Mare al Rusiei scoțîndu-l «trădătorul creștinilor», au determinat pe C-tin Brîncoveanu să mărite pe una din fiicele sale cu Constantin Vodă Duca pe care-l pune domn în Moldova, iar pe fiica Maria s-o mărite cu un prinț neamț, ca în acest chip să ajungă stăpînitor și în această țară locuită de români.

După aprecierea unanimă a cercetătorilor, domnia lui C-tin Brîncoveanu reprezintă: «culmea cea mai înaltă a culturii vechi românești în Muntenia» (N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. III, București, 1945, p. 205).

Fiind un om de carte, prin aceasta a reușit să facă din epoca sa «punctul culminant» al evoluției culturale, reușind s-o ridice la o «excepțională strălucire».

Iubitor de cultură și dornic să vină în ajutorul celor ce voiau să-și lumineze mintea prin carte, Vodă Brîncoveanu s-a îngrijit și de școli. În vremea sa funcționa la București o școală superioară, o «Academie» în chiliile minăstirii Sf. Sava, numită și «Academia grecească» deoarece limba de predare era greaca veche; școala domnească de «slovenie» de la biserica Sf. Gheorghe Vechi, unde se formau viitorii dieci sau logofeți domnești care scriau hrisoavele în limba slavă și tălmăceau în românește limba documentelor noastre.

Tot în București se înființează și Școala de la Colțea de către spătarul Mihai Cantacuzino, «om umblat și cult și cu rîvnă pentru geografie și arhitectură», școală de muzică bisericească. Marele nostru istoric, Nicolae Iorga spunea despre Constantin Brîncoveanu că: «N-a fost numai un dibaciu socotitor al vremurilor, un mare ctitor de minăstiri și biserici, ci și un mare ocrotitor al culturii românești, prin scris și tipar, poate cel mai mare din cîți «au fost vreodată în neamul nostru» (N. Iorga, *Activitatea culturală a lui C-tin Brîncoveanu și scopurile Academiei Române*, 1914—1915, p. 161). Demne de amintit sînt personalitățile culturii românești din Țara Românească în această epocă brîncoveană ca «Stolnicul C-tin Cantacuzino (1650—1716) cel care a întors cuprinsul Mărgăritarelor Sf. Ioan Gură de Aur după limba grecească pre a noastră românească»; frații Șerban și Radu Greceanu, Radu Popescu (1655—1729), Șerban Cantacuzino cel care a dat la lumină monumentală Biblia din anul 1688; Antim Ivireanul cel care a dat, la lumină cărți în limbile română, greacă, slavă și arabă și care a impulsionat și a învățat pe mulți arta tiparului cu care venise din Ivir ca un mare meșter.

De la bun început putem afirma că nici unul dintre domnii români n-a prețuit și sprijinit cărturăria precum Constantin Brîncoveanu. În țările noastre începuse de multă vreme să se tipărească cărți bisericești folositoare, dar niciodată în timpurile vechi nu s-au tipărit așa mult ca în timpul său.

Sub stăpînirea sa, cîrturarii vremii, aleși dintre dregători și clerici, erau îndemnați să-și unească silințele pentru a duce mai departe și a statornici în forme trainice limba literară spre a păstra urmașilor amintirea faptelor săvîrșite, spre a răspîndi cunoștința folositoare în lumea care citea.

Cinci mari centre tipografice: București, Snagov, Buzău, Rîmnicu Vilcea și Tîrgoviște scoteau la lumină cărți de învățatură care treceau în Moldova, Transilvania făcînd pregătirea Unirii de mai tîrziu și apoi trecînd în Antiohia, la Tiflis și în răsăritul grecesc, dovedind năzuința lui Vodă Brîncoveanu de a face din Țara Românească o luminoasă vatră de cultură și un puternic far de însuflețire ortodoxă. Bucureștii au dat Biblia de la 1688 și împreună cu celelalte patru tipografii au tipărit: Evanghelia, Octoih și Apostol, iar pentru mireni: Pravoslavnică Măurisire a lui Petru Movilă, Învățăturile creștinești, Tilcuirea Liturghiei, Mărgăritarele Sfintului Ioan Gură de Aur, Carte sau lumină, Pildele Filozofești și Floarea darurilor. Pentru preoții slujitori s-au tipărit: Capete de poruncă, Învățatură Bisericească, Serviciul Bisericesc de peste tot anul, iar pentru copii: Bucoavnă și un Chiriadromion etc. Dacă urmărim impresionantul șir de cărți imprimate în timpul domniei lui Brîncoveanu putem afirma că el a conceput chiar un cuprinzător program, în ce privește tipărirea lor, căutînd să împlinească nevoile diferitelor domenii ale vieții publice și religioase. Astfel, s-au imprimat cărți de slujbă bisericească, cărți pentru trebuința școlarilor, cărți de doctrină ortodoxă, cărți pentru apărarea dreptei-credințe, cărți de povățuiri pentru voievozi și fiii lor, cărți de învățatură și de zidire sufletească, pentru credincioși, cărți pentru dezvoltarea gustului de citit în popor, etc.

Mulțimea cărților de slujbă tipărite au avut un mare rost, căci pînă atunci în Biserica noastră se citea și se slujea după cărți slavonești, credincioșii nu înțelegeau nimic iar preoții nu înțelegeau mai nimic din ceea ce citeau. Așa că s-au apucat cîrturarii vremii și au tălmăcit, pe limba românească cărțile sfinte. Episcopul Mitrofan al Buzăului, Antim Ivireanul devenit Mitropolitul Ungro-Vlahiei, Mihai Ștefanovici, Episcopul Damaschin al Buzăului și apoi al Rîmnicului, Gheorghe Radovici, Atanase Moldoveanu, Teodosie, Dositei Notara, Patriarhul Ierusalimului, Șerban și Radu Greceanu și chiar fiul cel mai mare Constantin al Domnitorului etc.

Cu ajutorul lor și poate și al altora neștiuți, Constantin Brîncoveanu a putut să-și îndeplinească cu prisosință dorința vie de a da la lumină cît mai multe cărți, pentru nevoile poporului și chiar și ale altor popoare ortodoxe.

După cum se știe, epoca lui Brîncoveanu se deschide sub raport cultural, cu imprimarea, pentru întia oară în întregime în românește a BIBLIEI, cea «bine tălmăcită și frumos lucrată». La această minunată operă, precum informează frații Șerban și Radu Greceanu, Brîncoveanu, fiind vel logofăt în divanul lui Șerban Vodă Cantacuzino, a fost ispravnic. Părtașia sa de mai apoi pentru desăvîrșirea lucrului început aici, este arătată de aceiași frați prin cuvintele ce-i adresează în prefața Mărgăritarelor din 1691: «Și pre Biblia nu numai cu osîrdie ai nevoit a

să isprăvi ce întru fericitele zilele domniei Măriei Tale a o săvirși de tot ai făcut» (B.O.R. nr. 9—10/1964, p. 892); așa că rolul său în apariția acestei mult apreciate cărți din vechea literatură română este evident și ne bucurăm să punctăm și faptul că nu numai anul acesta omagiem 300 de ani de la urcarea domnitorului Constantin Brîncoveanu pe tron ci și împlinirea a 300 de ani de la apariția Bibliiei de la București 1688.

Opera artistică a lui Brîncoveanu marchează o adevărată epocă în care se întilnește tot ceea ce Orientul și Occidentul aveau la acea vreme mai pregnant și mai atrăgător; peste toate acestea se așază însă amprenta personalității lui Brîncoveanu și a specificului poporului român, care duce faima, ce o merită cu prisosință, peste veacuri.

Arta brîncovenească îmbrățișează toate manifestările artistice, atît în domeniul religios: construcții, pictură, sculptură, argintărie, broderie, manuscrise cu miniaturi, icoane, gravură, cît și în domeniul construcțiilor civile: palate, case domnești, conace. Astfel, îmbogățită cu elemente noi, arta ajunge la o perfecțiune demnă de remarcat, formînd un stil nou, îmbrăcat într-o haină nouă: «Stilul brîncovenesc».

Zidirile lui Brîncoveanu se disting printr-o bogăție excepțională, suplețe și eleganță extraordinară, impresionînd proporțiile, siluetele și mai ales minunatele sculpturi în piatră sau zugrăvelile policrome. Constantin Brîncoveanu a fost un mare ctitor de biserici. Țara întregă este plină de bisericile și minăstirile făcute sau reinnoite de el. Încă pînă să fie domnitor a clădit două biserici: la Potlogi (1685) și Mogoșoaia (1688). Urmează o adevărată salbă strălucitoare de biserici și minăstiri fie zidite din temelie, fie renovate. Astfel: la Rîmnicu Sărat ridică o minăstire (1697), biserica Manul lîngă Drăgășani (1696), Sfîntul Gheorghe din București (1704), Biserica Dintr-o Zi (1702), Sfîntul Ioan Grecesc dărîmată și apoi s-a construit Casa de Economii și Consemnațiuni, biserica Doicești lîngă Tîrgoviște (1706), minăstirea Surpatele din Vilcea, restaurează minăstirea Vîforița și minăstirea Dealu, Curtea Domnească din București și pe cea din Tîrgoviște; repară Curtea din Brîncoveni. De asemenea zidește o serie de conace în țară: Obilești și Dobreni, Valea Schiailor, pe dealul Mizilului; Sărata și Tătărani în regiunea Ploiești; Mătăsaru în regiunea București; Drîncea și Mușatești în Oltenia, la Pitești, Curtea din Caracal etc. Peste fruntariile Munteniei zidește: Biserica din Făgăraș (1690); frontierele Poiana Mărului, casele și biserica din Brașov; Recea, Simbăta de Jos, toate în Transilvania. Apoi biserica din Gălata — Constantinopol, Saraiul din Constantinopol, palatul de la San Stefano (Turcia); palatul de la Arbănaș (Bulgaria) etc.

Dar cea mai de seamă ctitorie a sa rămîne minăstirea Hurezi-Vilcea unde meșteri iscusiți au lucrat șapte ani în frunte cu Mansa cel vestit, care a creat un nou stil viguros și atrăgător, plin de fantezie și adevăr. Arta brîncovenească își propune și caută să imite viața, gesturile, efectele de lumină și umbră. Epoca lui Brîncoveanu prin multele cărți tipărite acum în limba română a contribuit la desăvîșirea introducerii limbii române în serviciul divin al Bisericii Ortodoxe Române și la trairica fixare a limbii literare române, descătuișînd-o de topica frazei străine, avînd curgerea ei naturală.

'Astfel biserica contribuie la întărirea unității limbii, a culturii și spiritualității românești, deoarece domnitorul Brîncoveanu a știut să recruteze ierarhi cărturari care să ridice cultura pe piscuri semețe, cum au fost: mitropoliții Teodosie și Antim Ivireanul, episcopii Ștefan și Ilarion ai Rîmnîcului, Grigore, Mitrofan, Damaschin Dascălul și Ioasăf ai Buzăului. Toți aceștia au făcut epocă de glorie culturală bisericească și și-au închinat întreaga viață nu numai altarului străbun, ci și scrisului, contribuind la întărirea conștiinței unității noastre naționale.

Numeroase alte cărți religioase, de slujbă, de învățătură sau de zidire duhovnicească, tipărite din îndemnul și cu sprijinul material al Domnitorului, au contribuit la propășirea Bisericii Ortodoxe Române, care în același timp a făcut pași hotărâtori în direcția triumfului, limbii românești, în cultul ei. Înflorirea culturală pe care Brîncoveanu a patronat-o, prezența atîtor înalți ierarhi și activitatea desfășurată de valoroși teologi greci la curtea voievodului, toate s-au răsfrînt în chip fericit și asupra vieții bisericești. Se poate afirma fără teama de a greși, că Biserica Ortodoxă din Țara Românească îi datorează lui Constantin Brîncoveanu și în egală măsură marelui mitropolit Antim Ivireanul a cărui operă se încadrează în veacul următor grelelor încercări la care avea să fie supusă și cu care a sprijinit Biserica Ortodoxă din Transilvania în lupta ei de apărare împotriva uniației. De altfel, însuși Brîncoveanu, în timpul domniei sale, a acordat un sprijin neprecupețit Bisericii din Transilvania, care trăia atunci zile negre, ale ofensivei misionarilor romano-catolici susținuți de curtea imperială de la Viena, pentru aducerea ei la supunere față de Roma papală.

Cunoscînd presiunile ce se exercitau asupra mitropolitului Atanasie Anghel și lipsurile materiale în care se afla Mitropolia Transilvaniei, Brîncoveanu n-a șovăit să reverse darurile sale asupra Bisericii ardelenene, l-a asigurat pe mitropolit de o danie de 6000 galbeni în fiecare an, a trimis cărți, podoabe, odăjdii, obiecte religioase și satul și moșia Merișani din Județul Argeș, pentru ca românii ortodocși să nu se lase ademeniți de făgăduielile materiale ale misionarilor catolici. El a rugat pe ambasadorul englez de la Constantinopol, mijlocitorul păcii de la Carlovitz să-i înmîneze împăratului Leopold la Viena o scrisoare prin care cerea ca «românii care trăiesc în Transilvania să nu fie siliți la unire». Faima darniciei, bunăvoînței, bunătății, milei și evlaviei lui Brîncoveanu au mers departe în Răsărit. De aceea, patriarhul Atanașie Dabbas sosind la București unde a rămas patru ani, se adresează lui Brîncoveanu așa: «Noi de la marginile pămîntului și din părțile cetății lui Dumnezeu a Antiohiei, auzind de virtuțile tale, de Dumnezeu luminate, am venit cu toată graba în acest oraș, ca să vedem și să învățăm în faptă acelea ce am auzit fiind departe, astfel după cum în vechime împărăteasa de miazăzi a venit de la margini să vadă înțelepciunea lui Solomon» (B.O.R. nr. 9—10/1964, p. 924).

Domnitorul Brîncoveanu, pentru preoții Siriei lipsiți și săraci, a trimis ajutoare bănești, cărți bisericești ca: Liturghierul grecesc și arăbesc, Evanghelie și Psaltire arabă; pentru Patriarhia ecumenică din Constantinopol și insulele Halchi, la mînăstirile Sfîntului Munte Atoș, la locurile sfînte de la Ierusalim și Muntele Sinai, la patriarhia din Ale-

xandria, la Galata, la Marea Lavră, la minăstirea Pantocrator și Xenofon, la Iviria sau Georgia din munții Caucaz, la Tbilisi, în Bulgaria, Serbia, Grecia, Albania etc. Această bogată și rodnică milostenie, fără a pregeța întru nimic l-a caracterizat pe creștinul domnitor Brîncoveanu ca cel mai mare filantrop pentru slujitorii Bisericii Ortodoxe oriunde s-ar fi aflat și oriunde s-a simțit nevoia. Cu inima largă și generoasă, a revărsat milele și darurile sale încît pînă acolo s-a mers că mitropolitul Calinic al Heracleei, cel care avea să fie ales patriarh al Constantinopolului, a alcătuit în grecește spre lauda și cinstirea binecredinciosului voievod al Țării Românești un «Canon de pomenire», ca semn al cununii ce i se cuvine pentru rîvna lui în sprijinirea Ortodoxiei de pretutindeni și, în primul rînd, a Bisericii Ortodoxe Române.

Documentar știrile noastre se opresc aici și, desigur, nu înfățișează tot ce a putut dărui acest generos donator Orientului ortodox, căci pretutindeni au curs din belșug darurile sale, care erau în același timp și ale întregii nații românești.

În lunga sa domnie de aproape douăzeci și șase de ani, Constantin Brîncoveanu a avut multe necazuri, supărări și strîmtorări din poruncile ce primea de la Constantinopol, din greutățile, amenințările, priemejdiiile și jignirile cărora era supus.

Domnia lui, fericită în alte privințe, a fost plină de multe griji, riscuri și sacrificii. Avea dușmani în țară și în afară; în țară rudenia sa cantacuzină, pe unii boieri, iar în afară pe toți care nu vedeau cu ochi buni politica prudentă, socotită politică de trădare a intereselor creștine. Toma Cantacuzino tulbura lucrurile la Constantinopol, împrietenindu-se cu turcii; Constantin Bălăceanu, ginerele lui Șerban Cantacuzino, voia să-i ia locul la domnie; Alexandru Mavrocordat vroia tronul țării pentru fiul său Nicolae; Cantacuzineștii urzeau mazălirea lui Brîncoveanu, în special Ștefan Cantacuzino, văr cu Brîncoveanu; este acuzat că este omul împăratului de la Viena, că a trădat creștinăta-tea, că unelteste să se refugieze în Transilvania întrucît și-a făcut multe proprietăți acolo; că a bătut medalii de aur cu chipul său, ceea ce ar fi un semn de independență; că a dat ajutor rușilor; că a înzestrat numeroase biserici și mînăstiri și că și-a făcut atîta faimă de prea bogat ctitor, încît este supranumit «prințul aurului». În săptămîna Patimilor, 24 martie 1714, a sosit de la Constantinopol la București turcul Mustafa, care i-a scos un petec negru de postav, i-l aruncă domnitorului pe umăr spunîndu-i că este mazilit și că trebuie să meargă cu întreaga familie la Țarigrad. La aceste vorbe tot palatul s-a curtemurat, slujitorii au început să fugă, doamna Maria și cu fetele au început să jelească și să se roage de îndurare, Brîncoveanu încremenit și fără a se putea împotrivi, căci oștirea nu putea să-l apere mai ales că era condusă de boierii care-l pîrșiseră la Poartă. După ce au pecetluit visteria Țării și pe cea domnească, a fost ridicat în Sfînta Mare Vineri a Patimilor împreună cu soția, cu cei patru feciori, cu toți ginerii, cu nora cea mai mare și cu fiul ei Constantin, precum și cu o mare parte din averea lui, însoțit de Mustafa aga și cu o mulțime de turci și dus la Țarigrad. Închis cu toată familia în temnița Șapte Turnuri este ținut, bătut și judecat.

La învinuirile că a pus biruri grele la țară, a răspuns că el este singurul domn care a micșorat birurile nenumărate ce împovărau pe țărani. Trei luni și jumătate l-au chinuit în cătușe de fier, i-au făcut tăieturi la cap și la mâini, l-au ars pe piept cu clește înroșit în foc. Era în ziua de Sfânta Marie Mare — 15 august 1714 — când dreptul credincios împlinea tocmai 60 de ani. Deodată porțile temniței se deschid, ienicerii pătrund în temniță și poruncesc sărmanilor istoviți să-i urmeze. Ferecați în lanțuri cu picioarele goale, capetele descoperite și numai în cămașă, sînt duși pe malul Bosforului unde se află sultanul Ahmet, vizirii săi și trimișii domnilor și împăraților străini pe lângă Poartă, împreună cu gidele cu iataganul scos. Sultanul îi dă o ultimă șansă ca să-i spună unde este ascunsă averea și să se lepede de legea creștină, îmbrățișînd pe cea turcească. Brîncoveanu i-a răspuns cu hotărîre, că averea, cît a avut, i-a luat-o sultanul și alta n-are; iar de legea creștinească că nu se lasă, căci în ea s-a născut și a trăit, în ea vrea să moară. Apoi Brîncoveanu grăi copiilor săi: «Fiilor fiți cu curaj. Am pierdut tot ce aveam pe lumea asta, pămîntească. Nu ne-au mai rămas decît sufletele; să nu le pierdem și pe ele, ci să le ducem curate în fața Mîntuitorului nostru Iisus Hristos; să spălăm păcatele noastre cu sîngele nostru». Sultanul, turbat de mînie, porunci să taie capetele copiilor, întîi lui Constantin fiul cel mare, apoi lui Ștefan, Radu și Mătei. Călăul taie apoi capul lui Enaché Văcărescu, iar la urmă veni rîndul lui Brîncoveanu care se închină și zice: «Doamne fie voia ta» și puse gitul pe tăietor. Călăul lovi cu sete iataganul și capul nefericitului părinte căzu în balta de sînge a copiilor săi. Și așa capetele lor au fost înfipte în vîrfurile sulitelor și purtate prin Țarigrad, iar trupurile aruncate în Bosfor, de unde niște pescari credincioși le culeseră din mare și le-au îngropat în taină, într-o mînaștire din Halki, lângă Țarigrad. Nenorocita doamnă Maria, împreună cu nûrorile și nepotul Constantin au fost întemnițați în Asia Mică și după doi ani, au scăpat de surghiun, întorcîndu-se în țară, dar cu prețul unei sume mari de bani.

În 1720, doamna Maria a adus pe ascuns oasele lui Constantin Vodă Brîncoveanu, pe care le-a îngropat la biserica Sfîntul Gheorghe Nou din București. Așa s-a sfîrșit mucenicește Constantin Brîncoveanu a cărui viață era tributul cel din urmă și cel mai mare ce putem plăti cezarului, lui Dumnezeu i-a păstrat credința. Martiriul lui era apoteoza lui și a murit împăcat și biruitor, cu coroana nimbului. Privită în zarea istoriei, uciderea lui Constantin Brîncoveanu nu poate fi socotită doar o ispășire a unor fapte politice, care nu erau în vederile Porții otomane. Dimpotrivă, ea este o jertfă a dușmăniilor de tot felul și a zavistiei boierilor care unelteau să-i surpe domnia, pîrîndu-l și ponegrindu-l neconținut. A fost omul păcii veghetoare și al buneîntelegeri între patru

mari puteri, care se băteau atunci cu înverșunare și care ținteau deopotrivă la stăpînirea văilor Dunării de Jos : Imperiul Otoman, Rusia, Austria și Suedia.

Pentru istorie, Brîncoveanu este săgeată de foc peste veacuri, inimă aprinsă de iubire de patrie a acestui mucenic al Patriei, inimă vie ca prima lecție de istorie, cînd înveți înfiorat cine ești și faci solemn în conștiință primul jurămînt că-ți vei rămîne credincios în vecii vecilor. Brîncoveanu s-a sîrguit pînă la mucenicie și Dumnezeu i-a ajutat să izbutească și aceasta este slava lui nepieritoare.

Mucenicia lui Constantin Brîncoveanu era într-adevăr o mare biruință morală a domnului creștin asupra sultanului musulman. Dacă Brîncoveanu apostazia, Ahmed al III-lea obținea o mare victorie asupra lui, iar imperiul otoman asupra Țării Românești. Lupta a cîștigat-o domnul Țării Românești și cu el a cîștigat-o țara și poporul lui. Domnind cu înțelepciune și cu dreptate și murind ca un martir, Constantin Brîncoveanu s-a cinstit pe el însuși, cinstind și neamul deopotrivă din care făcea parte.

Readucerea în minte a vieții și faptelor drept-credinciosului voievod Constantin Brîncoveanu, cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la urcarea sa pe tron, trebuie socotită ca o îndreptățită cinstire a jertfei lui de nou mucenic. Ctitor de locașuri dumnezeiești, cinstitor de datini și păzitor al evlaviei străbune, cu nezdruccinată încredere în ajutorul lui Dumnezeu, chipul său se ridică peste creștetul veacurilor în nimb de adevărată sfințenie. Nepregetata sa luptă pentru apărarea creștinătății, în el s-a întrupat simțămîntul iubirii de Biserica noastră Ortodoxă, pilda statorniciei în «legea strămoșească» și rîvna de a cinsti credința cu locașuri de sfință închinare.

Baladele populare și cugetul poporului nostru îi păstrează cinstit și venerat numele lui de domn și martir.

De trei veacuri clopotele ctitoriilor brîncovenesti vestesc testamentul de credincioșie al evlaviosului «domn creștin» și de dragoste neprecupețită față de poporul său, căruia i-a hărăzit cu multă osîrdie școli de învățătură pentru luminarea minții și cărții de zidire duhovnicească. Întreg văzduhul lumii creștine prinde ca într-un cor de rugăciune, sunetele clopotelor bisericilor zidite și renovate de el de pe întreg cuprinsul Țării Românești, Transilvania, Sfîntul Munte Athos, Locurie Sfînte de la Ierusalim, Muntele Sinai, Patriarhia Alexandriei, Antiohia și cea Ecumenică din Constantinopol etc., și cu toate îi închină cu prilejul a 300 de ani de la urcarea sa pe tron prinosul de aleasă prețuire pe care i-o poartă, a cărei credință el a păstrat-o cu jertfa vieții sale și-i așază pe fruntea nimbată de mucenicie, cununa cea neveștejită a aleșilor lui Dumnezeu.

Pr. DINU IOAN

ARTA BRÂNCOVENEASCĂ SAU CONSIDERAȚII DESPRE NOUL STIL ROMÂNESC DIN SECOLELE XVII ȘI XVIII

Anul 1988 marchează împlinirea a 300 de ani de la înscăunarea, la 28 octombrie 1688, ca domn al Țării Românești a lui Constantin Brîncoveanu, personaj cu destin tragic dar de al cărui nume se va lega o întreagă epocă din istoria artei și culturii românești.

Preluând domnia într-un moment când scena politică a Europei cunoștea numeroase focare de tensiune generate de orgolioasele dorințe de supremație ale «coloșilor» ce nu ezitau chiar să se înfrunte pe câmpul de bătălie (Turcia, Austria, Rusia, Polonia, Suedia ș.a.), Brîncoveanu a mizat, ca și înaintașii săi de altfel, pe o diplomatie mlădioasă menită a liniști, pe de o parte, arhicunoscuta suspiciune a Porții (temperată doar prin exorbitante sume de bani și daruri princiare), iar pe de altă parte, doritoare de a-și asigura simpatia celor ce plănuiau mai mult sau mai puțin discrete alianțe antiotomane. O succesiune de simptomatice înfringeri (Viena — 1683, Buda — 1686, Mohacs — 1687, Zenta — 1697 ș.a.) vor transforma treptat «marele colos» în «marele bolnav», a cărui agonie se va mai prelungi însă timp de aproape două veacuri, obligînd în continuare pe voievozii români la o înțeleaptă și justificată prudență față de sultan, violența reacțiilor sale fiind uneori pe cît de neașteptată, pe atît de dură (vezi însuși sfîrșitul tragic al Brîncoveanului și al celor patru fii ai săi, un sfîrșit de o cruzime ce a cutremurat întreaga lume creștină). Cei 26 de ani ai domniei lui Brîncoveanu (una dintre cele mai lungi domnii din cîte s-au cunoscut în țările române) au fost pentru Țara Românească, o perioadă de relativă liniște din punct de vedere politic și militar, o acalmie ce s-a dovedit prielnică unei remarcabile activități pe tărîmul artei și al culturii în general, domenii care vor cunoaște acum forme de manifestare de o prestanță artistică și de o fizionomie a expresiei de o incontestabilă originalitate. Începuturile procesului înnoitor pe care îl aduce în cultura și civilizația românească perioada domniei lui Constantin Brîncoveanu se întrevăd încă din vremea cînd în scaunul Țării Românești se afla îndepărtata-sa rudă Matei Basarab (bunicul lui Brîncoveanu, Preda, fusese nepot al lui Matei Basarab de unde mai apoi și grija voievodului pentru ctitoriile mateine pe care le va reface sau repara), dar în egală măsură ele trebuie căutate (poate ciudat la prima vedere) și în Moldova lui Vasile Lupu (1634—1653) cel care — după cum afirma Nicolae Iorga —, «strămutase la Iași obiceiurile și ideile Bizanțului» fiind acum «un fel de Vasile al III-lea în noul Bizanț românesc» («Bizanț după Bizanț»). Aici, în Moldova primei jumătăți a veacului al XVII-lea, Lupu Coci reinviase acea viață de curte de o epatantă strălucire pe care Constantinopolul bazileilor o afișase cu o nedisimulată mîndrie, și pe care voievodul Moldovei își propusese să o exprime printr-o artă la fel de strălucitoare. Vom regăsi aceeași ambiantă marcată de magnificența și de atmosfera Bizanțului, în Țara Românească a celei de a doua jumătăți a veacului al XVII-lea, mai exact în vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu, cu scopuri și urmări pe care le vom vedea în continuare. Deloc lipsită de importanță în procesul de geneză al noului stil se va dovedi a fi fost

și domnia predecesorului Brîncovenesc, Șerban Cantacuzino (1678—1688), în vremea căruia, grație unor condiții ce țin de noi mentalități culturale, limbajul artei brîncovenești din deceniile imediat următoare își va contura acum elementele de bază ale alfabetului artistic. Și pentru că am amintit de Șerban Cantacuzino, care și-a legat numele de cel al lui Constantin Brîncoveanu în definirea noului stil românesc (este uzuală astăzi formula de «stil cantacuzin-brîncovenesc») se cuvine să menționăm și numele fratelui acestuia, spătarul Mihail Cantacuzino, zis și Mărgineanu, om școlit și umblat prin Orient și prin Europa (la Ierusalim, Sinai, Padova, Veneția, Viena etc.), atît de cunosător într-ale arhitecturii încît va fi ispravnicul unor importante ctitorii brîncovenești (la curtea domnească din Tirgovîște, la Hurezi ș.a.) și, probabil, principalul sfetnic domnesc în materie de arhitectură laică și religioasă, el însuși ctitor al unei serii de monumente, considerate veritabile repere ale arhitecturii vechi românești (la Rîmnicul Sărat, 1690—1696, la Sinaia, 1694—1695, Fundeni Doamnei din București, 1699, Colțea, 1701—1702, Titireciu-Ocnele Mari, cam în aceeași perioadă).

Nici un cercetător al mediului cultural și artistic din acest sfîrșit de veac XVII nu va putea să nu menționeze rolul pe care l-a avut în noua orientare spirituală a vremii, dominanta personalitate culturală care a fost stolnicul Constantin Cantacuzino, figură proeminentă a timpului său a cărui erudiție de tip enciclopedic-renascentist îl situează printre marii umanisti ai vremii și ai culturii românești în general. Sfetnic apropiat al voievodului pînă cînd conflictul cu cantacuzinii a condus la răcirea relațiilor dintre cei doi, stolnicul a jucat un rol important la curtea lui Constantin Brîncoveanu în răspîndirea primumoarelor idei umaniste ce pătrund acum în ambianța culturală a Țării Românești, ale căror efecte se vor regăsi, firesc, și în arta vremii. Încercînd să conturăm premisele acestei epoci de strălucită afirmare a artei și culturii românești s-ar cuveni să menționăm și un alt nume de mare rezonanță în epocă, acel personaj cu o existență atît de involburată care a fost Antim Ivireanul. Sculptor, xilograf, zugrav de biserică, caligraf, miniaturist, topograf (în anul 1696 a realizat prima schiță topografică din Țara Românească, aceea a moșiei Negovani), cunosător în ale științelor naturii, astronomiei și fizicii, tipograf și traducător poliglot, strălucit orator — așadar o veritabilă efigie renașcentistă prin complexitatea preocupărilor sale —, acest mitropolit-cărturar nu se poate să nu fi înrîurit climatul cultural al vremii sale. Promovînd cu fervoare ideile unei etici și a unei morale noi care se înscriu pe coordonatele unui umanism postbizantin, Antim Ivireanul vedea omul ca «cea mai fericită și mai aleasă și cuvîntătoare zidire», considerînd că «toate pentru el s-au făcut și i s-au dat aciastă simțitoare lume cu toată frumusețea ei». Regăsim reînviata în aceste fraze concepte ale umanismului antic grecesc, cel care vedea în om «măsura tuturor lucrurilor», încă o dovadă a faptului că epoca a recepționat noile orientări promovate de Renaștere. De altfel, literatura clasicilor greci era bine cunoscută în epocă, citită chiar în limba vechii Elade, așa încît vehicularea acestor noi principii de viață nu trebuie să surprindă. Evident, rolul determinant în apariția stilului pe care îl prezentăm l-a avut însuși voievodul Con-

stantin Brîncoveanu sub al cărui patronaj artistic — fie el la nivel aulic, ecleziastic sau boieresc — s-au dezvoltat structuri artistice care au marcat crepusculul evului mediu și au consemnat mutații ce vor înnoi structuri formale și mentale care vor deschide drumul spre epoca modernă. Începîndu-și educația la «scoala» unchiului său Stolnicul, a cărui vastă bibliotecă de la Mărgineni (cea mai mare a vremii) cuprindea cărți «filosofesti, grămăticesti, politicești, istoricești, latinești» și altele (după cum se consemna într-o «diată» din 1719), viitorul domn va avea prilejul încă de tînr de a veni în contact cu spiritul umanist, înnoitor, al epocii, contact lărgit apoi cu prilejul popasurilor pe care le va face la Constantinopol (centru ce preluase și care continua moștenirea anticeii culturi grecești), la Veneția (unde va cunoaște strălucita operă a pictorilor, sculptorilor și arhitecților venețieni din vremea Renașterii), la Padova (despre care Miron Costin scria că «iaste scaunul și cuibul a toată dascălia și învățătura cum era într-o vreme la greci Athina» — iată o nouă referire la antichitatea greacă) sau la «Beci» (Viena) unde va rămîne însă doar scurt timp, în anul 1669. Ajuns domn, Constantin Vodă se va înconjura de o seamă de personalități aparținînd elitei cărturărești a timpului (italieni sau greci în mare parte, ce-și găsiseră aici, pe pămînt româneasc, adăpost împotriva represiunilor otomane) așa cum au fost contele și diplomatul Bartolomeo Ferrati, medicul Iacob Pylarino — cel care a organizat primul spital bucureștean, Colțea —, Ion Abramios, adus ca dascăl la nou înființata Academie domnească de la Sfîntul Sava, George Maiota, grec cu studii făcute la Roma și Veneția, profesorul fiilor voievodului, Hypomene din Trapezunt și Anton Stratigos, medici padovani sau acel Anton Maria del Chiaro, secretarul florentin al lui Brîncoveanu și alții. Curtea Țării Românești focalizase astfel în vremea lui Brîncoveanu o pleiadă de cărturari și intelectuali ai timpului, reprezentanți ai noului curent umanist ce marcase viața culturală a Europei de la Renaștere încoace. Voievodul patrona ca un veritabil Mecena întreaga viață culturală a Țării Românești și nu este lipsit de semnificație faptul că tot în vremea sa este constatat un interes crescînd pentru instruirea și educația tinerilor, interes în întîmpinarea căruia domnul va veni înființînd în anul 1694, în refăcutele case de la mănăstirea Sfîntul Sava din București, cunoscuta Academie Domnească. Ea l-a avut ca prim director pe eruditul Sevastos Kimenitul (între 1694 —1702), cel ce făcuse parte din conducerea Academiei Fanarului, urmat apoi de alte nume nu mai puțin ilustre cum au fost Marcu Cipru, Gheorghe Hypomene din Trapezunt, padovanul Ion Comnen și alții. Organizată după modelul reputatelor universități europene (italiene în-deosebi, pe care Brîncoveanu le cunoscuse personal), Academia de la Sf. Sava va avea ca «spudei» — printre cei aproape 200 cîți erau consemnați la începutul secolului al XVIII-lea —, pe un Iordache Crețulescu, Barbu Grecianu, Toma Cantacuzino, Ștefan Cantacuzino (fiul stolnicului) și chiar o serie de studenți străini veniți din Sudul Dunării (sirbi, greci, albanezi) sau din Rusia. Aici se preda logica, psihologia, retorica, poetica, gramtica, științele fizice, se studiau anticii ș.a., noua instituție de învățămînt superior rupînd deci cu vechile forme ale unei educații în spirit medieval și promovînd libertatea de gîndire, noile

idealuri ale umanismului renescentist, capitala Țării Românești devenind astfel în vremea lui Brîncoveanu poate cel mai de seamă centru cultural de orientare umanistă din Orientul creștin. Să amintim doar în treacăt și faptul că din a doua jumătate a veacului al XVII-lea cărturarii (moldoveni și munteni în egală măsură), își pun tot mai frecvent problema trecutului istoric al românilor, a originii lor comune, apelînd la surse și autorități documentare, punînd astfel istoriografia pe baze științifice. Moldovenii Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir sau muntenii Stoica Ludescu, Radu Popescu, Radu și Șerban Greceanu ca și transilvănenii Vasile, protopopul de la Scheii Brașovului, Radu Tempea, Gheorghe Krauss și mulți alții sînt veritabili modelatori de conștiințe, ei arătînd în scrierile lor că toți românii au o singură origine, toți aparțin aceluiași neam, concept nou care în subsidiar demonstrează și unitatea de cultură și de spiritualitate a tuturor românilor. Să amintim cu acest prilej faptul că Stolnicul Cantacuzino adunase un amplu material pentru a scrie, pe baze documentare, o istorie a românilor din cele mai vechi timpuri, fiind — așa cum au mai menționat-o și alții —, poate primul cărturar român care a gîndit o istorie a poporului său pe baza unei documentații științifice cum nu se mai realizase pînă în vremea respectivă. Cunoscînd toate acestea aflăm desigur o motivație în plus pentru preocuparea lui Brîncoveanu și a marilor familii boierești (îndeosebi a Cantacuzinilor) față de genealogii al căror scop este de a demonstra, pe de o parte, ideea de continuitate, de «pămîntenism» a marilor familii, iar pe de altă parte, de a legitima succesiunea în scaunul domnesc al țării (a se vedea amplele tablouri votive de la Hurezi, Sinaia, Mărgineni, Filipeștii de Pădure, ce pot fi considerate printre primele portrete colective, de grup, din istoria picturii românești, în aceeași vreme în care istoria artei universale menționează nașterea acestui gen autonom în Olanda).

Amintind la început de fastul vieții de curte din Moldova lui Vasile Lupu, am avut în vedere ideea de continuitate al unui mod de viață bizantin pe pămînt românesc și prin ceea ce se petrece la curtea lui Brîncoveanu. Deosebit de predecesorii săi, Constantin Brîncoveanu va da vieții de curte ca și vieții artistice pe care o patronează, o strălucire fără precedent în Țara Românească. În deplină consonanță cu viața de curte, arta epocii brîncovenești este dominată de magnificență — fastul, somptuozitatea, epatanta strălucire a materialelor scumpe, apelul la o ornamentație predominant vegetală de o succulență și o vigoare fără precedent, dispusă în compoziții rafinate, complicate, după scheme ce frimit la ornamentica barocului —, iată doar cîteva din elementele limbajului artei brîncovenești al noului stil românesc din veacul al XVII-lea. Broderiile, țesăturile, orfevrăria, icoanele, iconostasele, pictura parietală, sculptura decorativă în piatră ș.a.m.d., vădesc toate, preferința pentru vegetalul abundent, decorativ, luxuriant, justificat, în toate cazurile prin neascunsă dorință de epatare. S-a afirmat nu o dată și de justete că regăsim în acest veac al XVII-lea românesc, atît în Moldova lui Vasile Lupu, cît și în Valahia Cantacuzin-Brîncovenească, preluări ale unor prerogative pe care Constantinopolul bizantin le pierduse o dată cu ocuparea sa de către turci la 1453. Nicolae Iorga cel care

a lansat celebra formulă a «Bizanțului după Bizanț» considera țările române continuatoare ale unui strălucitor mod de existență afișat în capitala fostului imperiu creștin. Un mod de existență a cărui magnificență pare a se înrudi îndeaproape cu fastuozitatea căutată a barocului, o artă a spectacolului și a spectaculosului în egală măsură, menită să șocheze în primul rînd prin somptuozitatea decorului. Și poate că nu greșim prea mult dacă am socoti ambianța vieții de curte bizantine (intrată aproape în legendă prin magnificența afișată) ca un mod de existență baroc prin comparație, desigur, cu perioada antichității ce a precedat-o. Văzută din acest punct de vedere, ideea unui baroc brîncovenesc, tot mai mult și mai des avansată în ultimul timp de istorici ai artei și ai culturii, apare cît se poate de firească și justificată. Nu este vorba de un baroc de structură care să răspundă unei ideologii ce ține de universul civilizației occidentale și nici nu constituie expresia unor mentalități, idealuri sau concepte filozofice și religioase (am spune, expresia aceleiași cosmos de valori) ca echivalentul său stilistic din aria de cultură occidentală. În spațiul carpatin, românesc, s-a născut un baroc cu trăsături specifice acestor locuri și acestor oameni, un baroc născut pe patul germinativ al civilizației bizantine, ce a dominat după cum bine se știe, modul de viață culturală al acestor locuri și care, ideologic vorbind, nu are decît ne semnificative locuri comune cu barocul european al veacului al XVII-lea. Este un baroc de descendență bizantină, un «baroc-ortodox», dacă se poate spune așa, văzut poate și ca o ripostă — cu aceleași «arme de șoc vizual» —, pe care ortodoxia autohtonă o dă persuasivelor încercări de penetrare ale catolicismului și mișcărilor reformatoare occidentale care, în veacul al XVII-lea, cunosc intensificări fără precedent în țările române. Dorința de a contracara propaganda ideologică a mișcărilor religioase din Occident a căror infiltrare urmărirea subminarea unității românilor, crearea de breșe ideologice în tradiționalele cutume spirituale ale acestui popor, poate fi considerată ca unul din factorii care au contribuit la promovarea unei arte a cărei haină exterioară să nu fie mai puțin spectaculoasă (și prin aceasta, mai insignifiantă) decît aceea a barocului catolic occidental. Intră acum în competiție și un alt element asupra căruia nu întimplător s-a insistat în prima parte a acestui articol și anume marcatele manifestări și prezențe ale unei gândiri și mentalități noi ce țin de umanismul renascentist. Ceea ce pentru barocul occidental este incompatibil (asocierea umanismului cu ideologia barocului) pentru țările române această alăturare este posibilă, mentalitățile și ideologia nouă, umanistă coexistă, este chiar consubstanțială cu o modalitate de expresie ce ține de repertoriul decorativ al barocului. «Barocul» brîncovenesc nu este altceva decît o somptuoasă haină decorativă ce îmbracă structuri și modele tradiționale. Iată pentru ce, consider că am putea defini acest nou stil românesc al veacului al XVII-lea drept un «*baroc decorativ românesc de factură postbizantină*», definire ce reunește elementele caracteristice ale noului stil și anume *sursa, caracterul și specificul național*. De altfel, un exeget al barocului european (l-am numit pe V-L Tapié) afirmă pe bună dreptate, că determinante în apariția barocului (ca și a altor

stiluri, aş completa explicația) sînt *împrejurările politice, economice, sociale și religioase* (subl. ns. V.S.), ceea ce nu face decît să confirme ideea unui stil cu inconfundabile trăsături și determinante autohtone, aici pe pămînt românesc. Cum nu ne-am propus în aceste rînduri să prezentăm elementele stilului brîncovenesc în detaliile sale de manifestare (s-au scris numeroase studii și articole pe această temă) dorim să conturăm în continuare cîteva dominante ale artei din această perioadă, cîteva elemente-jalon care se identifică în ambianța epocii. Avansasem cu un alt prilej ideea unui «umanism-baroc» ce ar caracteriza țările române în veacul al XVII-lea (vezi volumul «Arta în vremea lui Vasile Lupu»). Termenul asociază un concept ce ține de cultura epocii și un altul ce ține de artă și stil și chiar dacă la început poate să pară insolit, la o analiză atentă se poate constata că el oglindește cu destulă fidelitate orizonturile culturale și artistice ale epocii, exprimînd tocmai sinteza care, în esență, evidențiază originalitatea acestui baroc decorativ românesc. Cum despre ambianța umanistă a epocii s-a vorbit pe scurt în prima parte a acestui articol, în cele ce urmează vom sintetiza cîteva coordonate-jalon ce țin de domeniul artei cantacuzin-brîncovenești.

În arhitectură, spre exemplu, se vedește acum o constantă preocupare pentru organizarea mai judicioasă, mai funcțională a spațiului interior, preocupare ale cărei prime manifestări le constatăm, izolat însă, în vremea lui Matei Basarab (casa de la Herești a lui Udriște Năsturel). Amplele refaceri ale celor două curți domnești de la Tîrgoviște și București vizează în primul rînd funcționalismul și confortul interior (termen nou ce apare acum în țările române) tot așa după cum palatele de la Potlogi, Doicești și (îndeosebi) Mogoșoaia sînt construite după criteriile de funcționalitate pe care constructorii perioadelor anterioare și le puneau cu mai puțină acuitate. Tot o noutate a epocii o constituie evidenta preocupare în ceea ce privește amplasamentul monumentului sau ansamblului ce urmează a se construi, armonizarea acestuia cu peisajul, o noutate care își are originile în vremea Renașterii. Monumentul nu mai reprezintă un spațiu preponderent defensiv ca în vremurile evului mediu ci este gîndit ca o parte componentă a peisajului care — la rîndul său — concură la acel spor de frumusețe pe care îl dobîndește. În același context al raportării monumentelor la peisaj este neapărat necesar să consemnăm primele preocupări majore pentru amenajarea spațiului ambiant exterior. Este vorba de amplele grădini pe care Brîncoveanu le amenajează acum în incinta curților domnești de la Tîrgoviște și de la București, grădini întreținute de echipe specializate de grădinari. Nu este lipsit de interes să reamintim că exact în aceeași perioadă se amenajau în Franța, la Versailles, celebrele grădini care au contribuit tocmai la acel surplus de frumusețe pe care l-au adăugat ansamblului arhitectural, Iată deci că acum se pun pentru prima oară și probleme de estetică a peisajului, probleme ce ilustrează mutații în conceptele estetice ale vremii (vezi în acest sens recent tradusa lucrare «Peisajul și estetica», de Rosario Assunto), care tratează tocmai despre complexele semnificații ale raporturilor om-arhitectură-peisaj în istoria civilizației europene. Și în domeniul picturii constatăm o serie de

noutăți ce țin de o nouă mentalitate. Ea dobîndește un pronunțat caracter moralizator (fenomen ce se află în consonanță cu literatura vremii — vezi în acest sens lucrările de referință ale lui Al. Duțu), se străduiește să ne învețe cum să nu greșim, oferindu-ne totodată «lecții» de comportament etic. Ca și literatura vremii, pictura urmărește tot mai mult să ofere pilde, ceea ce conduce către un pronunțat caracter narativ și la implicarea tot mai frecventă a unor elemente inspirate din realitatea cotidiană, elemente ce au menirea de a da mai multă veracitate conținutului ideatic. Pilda presupune înțelepciune, înțelepciunea presupune cunoaștere, cultură și iată cum un domeniu al artei se remodelează sub influența unor elemente novatoare ce țin de orizontul ideatic al epocii. În afara acestui aspect ce ține de conținut se remarcă și în domeniul respectiv același aspect general de sărbătoreasc, de fastuos ce caracterizează epoca. Din acest punct de vedere pictura este în perfectă armonie cu celelalte elemente decorative ce compun interioarele edificiilor religioase (cu broderiile, țesăturile, mobilierul, argintăria ș.a.m.d.), cu strălucitoarele veșminte preoțești împodobite acum cu fir de aur și mătase, cu perle și pietre semiprețioase (se știe că aceste veșminte au la origine costumele fastuoase purtate de împărații bizantini) totul reflectînd acea magnificență bizantin-barocă caracteristică noului stil. Aici se cuvine să mai consemnăm, tot ca o noutate de epocă, faptul că acum putem vorbi poate pentru prima oară cu adevărat, de ceea ce definim prin termenul de *ansamblu unitar constituit*, înțelegînd prin aceasta deplina armonie și unitate stilistică între toate elementele (arhitectură, pictură, sculptură, artele decorative ș.a.m.d.) ce intră în componența unui monument arhitectural. Este vorba deci de intenții programatice de a subordona unei idei estetice generale toate elementele ce concură la funcționalitatea monumentului sau a ansamblului respectiv, intenții ce se mărturisesc din partea comanditarilor (în special a lui Vodă Brîncoveanu) prin opțiunile pentru un repertoriu decorativ bine circumscris. Din acest punct de vedere elementele decorative joacă acum un rol aproape definitoriu în economia stilului cantacuzin-brîncovenesc. Se remarcă trecerea de la motivele care sugerau realitatea (de regulă geometrizzate sau stilizate, în veacurile precedente) la cele care își propun să imite (cît mai fidel dacă este cu putință) realitatea. Vegetalizarea decorului, obsedanta dorință de a disimula, de a da sugestia unei alte materii, dispunerea acestuia pe trase dinamice sugerînd forța vitală (vezi aici iconostasele și, în general sculptura decorativă) sînt elemente preluate din estetica decorativă a barocului folosite, iată, pentru a materializa un orizont ideatic de accentuată nuanță umanistă. Decorativismul reprezintă haina nouă, fastuoasă, pe care o îmbracă acum mai vechile structuri ce țin de o tradiție a locului. Cercetătorii au căutat și, desigur, vor mai căuta să identifice sursele acestui atît de răspîndit stil cantacuzin-brîncovenesc. Expunînd aici un punct de vedere considerăm în concluzie că sursele respective se află în perimetrul spațiului spiritual și artistic românesc. Dialogul cu alte arii de cultură și artă a existat dintotdeauna nu numai în țările române ci în mai toate ariile de cultură europeană. Arta cantacuzin-brîncovenească se constituie ca un fenomen de sinteză între

tradiționalele forme și structuri ce țin de arta și civilizația bizantină la care se alătură primentoarele orizonturi ideatice ale unui spațiu cultural de tip renascentist, apelându-se — ca modalitate de exprimare vizuală —, la formulele unui decorativism de sorginte barocă, motive pentru care noul stil românesc al veacurilor XVII—XVIII poate fi definit ca un *baroc decorativ postbizantin* de o inconfundabilă formulă autohtonă. De altfel prelungirea timp de aproape un secol în aria de cultură românească a noilor formule artistice instituite în această perioadă (prelungire cunoscută sub denumirea de artă post-brîncovenească), atestă asimilarea de către mediul comanditarilor (aparținând diverselor straturi sociale pînă la mediul sătesc) a respectivelor formule, ceea ce demonstrează că ele sînt în deplină consonanță cu gustul și simțirea locuitorilor acestui pămînt românesc. La împlinirea a 300 de ani de la înscăunarea voievodului Constantin Brîncoveanu o rememorare, chiar și succintă, a faptelor sale de cultură este doar un modest omagiu față de cel ce a dat o nouă strălucire artei vechi românești.

VICTOR SIMION

C R O N O L O G I E

PRIVIND PRINCIPALELE MONUMENTE REPARATE, REFĂCUTE SAU CONSTRUTE DE FAMILIA BRÎNCOVEANU, PRECUM ȘI CÎTEVA MONUMENTE REPREZENTATIVE PENTRU STILUL BRÎNCOVENESC (PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SEC. XVIII)

- 1683, septembrie — Se încheie construcția bisericii «Sf. Dumitru» — Potlogi — Dimbovița (Constantin Brîncoveanu, mare spătar; în continuare, «C. Br.»).
 — Ample refaceri și reparații la Mănăstirea Bistrița-Vilcea (C. Br.).
 — Este construită Biserica Doamnei din București. Zugrăvi sînt meșterii Constantin și Ioan (Maria Cantacuzino).
- 1684 — Mănăstirii Dintrunlemn — Vilcea i se adaugă pridvorul și i se lărgesc ferestrele cu ocazia reparațiilor (Șerban Cantacuzino; în continuare «Șerb. C.»).
- 1688 — Construcția bisericii «Treii Ierarhi» din Filipeștii de Pădure — Prahova (Bălașa, Cantacuzino și fiul său Toma).
 — septembrie, 20. — Se încheie construcția paraclisului Curții Domnești de la Mogoșoaia (C. Br.).
 — septembrie, 23. Se termină construcția Schitului Sărăcinești — Vilcea (Tănase Sărăcinescu și Episcopul Ștefan al Rîmniceului).
- 1689 — Încep lucrările de reparare și reamenajare a Curții Domnești din București. Vor continua pe întreaga durată a domniei lui Brîncoveanu.
- 1690 — Începe construcția amplului ansamblu de la Hurezi, Manea, vătaful de zidari, Istrate lemnarul și Vucașin pietrarul lucrează la ridicarea Bisericii Marii (C. Br.).
 — Începe construirea bisericii «Adormirea Maicii Domnului» din Rîmnicul Sărat (C. Br. și spătarul Mihai Cantacuzino; în continuare «Mih. C.»). Biserica se va termina în anul 1696.
- 1691 — Se începe construcția schitului Pătroaia — Dimbovița (Pîrvu Cantacuzino; în continuare «Prv. C.»). Construcția va fi terminată în 1715 de către ginerele lui Pîrvu, Radu Greceanu.
- 1692 — Pîrvu Mutu zugrăvește Biserica «Treii Ierarhi» din Filipeștii de Pădure unde realizează celebrul tablou votiv cu 55 de personaje.
 — Încep amplele lucrări de reamenajare a Curții Domnești din Tîrgoviște al căror ispravnic va fi Mihai Cantacuzino. (C. Br.).
- 1692—1693 — Se construiește Bolnița («Intrarea în Biserică») Mănăstirii Sadova — Dolj (C. Br.).

- 1693 — Se realizează catapeteasma Bisericii Domnești («Adormirea») din Țirgoviște, reprezentativă pentru stilul brîncovenesc în arta decorativă.
- 1693 — Se termină lucrările la Biserica Mare din Hurezi. Zugravii Constantinos, Ioan, Andrei, Stan, Neagoe și Ioachim încep pictarea sa care se va încheia la 30 septembrie 1694. (C. Br.).
- 1694—1695 — Se construiește Biserica Mănăstirii Sinaia («Adormirea Maicii Domnului»). Pictura (1695) este atribuită lui Pirvu Mutu. (Mih. C.).
- 1695 — Se încheie lucrările de reamenajare a Palatului Domnesc din Țirgoviște (C. Br.).
— Este reparată Biserica Episcopală din Curtea de Argeș (C. Br.).
- 1695 — 1696 — Este construită Biserica Mănăstirii Mamul («Sf. Nicolae»). (C. Br.).
- Ante 1696 — C. Brîncoveanu construiește conacul de la Obilești.
- 1696 — Ansamblului de la Hurezi i se adaugă construcția Bolniței (Maria Brîncoveanu, soția voievodului; în continuare «M. Br.»).
— La Focșani, Brîncoveanu amenajează o cîșmea, aducînd apa prin conducte, element de modernitate pentru acele timpuri.
- 1696—1697 — C. Brîncoveanu adaugă o nouă construcție ansamblului mănăstirii Hurezi — Paraclisul.
- 1696—1697 — Construcția Conacului Domnesc din Dealul Piteștilor (C. Br.).
- 1697 — Zugravii Preda și Marin împodobesc cu fresce Paraclisul de la Mănăstirea Hurezi. (C. Br.).
— La Curtea Domnească din Țirgoviște se repară Turnul Chindiei, clopotnița de la poartă, se construiește un foisor între casele domnești, se amenajează grădinile în mijlocul cărora se ridică un foisor din piatră. (C. Br.).
- 1697—1698 — Este construită Biserica «Sf. Nicolae» din Făgăraș (C. Br.). Pictura este realizată de Preda, fiul lui Preda de la Hurezi.
— Este reparată Biserica «Sf. Dumitru» — Buzinca, din Țirgoviște (C. Br.).
- 1698 — Ansamblului mănăstirii Hurezi i se adaugă Schitul «Sfinții Apostoli» (C. Brîncoveanu-fiul și Starețul Ioan).
- 1698, iunie — septembrie. La Ismail se construiește Biserica «Sf. Gheorghe» (C. Br.).
— Începe construcția palatului și a Curților Domnești de la Potlogi pentru Constantin, fiul lui C. Brîncoveanu (C. Br.). Lucrările se vor încheia în anul 1699.
- 1698, iunie — Se încheie repararea și se termină pictura Bisericii Domnești din Țirgoviște («Adormirea Maicii Domnului»), ale cărei lucrări au început în anul 1697. Pictura este realizată de zugravii Constantin, Ioan, Ioachim și Stan din echipa de la Hurezi. În același an se repară și clopotnița, Brîncoveanu dărîind un clopot nou. (C. Br.).
- 1699 — Pirvu Mutu zugrăvește Biserica Mănăstirii Mamul — Vilcea, ctitoria lui C. Brîncoveanu.
— La Brîncoveni — Olt, Brîncoveanu reconstruiește «din temelii» Biserica Mare («Sf. Nicolae»), ispravnic fiind Radu Greceanu, mare comis.
— Zugravii Preda, Nicolae și Efrem (după alții, Ianache), pictează bolnița Mănăstirii Hurezi.
— Se încheie lucrările de refacere și amenajare ale Curții Domnești din Țirgoviște (C. Br.).
— La Craiova, C. Brîncoveanu zidește Casele Băniei.
— Construirea Bisericii «Nașterea Maicii Domnului» din Bordești—Vrancea (Mănăilă, vel căpitan al lui C. Brîncoveanu). Biserica va fi pictată (probabil) în anul 1722 de către Pirvu Mutu.
— La București este construită Biserica «Fundeniei Doamnei», valoros monument de artă brîncovenească (Mih. C.).
- 1699—1700 — La Mănăstirea Hurezi se ridică turnul clopotnița (C. Br.).
— La Mănăstirea Comana se construiește Casa Domnească cu foisor și se repară biserica la care se adaugă pridvorul (Șerb. C.).
- 1700 — Ierodiaconul Iosif împreună cu Ion zugrăvesc Schitul «Sfinții Apostoli» de la Hurezi, ctitoria starețului Ioan.
— În luna mai, 20 se termină construcția Bolniței Mănăstirii Brîncoveni («Sfinții Împărați») (C. Br.).
- Către 1700 — La Corbiu Mari — Dimbovița este ridicată Biserica «Sfinta Treime» (paharnicul Dumitrașcu Corbeanu) important monument de artă brîncovenească. Zugrăvită în 1761.

- De la începutul secolului al XVIII-lea datează construcția Schitului «Sf. Ioan Zlataust» — Titireciu, Ocnele Mari (Mih. C.). Pictura va fi realizată de către Damaschin Cernovodeanu în 1746—1747.
- Ante 1701 se încheie lucrările la Mănăstirea Sîmbăta de Sus — Sibiu, începute în anul 1657 de către Preda Vornicul și terminate de către Constantin Brîncoveanu.
- 1701 — C. Brîncoveanu construiește Biserica din Ocna Sibiului.
- 1701—1702 — Mihai Cantacuzino ridică în București Biserica Colței.
- 1701—1702 — C. Brîncoveanu dăruiește un clopot Bisericii Gorgani din București.
- 1702 — Pentru fiul voievodului, Ștefan Brîncoveanu, la Mogoșoaia se ridică un splendid palat, capodoperă a arhitecturii civile din perioada brîncovenească.
- (sau 1704) este zugrăvită Biserica Mare («Sf. Nicolae») din Brîncoveni. (C. Br.).
- Se întreprind noi și importante amenajări la Palatul Domnesc din București (C. Br.).
- 1702, septembrie, — Este terminată Biserica Dintr-o zi («Sf. Nicolae») din București, ctitoria Mariei, soția voievodului.
- Zugravii Sima, Hranite, Ștefan și Gheorghe, pictează Schitul Fedeleșoiu — Vilcea (construit în anul 1673).
- 1703 — Ansamblului de la Hurezi i se adaugă Schitul «Sf. Ștefan», ctitoria lui Ștefan Brîncoveanu, fiul voievodului. Pictura aparține zugravilor Ianache, Istrate și Hranite, din grupul de la Hurezi.
- 1703 — Este realizată pictura Bisericii Mănăstirii Polovragi-Gorj de către grupul de zugravi de la Hurezi Constantinos, Andrei, Gheorghe, Istrate și Hranite (Ion, arhimandritul Hurezilor).
- 1703, iunie, 10 — Se termină construcția Bisericii «Sf. Ioan Grecesc» («Cel Mare») din București, ridicată pe locul actualei clădiri a C.E.C.-ului de pe Calea Victoriei (C. Br.).
- 1703—1704 — Maria Brîncoveanu dăruiește un clopot ctitoriei sale, Biserica «Dintr-o zi», din București.
- 1703 — Se încep lucrările de construcție la Spitalul Colțea din București, ctitoria spătarului Mihai Cantacuzino. Lucrările se vor încheia în anul 1707.
- 1704 — Este pictată Bolnița Mănăstirii Brîncoveni-Olt (C. Br.).
- 1704—1705 — C. Brîncoveanu termină construirea Bisericii «Sf. Gheorghe Nou» din București, începută de Antonie Vodă.
- 1704 — Încep acțiuni de reparare și refaceri la Mănăstirea Cozia (la Biserica mare, chili, pictură) încheiate în anul 1711. (Familii Brîncoveanu și Cantacuzino).
- Refacerea «de la ferestre în sus» a Bisericii lui Ștefan cel Mare («Sf. Paraschiva») din Rîmnicul Sărat (C. Br.).
- 1704—1705 — Se zugrăvește Biserica din Gura Motrului («Cuvioasa Paraschiva») — Mehedinți, reconstruită în anul 1653 de către Preda Brîncoveanu (C. Br.).
- Zugravii Preda, Ianache, Sima și Mihai repictează naosul și altarul Bisericii mănăstirii Cozia.
- 1705 — Se termină construirea Bisericii Stolnicul («Adormirea») din Tîrgoviște (Constantin și Safta Stolnicul).
- 1705—1706 — Din inițiativa lui C. Brîncoveanu se execută o serie de reparații la Mănăstirea Arnota.
- Se construiește Trapeza Mănăstirii Hurezi, zugrăvită de arhimandritul Ioan.
- Ante 1706 — C. Brîncoveanu construiește un mic conac la Scăieni — Prahova.
- 1706, august, 1 — Se termină reconstrucția Mănăstirii Surpatele — Vilcea. (C. Br.). Pictura va fi executată de către zugravii Andrei, Hranite, Gheorghe și Ioan (din «Școala de la Hurezi»). Tot aici C. Brîncoveanu construiește o cișmea.
- 1706, septembrie 20 — Se încheie lucrările pe amplul «șantier» de la Doicești; se încheie construirea Bisericii «Nașterea Maicii Domnului» (ispravnic, Andrei Strîmbeanu) și a curții domnești (pentru fiul voievodului, Matei). (C. Br.).
- 1706—1707 — Mănăstirii Cozia i se adaugă pridvorul (C. Br. și Șerb. C.).
- La Valea Scheilor (lingă Mizil) C. Brîncoveanu construiește un conac.
- 1707 — Sînt amenajate grădinile din incinta Curții Domnești din București, ce coborau în trepte pînă la Dîmbovița; aici se afla un chioșc din piatră, zugrăvit pe dinăuntru și pe dinafară. Grădina era îngrijită de 20 de grădinari ai curții, fiind foarte admirată de străini.

- 1707, octombrie 24 — Se acoperă cu plumb, se repară și se zugrăvește Biserica Mitropoliei din Tîrgoviște (zugravii Constantin, Lambru și Preda), lucrări patronate de Mitropolitul Theodosie.
- 1708 — Se fac ultimele amenajări la Curtea Domnească de la Doicești.
— Zugravii Andrei, Constantin și Gheorghe pictează pridvorul nou adăugat la Mănăstirea Cozia.
— C. Brîncoveanu figurează printre ctitorii Bisericii «Adormirea» din Ișalnița — Dolj alături de membrii familiei Obedeau (Pătru, Despa, Mina, Gheorghe vel căpitan și Vilaia).
- 1708, septembrie 30 — Noi lucrări la Biserica Mitropoliei din Tîrgoviște (o nouă zugrăvire, reparația pardoselilor, tinda, chiliile). Zugravii noii intervenții sînt Nicolae și Radu. (Mitrop. Theodosie).
- 1709 — La București, în luna iulie, se încheie lucrările de refacere a mănăstirii Sf. Sava precum și construirea caselor pentru școală (C. Br.).
- Cca. 1709 — Se execută reparații și amenajări la Palatul episcopal din Buzău (C. Br.).
- 1710 — Se amenajează și se pictează Paraclisul de N.E. («Duminica Tuturor Sfinților») de la Cozia. (Arhimandritul Ioan de Hurezi).
— Se execută reparații importante la Cetatea Albă (C. Br.).
- Ante 1711 — Toma Cantacuzino construiește Mănăstirea Poiana («Adormirea») din Cîmpina a cărei pictură inițială fusese realizată de Pirvu Mutu.
- 1710—1711 — Se execută lucrări de amplificare a ansamblului și se reconstruiește Biserica Mănăstirii Govora (C. Br.).
- 1711 — C. Brîncoveanu construiește un pod peste Dîmbovița — «Podul Dîmboviței» —, la Posada (?).
— Zugravii Iosif, Hranite, Teodosie și Ioan pictează Biserica Mănăstirii Govora. (C. Br.).
- 1711—1712 — Egumenul Ștefan de la Bistrița reface Schitul Păpușa — Vilcea. Biserica Șchitului este pictată de Hranite și Teodosie.
- 1712 — Ample reparații la Curtea Domnească din Tîrgoviște unde un incendiu a distrus parțial unele construcții. Sînt reparate casele domnești, casele pentru corpul seimenilor, zidurile de incintă și — probabil — Biserica mică («Sf. Vineri») atinsă și ea de incendiu. (C. Br.).
— Se execută o serie de reparații și amenajări la «Casele coconilor» de la Curtea Domnească din București. (C. Br.).
— C. Brîncoveanu dăruiește un clopot Bisericii Domnești («Curtea Veche») din București.
- 1713 — Mănăstirea Dealu, «aflîndu-se stricată», Brîncoveanu dispune realizarea unei noi învelitori și acoperirea bisericii cu tablă de aramă; se realizează o nouă tîmplă iar zugravii Constantin, Preda, Nicolae și Radu realizează pictura interiorului.
— În același an Maria Brîncoveanu efectuează ample reparații la Mănăstirea Viforța (zugrăveli și pardoseli noi, reparații la chilii și la zidul de incintă).
- 1714 — Se construiesc casele domnești de la Simbăta de Jos — Sibiu (distruse în secolul al XVIII-lea).
- 1715 — Ștefan Cantacuzino, urmașul în scaun al lui C. Brîncoveanu, execută lucrări de restaurare la Mănăstirea Dintrunlemn (se adaugă pridvorul pe coloane, reparații la stăreție, la chiliile și la clopotnița). La sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor, biserica fusese zugrăvită de către Preda și Ianache.
- 1718 — Zugravii Teodosie, Preda și Gheorghe din «Școala de la Hurezi», pictează biserica Schitului Sărăcinești.
— Se ridică Biserica «Sf. Nicolae» — Olănești a cărei pictură se înscrie în stilul epocii (Drăghici Olănescu și Ecaterina Otetelesanu).
- 1720—1722 — Iordache Crețulescu construiește Biserica «Sf. Nicolae» — Crețulescu din București.
- 1724—1728 — Arhimandritul Ioanichie construiește în București Biserica Stavropoleos. Pictura aparține zugravilor Andrei, Preda și Ștefan Ierodiacon de la Hurezi.
- 1731—1732 — Este construită Bolnița Mănăstirii Polovragi, zugrăvită în anul 1738 de către Ion și Gheorghe.
- 1732 — Se construiește Biserica «Sf. Ilie» din Bălcești — Gorj (Ilie Știrbei) pictată de zugravii Statie și Chiriac, în stil postbrîncovenesc.
- 1733 — Zugravul Grigorie pictează biserica din Vădeni — Gorj («Adormirea», construită în 1694 de către banul Cornea Brăiloiu), în buna tradiție a artei brîncovenesti.

CONVENȚIE ȘI LIBERTATE ÎN ICONOGRAFIA PICTURILOR MURALE BRÂNCOVENEȘTI *

Sărbătoare întemeietoare a Bisericii și, în consecință, una din imaginile-cheie ale întregului program iconografic, *Cincizecimea* este o temă al cărei model compozițional a fost unul din cele mai conservatoare, în structură ca și în detaliile reprezentate, în cadrul iconografiei bizantine și postbizantine. «Momentul» său marchează, prin actul al cincilea din iconomia divină (după Întrupare, Răstignire, Înviere și Înălțare), începutul lucrării Harului făcut manifest prin Pogorîrea Duhului Sfânt și reactualizat în permanență de comunitatea instituțională care formează trupul fizic și cel subtil, tainic, al Bisericii. De la această minune, *Glossolalia* se revendică funcțiile și calitățile esențiale ale Bisericii: *unitatea* ființei sale totale prin predica Evangheliei unice (dincolo de diversitatea limbilor), *sfințenia* sa prin puterea lucrătoare a Duhului Sfânt (în Taine) și prin el a nedespărțitei Treimi, caracterul său *sobornicesc*, promovînd modul sinodal al permanentei comuniuni și *apostolicitatea* sa, care îi asigură un raport neîntrerupt cu tradiția Revelației. Interesant este însă de remarcat faptul că nu numai semnificațiile dogmatice ale acestei Sărbători, cuprinse de altfel sintetic în crezul niceean, sînt esențiale pentru organismul global pe care-l reprezintă Biserica în toate aspectele sale (comunitar, instituțional, liturgic, mistic), ci și forma de redare a Minunii este semnificativă, ea recapitulînd sintetic și expresiv *forma ideală a Bisericii*, deopotrivă ca arhitectură și ca spirituală comuniune de tradiție apostolică.

Vom aminti astfel, în treacăt, că primul tip de redactare iconografică a temei Rusaliilor urma forma semisferică a cupolei, arhetipul central al bisericii răsăritene — această redactare (cum se mai întîlnește, de pildă, în mozaicurile de la Hosios Loukas în Phokidis) precedînd forma absidală a synthronon-ului, imagine-tip a colegiului apostolic care avea să facă mai tîrziu carieră definitivă în reprezentarea Pogorîrii Sfîntului Duh. André Grabar are asupra acestui subiect un studiu¹ recapitulativ și lămuritor în ceea ce privește diversele etape de preluare și transpunere a scenei din spațiul arhitectonic monumental în miniatură, faze prin care se transmite ulterior modelul, cu modificările sale de perspectivă și compoziție, autorul demonstrînd atît succesiunea variantelor — circular-radiar și absidal-synthronon — cît și semnificațiile teologice și mai ales impactul estetic al celor două scheme compoziționale și a detaliilor care le diferențiază. Nu vom zăbovi asu-

* Comunicare susținută la colocviul organizat cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la începutul domniei lui Constantin Brâncoveanu în cadrul Institutului de Istoria Artei (București, octombrie, 1988).

1. A. Grabar, *L'Art à la fin de l'Antiquité et du Moyen Age*, Paris, 1968, vol. I, cap. *Le schème iconographique de la Pentecôte*, p. 615—627; idem, *Les voies de la création en iconographie chrétienne*, Paris, 1979, în special p. 70, în legătură cu tradiția antică a reprezentării «colegiului apostolic» și a formei synthronon-ului. Mai semnalăm, de asemenea, pentru unele informații suplimentare și pentru pertinentele observații metodologice, studiul lui G. de Jerphanion S. J., *Quels sont les douze apôtres dans l'iconographie chrétienne?*, apărut în *La voix des monuments. Notes et Etudes d'Archéologie chrétienne*, Paris, 1930, p. 189—200.

pra acestor aspecte decît pentru a aminti cîteva dintre cele ale căror consecințe plastice și iconografice fac obiectul studiului de față. Se știe că imaginea-tip a celor 12 apostoli așezați pe o bancă semicirculară sub care este figurat, în penumbra unei nișe, «bătrînul Cosmos» cu roturile celor 12 limbi², este o imagine a cărei detașare quasi-totală de orice rapel la «realitatea» evenimentului relatat în Fapte (2, 1—21), ca și la realitatea istorică imediată momentului picturii, a făcut-o să fie preferată și păstrată ca atare în iconografia răsăriteană începînd din secolul al IX-lea și pînă în ultimul veac al postbizantinismului. La această schemă generală apar ca variante prezența sau absența Fecioarei în centrul absidei apostolice și jos, în colțuri, «neamurile» care asistă la împlinirea Minunii și care fac, de fapt, funcția unei permanente actualizări a Pogorîrii Duhului Sfînt. Acest din urmă detaliu a și condus la analiza comparativă și «etimologică» a reprezentării scenei. Personajele mărunte care privesc înghesuie în colțuri la așezarea limbilor de foc pe creștetul fiecărui apostol și care ascultă «vorbirea în limbi», așa cum apar în dipticele de fildeș bizantine sau în miniatura din manuscrisul Paris grec 510, considerată de către toți cercetătorii a fi punctul de plecare pentru modelul iconografic al Rusaliilor, sînt amplasate astfel încît să menajeze un spațiu gol în centrul imaginii, un vid care a fost interpretat fie ca o transpunere condensată a arcului de susținere a calotei pe care era reprezentată inițial Pogorîrea (în pendentivi fiind figurate «neamurile»), înaintea de a se înjumătăți scena la compoziția de tip absidal cunoscută, fie ca o transpunere care a avut la început un caracter descriptiv mai pronunțat — simplificat și schematic mai apoi — a unei clădiri «foișorul», în care se aflau apostolii cînd a avut loc Minunea și la poarta căruia se înghesuiau, miraii, iudeii, parții, mezii, elamiții, mesopotamienii, frigenii, egiptenii, libienii, cirenaicii, cretanii, grecii și latinii. Perpetuarea ulterioară a imaginii atât în Răsărit cît și în lumea occidentală, a demonstrat concomitența a două modele paralele, poate derivînd inițial dintr-o unică sursă iconografică, dar detașate relativ de timpuriu în două tipuri de imagini fundamentale deosebite: una fixîndu-se în descrierea evenimentului și folosindu-se de o formă arhitectonică de tip rectangular, transpusă direct, cu rabateri ale peretelui din prim-plan (care ocultează parțial scena), sau metamorfozată în construcții fanteziste deschise (tip foișor, loggie — care supraetajează compoziția pentru a da iluzia unui raport spațial interior/exterior), unul din cele mai cunoscute exemple de acest tip fiind fresca din Capela spaniolă de la Santa Maria Novella, Florența, 1365; aceasta este imaginea perpetuată în lumea occidentală; cealaltă *transcende rapelul istoric* și se constituie într-o imagine cu caracter emblematic pentru dogmă și pentru întreaga Biserică (dată fiind centralitatea temei Rusaliilor ca semnificație teologică), schema compozițională preferată în acest caz fiind aceea care transpune spațiul circular-radiar într-un spațiu arcuit de formă absidală — tipologie

2. Conform descrierii din Erminia lui Dionisie din Furna, *Carte de pictură*, ed. Meridiane, 1979, p. 150 și a imaginilor comentate de I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, București, 1973, p. 137—138.

ce reia imaginea synthronon-ului, a colegiului apostolic tradițional, a dispunerii preoților și a ierarhilor în altar în anume momente liturgice — deci, imaginea sintetică a edificiului și a funcțiilor Bisericii, arhetip al spațiului cu investitură sacrală; aceasta este imaginea perpetuată de iconografia bizantină. Tipul de compoziție absidală, într-un spațiu curb care implică și impune *centralitate și preeminența interiorului față de exterior* subliniază întocmai sensul dogmatic și mistic pe care-l conține sărbătoarea Pogoririi Duhului Sfânt în teologia ortodoxă³. Ea deschide perspectiva timpului eshatologic, a prezenței perpetue a harului divin în slujirea liturgică, în taine, în rugăciune, în darul preoției, ca și în acela al formelor materiale concretizate de clădirea bisericii și de iconografie, «icoana» Rusaliilor nefiind altceva decât o formă de manifestare ideală a dimensiunii sacramentale pe care au căpătat-o spațiul terestru și existența umană din momentul în care, dezlegându-se limbile, apostolii au început predica Evangheliei și s-a produs mutația de la tipul deconstructant, plural-lingvistic, al Turnului Babel la structura unitară, sfântă și ziditoare a Bisericii universale. Densitatea dogmatică și funcția spirituală esențială pe care o conține tipul răsăritean de reprezentare a Rusaliilor explică și preluarea acestui model compozițional în alte câteva reprezentări fundamentale în cadrul iconografiei bizantine: în principal în reprezentările solemne ale *Sinoadelor ecumenice* și a *Judecății de Apoi* — cu transpunerea plană a dispoziției apostolilor și a succesorilor acestora în conciliile care au stabilit dogma creștină; și în unele imagini din ciclul hristologic — *Iisus tînăr predicînd în templu*, *Cina de taină*, *Împărtășania apostolilor*, *Înălțarea* — toate cu o subliniată desfășurare compozițională de tip absidal care evidențiază, tocmai prin arhetipul spațial al absidei, caracterul sacramental al locului interior astfel investit. Și este interesant de observat, urmărind diferitele categorii iconografice de imagini care se pliază pe această structură compozițională, cum toate aceste teme implică și ilustrează funcțiile propriu-zise ale Bisericii ca instituție, dar și ca spațiu liturgic — spațiu comunional și timp eshatologic —, trup tainic al Divinității Treimice împărtășit comunității universale spre mîntuire.

Astfel constituită imaginea Pogoririi Sfintului Duh traversează iconografia bizantină și postbizantină cu minime intervenții la nivelul detaliilor sale compoziționale. Unitatea de construcție a scenei nu este, însă, fixă și la nivelul stilistic, întîlnindu-se, chiar în cadrul unor iconografii relativ lineare, diferențieri în spiritul de tratare a imaginii care dau varietate și bogăție interpretativă tabloului iconografic de sorginte bizantină. Unul din exemplele de libertate a interpretării artistice în cadrul cel mai strict al convenției canonului iconografic răsăritean îl constituie, chiar pe acest exemplu cu caracter conservator-dogmatic special, *iconografia brâncovenească* — capitol îndeobște puțin abordat din pricina aparentei sale «monotonii» academice, a carac-

3. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, București, 1978, cap. *Pogorirea Duhului Sfânt și începutul Bisericii*, p. 195—207 și cap. *Insușirile Bisericii*, p. 255—301; pr. prof. dr. I. Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, 1981, cap. *Duhul Sfânt*, p. 134—136; de asemenea, comentariile asupra Rusaliilor atît din punct de vedere teologic, cît și ca imagine în iconografia bizantină, făcute de Paul Evdokimov în *Le buisson ardent*, Paris, 1981.

terului său efigiatic și repetitiv, lipsit de suplețe monumentală, încărcat, livresc și narativ, dar rezervând adesea surprize la un studiu comparativ al detaliilor. Trei reprezentări ale Rusaliilor, aproape contemporane, relevă aspecte mai puțin cunoscute ale iconografiei brâncovenești, aspecte legate de interpretarea modelului în funcție de dogma conținută, de semnificația spațial-teologică a scenei, de «puritatea» bizantină a structurii imagistice și de intervențiile inovatoare care apar la nivelul unor detalii ce au aparent un caracter anecdotic. Este vorba de reprezentările Cincizecimii la schitul Sfinților Apostoli de la Hurezi (1700, Iosif și Ioan ierodiaconi zugravi), la Polovrași (1703, Andrei, Istrafe, Hranite și Simion zugravi) și la Cozia în naos (1705, Preda, Ianache, Sima și Mihail zugravi). Care ar fi raporturile acestor trei imagini cu modelul canonic bizantin analizat mai sus?



Pogorirea Sf. Duh, Schitul Sfinților Apostoli, Hurezi, 1700,
Iosif și Ioan, ierodiaconi zugravi

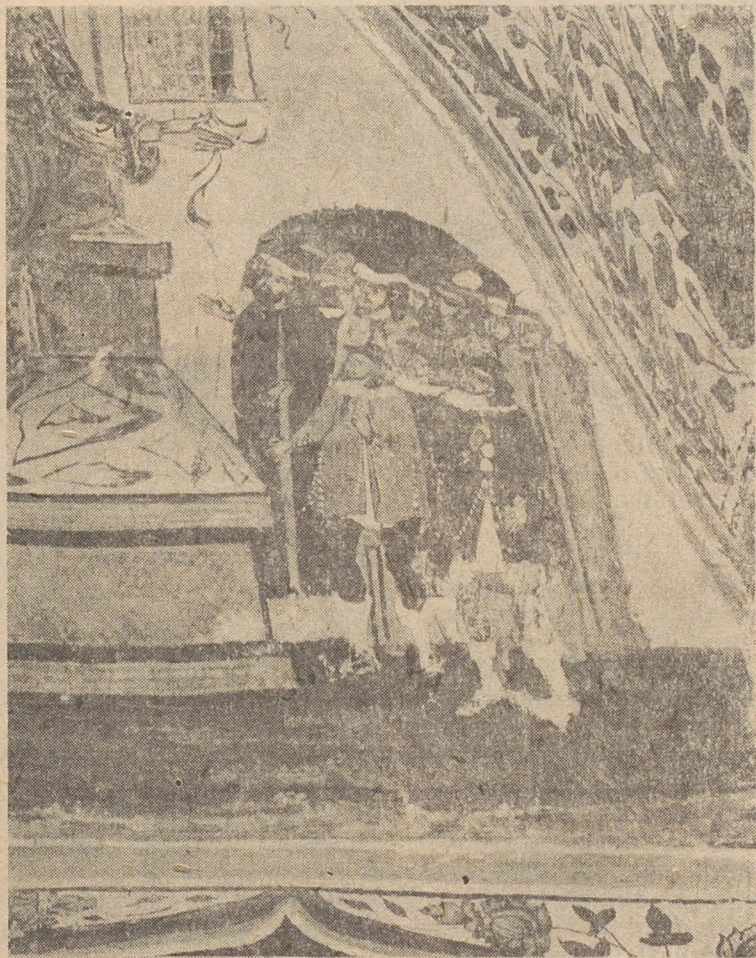
În cazul reprezentării Pogoririi Sfintului Duh în timpanul nordic al naosului la schitul Sfinților Apostoli de la Hurezi (fig. 1), ctitoria lui Ioan arhimandritul, primul stareț al mănăstirii, vom remarca în primul rând caracterul pronunțat scenografic al compoziției foarte ample, desfășurate pe un podium plan-rectangular care reduce la orizontală

dispunerea arcuită a băncii pe care stau apostolii. Compoziția este statică, dominată de ținuta hieratică a personajelor, de simetria compozițională, de prezența centrală a Fecioarei așezată pe un tron ușor supraînălțat și de scenografia arhitectonică a fundalului care ritmează în părțile laterale fațade de clădiri — unele de factură postbizantină târzie, altele de factură clasicizantă, stîngaci interpretînd pilaștri canelați, frontoane, metope și triglife ornamentale. Spațiul central pe care se profilează siluetele Fecioarei pe tron și a primilor apostoli rămîne liber, închis de un zid plan care dă dimensiunea interioară a scenei și care subliniază tensiunea misterului celor 13 raze care pornesc dintr-un soare amplu, raza centrală avînd o formă trinitară — aluzie evidentă la nedespărțirea Treimii în manifestarea Sfintului, Duh și la faptul întrupării acesteia împlinită prin Fecioara care primește și ea, la Rusalii, botezul Harului împreună cu tot soborul apostolilor; de altfel, însuși gestul Maicii Domnului în această imagine este semnificativ, el fiind identic cu acela al primirii Harului la Bunavestire⁴. Scena mai conține apoi cîteva detalii și asociații formale interesante: axial, sub raza trinitară și sub tronul Fecioarei așezat pe podium se află nișa tradițională în care se găsește «bătrînul Cosmos», aici aureolat (aluzie, poate, la Cel Vechi de Zile, sau formă condensată de a arăta resfințirea Lumii?!), el ținînd într-o năframă cele 12 rotuluri; în colțuri, precum în cele mai vechi reprezentări bizantine, în dipticele de fildes, în miniatura din Paris grec 510, sau în frescele din Cappadocia (la Queledjar Kilisê de pildă), se îngheșuie «neamurile» care asistă la Minune; ele sînt figurate aici în două grupuri — în stînga personaje îmbrăcate în costume orientale asociate, firește, arhitecturilor din fundal de factură tradițional postbizantină, iar în dreapta (fig. 2) personaje în costume occidentale de secol XVII (haine scurte, gulere din dantelă, pălării și cizme răsfrînte), asociate arhitecturilor cu vădit caracter clasicizant de sub arcada cărora ies aceste mărunte personaje; în sfîrșit, pentru a completa enumerarea detaliilor semnificative din această imagine, de la fereastra uneia din arhitecturile de fundal veghează la întreaga scenă un alt personaj aureolat, ce pare a ține un rotul și a cărui identitate o bănuim a fi aceea a unui prooroc, Isaia, sau Ioil⁵ — conform unui străvechi principiu al iconografiei bizantine care asocia scenelor din Noul Testament proorociriile veterotestamentare. Iată astfel, în cuprinsul unei singure scene figurate dogmele fundamentale ale credinței ortodoxe: imaginea unitară a Bisericii Apostolice, caracterul ei sfînt prin întruparea Domnului în Sf. Fecioară, simbol central al lăcașului, și sobornicitatea născută din comuniunea apostolilor și transmisă

4. În legătură cu postura Maicii Domnului a se vedea comentariile și trimiterile iconografice ale lui H. Maguire, *Art and Eloquence in Byzantium*, Princeton, 1981, p. 101—108; de asemenea, la A. Grabar, *op. cit.*

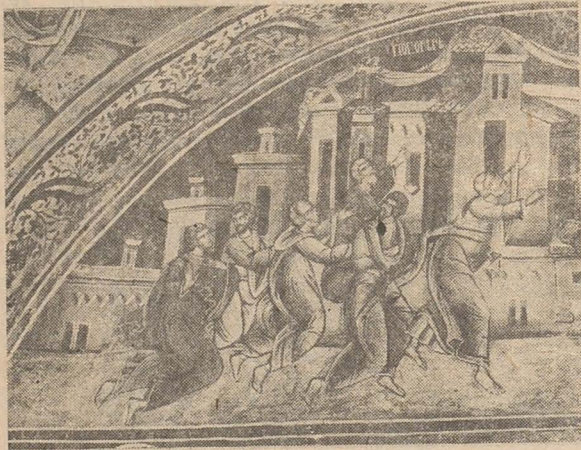
5. I. D. Ștefănescu pomeneste în *Iconografia...* p. 138, de prezența proorocului Ioil în imaginea Rusaliilor de la Hilandari-Athos, dar acesta reprezentat în locul «Cosmosului», ca un personaj cu coroană. Același autor mai remarcă și faptul că în pictura postbizantină târzie și în Erminie prezența «neamurilor» este substituită de reprezentarea personificată a Lumii, aspect care relevă o dată în plus complexitatea abordării acestei scene în iconografia brâncovenească, unde apar atît «Cosmosul» cît și «neamurile».

apoi în veac tuturor «neamurilor», a căror prezență, purtătoare de detalii specifice timpului istoric, implică tocmai actualizarea perpetuă a misterului divin în sens dogmatic și nu ca un reflex ce ar putea muta sensul imaginii din tensiunea timpului eshatologic într-un prezent perisabil al lumii laice; sens pe care însăși rigiditatea compozițională tinde a-l sublinia, prin epurarea oricărei tentații de dramatizare a scenei.



Pogorirea Sfintului Duh, Schitul Sfinților Apostoli, Hurezi, detaliu

Spre deosebire de imaginea statică a Cincizecimii de la Sfinții Apostoli — Hurezi, Pogorirea Sfintului Duh de la *Polovragi*, din timpanul vestic al naosului (fig. 3), este o scenă dinamică, surprinsă de un suflu mistic care agită personajele. Compoziția se derulează tot pe orizontală, simetric față de jilțul pe care stă Fecioara, pe un fond vibrat de arhitecturi variate ca formă și ca succesiune de planuri luminate și



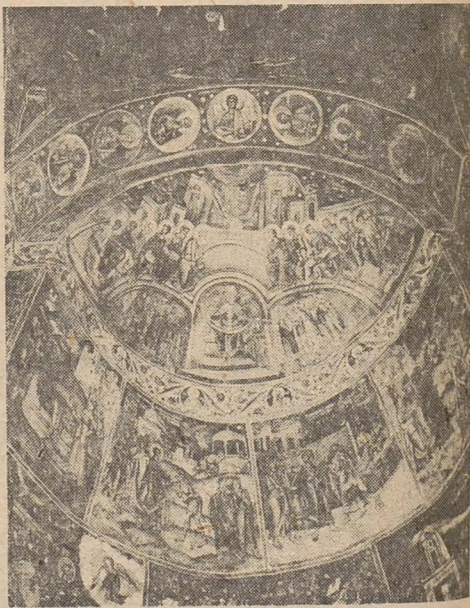
*Pogorirea Sfântului Duh, Polovragi, 1703,
Andrei, Istrate, Hranite și Simion zugravi*

de Aur⁶ rămîne convențională ca realizare plastică, în ciuda trimerilor abuzive, la mișcare violentă, ascensională, a revelațiilor anterioare celei din ziua Cincizecimii — Schimbarea la Față și Înălțarea. Imaginea această este în principal lipsită de miezul de semnificații al canonului imagistic; ea a pierdut, prin convenționalizarea repetiției iconografice a modelului, sensul de reprezentare ideală, sintetică și spiritualizată a Bisericii, ca formă, manifestată prin lucrarea Harului, a unirii tainice dintre Dumnezeu și lume.

Cea de a treia reprezentare a Rusaliilor pe care o invocăm din iconografia brâncovenească este cea din conca sudică a naosului de la Cozia (fig. 4, 5). Aici, modul la care fac apel zugravii păstrează structura spațială de tip arcuit-absidal, tradițională. Mai mult decît atît, un subtil ritm de

arcade succesive pictate pe rotundul coneci, șituează întreaga scenă în adîncimea unei iluzii perspective cu forme savant armonizate și înlănțuite, care transformă nișa centrală a «bătrînului Cos-

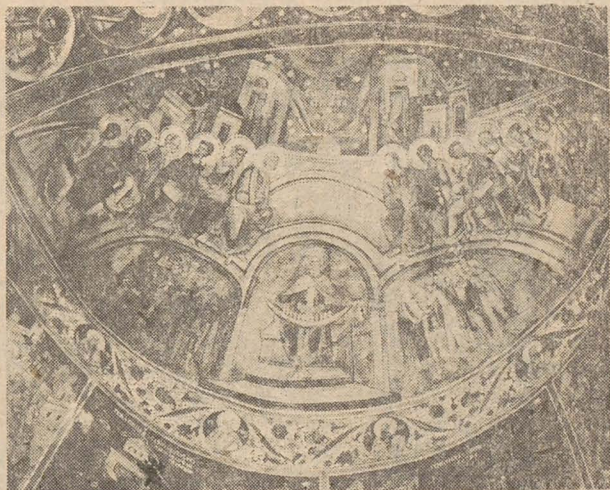
umbrite, dar convenționale, detașate de scena propriu-zisă printr-un zid crenelat care sugerează, conform canonului de reprezentare, desfășurarea într-un spațiu interior a Minunii. Scena este mai simplă, aproape populară, lipsită de detaliile care susțineau subtextul dogmatic al Sărbătorii pictate în schitul hurezan, iar dinamica apostolilor care primesc prin limbile de foc «entuziasmul iubirii de Dumnezeu și de oameni», cum spune Sf. Ioan Gură



*Pogorirea Sfântului Duh,
în conca absidei sudice, Cozia, 1705,
Preda, Ianache, Sima și Mihail zugravi*

6. Apud D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 206.

mos» și nișele laterale ale «neamurilor» într-un spațiu unic și totodată trinitar, aidoma, prin secțiune, cu imaginea spațiului interior ideal al unei biserici absdate. Deasupra triplei arcade apostolii stau înșiruiți pe un synthronon invizibil (formă de «automatism» plastic pe care zugravii îl repetă și în reprezentarea scenei *Iisus tînăr predicînd în templu*, fig. 6), menajînd între ei tensiunea unui spațiu vid și profilindu-se pe fundalul arhitectonic simetric și convențional, ce închipuie Ierusalimul. Imaginea este amplă și caracterul său monumental, subliniat de rafinata situare a scenei în arhitectură, dă măsura puterii de adecvare a unei iconografii postbizantine tîrzii, cum este cea brâncovenească, la principiile cano-nului plastic și la semnificațiile teologice ale unei teme tradiționale, de străveche sorginte bizantină.



Pogorîrea Sfîntului Duh, Cozia, detaliu

În concluzie, simpla alăturare a celor trei imagini ale Rusaliilor din iconografia brâncovenească poate fi lămuritoare asupra unor aspecte caracteristice în ceea ce privește migrarea modelelor tradiționale de-a lungul postbizantinismului și a raporturilor în care se situează o scenă esențială din punct de vedere dogmatic față de libertățile de interpretare plastică și teologică a unei structuri imagistice convenționale. Vom remarca, întîi de toate, că abundența detaliilor semnificative și coerența dogmatică a scenei Cincizecimii, din schitul Sfinților Apostoli de la Hurezi vine într-o deplină coerență expresivă, plastică și ideologică față de întregul program iconografic al schitului, opera expresă a unui cărturar-teolog de aleasă spiritualitate și cultură, cum știm că era Ioan arhimandritul, întreaga sa ținătoare fiind, pînă în cele mai mărunte detalii, așa cum arătam în scena Rusaliilor, urmărîtă sub raportul implicațiilor teologice ale imaginilor în organismul global, comunitar, pe care-l constituie Biserica. Prezența lui Iisus Emmanuel în locul lui Hristos Pantocrator în turlă; a lui Iisus Viță-de-vie în conca absidei în locul împărtășaniei apostolilor (altarul are și din punct de vedere arhitectonic o formă trinitară specială); reducția programului iconografic al naosului la trei scene fundamentale: Rusaliile, Sfînta Trime (sub forma Filoxeniei lui Avraam, situată față în față cu Cincizecimea) și Adormirea Fecioarei, toate cele trei imagini avînd o desfășurare scenografică deosebit de amplă și de bogată în planuri arhitectonice care «dramatizează» caracterul hieratic și efigiatic al reprezentărilor; închinarea ico-

nograffiei pronaosului Sfântului Ioan Botezătorul, a cărui figură ia locul Maicii Domnului în calotă și a cărui viață este istoriată în timpane, acolo unde în mod obișnuit apare zugrăvit Acatistul Fecioarei; prezența și aici, la schit, a unui tablou votiv amplu, asemănător în idee cu cel din pronaosul bisericii mari a mănăstirii, în care sînt comparați drept cti-



*Iisus tînăr predicînd în templu,
pe arcul triumfal, Cozia*

tori de prestigiu Brâncoveanu și Doamna Maria cu Matei Basarab și Doamna Elina, apărînd totodată și coconii domnești, dar și ctitorul stareț, mitropolitul Ungrovlahiei și episcopul Rîmnicului, Ioan, Teodosie și Antim; ca și abundența ornamentală a frizelor florale în ansamblul monumental — din care acoperă aproape o treime — rivalizînd prin decorativismul exuberant, dar tectonic, cu bisericuța spătarului Mihail de

la Fundenia Doamnei, transpunere plastică a Cîntării Cîntărilor (cum o caracteriza alert G. M. Cantacuzino⁷ —, toate aceste libertăți de interpretare dogmatică a iconografiei tradiționale fac din schitul Sfinților Apostoli unul din exemplele de prestigiu, caracteristice artei monumentale brâncovenești prin racordul subtil dintre o gîndire profund ancorată spiritului Tradiției și o modalitate de expresie, care-și găsește adecvate acele forme stilistice al căror ecou să intre în rezonanță armonioasă cu noul tip de sensibilitate religioasă ce anima veacul. Aspectul *aparent* popular și elementele *aparent* laicizante nu sînt decît forme exterioare spiritului adînc al acestor picturi atașate încă profund tradiției bizantine. Apariția unor teme iconografice noi, cum sînt, de pildă, alegoriile din pridvorul bolniței și din trapeza de la Hurezi (*Alegoria virtuților călugărului*, *Triumful ortodoxiei*, *Puterea dreptei credințe și a rugăciunii*, *Crucile virtuților morale* — analizate cu un alt prilej⁸, sau inovațiile iconografice care se strecoară ca elemente de detaliu printre importurile formale sosite din lumea eclectică a Balcanilor (precum *Învierea în variantă catolică*, *Crucificările ample*, *Nașterea Domnului cu Fecioara în genunchiată adorîndu-și Pruncul și altele*, comentate de asemenea cu un alt prilej⁹, preluate, în genere, din centre de renume ale ortodoxiei pentru a nu se altera coerența dogmatică a «icoanelor», în condițiile unui veac de acute dispute confesionale — toate libertățile interpretative de ordin artistic și teologic care pot fi urmărite fie în analiza unor întregi programe iconografice, cu surprinzătoare coerență de-a lungul epocii brâncovenești (în peste 30 de ansambluri de picturi murale păstrate), fie în studiul comparativ al cîte unei teme în a cărei rigoare convențională se pot surprinde subtilitățile unor înțelesuri de adîncime, opacizate în timp, sau dimpotrivă, devenite tot mai transparente în semnificații spirituale, toate aceste libertăți de expresie sînt subsumate unui mod de raportare a imaginii la text și la canonul liturgic, mistic, catehetic sau moral, păstrate în mod riguros tradiționale.

Dar, important este și faptul că *imaginea ideală a Bisericii*, așa cum apare ea configurată în structura intimă a Cincizecimii brâncovenești, își păstrează transparentă forma subtilă și înțelesurile adînci pe care le cuprinde, semn al împărtășirii neîntrerupte cu o Tradiție care i-a dat acestei culturi puterea echilibrului deasupra istoriei și, în final, victoria spiritului asupra sorții.

ANCA VASILIU

7. G. M. Cantacuzino, *Izvoare și popasuri*, București, 1977, cap. *Biserica Fundeniei Doamnei*.

8. În *Alegorii în pictura murală brâncovenească*, *Arta*, 12, 1986.

9. În *Brancovan mural painting and some aspects related to Greek Postbyzantine Art*, *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, 1987 și 1988.



POPAS ANIVERSAR

SFÎNTA SCRIPTURĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ
LA ÎMPLINIREA A 300 DE ANI A BIBLIEI
DE LA BUCUREȘTI (1688—1988)

În țara noastră, începuturile creștinismului sînt în strînsă legătură cu activitatea misionară a Sf. Ap. Andrei care a răspîndit sămînța cuvîntului dumnezeiesc în Sciția Minor (Dobrogea de azi). Despre activitatea sa misionară în părțile noastre vorbește pentru prima dată marele teolog alexandrin Origen († 254) care arată că Sf. Ap. Andrei i-a revenit, prin tragere la sorți, misiunea de a răspîndi mesajul Sf. Evangheliei în Sciția¹. Acest adevăr va fi confirmat mai tîrziu și de părintele istoriei bisericești, Eusebiu de Cesareea († 340)², precum și de istoricul bizantin Nichifor Calixt în secolul al XIV-lea, care arată că Sf. Ap. Andrei, «după ce a trecut prin provinciile Asiei Mici, va ajunge și în pustiriile scitice»³.

Originea apostolică a creștinismului în țara noastră o confirmă bogata tradiție — folclor și obiceiuri — a poporului nostru legată de numele Sf. Ap. Andrei⁴. Cuvîntul dumnezeiesc adus de Sf. Ap. Andrei în părțile noastre a prins rădăcini spirituale, încît «creștinarea geto-daco-romaniilor, de la nordul Dunării, s-a făcut concomitent cu romanizarea lor. Ceva mai mult, creștinarea geto-dacilor a ajutat la romanizarea lor»⁵.

Nașterea și formarea poporului român coincide cu încreștinarea lui în rit ortodox de limbă latină. Dovezile arheologice, mulțimea martirilor daco-romani din vremea împăraților Dioclețian și Liciniu și organizarea vieții bisericești la treapta de episcopie în părțile Tomisului constituie mărturia grăitoare privind vechimea și continuitatea creștinismului în țara noastră.

1. Origen, *Cartea a III-a, Comentarii la geneză*, în «*Fontes Daco-romanae pertinentes*», I, București, 1964, p. 717.

2. Eusebiu de Cesareea, *Istoria bisericească*, III, 1, în «*Fontes historiae Daco-romanae*», II, București, 1970, p. 15.

3. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Noi cercetări privind pătrunderea creștinismului la Traco-Geto-Daci*, în «*Ortodoxia*» an. XXVI (1974), nr. 1, p. 171; C. Ilinoiu, *Culte în Dobrogea*, în «*Dobrogea, Cincizeci de ani de viață românească (1878—1928)*», București, 1928, p. 589.

4. A se vedea pe larg lucrarea P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români*, Ed. Episcopiei Buzăului, 1986.

5. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 178.

Strămoșii noștri foloseau în vechile locașuri de cult limba daco-romană sau străromână, care a fost înlocuită de limba slavonă sau mediobulgară în secolele X—XI, când s-au organizat și la noi primele cnezate și voievodate. Înlocuirea limbii pe care strămoșii noștri o vorbeau și o foloseau în cult cu limba slavonă s-a făcut cu acordul Patriarhiei de Constantinopol, pentru a preveni o eventuală influență a Romei prin mijlocirea latinității limbii noastre⁶. Fiind o limbă de cancelarie și de cult, limba slavonă n-a fost vorbită de popor, de aceea a fost firesc ca în secolele XIV și XV, când s-au constituit statele feudale românești independente din Muntenia și Moldova, să apară primele încercări ale lui de a introduce în slujba bisericească limba română, care folosea literele alfabetului chirilic. Introducerea limbii române în cult se va face treptat, timp de aproape două secole și în această acțiune s-a angajat și Biserica noastră strămoșească care totdeauna a fost nu numai un aliat de nădejde în lupta pentru promovarea ideilor de unitate națională, independență politică și propășire culturală, ci și o slujitoare activă și devotată a aspirațiilor majore ale poporului român⁷.

Cele dintii texte în limba română apar în secolul XV sau în prima jumătate a celui următor. Ele conțin texte biblice și provin din nordul Transilvaniei. Vechimea lor este mult mai mare decât secolele XV—XVI, deoarece originalele lor nu s-au păstrat și ele au fost copiate ulterior de caligrafi care nu și-au înscris pe ele numele lor⁸. Dintre primele traduceri în limba română, descoperite pînă în prezent în manuscrise, care datează din perioada menționată mai sus și în care apare fenomenul rotacismului, amintim :

1) Psaltirea Scheiană, manuscris de 530 pagini, scris de 3 copişti diferiți pentru uzul liturgic. Această Psaltire își are numele de la Șcheii Brașovului, unde locuia D. S. Sturdza care, în anul 1884, a donat-o Academiei Române.

Manuscrisul, pe lângă Psalmii propriu-ziși, mai conține psalmul 151 și citeva texte alese din Vechiul și Noul Testament (Cîntarea lui Moise, Cîntarea Anei, cîntarea Sfintei Fecioare etc.), la care se adaugă și Simbolul atanasian.

2) Psaltirea voronețeană, descoperită în anul 1882 la mînăstirea Voroneț de folcloristul Simion Florea Marian, cuprinde mai întîi textul slavon al Psalmilor și apoi traducerea lor în limba română, ale cărei fraze alternează cu cele slavone. Prin această traducere se realizează un progres evident în înlocuirea limbii slavone în cult cu limba română.

3) Psaltirea Hurmuzaki, al cărei nume vine de la Eudoxiu Hurmuzachi, inițiatorul colecției de documente a Academiei Române, provine din părțile Maramureșului sau din sud-estul Transilvaniei și reprezintă o traducere de pe text slavonesc.

6. Protos. Gr. Băbuș, *Limbile liturgice*, în «Glasul Bisericii» an. XV (1955), nr. 5—6, p. 371—372.

7. Diac. Prof. Nic. Nicolaescu, *Scurt istoric al traducerii Sfintei Scripturi. Principalele ediții ale Bibliei în limba română*, în «Studii Teologice», an. XXVI (1974), nr. 7—8, p. 493.

8. N. Cartoian, *Istoria literaturii române*, vol. I, Buc., 1940, p. 47—49.

4) Codicele Voroneţean, descoperit la minăstirea Voroneţ, în anul 1871, în cele aproape 170 pagini conţine traducerea unor texte din Noul Testament (Faptele Apostolilor şi Epistolele : Sf. Iacob, I Petru şi o parte din II Petru)⁹.

Manuscrisele biblice sînt deosebit de importante pentru a cunoaşte fazele prin care a trecut limba română pînă să ajungă la formarea şi înflorirea frumoasei şi bogatei noastre limbi literare. Lor le urmează vechile tipărituri de cărţi biblice folosite în secolele XVI—XVII la serviciul divin. Cele mai vechi tipărituri de cărţi biblice traduse în limba română şi utilizate în cult sînt : Tetraevanghelul slavo-român, tipărit în anul 1550 la Sibiu de Filip Moldoveanu, Tetraevanghelul apărut la Braşov în anii 1560—1561 şi care aparţine diaconului Coresi care a mai tipărit ulterior Praxiul (Apostolul) în anul 1563 şi două Psaltiri, una în limba română imprimată în anul 1570 şi alta slavo-română în anul 1577. De numele lui Coresi se leagă şi tipărirea Tetraevanghelului slavo-român în anul 1580, precum şi Cazania din anul 1581, care este ultima şi cea mai importantă tipăritură a sa.

În ordine cronologică, şirul tipăriturilor de texte biblice traduse în limba română pînă la apariţia Bibliei de la Bucureşti, continuă cu Palia sau Vechiul Testament apărută în anul 1582 la Orăştie şi care cuprinde cărţile Facerea şi Ieşirea, traduse de un grup de traducători români în frunte cu Mihail Tordaş ; Noul Testament de la Bălgrad (Alba Iulia), editat în anul 1648 de Mitropolitul Simion Ştefan din al cărui îndemn s-a tradus din limba ebraică şi tipărit Psaltirea în anul 1651 ; traducerile cărţii Psalmilor efectuate de Mitropolitul Dosoftei al Moldovei şi care au văzut lumina tiparului la Iaşi în anii 1669 şi 1680 şi la Uniev, în Polonia, în anul 1673 ; Evanghelia tipărită în anul 1682 la Bucureşti în tipografia înfiinţată de Mitropolitul Varlaam al Ţării Româneşti şi Apostolul tipărit tot la Bucureşti în anul 1683 prin purtarea de grijă a mitropolitului Teodosie Veştemeanu şi cu cheltuiala luminaului şi vrednicului domnitor al Ţării Româneşti, Şerban Cantacuzino, de numele cărora se leagă cea dintîi tipăritură care cuprinde în grai românesc toate cărţile Vechiului şi Noului Testament¹⁰. În fruntea tuturor traducerilor şi tipăriturilor religioase româneşti efectuate în secolul al XVII-lea se află Biblia de la Bucureşti, de la apariţia căreia se împlinesc anul acesta 300 de ani (1688—1988). La acest popas aniversar vom aborda istoria traducerii acestei prime tipărituri în grai românesc, valoarea sa teologică şi importanţa sa pastoral-misionară în viaţa Bisericii Ortodoxe Române.

9. Pr. prof. Vl. Prelipceanu, Pr. Prof. Nic. Neaga, Pr. Prof. Gh. Barna şi Pr. Prof. Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament*, ed. II, Bucureşti, 1986, p. 100 ; Diac. Prof. N. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 494.

10. Dr. Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget şi simţire românească*, Bucureşti, 1981, p. 218.

1) *Istoria traducerii Bibliei de la București*

Monumentala lucrare de cultură națională și bisericească, tipărită în anul 1688, potrivit foii de titlu poartă denumirea de «Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură ale celei vechi și ale celei Noauă Lege» după care urmează «care s-au tălmăcit după limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești, cu porunca Prea bunului creștin și luminatului Domn Ioan Șarban Cantacuzino Basarab Voevod și cu îndemnarea dumnealui Constantin Brâncoveanu marele Logofăt, nepot de soră al Măriei Sale, carele după prestăvirea acestui mai sus pomenit Domn, Puternicul Dumnezău den alegerea atoatei Țări Românești, pre Dumnealui l-au coronat cu domnia și stăpînirea a toată țara Ungro-Vlahiei și întru zilele Măriei sale s-au săvîrșit acest dumnezăiesc lucru, Carele și toată cheltuiala cea desăvîrșită o au rădicat. Tipăritu-s-au întii în scaunul Mitropoliei Bucureștilor, în vremea păstoriei Prea Sfințitului Părinte Kir Teodosie, Mitropolitul Țării și exarhul laturilor și pentru cea de obște priință s-au dăruit neamului rumănesc. La anul de la facerea lumii 7197, iară de la spăsenia (mîntuirea) lumii 1688».

Potrivit datelor din foaia de titlu reiese faptul că traducerea Bibliei din anul 1688 s-a făcut de pe un original grecesc și, așa cum se arată în scurta însemnare așezată la sfîrșitul Apocalipsei, deslușirea «pe limba românească» a revenit dascălilor «cei mici și plecați dentru slugile Măriei sale, Șerban biv 2 logofet i brat ego (și fratele său) Radul Log» (p. 930).

În prima prefață a Bibliei alcătuită de domnitorul Ioan Șarban Cantacuzino, autorul arată că traducerea a fost încredințată la două grupe de traducători, prima formată din greci «dascăli știuți foarte den limba elinască» din care face parte și arhiereul Ghermano de Nisa, cea de a doua din români «oameni ai locului nu numai pedepsiți (învățați) întru a noastră limbă ce și din limba elinească avînd știință ca să o tălmăcească». Cei din prima grupă avînd mai mult un rol de consultanți în privința stabilirii sensurilor pentru cuvintele grecești, nu pot fi incluși în rîndul traducătorilor ca și cei din partea locului care aveau știință să «tălmăcească» cuvîntul Sfintei Scripturi și din rîndul acestora fac parte frații Radu și Șerban Greceanu¹¹.

La traducerea primei Biblii complete în limba română, frații Greceanu și-au adus o contribuție substanțială și incontestabilă. Munca lor a fost destul de dificilă, deoarece, pe lîngă varianta grecească a Septuagintei, ei au mai folosit și «izvoade vechi», adică manuscrise și tipărituri vechi în limba română. Din cauză că limba română era în formare și nu avea cuvinte suficiente în redarea tuturor nuanțelor exprimate în termenii grecești, traducătorii, luînd exemplul versiunilor latine și slavone nu au mai tradus unele cuvinte, ci le-au lăsat așa «precum se cetesc la cea elinească» (Prefața lui Ioan Șarban Cantacuzino). Fenomenul de pătrundere a unor termeni străini într-o altă limbă se întîlnește la toate traducerile vechi — Septuaginta, Vulgata, Peșito etc.

11. *Idem*, p. 224—225.

Cei doi frați au fost ajutați la traducerea Sfintei Scripturi de episcopul Mitrofan, de episcopul Gherman de Nisa care a decedat în timpul lucrului, de stolnicul Constantin Cantacuzino, care ar fi și autorul celor două prefețe (una a domnitorului și alta a Patriarhului Dositei al Ierusalimului) și probabil și de patriarhul Dositei al Ierusalimului¹². Conform mențiunii din postfață, Episcopului Mitrofan al Hușilor i-a revenit însă numai sarcina de a revizui manuscrisul și de a corecta greșelile de tipar¹³.

Adevărații traducători ai Bibliei de la București sînt frații Greceanu care, pe baza vechilor izvoade românești și ținînd seama de lucrarea spătarului Nicolae Milescu și de versiunile latine și slavone au reușit să dea o operă originală și valoroasă apreciată de filologi drept «un document de consolidare a limbii literare»¹⁴. Lor le revine meritul de a da la lumină prima Biblie românească care marchează evenimentul crucial al folosirii limbii române în locul celei slavone în Biserică¹⁵. Ei au folosit la traducerea cărților Sfintei Scripturi o limbă română cu un bogat și variat vocabular care este o sinteză a scrisului românesc pînă atunci și, în același timp, un pas important pe calea limbii noastre literare. Prin această lucrare de mari proporții, ei au confirmat capacitatea lor intelectuală, și-au dovedit calitățile lor de buni tîlcuitori ai textului grecesc în limba română, contribuînd astfel la limpezirea limbii și la cursul firesc al frazei în limba noastră¹⁶.

Contribuția fraților Greceanu la traducerea Bibliei de la București este nerecunoscută de cei care consideră ca prim traducător al ei pe Spătarul Nicolae Milescu¹⁷, traducător numai al Vechiului Testament. Aceștia se bazează fie pe afirmația mitropolitului Gheorghe (1723—1730) al Moldovei care spune că Nicolae Milescu a făcut o traducere a Bibliei la Constantinopol, pe cînd era capuchehaie al domnitorului Grigorie Ghica (1661—1664) și că această lucrare a «dat-o și în tipar Șerban Voevod Cantacuzino, domnul Țării românești», fie pe informațiile grecului Dimitrie Procopius (1720) care consideră pe cărturarul moldovean

12. Virgil Cindea, *Les Bibles grecque et roumaine de 1687—1688 et les visées imperiales de Șerban Cantacuzène*, offprint din *Balkan Studies* 10, Tesalonic, 1969, p. 361; Idem, *Stolnicul între contemporani*, București, 1971, p. 82.

13. Const. Solomon, *Biblia de la București (1688)*, Tecuci, 1932, p. 38.

14. George Călinescu, *Istorie a literaturii române*, București, 1941, p. 14.

15. Al. Piru, *Biblia de la București*, în *Istoria literaturii române*, vol. I. București, 1964, p. 457—459.

16. Gh. I. Moisescu, *Studiu introductiv la Mărturisirea Ortodoxă în românește*, București 1942, p. LII, LIII, Lucian Predescu, *O controversă literară religioasă: contribuția fraților Radu și Șerban Greceanu la cultura bisericească și laică*, în « *Glasul Bisericii*», 1962, nr. 5—6, p. 580—607.

17. P. P. Panaitescu, *Nicolas Spathar Milescu, 1636—1708*, în «*Melanges de l'Ecole Roumaine en France*», p. 51.

drept traducător al Bibliei de la București. La aceste dovezi se mai adaugă și descoperirea a două manuscrise derivate din traducerea lui Milescu¹⁸.

Primul manuscris descoperit în anul 1915 și care se află în prezent la Biblioteca Academiei Române, catalogat sub nr. 4389, reprezintă o copie a traducerii spătarului Nicolae Milescu pe care autorul anonim, așa cum arată în Prefață, o îndreaptă, deoarece are multe greșeli. Traducerea făcută de autorul anonim de pe texte latine și slavone a avut loc în Muntenia între anii 1665—1678 și pentru această lucrare a folosit trei izvoare: «Biblia slavonă de la Ostrog (1581), Biblia latinească de la Anvers (1565, 1583) și izvodul lui Nicolae Milescu Moldovean»¹⁹.

Cel de al doilea manuscris, înregistrat sub nr. 45 la Biblioteca Academiei, Filiala Cluj-Napoca, conține o copie revizuită a traducerii spătarului Milescu și textul său are unele asemănări dar și multe deosebiri față de cel al Bibliei de la București. În prefața acestui manuscris care se afla în proprietatea mitropolitului Teodosie Veștemeanu, se spune că textul folosit de Milescu în traducerea sa este cel al Bibliei editată la Frankfurt (1597) și că această tălmăcire fiind făcută repede se înțelege foarte greu. De asemenea, cei ce au revizuit textul Bibliei lui Milescu, au mai folosit, pe lângă ediția de la Frankfurt și o traducere tipărită în Anglia (ed. lui R. Daniel apărută la Londra în anul 1653)²⁰.

Textele celor două manuscrise diferă între ele și această deosebire se poate constata și între cuprinsul lor și Biblia de la București, în care aflăm o împărțire în fraze mai bună și traducătorii ei au purificat mult vocabularul românesc de slavonisme. Aceste manuscrise nu pot fi socotite drept izvoare de bază ale traducerii din 1688 deoarece în vremea aceea ele erau niște versiuni contemporane și nicidecum niște «izvoare vechi». În contextul acestor traduceri noi, Biblia de la București confirmă paternitatea traducerii fraților Greceanu. Sub raport stilistic, așa cum subliniază prof. Virgil Cîndea, «efortul Grecenilor și al lui Mitrofan, a dat rezultate: textul ed. 1688 este mai cursiv decît al ms. 45»²¹. Numărul mare și extensiunea unora dintre cărțile Sfintei Scripturi, precum și confruntarea vechilor traduceri cu noua versiune destinată luminării întregului popor, rumânilor, moldovenilor și ungrovlahilor» (Cf. Prefața patriarhului Dositei al Ierusalimului), presupun o perioadă de timp mai îndelungată. Neavînd nici o indicație cu privire

18. Cei ce susțin pe Milescu autor al traducerii Bibliei de la București sînt: B. P. Hașdeu, *Viața, faptele și ideile lui Nicolaiu Spataru din Milesci*, Traian, II, 1870, nr. 7—9, 11—12, 14, 16; Emile Picot, *Notice biographique sur Nicolas Spathar Milescu*, Leroux, Paris, 1883, pp. 5—9; 43—44; recenzie în «Convorbiri literare», XVII, p. 478—479; Aron Densușianu, *Istoria limbii și literaturii române*, ed. II, Iași, 1894, p. 198; Al. Philippide, *Introducere în istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1888, p. 134, 143; I. G. Săbiera, *Mișcări culturale și literare*, p. 43; Nic. Iorga, *Istoria literaturii române*, I, 1925, p. 393; II, 1928; p. 462; Pascu, *Istoria literaturii române din sec. XVII* (1922), p. 16, 25, 86—87, 94, 133; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 51; cf. Const. Solomon, *op. cit.*, p. 19; V. Hanes, *Nicolae Milescu traducătorul Bibliei de la București*, în «Gl. Bis.», XXI, 1962, nr. 9—10, p. 942—964.

19. Virgil Cîndea, *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, în culegerea «Limbă și literatură», vol. VI și în Extras, București, 1963, p. 36; Dan Simonescu, *Scriitorul Nicolae Milescu*, în «Gl. Bis.», XVIII (1959), nr. 1, p. 123—125.

20. Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, pp. 229—230, Virgil Cîndea, *op. cit.*, p. 37—41.

21. Cf. Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 234.

la data începerii traducerii, nu se poate stabili nici durata acestei lucrări, care după unii cercetători s-ar ridica la doi ani sau la peste cinci ani²². În orice caz, operațiunea de traducere a avut loc înainte de a se începe tipărirea Sf. Scripturi în anul 1687 și că este, așa cum va afirma peste câteva secole un alt traducător român, teologul și scriitorul Gala Galaction o «operă de colaborație» a celor ce s-au străduit să șlefuiască ceea ce lipsea în exprimarea textelor vechi și să primenească limba luînd ca exemplu osteneala diaconului Coresi²³.

Dacă traducerea Sf. Scripturi se poate fixa în general în timpul domniei lui Șărbănt Cantacuzino Basarab, nu același lucru se poate spune și despre tipărirea ei deoarece aceasta a durat și după moartea voievodului muntean care a suportat toate cheltuielile de imprimare. După moartea voievodului muntean, urmașul său, marele logofăt Constantin Brîncoveanu, a continuat să sprijine publicarea acestei versiuni românești a textului biblic. Despre tipărirea Bibliei de la București în vremea lui Șărbănt Cantacuzino Voievod stau măturie cuvintele așezate după Apocalipsă, precum și cele din epilog atașat la sfîrșit fără a fi paginat și care are o dublă numerotare, prima însemnată cu litera A și aparține exemplarelor tipărite în perioada noiembrie 1687 — sept. 1688, cea de a doua cu litera B pentru cele imprimate între 5 noiembrie 1687 — 10 noiembrie 1688. Din cel de al doilea epilog care este mai lung față de cel dintîi se precizează că sfîrșitul tipăririi a avut loc după moartea domnitorului Ioan Șărbănt Cantacuzino (mort la 29 oct. 1688) și că traducătorii au utilizat și ediția de la Frankfurt «care izvodua iaste dupre celu vechiu alu 72, de dascăli ovrei»²⁴.

Exemplarele cu cel de al doilea epilog sînt o parte din foile tipărite în vremea domnitorului Constantin Brîncoveanu și traducătorii au fost atenți la aceste ultime file ale textului biblic ca să evite orice tălmăcire greșită ce ar putea tulbura pe cititori. Traducătorii menționează și faptul că au văzut și o altă ediție a textului grecesc al Vechiului Testament apărut în anul 1687 la Veneția sub îngrijirea fraților Glykis²⁵.

Existența celor două epiloguri nu presupune o dublă traducere a Sfintei Scripturi, ci una singură după cum una este și ediția ei. Cu ajutorul celor două adaosuri, cercetătorii literaturii vechi românești au posibilitatea de a stabili data tipăririi Bibliei în curs de un an calendaristic, perioadă care nu este așa de lungă dacă avem în vedere condițiile de atunci de editare, precum și bogatul material al cărților Sfintei Scripturi, în paginile căreia sînt incluse felurite desene geometrice executate de Andrei, viitorul Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești.

22. Șt. Greceanu, *Scrierile lui Radu Logofătul Cronicarul*, București, 1904, p. 18. afirmă că traducerea Bibliei a început în anul 1686 și în anul 1688 au apărut primele foi tipărite; N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 397, cf. C-tin Solomon, *op. cit.*, p. 9 socoteste că 5 ani pentru o astfel de lucrare este un timp scurt.

23. Gala Galaction, *Biblia românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXI (1943) nr. 4—6, p. 182.

24. Constantin Solomon, *op. cit.*, p. 38—40.

25. N. Iorga, *op. cit.*, II, 1929, p. 44.

Numeroasele xilogravuri așezate la începutul unei cărți sau la sfârșitul ei dovedesc rolul său decisiv la tehnoredactarea Bibliei de la București²⁶.

Traducătorii Bibliei de la București au folosit în vasta lor lucrare culturală limba din zona București-Tîrgoviște, limbă curată cu un vocabular variat și cadențe ritmice frumoase care o apropie de frumusețea și expresivitatea graiului popular. Prin traducerea Sf. Scripturi, limba strămoșilor noștri din zona Munteniei este răspîdită și în celelalte zone locuite de români (Moldova și Transilvania) și ea dovedește capacitatea ei de a îmbrăca în veșmîntul său cuvîntul dumnezeiesc propovăduit de Biserică.

Prin folosirea izvoarelor mai vechi românești de către traducătorii Sfintei Scripturi se confirmă adevărul că limba română a fost totdeauna folosită de strămoșii noștri pentru cunoașterea parțială a textelor sfinte. Spre sfârșitul secolului al XVII-lea s-a dovedit că este aptă să îmbrace în slovele sale tot mesajul dumnezeiesc²⁷. Ea se înscrie acum printre numeroasele limbi moderne care, alături de limbile vechi (ebraica, aramaica, greaca, slavona), cuprinde cuvîntul Sfintei Scripturi în cele 932 de pagini, format mare aranjat pe două coloane cu cîte 50 rînduri fiecare²⁸. Ediția de la București se impune printr-o limbă vie care folosește litere chirilice și o putem înțelege foarte bine și după trecerea celor trei sute de ani de la apariția ei.

2) Valoarea teologică a Bibliei de la București

Traducerea și tipărirea Bibliei de la București a servit drept bază tuturor textelor biblice care au fost editate între anii 1688—1914. Așa cum sublinia marele istoric Nicolae Iorga, această ediție integrală a Sf. Scripturi este «cel dintîi document sigur de limbă literară stabilită în înțelesul tuturor românilor» sau un «monument literar fără păreche»²⁹. La aceste aprecieri valoroase de ordin istoric-literar și lingvistic ale marelui savant român la care se alătură mulți istorici și filologi români se adaugă în mod firesc și neprețuitele foloase de ordin teologic pentru slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, valoare care a fost ilustrată sporadic în literatura teologică românească.

În prefața semnată de domnitorul Șărban Cantacuzino este scoasă în evidență necesitatea cunoașterii cuvîntului Dumnezeiesc la toată zidirea și faptul că răspîndirea învățaturii divine în toată lumea s-a confirmat la Cincizecime cînd Sf. Apostoli au propovăduit în felurite limbi mesajul evanghelic. Răspunderea în transmiterea și păstrarea corectă a cuvîntului Sf. Scripturi revine Bisericii și ca dovadă în acest sens avem cuvintele din aceeași prefață în care se arată că pentru tipărirea Bibliei de la București s-a luat acordul de la «muma noastră Besearecă cea

26. Dragoș Morărescu, *O carte din Biblioteca lui Antim Ivireanul*, în «Manuscriptum», XVII (1986), nr. 4, p. 157.

27. Pr. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1972, p. 181 ; dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 223.

28. Virgil Cîndea, *Les Bibles grecque...*, p. 457.

29. Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase din România*, vol. I, p. 402 ; Virgil Cîndea, *Les Bibles...*, p. 457.

mare», adică de la Patriarhia de Constantinopol de care depindea canonic Mitropolia Ungro-Vlahiei. Menționarea numelui întiiistătătorului Bisericii muntene, mitropolitul Teodosie, în prefața domnitorului muntean, reprezintă o altă mărturie că și autoritatea bisericească locală a consimțit la tipărirea Sfintei Scripturi care a fost tradusă de pe un original grecesc. Pentru Vechiul Testament versiunea oficială a Bisericii Ortodoxe este textul Septuagintei pe care l-au folosit și traducătorii români la ediția din anul 1688. Semnarea prefeței a doua de patriarhul Dositei al Ierusalimului constituie o altă dovadă că tălmăcirea românească a urmat textul integral și oficial al Bisericii Ortodoxe. În Biserica ortodoxă versiunea autoritativă pentru cărțile Vechiului Testament este Septuaginta după cum la romano-catolici textul oficial este Vulgata, iar la protestanți, textul masoretic. Traducătorii români au luat ca bază Septuaginta sau prima traducere din lume dintr-o limbă în alta care s-a făcut între anii 250—150 î.d.Hr. și s-a bucurat de mare autoritate atât în rîndul evreilor, cât și al creștinilor. Autoritatea textului grecesc are în vedere și faptul că aghiografii Noului Testament, cât și Sf. Părinți au folosit Septuaginta³⁰. Comparând textul Septuagintei (ed. Alfred Rahlfs, Stuttgart 1935, Atena) și cel al traducerii românești din anul 1688 în special textele mesianice, constatăm în general o identitate de fond între ele, ideea în versiunea românească fiind bine redată și utilizînd termeni teologici adecvați. Lăsînd la o parte limbajul românesc specific secolului al XVII-lea, cât și construcția frazelor care uneori urmăresc regulile gramaticii grecești³¹, cercetătorul textului biblic observă din acest punct de vedere și o mare asemănare între textul Bibliei de la București și edițiile care i-au urmat pînă în prezent (ultima ediție apărută în anul 1982).

Dependența traducerii românești de textul Septuagintei o adevărește chiar lista cărților Vechiului Testament în care sînt incluse cărțile «Apocrife» sau necanonice, ori anaghinoscomena și a adaosurilor la cărțile canonice. Din lista cărților și adaosurilor care nu sînt în rîndul celor canonice sau inspirate fac parte: Tobit, Iudit, Baruh, Poslania (Epistola) lui Ieremia, Cîntarea celor 3 coconi (Tineri), Esdra (III Esdra), Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Isus Sirah, Istoria Susanei, (Istoria omorîrii balaurului și a sfărîmării lui Bel), a Macabeilor cea dintîi I (Macabei), a doua (II Macabei), a treia (III Macabei) și Iosif (IV Macabei). O parte din cărțile Apocrife sînt separate (în număr de 10), iar altele atașate la textul Cărților canonice (Estir, Daniel, Iov, Psalmi și II Paralipomena). Textele lor sînt folosite într-o mare măsură în cultul Bisericii creștine și în lucrările sfinților părinți și scriitori bisericești, de acea Biserica Ortodoxă Română le-a păstrat și ea în practica cultică și în tîlcuirile făcute în grai românesc. Distincția dintre cărțile canonice și cele anaghinoscomena (bune de citit cum le numea Sf. Atanasie cel Mare) o atestă atât Biblia de la București, cât și celelalte ediții care i-au urmat prin așezarea acestora din urmă după cele 39 (22) scrieri

30. Pr. Prof. Dr. Nic. Neaga, *Septuaginta*, în «Mitropolia Ardealului», IX (1964), nr. 3—5, p. 203; N. Ciudin, *Analiza citațiunilor Vechiului Testament din Evanghelia St. Matei, Studiu după textul ebraic și LXX*, București 1942, p. 48—50.

31. Diac. Prof. Nic. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 503.

canonice ale Vechiului Testament, scrierile din cea de a doua categorie nu sînt inspirate și prezența lor în Textul Septuagintei este justificată prin faptul că ele au o valoare instructiv-morală în viața spirituală a credincioșilor. Ca autoritate, ele prezintă o stare intermediară între cărțile canonice și cele apocrife care conțin învățături eretice³².

Dintre scrierile din cea de a doua listă de cărți (anaghinoscomena) face parte și rugăciunea lui Manase, care lipsește numai în Ediția Bibliei de la București. În celelalte ediții integrale românești ea apare ca ultima scriere a Vechiului Testament, loc pe care-l schimbă traducătorii din anul 1936 și o așază după cartea IV Regi³³. Confruntînd textul Septuagintei cu al ediției românești din anul 1688, observăm că la profeția lui Ieremia, versiunea românească urmează mai mult o traducere ce se aseamănă cu textul masoretic (ex. Ier. 31, 3; 34, 1, 45, 1 etc.). Această traducere folosită numai la profeția lui Ieremia pune în lumină varietatea documentelor vechi utilizate de grupul de traducători din care se pare că nu lipseau nici cunoscători ai limbii ebraice. Aprecierea dintre traducerea românească și textul ebraic nu exclude posibilitatea consultării originalului ebraic pe care l-au folosit cu cîteva decenii în urmă frații ardeleni la tilcuirea Psaltirii de la Bălgrad (1651). Sau după opinia celor ce reconsideră contribuția spătarului Nicolae Milescu la traducerea Vechiului Testament, cărturarul moldovean a folosit în lucrarea sa nu numai ediția Septuagintei, în care apare și IV Macabei ca și alte versiuni în limba slavonă (ed. 1581 Ostrog) și latină. Printre multele ediții latine se numără și una făcută de pe textul ebraic utilizată în traducerea lui Milescu care apoi ar fi fost revizuită de un grup de cărturari munteni anonimi³⁴. În Biserica Ortodoxă Sfînta Scriptură este considerată drept o carte de învățatură veșnică sau cuvîntul lui Dumnezeu exprimat în grai omenesc. În slova ei inspirată ni se împărtășește adevărul despre mîntuire la care este chemat orice om³⁵. Caracterul inspirat al Sfîntei Scripturi este confirmat și de traducătorii Bibliei de la București care inserează în textul lucrării lor explicația, «adecă dumnezeiasca Scriptură» a Legii vechi și a celei Noi. Aceste cuvinte explicative și suplimentare pun în evidență învățătura ortodoxă despre inspirația Sf. Scripturi al cărei autor principal este Dumnezeu, iar cel secundar omul³⁶.

Cărțile canonice ale Vechiului Testament au ca bază textul Septuagintei care este bine redat de traducătorii Bibliei de la București. Într-o astfel de lucrare monumentală sînt inevitabile și deosebiri formale care nu scad cu nimic din valoarea traducerii. Dintre deosebirile formale amintim textul III Regi 22, 53—54 din LXX, care în traducere românească corespunde cu III Regi 22, 52—53, Ps. 132, 1—3 în LXX și

32. Pr. Prof. Mircea Chialda, *Cărțile anaghinoscomena ale Vechiului Testament în Biserica Ortodoxă*, în «Ortodoxia», XIV (1962), 4, p. 506—514, 533.

33. Pr. Prof. Vl. Preliceanu și alții, *op. cit.*, p. 104.

34. R. S., *Biblia de la București (1688)*, în «Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900», Buc., 1979, p. 102.

35. Prof. Nic. Colan, *Biblia și intelectualii*, Sibiu, 1929, p. 17—18.

36. Pr. Prof. Vl. Preliceanu, *Inspirația Sf. Scripturi*, în «Ortodoxia», XI (1962), nr. 4, p. 463—488.

132, 1—4 în trad. rom. Iezech. 2, 1 în LXX, iar în ed. românească este 2, 2. Tot ca o deosebire formală o considerăm și intercalarea semnelor alfabetului ebraic după fiecare verset din capitolele 1—4 al cărții Plîngerile lui Ieremia. O astfel de prezentare a capitolelor 1—4 din această carte vechitestamentară lipsește atît textului Septuagintei, cît și Textului masoretic. Sau în profeția lui Amos 7, 1 în traducere românească se repetă față de Septuagintă cuvîntul Domnul.

Una din trăsăturile speciale ale Bibliei de la București care pune în evidență valoarea ei pentru teologi este tipărirea cărții Psalmilor cu suprascrieri și împărțirea lor în cele 20 de catisme. Prin intermediul acestor titluri, cititorul află pe autorul fiecărui psalm, precum și împrejurările în care l-a alcătuit. Astfel la Ps. 8 se arată în suprascriere «l-a săvîrșit pentru teascuri, psalm al lui David» (Dvd), la Ps. 9 se indică catisma a doua și apoi «L-a săvîrșit pentru cele ascunse ale fiului lui. Psalmul lui David». După acest Psalm ca și după alții ca 8, 10, traducerea din 1688 adaugă cuvîntul «slavă».

De obicei, suprascrierile sînt scurte în afară de cea așezată în fruntea Ps. 50 în care se spune «L-a săvîrșit Psalmul lui David cînd au intrat către dînsul, Natan, proorocul, cînd intră cătră Birsabie (Batseba), muiarea lui Urie». În unele titluri se arată că unii psalmi au indicați autorii lor în textul ebraic (Ps. 1 al lui David, Ps. 42 al lui David), iar în altele se precizează timpul cînd trebuie să fie cîntați (Ps. 91) sau alcătuirea lor de mai mulți autori (Ps. 137 Cîntare lui David, al lui Agheu și Azariei). La Ps. 146 lipsește suprascrierea care în LXX este «Aliluia», iar în edițiile românești ulterioare «Al lui Agheu și Zaharia» (Ed. 1982). În general, traducerea cărții Psalmilor este bună, deoarece la tălmăcirea lor autorii ediției de la București au folosit textul Psaltirilor existente mai înainte în românești și tipărituri utilizate în cult. Textul psalmilor este redat cu claritate în limba română și el are în vedere originalul Septuagintei. Autorii traducerii confirmă acest lucru cînd traduc Ps. 136, 1 «la rîurile Babilonului», formă care apare nu numai în Septuaginta, ci și în textul masoretic (Ps. 137, 1). În edițiile românești mai noi, inclusiv ediția din 1982, se traduce acest verset prin «La riul Babilonului», formă care s-a generalizat în cult prin cîntarea ce poartă același nume. Dacă în textul Septuagintei cărțile canonice sînt amestecate cu cele anaghinoscomena, în prima traducere integrală a Sf. Scripturi în limba română se face distincție între ele deoarece după scrierile inspirate urmează lista celor neinspirate numite «ascunsele» care nu există în textul ebraic. Această deosebire între scrierile inspirate și cele neinspirate confirmă practica veche a Bisericii creștine care s-a păstrat și în Biserica noastră strămoșească. Șirul acestor scrieri deosebit de valoroase din punct de vedere moral, numite de Sf. Părinți și «vistieria virtuților»³⁷ începe cu Psalmul 151 pe care traducătorii îl socotesc «den numărul celor vreadnice de credință». Despre acest Psalm se spune că a fost scris chiar de regele David, atunci cînd s-a luptat cu uriașul Goliat al fi-

37. Pr. Prof. Mîrcea Chialda, *op. cit.*, p. 535.

listenilor. Atît textul acestei scrieri anaghinoscomena, cît și al celorlalte din categoria a 2-a urmează cu fidelitate textul alexandrin care a fost textul de bază și oficial al Bibliei de la București.

Înainte de textul Cîntării celor 3 tineri traducătorii adaugă o scurtă informație, pentru a arăta că locul acestei cîntări biblice se află în cel de al treilea capitol al profeției lui Daniel și că ea nu există în textul folosit de evrei.

Un număr de 109 versete poartă ca titlu «Catastih al Ezdrii» și ele se referă la aducerea paștilor și pregătirea lor de Iosie. După acestea urmează textul Cărilor III Ezdra, Înțelepciunea lui Solomon și Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah. Ultima carte este precedată de un «Cuvînt înainte», inexistent în textul Septuagintei și în el se arată că Iisus purta același nume ca și tatăl și bunicul său. Lui Isus Sirah îi revine toată osteneala de a aduna în această carte toate cele despre înțelepciune. Un alt «Cuvînt înainte» formează prologul cărții Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah, menționat și în textul LXX și în el se vorbește despre inspirația tripartită a cărților Vechiului Testament în «Lege, proroci și a altor». Atunci cînd este prezentată «Istoria Suzanei», traducătorii arată că acest text ca și «Istoria despre Bel și balaur» sînt adaosuri la profeția lui Daniel și ele nu apar în textul ebraic. Aceste adaosuri sînt împărțite în versete ca și celelalte cărți anaghinoscomena, exceptînd scrierile III și IV Macabei. Spre deosebire de textul Septuagintei care folosește denumirea de IV Macabei, traducătorii Bibliei de la București o prezintă sub titlul «A lui Iosip, la Macabei carte, adecă pentru singurul țiitoriu gînd». Această scriere filozofică atribuită învătălatului iudeu Iosif Flaviu nu va mai fi tipărită în edițiile integrale ulterioare ale Sf. Scripturi în limba română, deoarece este considerată ca o carte apocrifă. În cuprinsul acestei lucrări, tradusă mai tîrziu și de spătarul Nicolae Milescu, fiind vorba de prioritatea rațiunii în fața sentimentelor traducătorii Bibliei de la București cît și oficialitățile bisericesti au primit-o în rîndul cărților normative ale creștinismului «dovedind o foarte devreme convergență umanistică a creștinismului românesc»³⁸.

Pentru scrierile Vechiului Testament, Biblia de la București ne oferă date generale privind caracterul lor inspirat, lista cărților canonice separate de cele anaghinoscomena, folosirea unor termeni adecvați limbajului bisericesc, păstrarea titlurilor la psalmi și unele scurte informații cu privire la scrierile și adaosurile necanonice. La aceste cunoștințe valoroase de ordin teologic se adaugă și cele ce se referă la cărțile Noului Testament. Astfel, după textul Sf. Evanghelii de la Matei, traducătorii așază o scurtă «Predoslovie» care servește ca material introductiv la Sf. Evanghelie după Marcu. Conținutul «Predosloviei» are, în vedere 3 probleme generale: cuprinsul Sf. Evanghelii, autorul celei de a doua Sf. Evanghelii și limba în care a fost scrisă și părțile care alcătuiesc Sf. Evanghelie după Marcu.

Informațiile generale din această «Predoslovie» se referă mai întîi la faptul că și Sf. Marcu în Evanghelia sa vorbește pe scurt despre viața și activitatea Mîntuitorului Hristos. Că așa cum este prezentat Fiul lui

38. Dr. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 219.

Dumnezeu destinatarilor săi aceștia cred că în persoana Sa s-au împlinit toate cele proorocite în Vechiul Testament. Despre autorul celei de a doua scrieri a Noului Testament se spune că el nu face parte din numărul celor 12 Sf. Apostoli că din grupul celor 70 de Ucenici și așa «cum zic unii», Sf. Marcu a fost ucenicul lui Sf. Petru. Ca și ceilalți evangheliști, Sf. Marcu și-a scris Evanghelia sa în limba greacă și nu în limba latină pentru creștinii din Roma. Pentru a susține că această Sf. Evanghelie a fost scrisă în grecește, traducătorii Bibliei de la București aduc ca argument faptul că și Sf. Ap. Pavel folosește în Epistola sa către Romani aceeași limbă care în vremea aceea era de mare circulație în imperiul roman. Cuprinsul acestei scrieri canonice alcătuită din 16 capitole este împărțit în 3 părți, primele două privind viața și activitatea Mântuitorului Hristos pînă la moarte, iar ultima avînd în vedere întemeierea împărăției dumnezeiești și trimiterea Sf. Apostoli la povăduire³⁹.

În Sf. Evanghelie după Marcu, ca și în celelalte scrieri sfinte ale Noului Testament, traducătorii Bibliei de la 1688 folosesc mult prescurtări pentru numele de Iisus (Is) și Hristos (Hs). Tot în textul acestei scrieri canonice menționăm că traducătorii la cap. 15 vers. 38 au tradus grecescul «*ναος*» prin «biserică» și nu prin «templu», așa cum de fapt este tradus în ediția ultimă a Sf. Scripturi (1982).

Cea de a doua «Predoslovie» precede textul Sf. Evanghelii după Luca și în ea sînt expuse foarte sumar cîteva date despre autorul celei de a treia scrieri canonice neotestamentare. Despre Sf. Luca se spune că era un medic din Antiohia. Ceva mai detaliată decît această predoslovie este cea de a treia «prefață» în care traducătorii Bibliei de la București prezintă pe autorul celei de a 4-a Sf. Evanghelii, căruia îi aparțin și cele trei Epistole și Apocalipsa. În continuare ei mai adaugă că Sf. Ioan este ucenicul iubit (drag) al Mântuitorului și că din cauza persecuției împăratului Dionisie a fost exilat în Patmos unde a scris Apocalipsa, iar după moartea acestui persecutor, Apostolul iubirii creștine a venit la Efes, așa cum afirmă istoricul bisericesc Eusebiu de Cezarea (cartea a III-a, cap. 18).

Variatatea datelor referitoare la autorii Sf. Evanghelii pune în lumină importanța lor pentru studiul Noului Testament. Dacă pentru cărțile Vechiului Testament, Biblia de la București în mod indirect stă în legătură cu chestiuni de introducere generală, adică cu problema inspirației, canonului și textului Sfînt, același lucru se poate spune și cu privire la scrierile Noului Testament. Unele din cărțile Noului Testament sînt însoțite de informații interesante care se încadrează în precupăririle Introducerii speciale în Sf. Scriptură. Din categoria acestor informații atașate la textul scripturistic fac parte predosloviile prezentate mai înainte, precum și adaosurile așezate la sfîșitul epistolelor pauline. În aceste adaosuri traducătorii Bibliei de acum trei secole indică atît locul de unde a fost scrisă o Epistolă paulină (ex. Epistola

39. Diac. Prof. Nic. Nicolaescu, Pr. Prof. Gr. Marcu, *Studiul Noului Testament*, ed. a II-a, Buc., 1977, p. 50. Evanghelia după Marcu e împărțită în 2 mari secțiuni aproape egale.

către Romani scrisă din Corint, I Corinteni din Filipi), numele persoanei care a dus Epistola la destinatari (ex. Epistola către Efeseni e adusă de Tihic, Epistola către Filipeni de Epafrodit) cit și date succinte despre cei cărora li s-a adresat o Epistolă (ex. după II Timotei se spune că Timotei este cel dintii episcop al Efesului; după Epistola către Tit se arată că Tit este și el primul episcop hirotonit pentru cei din Creta).

Valoarea primei ediții românești integrale a Sfintei Scripturi în contextul datelor expuse mai înainte este incontestabilă și din punct de vedere teologic. În cadrul literaturii medievale românești dominată de scrierile religioase (sec. XII—XVIII), traducerea și publicarea Sf. Scripturi în urmă cu 300 de ani reprezintă un eveniment de seamă nu numai pe tărîm cultural-național, ci și în viața noastră bisericească.

3. — *Importanța pastoral-misionară a Sf. Scripturi în viața Bisericii Ortodoxe*

Păstrarea nealterată și înțelegerea corectă a cuvîntului dumnezeiesc în viața credincioșilor a constituit în toate timpurile una din preocupările majore ale Bisericii Ortodoxe. Această preocupare s-a dovedit deosebit de rodnică în Biserica noastră strămoșească din sînul căreia s-au ridicat teologi renumiți ca Sf. Ioan Casian și Dionisie Exiguul, urmați mai tîrziu, așa cum subliniază Prea Fericitul Patriarh Teoctist, de alte figuri luminoase de ierarhi, preoți, călugări sau mireni, iubitori ai altarului străbun și ai gliei românești⁴⁰.

Cunoașterea învățăturii Sf. Scripturi reprezintă datoria fundamentală a fiecărui creștin și această obligație de conștiință a fost împlinită de strămoșii noștri ascultînd cuvîntul de învățătură de la părinții lor spirituali în cadrul cultului divin în care erau cuprinse și citiri din textele biblice. În viața religios-morală a înaintașilor, cit și în viața noastră Sf. Scriptură reprezintă farul călăuzitor și singura autoritate îndreptățită să garanteze pentru interpretarea corectă a textului biblic este numai biserica numită de Sf. Ap. Pavel «stîlp și temelie a adevărului» (1 Tim. 3, 15)⁴¹. Cuvîntul Sf. Scripturi trebuie să fie cel folosit de Biserica Ortodoxă și acest lucru l-au confirmat traducătorii Bibliei de la București care au tradus-o de pe textul Septuagintei apărut la Frankfurt. Printre cei ce au tradus textul Sf. Scripturi s-au aflat și membri ai ierarhiei bisericești, unii în calitate de tilcuiitori, iar alții ca reprezentanți ai Bisericii și aceștia direct sau indirect au garantat (vegheat) asupra fidelității și autorității divine a Cuvîntului Dumnezeiesc.

Biserica Ortodoxă Română și-a fundamentat învățătura și practicile sale cultice pe cuvîntul Sfintei Scripturi interpretat cu claritate de Sfinții Părinți în operele lor. Folosirea cuvîntului dumnezeiesc de către slujitorii Bisericii în activitatea lor pastoral-misionară a dus la păstrarea unității de credință și de neam. De aceea, pe bună dreptate se poate spune că prin tipărirea Sf. Scripturi acum 300 de ani se consemnează unitatea națională care are la bază aceeași credință, limbă și obîrșie etni-

40. Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pe treptele slujirii creștine*, partea a III-a, M-rea Neamț, 1985, p. 151.

41. Pr. Conf. Ilie Moldovan, *Cunoașterea Sf. Scripturi după învățătura ortodoxă*, în «Ortodoxia», XXXII (1980), nr. 2, p. 258.

că ⁴². Această operă românească care a apărut spre sfârșitul secolului al XVII-lea reprezintă «ușile pe care s-a învrednicit și poporul românesc a intra în câmpul cel ceresc al dumnezeieștii învățături» și laolaltă cu toate tilcurile în grai românesc ea formează «izvoarele care au izvorit întâiaș dată apa vieții veșnice, pentru poporul acesta în toate părțile, prin care este răspândit» ⁴³.

Nivelul spiritual la care au ajuns înaintașii noștri în secolul al XVII-lea atestă adevărul că aceștia nu se mai mulțumesc cu o literatură religioasă parțială, folosită în cadrul serviciului divin, ci din acest motiv ei vor întregi această lipsă prin traducerea integrală a Sf. Scripturi în anul 1688. Prin cărturarii săi luminați, poporul român a dovedit aceeași rîvnă pentru păstrarea neștirbită a dreptei învățături și, în același timp, a confirmat că «limba sa este un instrument literar capabil să exprime ideile și sentimentele cele mai variate expuse în Sf. Scriptură, cartea iubirii de Dumnezeu și de aproapele» ⁴⁴.

De-a lungul existenței sale multisekulare, Biserica noastră strămoșească, prin slujitorii săi a fost alături de interesele majore ale poporului român, dornic de libertate, egalitate și frățietate. Ea a oferit Cuvîntul dumnezeiesc spre luminarea culturală și spirituală a poporului român, singurul dintre popoarele latine care a păstrat credința ortodoxă. O dovadă a acestei orientări și preocupări a Bisericii noastre este tipărirea Bibliei de la București în tipografia Sfintei Mitropolii.

În toate timpurile Biserica Ortodoxă Română s-a dovedit o Biserică vie pentru că preceptele sale religios-morale totdeauna le-a scos din revelația supranaturală care s-a transmis prin Sf. Tradiție și s-a fixat în scris în Sf. Scriptură. Ca și celelalte Biserici Ortodoxe surorii ea a îngăduit fără ezitare cunoașterea cuvîntului dumnezeiesc în limba poporului român care crede și mărturisește învățătura Sfintei Scripturi. În orice perioadă de timp, ea veghează ca traducerile Sfintei Scripturi să fie bune, adică să nu fie superficiale și nici de pe texte deosebite de cele utilizate în Bisericele ortodoxe, criterii la care se adaugă realizarea unei tilcuiri clare, încît credincioșii să poată pătrunde cît mai ușor și mai corect cuvîntul dumnezeiesc. Redarea cuvîntului dumnezeiesc în limba vie a poporului, așa cum au reușit traducătorii Bibliei de la București, asigură cunoașterea temeinică a istoriei mîntuirii de către toți creștinii ⁴⁵.

Atitudinea pozitivă, cît și sprijinirea traducerilor Sf. Scripturi, reprezintă mărturii certe că Biserica Ortodoxă a fost de acord ca fiii săi duhovnicești să poată citi cuvîntul dumnezeiesc pe înțelesul lor. Ea nu a considerat niciodată citirea Sf. Scripturi ca un privilegiu exclusiv al clerului, ci ca o datorie obștească a tuturor membrilor care formează comunitatea creștină. Ținînd seamă de această îndatorire stringentă,

42. Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Cuvîntul lui Dumnezeu în viața Bisericii*, în «St. Teologice», XXIII (1971), nr. 1—2, p. 44.

43. Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Sfînta Scriptură în limba română*, în «Mitropolia Olteniei», IX (1957), nr. 3—4, p. 159.

44. Pr. Prof. C-tin Cornițescu, *Sf. Vasile cel Mare interpret al Sf. Scripturi*, în «Ortodoxia», XXXII (1980), nr. 2, p. 319.

45. Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Unele precizări cu privire la locul Bibliei în Ortodoxie*, în «Mitropolia Olteniei», XIV (1962), nr. 10—12, p. 593.

toți membrii Bisericii trebuie să cunoască cuvîntul divin, deoarece «ne-cunoașterea Scripturilor» este pricina «tuturor relelor» religios-morale⁴⁶. Din rîndul celor ce nu cunosc suficient interpretarea Sf. Scripturi fac parte și ereticii «cei neștiutori și neîntăriți în cunoașterea cuvîntului sfînt pe care îl tilcuiesc spre a lor pierzare» (II Petru 3, 16).

Cuvîntul dumnezeiesc totdeauna a adus lumină spirituală creștinilor și de binefacerile lui s-au învrednicit și strămoșii noștri din rîndul cărora s-au ridicat adevărații învățători și trăitori ai mesajului divin. Aceste modele de viață creștinească sînt sfinții români pe care Biserica noastră i-a canonizat și numele lor le-a trecut în calendarul bisericesc. Împlinirea cuvîntului dumnezeiesc se adeverește atunci cînd textul Sfinței Scripturi este bine redat în graiul poporului și acesta are datoria nu numai să-l cunoască, ci să-l și aplice în viața lor zilnică. Cînd cuvîntul dumnezeiesc este trăit, el devine o energie spirituală care pătrunde în suflete și le determină să caute lucrurile netrecătoare⁴⁷.

Experiența multiseclară a Bisericii noastre a demonstrat că viața religios-morală are o durabilitate incontestabilă numai cînd se bazează pe învățătura Sfinței Scripturi și a Sf. Tradiții. Legătura continuă cu izvorul revelației dumnezeiești garantează o înflorire continuă a spiritualității creștine și niciodată ea nu va fi afectată de învățături false care scindează duhul unității și aduce discordie între frați. O contribuție substanțială la păstrarea și transmiterea tezaurului spiritual creștin a avut-o ierarhia bisericească care prin taina preoției are dreptul și misiunea de a învăța pe credincioși cuvîntul lui Dumnezeu. Slujitorii sfințelor altare prin cuvînt și faptă au propovăduit mesajul Sf. Scripturi care a prins adînci rădăcini în evlavia și spiritualitatea creștină românească. Onomastica, obiceiurile sau folclorul românesc reprezintă doar cîteva exemple pentru a arăta că slujitorii Bisericii au desfășurat o prodigioasă activitate pastoral-misionară în rîndul credincioșilor lor. Prin propovăduirea continuă a cuvîntului dumnezeiesc în lumina scrierilor Sf. Părinți slujitorii Bisericii asigură continuitatea credinței ortodoxe și previne orice încercare de a răstălmăci textul Sf. Scripturi. Acest lucru îl confirmă istoria Bisericii noastre a cărei vechime coboară pînă în primul secol după Hristos. În spiritul datelor expuse mai înainte, concluzia firească ce se impune este aceea că traducerea și tipărirea integrală a Bibliei de la București reprezintă un eveniment major cu o dublă însemnătate culturală și religioasă în viața poporului român. Cei ce au colaborat la traducerea textului sfînt sînt cărturarii umaniști români din a doua jumătate a secolului al XVII-lea care au meritul de a face prima traducere integrală a Sf. Scripturi, folosind în lucrarea lor un dialect muntean care se va răspîndi și în celelate două state feudale românești (Moldova și Transilvania).

46. Prof. Dr. Iustin Moiescu, *Sînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sf. Hrisostom*, 1942, p. 64.

47. Pr. drd. C-tin Grigoraș, *Predica în slujba cuvîntului lui Dumnezeu*, în «Biserica Ortodoxă Română», XLVIII (1980), nr. 7—8, p. 735.

La baza traducerii Bibliei de la București se află Textul Septuagintei, adică ediția oficială a Bisericii Ortodoxe. Alegerea textului alexandrin pune în lumină faptul că cei care îl traduceau erau ortodocși, ca și poporul care va folosi traducerea lor. Comparînd textele românești ale Vechiului Testament cu cele din originalul grecesc se poate observa o identitate de fond între cele două versiuni vechitamentare fapt ce confirmă și buna pregătire a traducătorilor români în domeniul filologiei grecești. Fidelitatea lor față de textul Septuagintei nu se oprește numai la o traducere corectă a cărților Vechiului Testament, ci ea include și păstrarea cărților neinspirate sau anaghinoscomena.

Biblia de la București prezintă și din punct de vedere al cercetării teologice o valoare deosebită. Datele suplimentare atașate la începutul ori la sfîrșitul cărților canonice au fost singurele informații introductive pentru cititorul neavizat al Sfintei Scripturi. În Biserica ortodoxă citirea Sf. Scripturi a constituit o preocupare importantă a tuturor credincioșilor, de aceea în acest sens, Biblia de la București a fost necesară și utilă în activitatea pastoral-misionară a preoților. Cunoașterea textului corect al Sf. Scripturi contribuie totodată la păstrarea și întărirea învățăturii și practicii ortodoxe a Bisericii noastre. Cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la apariția primei ediții a Sfintei Scripturi în limba română mai adăugăm faptul că această operă monumentală de limbă românească a contribuit la întărirea și păstrarea spiritului de unitate națională a tuturor românilor din cele 3 state feudale românești.

Diac. Prof. Dr. EMIL CORNIȚESCU



ȘTIRI ECUMENICE

ȘTIRI DIN VIAȚA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE
DE PESTE HOTARE

Parohia «Sf. Treime» din Sofia, R. P. Bulgaria

Pr. Alexandru Șchiopu, conducătorul spiritual al acestei parohii, își continuă cu râvnă și pricepere activitatea pastoral-misionară și culturală în mijlocul credincioșilor români pe care îi povățuiește pe calea mântuirii, îndeplinind în același timp rolul de reprezentant și mesager al Bisericii Ortodoxe Române și al spiritualității românești pe lângă Biserica Ortodoxă Bulgară soră. Desigur că în primul rînd se are în vedere săvîrșirea de slujbe religioase, sfinte taine și ierurgii la soliditățile credincioșilor și oficierea Sf. Liturghii în toate duminicile și în sărbătorile importante din cursul anului. Pentru nevoile credincioșilor și pentru vizite din partea turiștilor străini biserica parohială este deschisă zilnic între orele 9—18. În ajun de sărbători și duminici, precum și în fiecare vineri seara, se oficiază slujba vecerniei și acatistul. În perioada aprilie—iunie 1988, au fost săvîrșite în cadrul parohiei 5 botezuri, o cununie, o înmormîntare, mai multe sfințiri de case, parastase, vizite pastorale la bătrîni, bolnavi și oriunde a fost preotul solicitat cu anumite prilejuri de credincioși.

Demnă de semnalat este o manifestare religioasă cu caracter special, numită iertarea frățească, ce se desfășoară la Sofia în Duminica lăsatului sec de brînză, sărbătorit anul acesta la 21 februarie. Cu acest prilej, credincioșii își oferă unii altora părțile de halviță, își cer iertare și se sărută reciproc simbolizînd promisiunea și angajarea fiecărui de a-și păstra curăția sufletească pe tot parcursul Postului Mare și de a se călăuzi după principiile dragostei creștine. În aceeași după-amiază preotul paroh, împreună cu o parte din credincioși au participat la iertarea comună ce s-a organizat la Patriarhia Bulgară în Catedrala Sf. Nedelea din Sofia, Pr. Alexandru Șchiopu a făcut parte din soborul care a oficiat slujba vecerniei împreună cu preoții slujitori ai Catedralei din Sofia și Pr. Nicolae Sivarov, rectorul Academiei Duhovnicești din Sofia.

Pe plan ecumenic și de reprezentare, Pr. Alexandru Șchiopu a participat, împreună cu Pr. prof. Nicolae Dură și Pr. asist. Alexandru Ioniță de la Institutul Teologic din București, ca delegați ai Bisericii Ortodoxe Române, la Simpozionul organizat de Academia Duhovnicească din Sofia, în perioada 14—18 aprilie, avînd ca temă «Popoarele din Peninsula Balcanică sub ocupația turcească în secolele XIV—XIX».

La 9 mai Pr. Alexandru Șchiopu a participat la hramul bisericii ruse din Sofia, «Aducerea moaștelor Sf. Ierarh Nicolae» și în cadrul prînzului oferit în restaurantul «Bulgaria» a vorbit despre însemnătatea zilei de 9 mai în viața poporului român.

La 11 mai 1988, cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la reînființarea Patriarhatului Bulgar, toți membrii Sfîntului Sinod și un impresionant sobor de preoți și diaconi, conduși de Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare au oficiat Sf. Liturghie solemnă în Catedrala Sf. Alexandru Nevski din Sofia. Din acest sobor a făcut parte și Pr. Alexandru Șchiopu, care a fost invitat și la prînzul oficial oferit în salonul Sfîntului Sinod. Între 1—10 iunie 1988, Pr. Alexandru Șchiopu a participat, împreună cu P. Cuv. Arhim. Dr. Casian Crăciun, delegat al Bisericii Ortodoxe Române, la lucrările reunite ale SYNDESMOS și Consiliului Ecumenic al Tineretului Creștin din Europă, găzduite la Sofia de către Biserica Ortodoxă Bulgară. Unii dintre participanții la această întrunire ecumenică au vizitat cu acest prilej și Parohia ortodoxă română din Sofia.

La 26 iunie Pr. Al. Șchiopu a slujit în sobor în Catedrala Sf. Alexandru Nevski, alături de Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim, cu prilejul hirotoniei întru episcop a P. C. Arhim. Kiril, secretar al Sfîntului Sinod. Hramul parohiei s-a sărbătorit Duminică, 29 mai, evenimentul fiind cinstit de prezența unui mare număr de credincioși români și oaspeți bulgari. Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim a delegat ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Bulgare pe P. S. Episcop Ilarion Trainopolski, care a slujit la Sf. Liturghie conducînd un sobor format din Pr. paroh Alexandru Șchiopu, P. C. Prot. Ivan Mladen de la biserica Sf. Parascheva și P. C. Arhid. Nicolae Pramatarov. La festivitățile hramului au mai participat dl. Liubomir Popov, ministru adjunct de externe și președintele Comitetului pentru problemele Bisericii Ortodoxe Bulgare și ale cultelor religioase din R. P. Bulgaria, dl. Vasile Pungan, ambasadorul R.S.R. la Sofia, P. C. Prot. Nicolae Dzicicovski de la biserica rusă din Sofia, P. C. Prot. Mesrob Benlian de la biserica armeană din Sofia, dl. Vasile Vilcov, secretar al Consiliului Național Bisericesc de pe lîngă Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, profesori de la Academia Teologică din Sofia, alți reprezentanți ai autorităților civile și bisericești din Sofia, numeroși credincioși români și bulgari.

Parohia «Învierea Domnului» din Geneva-Elveția

Pr. *Vîlcu Vergil*, parohul comunității ortodoxe române din Geneva, satisface cerințele religioase ale membrilor acestei parohii și reprezintă Biserica Ortodoxă Română la diferite întruniri intercomunitare și organizații creștine, care își au sediul în acest important centru. Participarea sa la viața altor comunități creștine și bunele relații pe care le întreține cu acestea, precum și aportul pe care îl aduce la buna desfășurare a diferitelor acțiuni comune intercomunitare, face din parohia ortodoxă română din Geneva o prezență activă în mișcarea ecumenică locală.

Amintind mai întâi colaborarea cu celelalte comunități ortodoxe din localitate, menționăm participarea preotului, însoțit de credincioși ai parohiei, la festivitatea de binecuvîntare a credincioșilor la început de An Nou, de către I. P. S. Mitropolit Damaskinos al Elveției. Festivitatea a avut loc duminică 24 ianuarie, în sala de conferințe a Centrului ortodox al Patriarhiei Ecumenice din Chambésy. În duminica Ortodoxiei (28 februarie) a concelebrat Sf. Liturghie în catedrala Sf. Pavel din Chambésy împreună cu celelalte comunități ortodoxe din Geneva. În aceeași catedrală a audiat conferința «Creștinarea poporului rus» ținută de prof. Helene Achweiler din Paris în data de 11 mai. Festivitatea a fost organizată de Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice din Chambésy cu prilejul unui mileniu de la creștinarea rușilor, eveniment cinstit și cu săvîrșirea unei Sf. Liturghii în duminica din 15 mai de către mai mulți ierarhi și preoți din Geneva și din alte țări.

Cît privește relațiile cu celelalte Biserici și comunități creștine din Geneva menționăm participarea Pr. Vergil Vîlcu la serviciul religios săvîrșit duminică 24 ianuarie în biserica «Sacre Coeur» cu prilejul încheierii Săptămîinii de rugăciune pentru unitatea creștină. În data de 16 februarie 1988 a avut loc la biserica Sf. Térèse din Geneva, Adunarea generală extraordinară a organizației interbisericești geneveze «Rassemblement des Eglises et Communautés chrétiennes de Genève» (RECG), cu care ocazie s-a votat înființarea Fundației «Creștinii pentru anul 2000». Această Fundație își propune să reunească pe creștini în acțiuni ecumenice comune și să organizeze programa de anvergură la care să participe un număr cît mai mare de genevezi. Vineri 4 martie parohia a fost reprezentată, prin preotul paroh la cultul închinat «zilei mondiale pentru rugăciune» care a avut loc în Temple de la Madeleine.

Vineri 18 martie, Pr. Vergil Vîlcu a reprezentat parohia la Adunarea generală a Autorităților bisericești ținută la centrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva.

Joi 19 mai, Pr. Vergil Vîlcu a luat parte la lucrările Adunării generale a RECG, la care s-au dezbătut, printre altele, unele probleme legate de viitor. Vineri 17 iunie 1988, a participat la cîremonia de insta-

lare a noului Consistoriu al Bisericii naționale protestante din Geneva, ales pentru legislatura 1988—1992.

Împreună cu credincioși ai parohiei, Pr. Vergil Vilcu a participat, duminică 19 iunie 1988 la picnicul organizat de comunitatea ortodoxă greacă, la Chambésy, după oficierea Sfintei Liturghii.

Pe lângă manifestările cu caracter ecumenic și intercomunitar local, Pr. Vergil Vilcu a reprezentat Biserica Ortodoxă Română la unele întruniri internaționale în calitate de membru în Comitetul CCEE-CEC pentru Islam în Europa și în Comitetul Executiv al acestui organism în perioada 15—17 ianuarie 1988 la Lousden, lângă Amsterdam, Olanda și respectiv 28—29 mai 1988 la Marseille-Franța. Comitetul CCEE-CEC pentru Islam în Europa este alcătuit din membri ai Consiliului Conferințelor Episcopale din Europa (CCEE) și Conferința Bisericilor Europene (CEC) și are ca obiectiv promovarea dialogului între creștini și musulmani în Europa.

Din analiza situației făcută la întrunirile anterioare ale acestor două Comitete se constată necesitatea avansării în domeniul acestui dialog. În momentul de față Comitetul se află în faza de întocmire a unui studiu privind Islamul, pe care să-l propună Facultăților de teologie din Europa în vederea pregătirii viitorilor preoți și pastori pentru a avea o orientare asupra noilor probleme pastorale acolo unde creștinii și musulmanii viețuiesc, muncesc, sau formează o familie împreună. Hramul parohiei a fost sărbătorit, ca în fiecare an, în Duminica Învierii, anul acesta la 10 aprilie. După citirea Sfintei Evanghelii și cântarea troparului învierii în fața catedralei Sf. Pavel din Chambésy, unde se aflau de asemenea membrii comunităților greacă, română, și francofonă, slujba fiind condusă de I. P. S. Mitropolit Damaskinos al Elveției, membrii comunității românești au mers în capela proprie din Chambésy, unde a continuat celebrarea Sfintei Liturghii de către un sobor de preoți format din: Pr. prof. Ioan Bria, P. Cuv. prof. Daniel Ciobotea, Pr. Irineu Popa și Pr. Vergil Vilcu. Corul parohiei, prin frumoasa interpretare a cântărilor liturgice, a contribuit, alături de soborul preoțesc, la crearea stării de rugăciune și bucurie spirituală pascală, cu adevărat sărbătorească. După Liturghie, preotul paroh a dat citire Pastoralei de Paști a I. P. S. Arhiepiscop Adrian de la Paris, apoi toți cei prezenți la slujbă și o seamă de invitați, printre care și I. P. S. Mitropolit Damaskinos al Elveției, au luat parte la o agapă pascală, prilej de aleasă bucurie și trăire în comuniune a frumoaselor noastre tradiții strămoșești și creștinești.

În prima duminică după Paști, (a Tomei) la 17 aprilie, Pr. Vilcu Vergil a oficiat Sf. Liturghie în limba română, în mijlocul credincioșilor români stabiliți în orașul Zürich, filială a parohiei ortodoxe române din Geneva, împărtășind și acestora bucuria pascală a Învierii și trăind împreună cu ei momente de aleasă desfătare duhovnicească, rod al

unității și dragostei creștine, revărsată dintr-un suflet primitiv și ospitalier, așa cum dintotdeauna au avut și ne-au lăsat și nouă moștenire strămoșii noștri români. Pe plan cultural, demnă de remarcat este manifestarea intitulată «Ateliere de etnomuzicologie» care a avut loc la Geneva în perioada 4—16 martie 1988, rod al colaborării dintre Agenția Artistică Română (ARIA), Institutul de cercetări etnologie și dialectologie din București și «la Maison des cultures du monde» din Paris. Departamentul pentru artă și cultură din Geneva a oferit Sala Simon L. Fotino și Muzeul de etnografie, unde timp de 12 zile arta și cultura românească au încântat și impresionat profund publicul genevez. Seara inaugurală a fost deschisă de Speranța Rădulescu, vineri, 4 martie, la Muzeul de etnografie, prin expozeul «România : Muzica sătească». Concertele de muzică populară românească au cuprins : muzică din Valahia (taraful din Clejani), muzică din Transilvania (ansamblul din Soporul de Cîmpie), muzică din Maramureș (taraful din Baia Mare și taraful din Carei).

Joi 10 martie, la muzeul de etnografie, Bernard Lostat Jakob și Jacques Bouet au prezentat conferința «Ultimii barzi ai Valahiei» iar miercuri 16 martie, Marianne Mesnil a prezentat filmul «Mascarade roumaine». Toate aceste manifestări cultural-artistice românești au făcut ca publicul genevez așa cum pe bună dreptate remarcă Laurent Aubert în încheierea broșurii-program, alcătuită cu acest prilej, «să descopere un univers muzical de o calitate și o diversitate de nebănuît».

Diac. TOADER DOROFTEI



DOCUMENTARE

DOUĂ ICOANE DE LA MITROPOLITUL ANTIM IVIREANUL (RETORICĂ ȘI ICONOGRAFIE)

I.

Aspectele figurative ale *culturii* vechi românești s-au conformat, în principiu, învățaturii răsăritene despre imagine. Din perspectiva acestei doctrine, icoana este o referință sensibilă la un arhetip transcendent mijlocită de un sistem de convenții vizuale riguros sancționat de tradiție: atribute specifice, gesturi și veșminte caracteristice, însemne diverse. Fiind prima instanță de conversiune în sensibil a enunțurilor teoretice — acestea la rândul lor determinate de experiența spirituală și istorică a comunității, căci evlavia a premers elaborarea teologică iar închinarea a provocat formularea dogmatică — icoana justifică diacronic și fundamentează în serialitate orice altă reprezentare figurativă din spațiul medieval. O dată cu prezența înțelegătoare a fapturii umane, plămada opacă a realului («*Dar pământul și ceriul, împreună cu apele încă nu era altceva fără numai o materie amestecată și turburată, înne-cată în grozăvia întunericului*»¹) se preface în apariție sensibilă, adică se manifestă ca ordine rațională, căci omului și numai lui «i s-au dat această simțitoare lume cu toată frumusețea ei»². Cuprinzând în sine certificarea realului ca purtător de raționalități exterioare lui, imaginea transformă spațiul amorf în text hierofanic, «grozăvia întunericului» în «frumusețe», fiind atât temeiul cunoașterii prin discriminare (în terminologia mitropolitului Antim Ivireanul, a cunoașterii «prin gîndul cel trupesesc»³) cît și, în aceeași măsură dar cu consecințe mai profunde, un instrument de rezidire a lumii, pentru om și prin el, sub incidența unei semantici transcendente. Purtătoare a unei astfel de semantici, icoana presupune o poetică explicită, teoretică, adică o înțelegere a imaginii ca produs al unei energii semnificante independente de exercițiul tehnic efectiv. Iconograful, înainte de a fi un artizan, este un constructor de sine care urmărește, cu toate resursele sale interioare, dezvoltarea

1. Din *Chipurile Vechiului și Noului Testament*, în Antim Ivireanul, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Minerva, București, 1972, p. 245.

2. Dedicăția scrisă de Antim în *Psaltire*, București, 1694, ed. cit., p. 398.

3. *Ibidem*, p. 9.

propriului său chip în imaginea petrecerii istorice a Logosului căci lui, ca umanitate, «i s-au dat și lumea cea de sus... den carea... să-și înfrumusețeze icoana cea sufletească și cât va putea să o asemene cu chipul icoanei ziditoriului său»⁴. *Artifex vitae*, artistul epocilor tradiționale încheie, de fapt, un contract ontologic cu un arhetip inteligibil care, convocat printr-o tehnică specifică, acceptă să se destăinuie prin semn, arta sa constă tocmai în permanenta recuperare pentru sensibil a unei hierofanii istorice. Zugravul are astfel șansa de a făuri chipul omului ca figură integratoare, inteligibilă și semnificată, într-o simultaneitate care suspendă gândirea deasupra propriei sale funcții, eliberând dinamismul ascensional al noezii («să facem mintea noastră muntele Thavorului, ca să vie lumina adevărată să o vedem») și transfigurând frumusețea rațională a firii într-o «înfricoșătoare înfrumusețare»⁶.

Dar, pentru că nici o identitate ontică și deci nici o semnificație nu poate fi obținută în afara domeniului limbajului — o explică însuși Antim atunci când repovestește capitolul al doilea al Genezei: «Dumnezeu... făcu pre muiare, pre care, văzînd-o Adam, îi puse numele ei Eva, închipuind cu prorocie pre Hristos și beserica, precum și la celelalte zidiri ale lui Dumnezeu au dat cu prorocie numere la toate»⁷ — imaginea și cuvîntul se implică reciproc în cadrul unei analogii epistemologice («acele ce înțelegem prin auz și prin cetaniia a multor zile cu vederia chipurilor... mai mult ne încredințăm și mai pre lesne întru pomenire le putem păzi») pentru că participă, prima în ordinea spațiului iar cel de-al doilea în cea a timpului, la aceeași raționalitate hexamronică a creației. Relația verbului cu figura nu este însă lipsită de tensiuni. Funciara lipsă de armonie dintre zona manifestărilor sensibile, purtătoare a imaginii, și cea a existențelor inteligibile, din care descinde cuvîntul, (Antim așază în opoziție «soarele cest simțitoriu» cu «soarele cel de gînd»⁹), alimentează incompatibilitatea instrumentului de explorare a «lumii simțitoare» cu cel de străbateră a «celor de gînd»: vederea și priceperea (ceva este «frumos la vedere și rău la pricepere»¹⁰, altceva «mic iaste la vedere iar iaste mare la pricepere»¹¹). În plan gnozeologic această tensiune este tradusă de confruntarea dintre cunoașterea rațională («cunoștința trupească» după formularea lui Antim¹²), constitutivă făpturii umane, determinată și limitată de experiența căderii din Eden, al cărei organ este mintea («gîndul cel trupesc ce era înrădăcinat cu greșala păcatului celui de obște în mintea oamenilor»¹³), și cunoașterea suprarățională, care o include pe prima în sensul epuizării tuturor resurselor ei, dar o și depășește printr-o fermă înaintare în

4. Din aceeași dedicație la *Psaltire*, *Ibidem*, p. 398.

5. Din Cuvînt de Învățătură la Preobrajieniia Domnului Nostru Iisus Hristos, ed. cit., p. 82.

6. *Ibidem*, p. 150.

7. *Chipurile...*, ed. cit., p. 245.

8. Din prefața la *Chipurile*, *Ibidem*, p. 243.

9. Din același cuvînt la Schimbarea la Față, *Ibidem*, p. 74.

10. *Ibidem*, p. 40.

11. *Ibidem*, p. 32.

12. *Ibidem*, p. 9.

13. Din același cuvînt la *Preobrajieniia...*, ed. cit., p. 74.

regiunile ființei, prin tentativa de a reda sufletului consistența sa edenică, de a limpezi și restaura în el «frumusețea aceia a închipuirii dumnezeiești»¹⁴. Această din urmă cale a apropierii de adevăr nu îi este dată în mod natural omului, ci este o harismă («Dumnezeul... izvorul preaînțelepciunii»¹⁵) ce nu poate fi primită decât prin tehnica tradițională a *păzirii minții*: «ne limpezim mintea... ca să vie darul lui Dumnezeu asupra noastră»¹⁶ (iar în alt loc mai explicit «să ne păzim mintea de cugetele cele viclene»¹⁷). Devine atunci posibilă urcarea — sau coborârea (*altum* este înălțimea dar și adâncul: «Dumnezeu cel mare și înalt... adâncimea cea nehotărîtă»¹⁸) — în mintea care și-a asigurat controlul mișcărilor sufletești («Să ne putem sui și noi împreună cu Hristos în mintea cea oblăduitoare a sufletului»¹⁹), adică în teritoriul imponderabil în care ființa se unește cu sursa rațională a întregii existențe, organ privilegiat care adaugă plenitudinii cunoașterii prea-plinul vieții.

Ajuns aici, în locul în care Prezența destituie semnificația iar «pro-rocia» amuțește în fața întrupării, «cu ochii cei de gând ai sufletului»²⁰ omul poate arunca asupra tuturor tainelor (antinomia sensibil-inteligibil este reluată, pe alt plan, de o alta, care opune «Soarelui cestui ce să vede... soarele cel de taină»²¹) o «privire descoperită»²², descifrează prin participare ceea ce, pînă atunci cuvîntul și figura se străduiseră doar să-i evoce. Există însă un punct în care «vederea» și «privirea descoperită» se supun aceluiași dinamism organizator, sînt consubstanțiale, se ating și se continuă precum ziua succede nopții: *icoana*. Prin materialitatea sa concretă, ea este angajată în perisabil, prin calitatea ei de promisiune figurativă a desăvîșirii, de oglindă a arhetipurilor inteligibile participă la cinstirea de care acestea se bucură: «Trei candelă să arză pururea, neconținut, ziua și noaptea: una la sfîntul prestol, înaintea sfîntului agneț, a dooa la icoana tuturor sfîntilor și a treia la icoana celor patru sfînți, adecă a lui S-tii Nicolae, a sfîntului Anthim, a sfîntului Alexie omul lui Dumnezeu și a sfîntei Agathi»²³.

II.

Icoana de hram a ctitoriei închinată de mitropolitul Antim Ivireanul, cu un gest de integratoare evlavie, tuturor sfîntilor²⁴ ia în stăpînire pentru sensibil un arhetip transcendent, surprinde pe o oglindă materială reflexele unei prezențe invizibile, căci în biserică «vedem cu ochii afară de mulțimea oamenilor ce s-au adunat, pre Domnul Nostru Iisus

14. *Ibidem*, p. 146

15. *Ibidem*, p. 8.

16. *Ibidem*, p. 37.

17. *Ibidem*, p. 73.

18. *Ibidem*, p. 8.

19. *Ibidem*, p. 83.

20. *Ibidem*, p. 82.

21. În *Învățătură la Noemvrie 8, în ziua săborului sfîntilor Ingeri*, ed. cit. p. 169.

22. *Ibidem*, p. 30.

23. Așezămîntul mănăstirii Antim, capitolul 12: *Pentru Candele*, ed. cit., p. 333.

24. Se păstrează în biserică, lîngă tîmplă, pe latura de sud; dimensiuni: 995/

Hristos, ca un împărat vecinic și pre cinstita maică-sa, pre sfinții îngeri, pre apostoli, pre mucenici și pre toți sfinții»²⁵. Codificarea temeii iconografice a Duminiicii Tuturor Sfinților pe structuri geometrice, așa cum era practică în epocă (martor exemplar fiind icoana prăznicar datînd de la începutul secolului al XVIII-lea care a aparținut bisericii din Doicești²⁶), nu se regăsește în reprezentarea din biserica arhiereului ivirean. Singurul criteriu de ordine pe care aceasta-l păstrează, indus tocmai de caracterul specular al imaginii, este simetria. Compoziția desfășoară liber șiruri suprapuse de sfinți (în dreapta, de sus în jos : grupul sfințelor femei condus de Marta, Maria, Evdochia, Eupraxia, Theodora și Anastasia, principii creștini în frunte cu sfinții Roman, Constantin și Elena, Vladimir, Theodosie, Boris și Gleb, apoi sfinții apostoli Filip, Matei, Iuda, Tadeu, Petru și Pavel ; în stînga, urmînd aceași ordine ; sfinții Alexie, Chir, Cosma și Damian deschid adunarea cuvioșilor, Adam și Eva, Iacov și Isaac, Avêl, Seth și Avraam conduc pe patriarhi și, în sfîrșit, Moise îndrumînd sufletele dreptilor se alătură prorocilor Iezechiel, David, Noe, Elisei, Ieremia și Isaia) pentru a fi încununată de un amplu cin Deisis. Abandonarea simbolismului rigid și abstract al figurii geometrice, sacrificînd poate din acribia reflectării prototipului, vizează în primul rînd o mai subtilă și eficientă inserare a discursului iconografic în textura socială a lumii sensibile²⁷.

Întreaga operă a mitropolitului Antim stă, de altfel, sub semnul comunicării orizontale. Antim nu are ambiții de hermeneut al «celor de gînd», experiența transcendentului, funciarmente incomunicabilă, refuzîndu-se sistematic rostirii («*Cinstind taina aceasta... cu cuciarnică tăcere...*»²⁸, el are însă înclinația pedagogiei, voluptatea discursului, vocația îndrumătorului de conștiințe («*...trec cu cuvîntul, spre puținică învățătură... la ceia ce vor să asculte*»). De aceea, închinarea efortului poetic către principele protector, — care nu este un partener, un interlocutor, ci o manifestare harismatică aproape privată de chip, un punct de articulație a dimensiunii verticale («*cu dreptate te-au uns pre tine Domnul Dumnezeuul tău... ca văzînd cei supuși părinteasca-ți dragoste... să mărească pre Părintele nostru cel din ceriuri, care ne-au cercetat pre noi dintru înălțime și au ridicat corn de mîntuire noao, dăruindu-ne domn ca acesta*»²⁹ — este însoțită sau chiar substituită de un cuvînt către public, căci activitatea intelectuală apare, proliferază și se consumă în comunitate, nu mai este puntea între persoană și un *dincolo*, ci, o legătură cu cei *aproșiți*, nu o descoperire a unui *Tu* transcendent, ci o deschidere către *ceilalți* : «Zelul născut al iubirei de învățătură mă în-

25. Din *Cuvînt de învățătură la Bogoiavlenie*, ed. cit., p. 73.

26. Dumitru Năstase, *Icoanele*, în «Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.», București, Edit. Academiei, 1958, figura 16.

27. Aceași descărcare a textului de cifruri în vederea unei mai bune manevrări propedeutice a auditoriului o remarcă Eugen Negrici analizînd tehnicile de construcție ale discursului : «metaforele sînt substituie de comparații, și acestea, la rîndul lor, prin majorații justificative, devin, în fapt, pilde», *Antim, logos și personalitate*, București, Minerva, 1971, p. 179.

28. Dintr-un al treilea *Cuvînt de învățătură la Preobrajennia Domnului Nostru Iisus Hristos*, în *Opere*, ed. cit., p. 150.

29. Dedicăția mitropolitului către Ștefan vodă Cantacuzino în *Ceaslov*, Tîrgoviște, 1715, *Ibidem*, p. 410.

datorește, iubitorilor de învățătură cititori, ca să fiu totdeauna cu îngrijire și nelenevos în aflarea vreunei osteneli serioase pentru răspindirea cunoștinței celei iubitoare de învățătură a voastre»³⁰. Tradiționala dispută dintre suflet și trup, replică antropologizantă a înfruntării lumii spirituale cu cea sensibilă, poate deveni în acest moment — cum de fapt se și întâmplă într-o lucrare contemporană — un dialog al înțeleptului cu lumea. În cazul mitropolitului, «înțeleptul» nu participă la discuția cu lumea de pe poziții care să-l individualizeze în fața tradiției, nu propune un nou model de umanitate și nu îndreaptă cunoașterea spre teritorii încă necercetate. El nu este decît o substituție în planul retoricii a «sufletului», o personalizare cu rosturi educative a «celor de gînd». Scopul său este solidarizarea contemporanilor, concentrarea tuturor semenilor săi pe un teritoriu guvernat de construcțiile intelectuale și de principiile morale verificate de generațiile precedente. Interesul lui Antim pentru această solidarizare alcătuiește o geometrie subterană a predicilor sale. Discursul urmează un itinerar care unește punctele de minim cu zenitul valorilor etice. Parcurgerea diagramei astfel obținute din direcția indicată de paradigmarea biblică, echivalează cu ridicarea unei hărți a destrămării comportamentului social creștin³¹. Resortul descompunerii etice este eliberat în momentul în care raportarea fiecărui act uman la modelul hristologic încetează să mai funcționeze («că nici ascultăm pe Hristos, ci umblăm de capetele noastre, făcînd fieștecare ce ni se pare și ce ne place»³² și apelul la Taină devine o simplă formalitate socială («nici unul dintre noi nu vrem să ne ispovedim de bună voie, pentru evlavie... ci numai în vederia oamenilor»)³³. Cînd templul nu mai este locul unei voinți înspre eternitate, ci un simplu decor al unei reprezentării «în vederia oamenilor», este firesc ca preocupările intelectuale lumești și promotorii acestora să capete o audiență publică din ce în ce mai largă: «Iar pre oamenii ce nu sã tem de Dumnezeu... îi ascultăm la cele ce ne învață să le facem... și priimim învățăturile lor cu dragoste și le facem cu mare pohtă... și-i laudăm către toț, ca pre niște priiateni și făcători de bine și-i cinstim pentru căci ne răpun sufletele cu învățăturile lor»³⁴. La capătul acestui traseu al decristalizării modului de viață creștin, răspunderea pentru propria existență este transferată societății iar eșecul spiritual pus pe seama neprieteniei veacului: «Zicem că nu putem să le facem acestia ce ne învață Hristos, că nu ne dă îndemină, căci avem case grele și vremea nu ne slujaste, că sîntem supuș sub jugul păgînului și avem nevoi multe și supărări de toate părțile».

«Țara creștină»³⁵ aflată în delicvescență este confruntată de arihiera, în predici și în icoană, cu un tip ideal conform căruia ea trebuie să se reorganizeze. Pentru iconograful de la Doicești (a cărui icoană, be-

30. Din prefața lui Antim la *Viețile Paralele* de Plutarh, București, 1704, ed. cit. p. 408.

31. Refăcută de Eugen Negrici în capitolul *Schița Moravurilor* din op. cit. pp. 146—150.

32. Din primul cuvînt la Schimbarea la Față, în *Opere*, ed. cit., p. 82.

33. Din *Cuvînt de Învățatură la Duminica Floriilor*, *Ibidem*, p. 95.

34. Din același cuvînt la Preobrajienile, ed. cit., p. 81, citatul următor *ibidem*.

35. *Ibidem*, p. 62.

neficiind în sincronie de atributele tipicității, poate servi drept sistem de referință) Domnul Hristos, înconjurat de un număr restrâns de sfinți este, mai cu seamă, Judecătorul care vine să aleagă pe cei vrednici să locuiască într-un rai încă nepopulat de zugrav (tema Duminicii Tuturor Sfinților nu este, în ordinea cea mai generală, decât un fragment al figurării Judecății din Urmă³⁶). Cercul care circumscrie lumea inteligibilă îndreaptă în mod logic atenția către centrul său, ocupat de Tronul Pregătirii, cel care privește imaginea fiind astfel determinat să-și evalueze viața și să se mobilizeze în fața unui sfârșit ce se arată iminent. Crucea ținută de Sfinții Împărați reamintește criteriul acestei evaluări: «cine nu va lua crucea sa și să vie după mine, nu iaste mie destoinic»³⁷, căci crucea este «scară spre împărăția ceriului»³⁸. Reprezentarea din biserica mănăstirii mitropolitului Antim reduce tensiunea acestei somații, «al optulea veac»³⁹ se arată a fi deplin instalat, icoana este o «privire descoperită» în eternitate. Grupurile celor aleși nu sînt riguros constituite, în ceata profetilor au luat loc și unii dintre sfinții ierarhi, în cea a împăraților și cîteva sfinte femei, printre patriarhi apar sfinții Sava, Antonie, Athanasie, iar între apostoli sfinții Ștefan, Gheorghe și Dimitrie. Dincolo de posibilele analogii dintre mărturisirea Vechiului și cea a Noului Testament, transpare un refuz al discriminării. Alăturarea oarecum liberă a sfinților, lipsa unui criteriu precis după care aceștia sînt asociați, îl încurajează pe privitor să-și închipuie prezența în rîndul celor mîntuiți, căci numărul lor, limitat doar de dreptunghiul arbitrar al panoului, poate fi imaginar prelungit spre infinit. Această rabatere a frontierelor împărăției (evocate la Doicești prin înfățișarea acesteia în chip de cetate) este sugerată și de mișcarea centripetă, de coborîrea lipsită de o adresă precisă a îngerilor care poartă cununile slavei. Veșnicia nu este enunțată abstract, pe un suport convențional de aur. Fondul verde-albăstrui — coborîre prin cromatică a cerului pe pămîntul viu — purtînd mănunchiuri de flori delicate desenate, servește și el aceluiași sentiment al accesibilității. Aglomerarea de nori care separă pe Mintuitor de cetele sfinților este mai puțin un semn al discriminării cît marca iconografică a epifaniei specifice momentului eshatologic: «Dumnezeu după vremi să înfrumusețează. Drept aceia, cu alt feliu de podoabă va veni cînd va judeca lumea, că va veni pe norii ceriului, cu putere și cu slavă mare; că așa se cuvîne mai vîrtos judecătorului»⁴⁰. Așezarea Domnului Iisus într-un registru superior, în care nu este însoțit decât de către Puterile Cerești și de singurii dintre oameni care au depășit în mod desăvîrșit condiția propriei firi, Maica lui Dumnezeu și Ioan Botezătorul, consemnează totuși o diferență ontologică între El și umanitatea îndumnezeită: «Astăzi au strălucit noul Adam, care nu iaste lăcu-

36. Heinz Skrobucha, *Le message des icônes*, St. Paul, Fribourg, 1966, p. 136; la începutul veacului XVIII, în *Erminia* sa, Dionisie din Furna include tema în capitolul «Dreapta Judecată din Urmă a lui Hristos», *Carte de Pictură*, Meridiane, București, 1979, p. 175—176.

37. Traduce Antim cuvintele din *Evanghelia după Matei*, X, 38, în ed. cit., p. 181.

38. *Ibidem*, p. 15.

39. *Ibidem*, p. 128.

40. Din *Cuvînt de Invățătură la Duminica Florilor*, ed. cit., p. 107.

itoriu, ci domn și stăpîn raiului»⁴¹. Problema opțiunii individuale, o dată raiul ocupat fără opreliști și în absența figurării Crucii și a Tronului Hetimasiei, se risipește în fața modelului de organizare a Împărăției. Privatul este scutit de orice frământare, este invitat să contemple chipul unei societăți ideale, întrebările cu care el se confruntă devin neînsemnate în fața celor care asediază comunitatea, icoana îl învață că «Dumnezeu n-au făcut lumea numai pentru un om, ci pentru toți, nici împărăția ceriului pentru unul, ci pentru toți»⁴².

Considerînd că posibilitățile umane de a determina cronologia sînt limitate — competența supremă în problemele istoriei aparținînd, de drept, numai divinității («Și cum dară să va mîntui norodul, cum să scuture această ticăloasă țară de sarcina cea grea a relelor ce o supără? Noi socotim numai cu puterea noastră și cu înțelepciunea noastră, care iaste nebunie înaintea lui Dumnezeu, să chivernisim norodul și să-l apărăm de rele? Dară în zadar trudim») ⁴³ — chiriarul Ungrovlahiei nu urmărește să frîngă «jugul păgînului», așa cum s-ar putea, poate, deduce, după o lectură naiv evenimentială a vieții sale. Textele sale cheamă la insurecție împotriva «robiei cei vavilonești a lumii aceștia»⁴⁴ și propun acțiuni mai eficiente decît intriga politică și alianțe mai strînse decît cele ce s-ar realiza vreo dată cu puterile europene. Căci acțiunea cea mai puternică nu este alta decît cea generată de exemplul personal («puterea împăraților și a domnilor iaste să prefacă și să întoarcă voința norodului după cum vor vrea ei; și aceasta nu o pot face cu alt mijloc fără numai cînd vor face întii ei aceia ce pohtesc să se facă de alții»⁴⁵), adică de modul în care responsabilii politici înțeleg să întrupeze valorile tradiționale și să devină pentru întreaga comunitate o paradigmă comportamentală («Că cine iaste mai de cinste i să cade să fie mai cu omenie»⁴⁶), așa cum Hristos așezat pe icoană în mijlocul sfinților este modelul suprem. Iar alianța cea mai trainică este — după exemplul Născătoriei de Dumnezeu și Înaintemergătorului înlănțuiți cu arhanghelii în cinul Deisis — cea care se stabilește prin intermediul rugăciunii comune a tuturor membrilor unei societăți: «Se cuvîne, că precum iaste răutatea și întimplarea de obște, să fie și rugăciunea de obște. Toți să ne rugăm, toți să cerem ajutoriu... tot norodul și toată mulțimea, cu un glas și cu o gură și cu o inimă... pururea și toți deodată»⁴⁷.

După cum tot ceea ce este trăsătură distinctivă a vieții fiecărui sfînt se supune unei arhitecturi ctitorite de rugăciune, se estompează în fața principiului de solidaritate înfățișat de icoana Duminicii Tuturor Sfinților, tot așa omul creștin este chemat de către mitropolitul Antim să-și

41. Din Cuvînt de învățătură în 25 a lunii dechemvrie la Nașterea Domnului Nostru Iisus Hristos, *ibidem*, p. 195.

42. Din cuvîntul la Schimbarea la Față, *ibidem*, p. 81.

43. Din Cuvînt de învățătură la Octomvrie 26, în zioa sfîntului și marelui mucenic Dimitrie, izvorîtorului de mir, asupra cutremurului, *ibidem*, p. 161.

44. *Ibidem*, p. 7.

45. Din Cuvînt de învățătură la sînții și întocma cu apostolii împăraț Constantin și Elena, *Ibidem*, p. 88.

46. Afirmă mitropolitul în Cuvînt de învățătură la Nașterea Domnului Nostru Iisus Hristos, *Ibidem*, p. 124.

47. Din aceeași învățătură la Sf. Dimitrie, *ibidem*, p. 163.

realizeze vocația spirituală prin «rugăciunea de obște». Căci, dacă relația cu prototipul asigură inserția icoanei în universul persoanei, rugăciunea de obște exprimă, și în consecință realizează, dimensiunea ecclesială a acesteia. Din acest moment icoana va fi un loc în care devin sensibile nu numai arhetipurile transcendente, dar și aspirațiile unei comunități, valoarea ei va fi propedeutică, dar nu în sensul unei *biblia pauperum*, ci ca o somație adresată secularului de a se modela după criteriile sacralului, ca o tehnică de disuasiune a individualismului și însingurării, asemeni unui instrument de acțiune socială.

III.

Semnificația icoanei celor patru sfinți⁴⁸ pare, cel puțin în ordinea alegerii temei, să fie cu sinceritate dezvăluită de Antim în așezământul cititoriei sale: «Hotărîm și vom să se facă în toții anii, nestrămutat, cu cinste, slujbele celor patru sfinți din icoana ce stă în strana cea mică... pentru sfîntul Anthîm... ca unui patron și tîz numelui nostru... pentru sfîntul Nicolae... căci fiind beserica de lemn în care se prăznuia și strîcînd-o am făcut beserica într-altă parte, pentru neîndemîna locului... în zioa sfînzei mucenițe Agathi... prin dumnezeiască descoperire am hotărît să zidim beserica... în zioa sfîntului Alexie... m-am hirotont arhieru»⁴⁹. Numărul sfinților întruchipați în icoană nu face decît să confirme, la rîndul său, preferința mai veche și oarecum constantă a mitropolitului pentru enunțarea cifrei patru: «Și sînt bunătățile cele sufletești 4: vitejiia, înțelepciunea, dreptatea și curățeniia. Bunătățile cele trupești încă sînt 4: tăriiia, întregimea, fromoseția și sănătatea. Și dintr-aceste bunătăți ale sufletului și ale trupului nasc alte patru bunătăți de obște: credința, nădejdia, dragostea și smereniia»⁵⁰.

Aceste serii suprapuse de energii valorizante, toate divizibile la patru, sînt ilustrate în registrul superior al icoanei. Renunțarea la incertitudinile cronologiei, coborîrea cu «vitejiie» în sine pentru a descoperi, fără raport cu concretul existenței întotdeauna potrivit unei asemenea întreprinderi, esența incoruptibilă a ființei, au caracterizat viața sfîntului Alexie. Alături de el, sfîntul Nicolae lucrează, sub orizontul unei adevărate «înțelepciuni», pentru «întemeierea credinței cei de obște a toatei polities creștinești»⁵¹, pentru modelarea acesteia după chipul Împărăției. Sfîntul Antim întruchipează idealul conducătorului comunității (oricine poate governa o colectivitate, dar numai purtătorul unei harisme — în acest caz arhierul — o poate face pînă la sacrificiul propriei vieți, căci el nu este altceva decît o figură vie a acelei comu-

48. Adăpostită în biserica mănăstirii, lîngă iconostas, pe lăutra de nord; dimensiuni: 995/740 mm.

49. Capitolul 13, *Pentru cei Patru Sfinți și pentru Sărindar*, ed. cit., p. 333.

50. Evordiu predicii *Luna lui Decembrie 6, Gazanie la Sfîntul Nicolae*, *ibidem*, p. 47.

51. *Învățătură la Sfîntul părintele nostru Nicolae*, *ibidem*, p. 138.

nități), așezat sub semnul «dreptății» — Antim nu ilustrează ziua intrării sale în monahism, orientată spre «viața pustnicească», sau pe cea a preoțirii sale, concentrată spre slujirea altarului, ci pe cea a asumării responsabilității de judecător și învățător al semenilor săi. Sfânta Agathi incheie ciclul dând, în «curățeniile», o supremă pildă de demnitate în fața agresiunii incontroleabile a circumstanțelor. Martiriul este deci încununarea firească a unei vieți de «smereniie» în fața propriei ființe ca «lăcașul tuturor bunătăților și vasul tuturor darurilor»⁵² (într-un moment specific activității iconografice, pentru care timpul se dovedește reversibil, mitropolitul Antim își anticipează propria desăvârșire). Siluetele reținute ale celor patru sfinți, gesturile care indică, pe rând, refuzul acelor «neputințe și nevoi ale noastre ce ne vin totdeauna din valurile lumii»⁵³, binecuvântarea adresată lumii, ocrotirea cărții ce cuprinde Vestea cea Bună și, rezumând, crucea sacrificiului de sine, toate participă în final la plenitudinea existențială pe care Antim o atribuisese cândva modelului comportamental al unui «om mare însuflețit»⁵⁴. O astfel de paradigmă a personalizării individului este de realizat în lume dar și pentru lume, implică o asumare neîngrădită — tot în ordinea responsabilității — a relației cu semenii («*iaste păcatul cel striin, care îl face alt om și rămânem și noi părtaș aceluia păcat strein. Și ne ceartă Dumnezeu și pentru păcatele cele streine*»⁵⁵), o angajare în incertitudinile istoriei avînd drept scop împlinzirea acesteia, transformarea ei în oglindă a unei *civitas Dei*. Și, dacă omul obișnuit, chemat să trăiască «supt ani»⁵⁶, va găsi în acest model o cale spirituală greu de străbătut, el se va ști însă desăvârșit virtual ca umanitate. Căci prin sfinți, dar mai ales prin Sfînta Fecioară, omul devine o nemărginire inteligibilă, un «ceriu gînditoriu», o galaxie de valori îndrăznind să se măsoare în această cumpănă de secole, folosind ca etalon chipul Mariei, cu însăși dumnezeirea: «Că de poate afla cineva mai mare și mai slăvit decît pre Dumnezeu, poate că doară va afla mai mare și mai cinstită decît pre Sfînta Fecioară, care fecioară, ca alt ceriu gînditoriu, ține în brațele sale pe făcătorul ceriului și al pămîntului»⁵⁷. Dragostea, smerenia, credința, nădejdea; cele patru căi de «însuflețire» a firii umane, de ridicare a făpturii adamice la statura unui *homo christianus*, patru căi alcătuind un unic pro-

52. *Ibidem*, p. 151.

53. *Ibidem*, p. 72.

54. În *Pilde Filosofoști*, 299/7, traduse și tipărite de Antim în 1710 (= Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII. Studii și Texte*, București, 1968, p. 69).

55. Din *Cuvînt de învățătură la Nașterea Domnului Nostru Iisus Hristos*, ed. cit., p. 124.

56. *Ibidem*, p. 125.

57. Din *Cuvînt de învățătură la Stretenia Domnului Nostru Iisus Hristos*, *ibidem*, p. 31.

iect ființial ale cărui cote de referință sînt enunțate de scenele din registrul inferior al icoanei. Grupate cîte două, acestea par să-și continue relatarea compozițională: primele se petrec, parcă, înaintea aceleiași arhitecturi, în fața căreia mai multe personaje stau culcate în timp ce altele apar la ferestre sau pe balcoane; ultimele se desfășoară într-o ambianță naturală comună, caracterizată de un relief colinar, cei doi ostași purtînd uniforma aceleiași trupe. Sugerata coerență a elementelor de decor argumentează plastic reciprocitatea dinamică a ideilor demonstrate. În primul cuplu de imagini sfîntul Alexie primește smerit înfruntarea lumii pentru a cîștiga Împărăția (este relatat episodul din viața sfîntului în care acesta, întors acasă fără a-și dezvălui identitatea, trăiește din mila propriei sale familii, fiind deseori batjocorit de slujitori) iar sfîntul Nicolae răpește din lume cu milostenia sa, pentru Împărăție, sufletele a trei fecioare («sfîntul ău zis întru sine: ba, diavole, nu voiu lăsa să se lipsească ceriul de stele frumoase ca acestia, nu voiu să cîștîge iadul suflete atît de curate»⁵⁸... încearcă Antim să reconstituie monologul ierarhului din momentul în care acesta se hotărăște să ajute pe cele trei fete împinse de tatăl lor la prostituție). Scenele de martiriu povestesc călătoria celor doi sfinți cu vehiculul jertfei de sine din «orașul lacrimilor (emblema sa apare în stînga celei de-a treia imagini)... în ceata fericitilor îngeri»⁵⁹ (a cărei prezență este schițată în ultima secvență a registrului). Perfecta concordanță dintre descrierea sensibilă — exersată prin sublinierea caracterului de fereastră al scenelor intercolumniate: o draperie pornește dintr-un plan de fundal pentru a se lega de o colonetă — și discursul logic — care avansează pe suprafața imaginii prin textele subordonate fiecărei ferestre: extrase din laudele cîntate de credincioși în zilele celor patru sfinți — este principalul argument al investirii chiriarhului ungrovlah cu calitatea de autor al celor două icoane. Se știe că Ivireanul nu ezita, conform mărturiilor contemporanilor săi, să-și exercite talentul de modelator al materiei, căci «era egli dotato di si rari talenti, che sapeva mirabilmente imitare qualsisia sorta di maniffature, spezialmente in genere d'intaglji, disegni e ricami»⁶⁰. Dacă cele două icoane ar fi fost opera unui zugrav profesionist, provenit dintr-o școală și avînd la rîndul său discipoli, ele ar fi suscitât, fără îndoială, replici în afara mediului mănăstirii mitropolitului Antim, formulele lor iconografice ar trebui regăsite, fie și numai ca intenție, în reprezentări ulterioare ale acestorasi teme. Or, o icoană prăznicar de la biserica Neëustorilor din Bucu-

58. Fragment din Cazania la Sf. Nicolae, *ibidem*, p. 51.

59. Din *Cuvînt de învățătură asupra omului mort*, *ibidem*, p. 190.

60. Anton-Maria del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Veneția, 1718 (ediția Nicolae Iorga, București, 1914, p. 202).

rești, purtînd reprezentarea tradițională a Duminicii Tuturor Sfinților, mărturisește care a fost în realitate opțiunea zugravilor de la jumătatea veacului al XVIII-lea. Simptomatice lipsă de posteritate a celor două icoane — firească în ceea ce privește elaborarea ocazională care este imaginea celor patru sfinți — le conferă acestora un caracter singular, le situează în afara activității curente a atelierelor epocii, îndreptățind atribuirea lor unei personalități de excepție, situate oarecum în afara rutinei meșteșugului. Iar în lipsa unor lucrări care s-ar recomanda printr-o semnătură ca fiind executate de Antim, și care ar putea dezvălui un orizont stilistic diferit, nimic nu pare să stînjenească presupunerea că această personalitate a purtat numele arhierelui ivirean, mai ales că textele sale se dovedesc capabile să ocupe locul lăsat liber de martorul pictural. Unele rezerve pot eventual fi introduse⁶¹ de documentul prin care mitropolitul se angajează să răsplătească osteneala meșterului Preda de la proaspăt înființată ctitorie bucureșteană⁶², atîta timp cît nu există alte știri care să dea măsura exactă a participării acestui zugrav la înfrumusețarea bisericii mănăstirii Tuturor Sfinților. Dacă totuși se acceptă, dintr-o perspectivă etimologică, că *auctor* nu este numai cel implicat concret și nemijlocit în realizarea unui lucru dar și cel care îi conferă acestuia, independent de exercițiul tehnic efectiv, o semnificație, atunci mîna zugravului, latura practică a meșteșugului, încetează de a mai fi un criteriu absolut în atribuirea unei opere iconografice.

Această ambiguitate a distanței dintre gîndul care a elaborat imaginea și mîna care a așternut-o pe suprafața panoului este, de fapt, un reflex antropologic al conflictului care opune lumea inteligibilă celei sensibile. Și așa cum icoana reușea să concilieze cele două lumi, tot așa gîndul și mîna se întîlnesc la nivelul ochilor. Iar dacă singurii ochi capabili să «privească descoperit» în eternitate și să aducă apoi sub incidența «vederii» tuturor tainele de acolo sînt în preajma celor două icoane, cei ai arhierelui ivirean, atunci mîinii zugravului — numindu-se el Antim, Preda sau în alt fel — nu-i mai este rezervat decît rolul unui simplu instrument impersonal al «preaînțelepciunii» mitropolitului Antim.

DANIEL BARBU

61. În acest sens, Gabriel Ștrempel (*Un cronograf ilustrat atribuit mitropolitului Antim Ivireanul*, «*Romanoslavica*», XIII/1966, p. 330) i-a contestat lui Antim, este însă adevărat că fără o argumentație riguroasă, tradițional recunoscuta paternitate a ilustrațiilor manuscrisului *Chipurile Vechiului și Noului Testament*, atribuindu-le, unui mai vechi colaborator al arhierelui, caligraful popa Nicola.

62. La Victor Brătulescu, *Date noi privitoare la pomelnic și la zugrăvirea și poleirea timpelui de piatră a mănăstirii Antim din București*, «*Mitropolia Olteniei*», XVIII/1966, 9—10, p. 343.



Fig. 1



Fig. 2

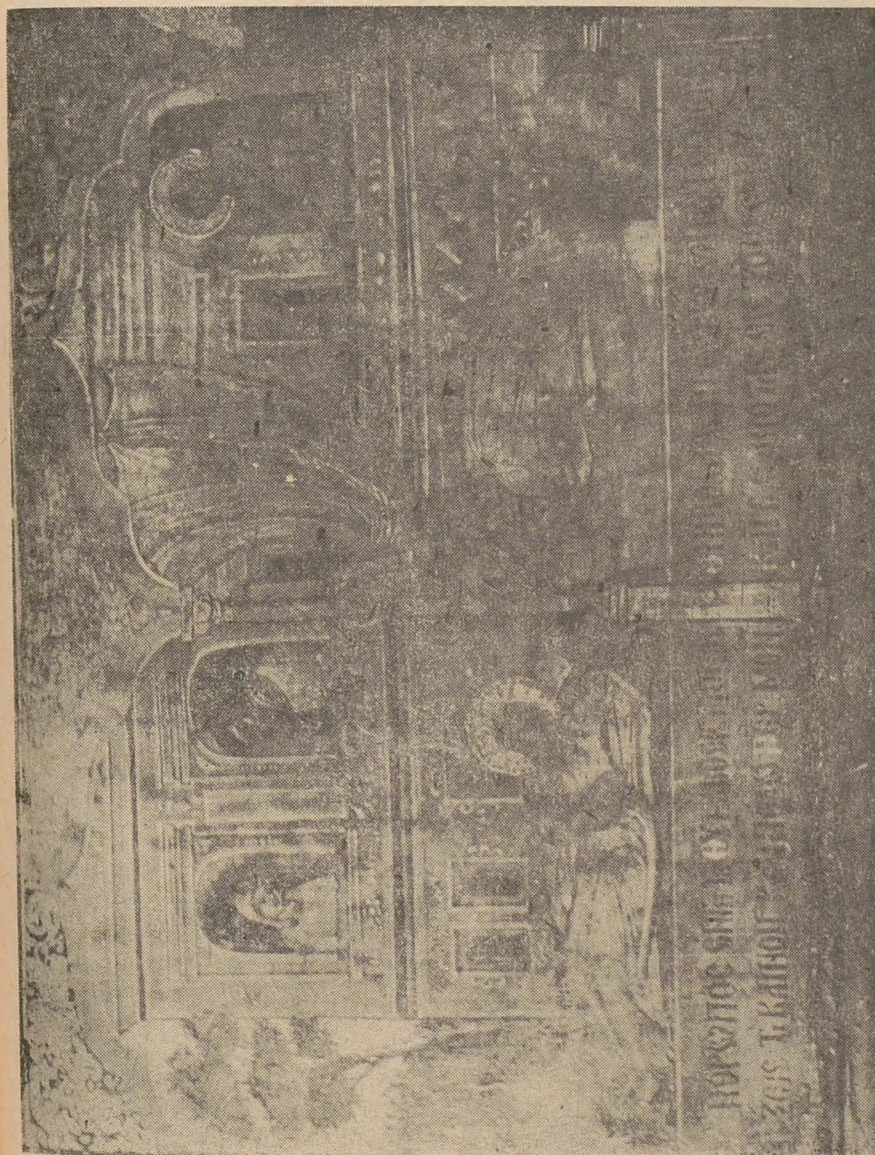


Fig. 3

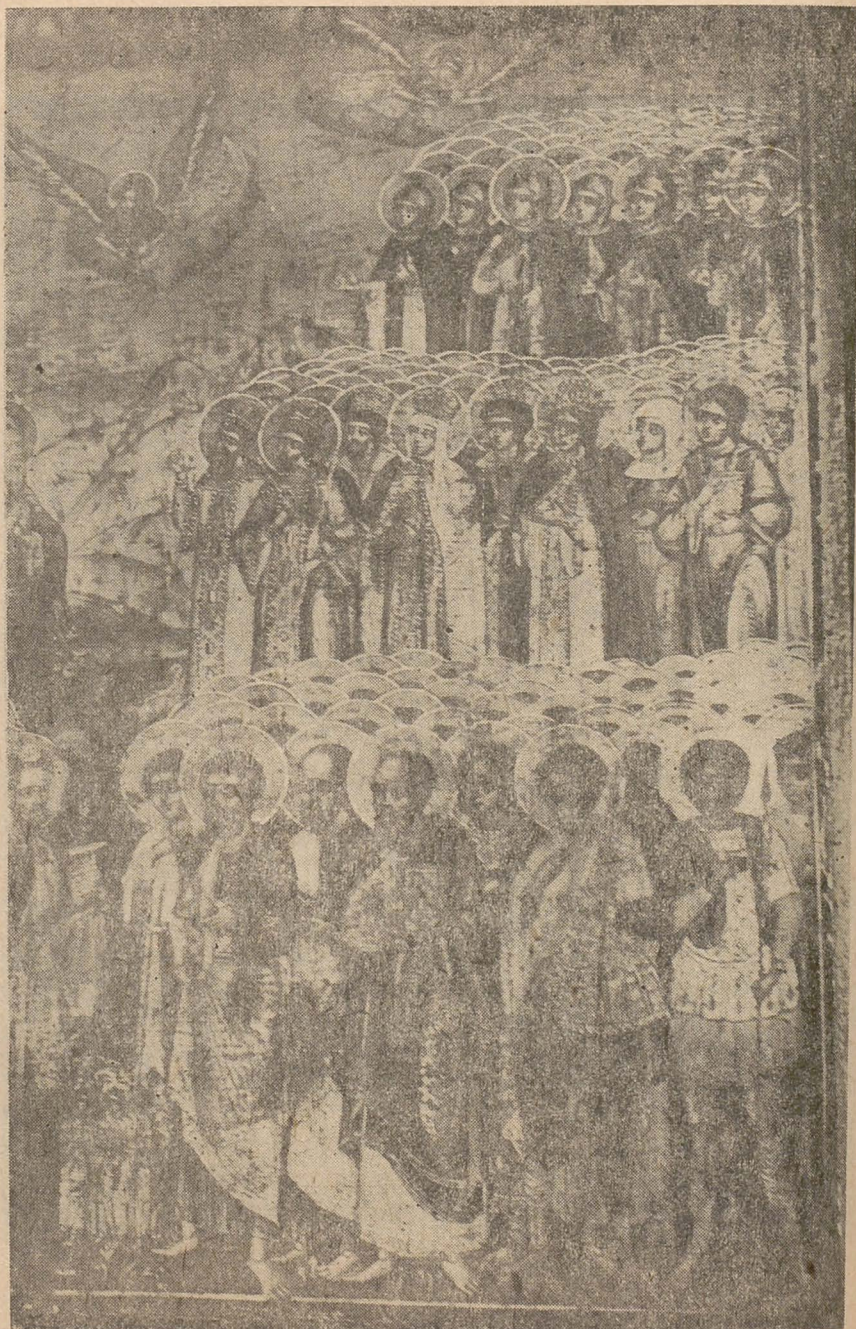


Fig. 4



Fig. 5

ȘĂRBAN «PROTOPSALTUL ȚĂRII ROMĂNEȘTI»

(1689 — † ante 1765)

Din prefața *Irmologhionului* lui Macarie Psaltul — ucenic al dascălului Constantin, la rîndu-i nepot și ucenic al dascălului Șărbăn — redăm un prețios fragment care se referă la acest mare protopsalt al «Țării Românești». «În zilele fericitului întru pomenire, dascălului Șărbăn Protopsaltul, viind cel mai desăvîrșit și cel mai vestit dascăl al vremii aceia (subl. n.) dintre greci, Anastasie Rapsaniotul¹ cu socoteală ca să-și găsească norocul și să rămîie în țara noastră, cînd au văzut desăvîrșirea meșteșugului și au auzit prea dulcea fireasca glăsuire a lui Șărbăn, a lui Constandin² și a celorlalți dascăli din neamul nostru (subl. n.) s-au înspăimîntat și singur judecîndu-se că nu iaste trebuincios, nearătîndu-se în multe zile, s-au întors și au murit în țara lui»³.

Aureola în care ni-l înfățișează Macarie pe Șărbăn Protopsaltul pe de o parte, iar pe de altă parte faptul că pînă acum nu s-a cunoscut nimic despre viața lui, nici cînd s-a născut, nici cînd a murit, și că «singurul lucru ce se cunoștea este că trăia prin anul 1733»⁴, ne-a îndemnat să cercetăm și să reconstituim genealogia și viața acestui mare «protopsalt al Țării Românești».

Ca să ne dăm seama de aportul și importanța acestui mare psalt al Țării Românești în contextul artei muzicale bizantine românești și europene, vom face mai întîi o foarte scurtă privire asupra muzicii bisericești de tip bizantin de pe teritoriul României pînă la Șărbăn. La români, muzica bizantină a format, alături de folclor, timp de peste un mileniu, principala formă de cultură românească.

Practicarea muzicii bizantine și psaltice pe teritoriul României timp de multe secole, explică existența celor peste 1500 de manuscrise muzicale cu notație cucuzeliană și hrisantică ce se află în diferite biblioteci și muzee, la care se adaugă cele din bibliotecile particulare și cîteva alte sute aflate în afara granițelor țării. Începuturile muzicii bizantine la români sînt strîns legate de apariția și răspîndirea creștinismului pe aceste meleaguri, consemnat încă din primele secole ale erei noastre.

1. Celebrul psalt grec din deceniile 3—5 ale secolului XVIII.

2. Constandin, nepotul și ucenicul lui Șărbăn, era dascăl la Biserica Domnească din București, în cea de-a doua jumătate a secolului XVIII.

3. Macarie Ieromonahul, *Irmologhion sau Catavasieriu musicesc*, Viena, 1823, p. IX—X.

4. Ciobanu Gheorghe, *Manuscrisele psaltice românești din secolul al XVIII-lea*. Studii de etnografie și bizantinologie, vol. I, București, 1974, p. 292; Idem, *Muzica bisericească la români*, în Studii de Etnografie și Bizantinologie, vol. I, București, 1974, p. 392, nota 60; Idem, *Originea canonului stîlpărilor alcătuit de Dascălul Șărbăn*, op. cit., p. 308, apud Litzica Constantin, *Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române*, București, 1909, p. 214, și Popescu M. Nicolae, *Macarie Psaltul. La o sută de ani de la moartea lui (1836—1936)*, București, 1936, p. 11, nota 17.

Biserica începe să se organizeze în Dacia Pontică sau Sciția Minor la anul 369, când este atestată existența primei Episcopii la Tomis, iar între anii 369—553 întâlnim aici — depinzând de Constantinopol — nouă episcopi⁵.

Pe vremea persecuției lui Athanaric, Sava de la Buzău, martirizat la 12 aprilie 372 «cînta psalmi în biserică și cultiva cîntarea psalmilor cu mare zel» (ψάλλον ἐν ἐκκλησία καὶ τοῦτο πάνυ ἐπι μελόμενος)⁶.

Pînă în secolul VII daco-romanii progresează treptat în practica muzicală, fiind suficient pregătiți când se introduce Octoihul lui Ioan Damaschin (679—755) și celelalte cîntări bizantine.

Din secolul XI ni se păstrează «Codex Suprasliensis», un Minei slavonesc pe luna Martie scris și practicat în ținuturile românești⁷; din secolul XIII, fragmente dintr-un Minei⁸; din secolul XIII—XIV, Octoihul de la Caransebeș cu cîntările glasului V—VIII⁹, iar din secolul XIV (1346), provenind de la Bistrița Olteniei, Psaltirea slavonă¹⁰, «scrisă la Boreci de Branco Mladenovici cu mîna lui Ion Azov Theologul». În secolele XIV—XVI, muzica bizantină este promovată tot mai sistematic, ca urmare a înființării unui mare număr de minăstiri românești — în toate provinciile — centre de cultură, unde se învața cu temeinicie cîntarea tradițională bizantină, fixată, canonizată și conservată. Avîntul cultural de la începutul secolului XV este marcat de o creație poetico-muzicală autohtonă «pripealele» lui Filothei de la Cozia, cunoscută sub denumirea de «Mărimuri» sau «Veliceanii». Secolul XV a marcat o continuă ascensiune politică, socială și culturală a celor două Principate Române. Pe timpul acestui avînt cultural, care și-a atins apogeul în ultima parte a domniei lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi apropiați, în a doua jumătate a secolului XV, concomitent cu Școala franco-flamandă din epoca Renașterii, apare la Putna o școală muzicală de tip bizantin care a funcționat mai mult de un secol. Cele 10 manuscrise provenite din această școală, mulțimea psaltirilor interpreți și compozitori, în frunte cu Evstatie (1493), sînt argumente suficiente pentru a susține existența, continuitatea și marele prestigiu al Școlii muzicale de la Putna, instituție legată de societatea românească și de nevoile ei specifice.

5. Radu Vulpe, Ion Barnea, *Români la Dunărea de Jos*, București, 1968 (Ioan I. Rămureanu — recenzie, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 459); Nicolae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», nr. LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 968—977, 1004—1005.

6. Sebastian Barbu-Bucur, *Sava de la Buzău*, primul cîntăreț atestat documentar pe teritoriul României, ms. dact.; a se vedea: ms. gr. nr. 359, Bibl. Sf. Marcu, Veneția, sec. X—XI, Minei pe lunile martie—aprilie, ce conține la f. 190—193 v «Martiriul Sfîntului Sava Gotul»; G. Zottu, *Sfîntul Sava martir got*, în *Biserica Ortodoxă Română*, VII (1883), nr. 3, p. 169—180; Ștefan Alexe, *1600 de ani de la moartea Sf. Sava Gotul*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XC (1972), nr. 5—6, p. 556—568; Epifanie Norocel, *Pagini din Istoria veche a creștinismului la Români*, cap. *Sfîntul Sava de la Buzău (Gotul)*, Edit. Episcopiei Buzăului, 1986, p. 216—238.

7. Ecaterina St. Piscopescu, *Literatura slavă din Principatele Unite în veacul al XV-lea*, București, 1939, p. 5.

8. Ms. sl. nr. 682, Biblioteca Academiei Române.

9. Ms. sl. nr. 450, Bibl. Acad. Rom.

10. Ms. sl. nr. 205, Bibl. Acad. Rom.

Începînd cu Școala lui Evstatie de la Putna, 1493, și cea a lui Radu Grămăticul, de la Brașov, 1495 și pînă la reforma lui Hrisant din 1814, se poate vorbi la români de un permanent învățămînt muzical psaltic organizat în școli oficiale și particulare, care au format psalți și protopsalți, interpreți și creatori de muzică românească de tip bizantin.

Din secolul XVI, pe vremea lui Coresi, începe procesul de românizare al cîntărilor bisericești la Brașov, în Biserica din Șchei și în Școala românească de aici fiind practicat *Octoiul mic*. În Țara Românească și Moldova, mențiuni de cîntare în limba română pentru confesiunea ortodoxă și catolică apar mai tîrziu, în cel de al V-lea deceniu al secolului XVII. Astfel, în jurnalul său de călătorie prin Muntenia și Moldova, călugărul misionar Marco Bandini pomeneste printre altele și de ziua de Bobotează din anul 1647: «puer septennis un gratosio vultu (...) Valachicè clarà voce occinebat : Gloria in excelsis Deo» («Un copil de șapte ani cu înfățișare frumoasă (...) cînta cu o voce răsunătoare în limba valahă : «*Slavă întru cei de sus*») ¹¹.

Pe la anul 1649 — după afirmațiile lui C. Erbiceanu ¹² — se afla în uz un octoih după care s-a cîntat practic, multă vreme românește. La Biserica Domnească din Tîrgoviște, în anul 1633, Paul de Alep semnalează cîntarea bilingvă: «în ziua de Paști, Canonul învierii a fost cîntat pe psaltichie (deci pe note muzicale) în mod foarte plăcut, la strana dreaptă grecește, iar la strana stîngă românește» (subl. n.) ¹³. Dimitrie Cantemir afirmă că la Curtea Domnească din Moldova, se obișnuia ca să cînte la strana dreaptă corul cîntăreților moldoveni, iar la strana stîngă, corul cîntăreților greci, în amîndouă limbile ¹⁴.

În Țara Românească, pe vremea lui Constantin Brîncoveanu, procesul de românizare a cîntărilor bisericești este în plină dezvoltare, căci domnitorul înființînd școli speciale în care să se învețe această artă pe note și în limba română, «a dorit ca în biserică să domine limba românească la slujbe (...) asemenea și cîntarea din strane (...), pentru desfătarea sufletească a credincioșilor» ¹⁵. Pe vremea Brîncoveanului se cînta în limba română la strana dreaptă, de vreme ce există încheiat în anul 1713, manuscrisul lui Filothei sin Agăi Jiței, care cuprinde aproape toate cîntările în limba română; iar Stavrinós grecul era al doilea psalt al Mitropoliei, deci cînta în strana stîngă.

11. V. A. Urechia, *Codex Bandinus*, București, 1895, p. 142.

12. Constantin Erbiceanu, *Manuscripte de psaltichie din Biblioteca Seminarului Veniamin*, în *Revista Teologică*, Iași, 5, nr. 19, 31 aug. 1866, p. 149.

13. Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Arhiva istorică a României*. Colecțiune critică de documente asupra trecutului românilor, începîndu de la timpii cei mai depărtați și pînă la anul 1800, tom. I, partea a 2-a, București, 1865, p. 70, 87, 104; Melchisedec (Episcop), *Memoriu pentru cîntările bisericești în România*, în *Biserica Ortodoxă Română*, VI (1882), p. 13; Badea Cireșanu, *Tezaurul liturgic*, tom. II, București, 1911, p. 527.

14. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei* (ed. D. M. Pipidi), București, 1973, p. 229.

15. Șt. Meteș, *Școlile de muzică și cîntare bisericească din Iași (1558) și București (1711—1825) și românii din Transilvania*, în *Mitropolia Ardealului, Sibiu, X* (1965), nr. 7—8, p. 513.

Primul mare protopsalt — după Filothei Jipa — care contribuie la românizarea cântărilor, scriind și mai ales practicând muzica bizantină în limba română, este *Șarban Protopsaltul*.

Cea mai îndepărtată referire la Șarban protopsaltul o găsim în hrisovul¹⁶ dat de către Constantin Brîncoveanu — la 31 ianuarie 1689 — preoților, diaconilor, cântăreților și grămăticilor de la Biserica Domnească din București, prin care-i scutește de toate dările «ca să poată fi de treaba și slujba sfintei biserici în zi și noapte neconținut». (Anexa nr. 1). Printre cei scutiți — cărora Brîncoveanu le spune numele, alături de *Coman Dascălul*, protopsaltul Bisericii Domnești de atunci — figurează și *Șarban pevețul*. Când s-a născut Șarban nu putem ști cu precizie. Dacă luăm, însă, în considerație faptul că alte școli — în afara celor mînăstirești și a celor de la bisericile catedrale — pe vremea aceea nu erau; că fratele mamei lui era preot al Bisericii Domnești; că tatăl său, Radu, era grămătic la această catedrală și, mai ales, faptul că la școala particulară (de psaltichie) a lui Antim Ivireanul, de la Antim din București, în «Așezămîntul Mînăstirii Antim», cap. 6, ctitorul stabilește printre altele și limitele de vîrstă pe care trebuie să le aibă elevii — «să nu fie mai mici de zece ani, nici mai mari de 15»¹⁷ — putem presupune că la data emiterii hrisevului brîncovenesc amintit (31 ianuarie 1689), Șarban ar fi putut avea 11—14 ani și că s-a născut deci în jurul anilor 1675—1678. *Șarban pevețul* era la 1689 — așa cum precizează documentul — ucenic începător întru cele ale psaltichiei, la «Școala dascălului» Coman¹⁸, de la Biserica Domnească din București (cu hramul Bunavestire), unde erau în acest an (1689), patru preoți, în frunte cu Baldovin eclesiarhul, după care urma «Popa Nica» — unchiul lui Șarban (după cum vom vedea în continuare), *trei dascăli*¹⁹ (Coman,

16. Acest hrisev de danie se află în ms. rom. nr. 403, fol. 30 r—31 r, Bibl. Acad. Rom., copiat la 1762 de Tudor sin Tudor Olănescul. Pe pagina de titlu citim: «Condică sfintelor (...) Biserici Domnești de Jos și de Sus, din Curtea Domnească de aici din București, întru care coprinde (...) odoară i odăjdii i cărți i alte vase, așijderea și toate hriseavele și cărțile domnilor, de socoteală i de alte mili, precum arată înlăuntru anume. Iunie 1 dni l(ea)t 1762». A se vedea și ms. rom. nr. 907, BARSR, f. 36 r—37 r («Condică sfintelor (...) Biserici Domnești de Jos și de Sus din Curtea Domnească...»).

17. Antim Ivireanul, *Opere* (ed. Gabriel Ștrempel), București, 1972, p. 329—331.

18. Existența acestei școli este atestată de însemnarea făcută pe cartea manuscris «Alexandria», scrisă de Bucur Grămăticul din Sîmbăta de Sus: «Această carte ce se chiamă Alexandria o am scris eu Bucur Grămăticul din Sîmbăta de Sus, nepotul lui Man Barbu, și o am scris în ora (sic) în București, cînd învățam eu cîntări la dascălul Coman (subl. n.), domnesc era acel dascăl și mă dăduse Măria Sa Vodă, și mă puse pe mine vătăf peste școala lui, peste 50 de copii și îmbla văleatul atunci 7212, (1704), martie 18 zile». Șt. Metes, *Școlile de muzică și cîntare bisericească din Iași* (1558)..., op. cit., p. 515; Cf. Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etymologicum Romaniae; Dicționarul limbii istorice și poporane a Românilor*, tom. I, București, 1887, p. 860; A se vedea și Sebastian Barbu-Bucur, *Ioan sin Raduului Duma Brașoveanu*, în «Studii de muzicologie», vol. XI, Editura Muzicală, București, 1976, p. 177.

19. Avînd aici înțelesul de psalți.

Stoica și Vasile), șase grămățici²⁰, (Mihul, Bunea, Radu, Bogdan, Mihai și Matei) și un poveț²¹, Șărban.

Cea de a doua știre despre Șărban o aflăm dintr-un document²² ce datează din 17 octombrie 1694, din care vedem că «*Vasilica sora popii Nica cliseariul*»²³ — împreună cu fiul ei Șărban și cu nora ei Dumitrana — vinde cumnatului ei Petre Abagiul²⁴, un loc de prăvălie. Reținem din acest document mai întâi faptul că actul era scris de însăși mina lui Șărban — «*Și am scris eu Șărban cu mina mea*» — și că Petre Abagiul era cumnat cu Vasilica, deci unchi al lui Șărban; apoi, că Nica — fratele mamei lui Șărban — era în această vreme eclesiarhul Bisericii Domnești în locul popii Baldovin; de asemenea, că printre martorii care semnează actul se află: Dochița, soția lui popa Nica și mătușă a lui Șărban, Constantin, fiul Dochiței și al lui Nica, văr cu Șărban și cu Stoica, dascălul Bisericii Domnești, pe care-l găsim și în hrisovul de danie al lui Brîncoveanu (31 ianuarie 1689) mai sus menționat. Când la 23 aprilie 1698 Constantin Brîncoveanu dă Bisericii Domnești din București un hrisov²⁵ prin care slujitorii ei — preoți, diaconi, dascăli și grămățici — primesc «o sută de taleri mir din vama târgului», cu obligația de a nu mai lua nici un ban de la nimeni la toate slujbele ce fac (subl. n.), aceștia nu sînt numiți pe numele lor. De bună seamă că erau tot cei amintiți la 1689, printre care și Șărban. Peste un

20. Grămătic: a) Cîntăreț la biserică, psalt, dascăl. Grămățici se numeau și copiii și tinerii care învățau carte la dascăli de la biserică. b) Scriitor într-o cancelarie (domnească sau boierească) servind în genere și ca secretar, contabil ori logofăt. Aici are înțelesul de la litera a.

21. Paveț, de la slavonescul певец, певець sau din slava veche, певць, ψάλτης, ψαλμοφῶς, cantor sau cîntăreț.

22. «Adecă eu Vasilica împreună cu fiii mieiu, Șărban și cu nora mea Dumitrana, scris-am zăpisul nostru ca să fie de bună credință la mîna cumnatului Petre Abagiul. Cum să știe că i-am vîndut dumnealui un loc de prăvălie care șade Ștefana pre dînsul. Și i l-am vîndut dumnealui de a mea vo(i)e și fără de nici o silă. Și i l-am vîndut cu știre(a) verilor miei. Și locul este în lat den ulicioara Călinescului pre jumătate pină în ulicioara despre partea noastră pe unde urdin casă, iar pre jumătate, și în lung de jumătate de pod pînă în gardul casii mele. Și i l-am vîndut dumnealui cu știre(a) tuturor, ca să-i fie dumnealui stătătoare (sic) și jupăneasii dumnealui și coconilor căpi dumnezeu îi va dăru, ca să ție cu bună pace și fără nici o gâlceavă. Și noi pentru mai adevărată credință ne-am pus mai jos degetil(e), ca să să crează și mărturii care vor iscăli mai jos anume.

Și am scris eu Șărban cu mîna mea (subl. n.), aceasta am scris ca să să crează. Și i-am vîndut dreapta bani gata taleri 40. Oct(ombrie) 17 dni leat 7203 (1694). Eu Șărban / Eu Vasilica, / Eu Dumitrana / Eu Dochița Clisireasa pop(ei) Nicăi Clisiaru, mărturie /.../ Eu pop(a) Bunea martor, / Az pop(a) Măinea, / Eu Constandin, sin pop(ei) Nica mart(or), (...) Eu Nica / Eu Vasile abagiū, mărturie, (...) / Az (eu) Radu logofăt. snă Stoica Dascăl, mărturie, (Iane abagiul martor)». Pe verso: «Zăpis pentru locul din hanu ot (de la) Foișoru de Foc» (hîrtie cu filigran). (George Potra, *Documente privitoare la Istoria Orașului București*, (1594—1821), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961, doc. (original), nr. 120, p. 206.

23. Clisiarh, eclesiarh.

24. Abagiū = fabricant, negustor de abă, croitor de haine de abă. Straiele ce fac abagiū sînt: tuzluci, nădraği, mintene scurte, pînă la brîu, epingele.

25. Mr. rom. nr. 403, Bibl. Acad. Rom., *Condica...*, fol. 32 v—33 v; a se vedea și ms. rom. nr. 907, Bibl. Acad. Rom., fol. 38 v—39 r.

an, la 16 august 7207 (1699), Costandin²⁶, fiul popii Nica eclesiarhul, vinde unchiului său, Petre Abagiul, un loc de casă, ce se afla între Bucureștioara și gardul Bisericii Stelea. Documentul²⁷ este scris de Nica diaconul, iar printre martori, alături de «Costandin snă Popei Nicăi», soția sa, Ilinca și «Pop(a) Bogdan», semnează și Șarban (...) *cîntărețul, vărul lui Costandin*» (subl. n.). Într-un alt document²⁸, din 28 februarie 1702, apar și alți veri și nepoți de veri ai lui Șarban și anume: «Popa Bogdan, feciorul preotului Nica «clisiar domnesc», «Vasilica presvitera ego (lui) Popa Bogdan», «Gheorghe brat (frate) Popei Bogdan» și Nica²⁹ brat ego» (fratele lui).

La 25 ianuarie 1705, din nou Vasilica, sora popii Nica «cliseariul» — împreună cu fiul său, Șarban, și cu nora sa, Dumitrana — vinde cumnatului ei, Petre Abagiul, un alt loc. Și acest act, ca și cel de la 7 octombrie 1694, este scris de Șarban³⁰, (Foto nr. 2). La 5 noiembrie

26. Același Costandin în «iunie 6 dni leat 7209 (1701)», scrie un document prin care «Iane, ginerele popii Nica Clisariul», vinde cumnatului său Radu, un loc de două prăvălii, în ulița bisericii Răzvan, pe care îl primise zestre după soția sa Păuna. (George Potra, *op. cit.*, doc. nr. 132, p. 220—221).

27. George Potra, *op. cit.*, doc. nr. 129, p. 218—219.

28. Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, CCXXIV/1, document prin care Popa Bogdan, feciorul preotului Nica «clisiar domnesc, dăruiește părintelui Iosif cliseariul și Stan-cului Logofăt, un loc sterp de trei prăvălii, alătura cu podul mare ce merge la Țirgul-de-Afară și vecin cu via Mînăstirii Stelea».

29. Despre Nica, frate al popii Bogdan, și fiu al lui Nica eclesiarhul, documente ulterioare spun că a fost *dascăl la Biserica Domnească* pe la 1714. Astfel, în acest an (1714) Cega Seimeanul împreună cu soția sa, Iana (Ioana?), vind lui Nica, dascălul de la Biserica Domnească o prăvălie în Ulița Bărbierilor pentru 72 de taleri (Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, CCXXIII-3, ms. rom. 31, fol. 164 v). La 24 iulie 1714 hrisovul «pentru scuteală» al lui Ștefan Voievod îl menționează de asemenea ca dascăl plin, după Radu dascălul (ms. rom. nr. 403, f. 33 v—34 v); că a fost căsătorit cu Ilinca (Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.* CCXXIII-4) pînă către anul 1724, cînd, probabil, a decedat și că a avut fii pe Pirvul Logofătul, Costandin, Nica și pe Maria, căsătorită cu Ianache proinchirciubașa (Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, CCXXIII-5). Documentul acesta este semnat, între alții, și de către Costandin al lui *Nicolae psaltul* care avea ginere pe Iani chiurci-bașa.

30. «Adică eu Vasilica împreună cu fiimeu Șarban și cu noru-me Dumitrana, scris-am zăpislul nostru ca să fie de bună credință la mîna cumnatului Pătru cum să știe că i-am vîndut încă stînjeni 2, în jos, fără locul care s-au vîndut cu zăpislul mai înainte. Și cînd l-am vîndut acești 2 stînjeni, fost-au 3 boieri mărturie; anume: căpitanul Toma și portariul Marco și portariul Tănase. Care loc l-am vîndut cu prăvăliile mai dănaite vreme, precum este scris zăpislul cel vechiul. Și mi-au dat dumnealui bani gata taleri 6 *pol*, ort. 1, pă acești 2 stînjeni în lung și 6 latul și 3 palme, afară den locul ulicioarii și acei 6 stînjeni și palme 3, trec și peste ulicioară pînă în gardul Ștefanii.

Și pentru credință ne-am puș mai jos iscăliturile mai jos (sic) ca să să crează.

Și am scris eu Șarban cu mîna mea (subl. n.), Ghe(narie) 25 dni, lean 7213 (1705).

Eu Vasilica, / Eu Șarban, / Eu Dumitrana, / Eu Toma, căpitanul za seimeni, hagiul martor, / Eu Marco portariul martor, / Eu Tănase port(ariul) martor». Doc. original, stare foarte bună, hîrtie cu filigran, pe verso de altă mînă: «Zăpislul cumnatului Șarban» (George Potra, *op. cit.*, doc. nr. 145, p. 232—233).

1710, «Constantin snă popii Nicăi, cliseriul de-la Biserica Domnească», se înțelege cu cumnatul său, Niculae Mărgelar să locuiască pînă la moarte în casa cumpărată de la mătușa sa, Vasilica, mama lui Șarban. Documentul ne dezvăluie faptul că Vasilica era soră³¹ nu numai cu Popa Nica, ci și cu Ivașco.

După ce promotorul românizării cîntării bizantine — Constantin Brîncoveanu (28 oct. 1688—24 martie 1714) este mazilit (24 martie 1714), urmașul său, Ștefan Cantacuzino (25 mart. 1714—25 dec. 1715), dă și el un hrisov, (Anexa nr. 2), la 24 iulie 1714, prin care scutește preoții, diaconii și cîntăreții Bisericii Domnești (cu hramul Bunavestire) — de toate dările «ca să poată fi de treaba și slujbele sfintelor biserici, în zi și noapte neconținut»³². Printre cei scutiți, alături de cinci preoți³³, doi diaconi³⁴, doi dascăli³⁵, cinci grămăticii³⁶, trei peveți³⁷, doi cano-narhi³⁸ și un oltăreț (Negoiță), figurează și Șarban grămăticul. De observat că erau acum numai doi dascăli, iar Șarban a avansat, fiind acum grămătic, ceea ce ne face să credem că dascălul — care era Coman, Stoica și Vasile din hrisovul lui Brîncoveanu, sau Radu și Nica din acest hrisov — avea o vechime mai mare și consacrarea definitivă (în afară de strană, avînd și sarcina predării muzicii la școală), după care urma grămăticul, apoi pevețul, cano-narul făcînd parte dintr-o categorie aparte, el fiind de obicei tipicarul și cititorul de canoane și psalmi. Observăm, de asemenea, din acest hrisov, că eclesiarhul bisericii — după Baldovin și apoi Nica, unchiul lui Șarban — era acum «Popa Dumitrașco Cliseriul», iar primul cîntăreț — după Coman — era acum Radu Dascălul. Dintre cîntăreții, grămăticii și peveții din hrisovul de la 1689, zece la număr, nu mai erau acum decît Radu grămăticul, care ajunsese dascăl, și Șarban pevețul, care acum era grămătic, ceea ce înseamnă că unii muriseră — sau nu mai cîntau — cum ar fi de pildă Coman, iar alții dintre grămăticii se făcuseră preoți, cum ar fi de pildă Bogdan, fiul lui Nica eclesiarhul și vărul lui Șarban, iar alții, termi-nîndu-și ucenicia, plecaseră pe la alte biserici.

Și Nicolae Alexandru Voievod (mart. 1719—† 3 sept. 1730) dă un hrisov³⁹, la 29 decembrie 1720, prin care scutește preoții, diaconii și cîntăreții Bisericii Domnești (cu hramul Bunavestire), de toate dările. Printre cei scutiți, alături de cinci preoți⁴⁰, un diacon (Radu), un dascăl (Radu), patru grămăticii⁴¹, cinci peveți⁴² și un oltăreț, figurează și Șar-

31. George Potra, *op. cit.*, doc. nr. 164, p. 249.

32. Bibl. Acad. Rom., ms. rom. nr. 403 și 907, *Condica...*, f. 33 v—34 v și respectiv 39 r-v.

33. Dumitrașco «cliseriul», Bogdan, Iane, Radu și Matei.

34. Gheorghe și Vintilă.

35. Radul și Nica.

36. Pană, Iordache, Negoiță, Nica sin popei Bunei, Constandin sin pop(i) Bogdan.

37. Constandin, Ion și Bunea.

38. Părvul și Constandin.

39. BARS, ms. rom. nr. 403 și 907, *Condica...*, f. 36 r—37 v; și, respectiv, 41 r—42 r.

40. Bogdan, «cliseriul», Iane, Radu, Gheorghie și Vintilă.

41. Iordache, Părvul, Constandin și Gheorghe.

42. Ion «sin popei Iane», Ștefan «sin Radu dascălul», Gheorghe «fecior lui Pană dascălul», «Costandin feciorul popei lui Dumitrașco» și Zota «sin popei Vintilă».

ban grămăticul. (Anexa nr. 3). Ecclesiarh era acum Bogdan, vărul lui Șarban, iar primul dintre cîntăreți (protopsalt) era Radu Dascălul, al cărui fiu, Ștefan — viitor preot domnesc — era peveț. Dintre cei zece cîntăreți din hrisovul lui Brîncoveanu (1689), nu mai rămăseseră acum decît Radu Dascălul și Șarban Grămăticul, iar din cei zece din hrisovul lui Ștefan Cantacuzino, nu mai rămăseseră decît Radu Dascălul, Iordache Grămăticul, Șarban Grămăticul și Costandin Grămăticul «sin Popei Bogdan».

Mai tîrziu, și anume din 3 martie 1724, datează un document⁴³ prin care Ilinca, soția lui Nica Dascălul de la Biserica Domnească, împreună cu trei feciori — Pîrvul, Costandin și Nica⁴⁴ — vînd Mitropoliei două locuri de prăvălii. Importanța documentului constă în aceea că este semnat — printre alții — și de către «Șarban sin Radu Dascălul, zet (cumnat) Popii Nicăi Clisiarhul»⁴⁵ (subl. n.). Acest Radu — dascăl la Biserica Domnească⁴⁶, cumnat al Popii Nica «clisiarhul» este așadar tatăl lui Șarban. Către această concluzie ne conduce și faptul că Radu, dascălul Bisericii Domnești, avea la anul 1720 un fiu, pe nume Ștefan, care era peveț la aceeași biserică, cum reiese din hrisovul lui Nicolae Mavrocordat și care, după cum vom vedea mai tîrziu (din acest studiu), era frate cu Șarban Protopsaltul. Se pune aici un semn de întrebare și anume: Vasilica (sora lui Nica Ecclesiarhul) semnează actele de vînzare din 1694 și 1705 numai cu Șarban și Dumitrană (nora Vasilicăi, după un fiu decedat sau poate chiar soție a lui Șarban) și cu alți martori, rubedenii și străini chiar, iar nu și cu Radu — soțul ei. Vasilica se numește pe sine «sora Popii Nica Cliseariul» și nu soția lui Radu Dascălul, cum ar fi fost normal. Și Șarban se iscălește cînd simplu «Șarban», cînd «Șarban Cîntărețul», vărul lui Costandin (fiul Popii Nica) și numai acum (la 1724) zice: «sin Radul Dascălul, zet popii Nicăi clisiarhul», fapt care ne face să conchidem (cu rezerva găsirii pe viitor și a altor documente mai concludente) că Radu s-a despărțit de Vasilica înainte de anul 1694, Ștefan pevețul, viitorul preot domnesc, fiind frate cu Șarban numai după tată.

43. Arh. St. București, Mitrop. Bucureștilor, CCXXIII-4.

44. Într-un alt document din 13 nov. 1726, în afară de cei trei frați apare și sora lor, «Maria, fata Nicăi dascălul, ce au fost (deci nu mai era, n.n.) cîntăret la Biserica Domnească» — căsătorită cu Ianache — proinchirciu-bașa (Arh. St. Buc., Mitrop. Buc., CCXXIII-5).

45. De notat că pentru perioada medievală este foarte greu de alcătuit o genealogie, întrucît pe vremea aceea nu existau prea multe nume proprii. Dacă erau oameni cu funcții deosebite, acestora li se adăuga funcția (agă, vornic, logofăt, postelnic, paharnic etc.), dacă nu, se zicea sin, brat, zet (fiu, frate, cumnat etc.).

46. Sebastian Barbû-Bucur, Radu Dascălul «de la Biserica Domnească», studiu dactilografiat, în curs de apariție.

La 30 iulie 1728, Marin Croitorul vinde o prăvălie dascălului Șarban⁴⁷. Este pentru prima oară când îl găsim în acte figurînd cu funcția de dascăl plin (protopsalt) în locul tatălui său — după ce cîntase peste 35 de ani, mai întîi ca peveț și apoi grămătic, în Biserica Domnească.

Tinînd seama însă că de la hrisovul lui Nicolae Alexandru Mavrocordat din anul 1720 (Anexa nr. 3) și pînă acum nu am mai găsit un alt hrisov sau act care să ne indice poziția lui Șarban în ierarhia cîntăreților de la Biserica Domnească, presupunem că deținea mai de mult această funcție și anume poate chiar imediat după tatăl său, Radu Dascălul, care la 1721 era prim psalt aici. Și încă un indiciu ne conduce către această aserțiune. Macarie Psaltul spune că: «În zilele fericitului întru pomenire Dascălului Șarban Protopsaltul, viînd cel mai desăvîrșit și cel mai vestit dascăl al vremii aceia (subl. n.) dintre greci, Anastasie Rapsaniotul, cu socoteală ca să-și găsească norocul și să rămîie în țara noastră, cînd au văzut desăvîrșirea meșteșugului și au auzit prea dulcea fireasca glăsuire a lui Șarban, a lui Constandin și a celorlalți dascăli din neamul nostru (subl. n.), s-au înspăimîntat și singur judecîndu-se că nu iaste trebuincios, nearătîndu-se în multe zile, s-au întors și au murit în țara lui»⁴⁸. Manuscrisul gr. nr. 137 din Biblioteca Academiei Române (fol. 372 r) conține un polihroniu pentru domnitorul Mihail Racoviță al Moldovei (sept. 1703—febr. 1705; iulie 1707—oct. 1709; dec. 1715—sept. 1726), scris de Atanasie Rapsaniotul, ceea ce înseamnă că, auzindu-l pe Șarban cum cînta, își încearcă norocul și în Moldova, unde scrie polihroniul mai sus amintit, de unde putem conchide că Șarban era deja protopsalt înainte de anul 1726.

Dintr-un document conținînd data de 1 iunie 1742 aflăm că Gheorghe, fiul lui Petre Abagiul, vinde nepotului său, Matei Cundrea, o prăvălie pe care o avea «danie» de la vărul său Gheorghe Abagiul, prăvălie «în Mahalaua Răzvanului lîngă prăvălia Jupăn(ului) Mușă», nepotul său, «și den jos lă(n)gă prăvăliile cumnată-sii Bălașa»⁴⁹. Din alt

47. «Adică eu Marin (subl. n.) croitorul, vărul popii Ghinii, dat-am zapisul mieu la mîna dumnealui dascălul Șarban precum să să știe că i-am vîndut dumnealui o prăvălie ce o am cumpărat de la Tănase brat (fratele lui) Stănislav. Care prăvălie este pe locul bisericii Domnești, în capul locului pe lîngă Nica bărbierul. Însă cu prăvălia, cu masa, cu ușile și cu paturile și cu toate ale casii, drept bani gata taleri 30 noi, afară din cheltuiala ce s-a mai cheltuit. Ca să aibă a o stăpîni dumnealui și coconii dumnealui. Și o am vîndut-o de a mea bună vo(i)e și cu știrea tuturor vecinilor dimprejuru locului din sus și din jos și cu știrea preoților domnești. Și cînd s-au făcut acest zapis, au fost mulți oameni buni mărturie care s-au iscălit mai jos.

Și eu pentru mai adevărată credință mi-am pus degetul și iscălitura mai jos, ca să să crează. Iulie 30 leat 7236 (1728).

Și am scris eu Raicopil, cu zisa lui Marin croitor.

Eu Marin croitor, / Eu popa Ghinea ot (de la) Sfîntul Gheorghe cel Vechi, martor, / Eu Androne lăcătuș, martor / Eu Pîrvan boiangiu martor / Eu Ivașco lăcătuș, martor. (Ms. rom. 5518, f. 6 r-v, Bibl. Acad. R. S. România).

48. Macarie Ieromonahul, *op. cit.*, p. IX—X.

49. Potra, George, *op. cit.*, doc. 274, p. 366—367.

document ⁵⁰, conținând data de 3 august 1743, aflăm că «Gheorghe Abagiul ⁵¹ sin Petre Abagiul» vinde vărului său, Șarban Dascălul, niște case cu pivniță și loc în Mahalaua Răzvanului, care i-au rămas de la părinți și care se aflau «alătura cu locul părinților» lui Șarban. Petre Abagiul, unchiul lui Gheorghe Abagiul, era — după cum știm — cumnat cu Vasilica, mama lui Șarban, și locul pe care Gheorghe Abagiul îl vinde acum, provenea, parte din zestrea mamei sale și parte cumpărată de către tatăl său, și îl vinde, împreună cu casele, lui Șarban, «câzindu-i-să dumnealui», fiindu-i rudă. Dacă o parte din loc provenea din zestrea mamei lui Gheorghe Abagiul, înseamnă că mama sa, al cărui nume nu-l știm, era soră cu Vasilica, de la care Petre Abagiul cumpărase loc la 1694. Printr-un hrisov ⁵² din 25 noiembrie 1749, Grigorie al II-lea Ghica Voievod (5 aprilie 1733—16 noiembrie 1735; aprilie 1748—august 1753) acordă bisericilor din Curtea Domnească «De Jos și de Sus» (subl. n.) o serie de scutiri, dreptul de a strînge vinăriciul, din dealul Bucureștilor, precum și de la Copăceni, Prundul și Curmătura; și să aibă a lua preoții și diaconii, cîntăreții și grămăticii (subl. n.) pe an cîte taleri o sută de la vel vameși din banii vămilor (...) ca să le fie (...) de ajutoriu și de hrană». Este interesant că în hrisov sînt numiți pe nume numai protosul preoților și cel al cîntăreților: părintelui Popei Radului Eclisiarh, împreună cu ceilalți preoți și diaconi și lui Șarban Dascălul, împreună cu ceilalți cîntăreți și grămăticii (subl. n.) carii să află slujitori la aceste (...) biserici». De reliefat, de asemenea, faptul că erau două biserici, «Biserica din Curtea Domnească de Jos», cu «hramul

50. «Adecă eu Gheorghe (s.n.) sin (fiul lui) Petre Abagiul, dat-am zăpisul meu de adevărire la mîna vărului meu, Șarban Dascălul (subl. n.). Precum să să știe că avînd eu niște case în mahalaua Răzvanului (subl. n.) cu pivnița și cu locul pe cum să văd. Care loc și case mi-au rămas și mie de la părinți (subl. n.) și locul dat mîmii mele de zestre iar dentrînsul și cumpărat de tată-mieu de pe cum zapisele cea(le) vechi dovedesc. Și acest loc iaste alătura cu locul părinților dumnealui Șarban Dascălul (subl. n.). Deci după vremi neputînd să le mai țin cîzindu-i-să dumnealui (subl. n.) și voind și eu să fie la neamul mieu (subl. n.) le-am vîndut dumnealui cu a mea bună vo(i)e drept bani gata taleri 400. Și acești bani i-am loat deplin în mîna mea. Însă locul să să știe, den podul uliții lungul, până în gardul Mănăstirii Stelii, stînjeni 27 pol și latul pă drept casa den locul părinților dumnealui până în talpa casii mătușii noastre, stînjeni 15 pol și den pod pă lîngă talpa casii drept la vale până în gardul Stelii, stînjeni 27. Și locul grădinii lungul, den locul părinților dumnealui până în locul casii mătușii, stînjeni 15. Deci eu le-am vîndut dumnealui aceste case și cu locul după cum mai sus scrie, cu știrea a tot neamul mieu și cu voia mea, ca să-i fie dum(nealui) și jupăneșii dum(nealui) moșie stătătoare și coconilor dum(nealui) căți Dumnezeu îi va dăru. Și cînd s-au făcut această scrisoare au fost mulți boiari martori carii mai jos să voi iscăli.

Și eu pentru mai adevărată credință am întărit mai jos cu iscălitura, ca să să crează. Avgust 3 dni, leat 7251 (1743) (subl. n.).

Az Gheorghe, sin Petre Abagiul, am vîndut / Az pop(a) Constandin dom(nesc), martor. / Eu popa Nicolae ot mah(alaua) Scaunilor martor.

Și am scris eu Ilie logofăt cu zisa dumnealor și martor». (A se vedea George Potra, op. cit., doc. original nr. 278, p. 370).

51. A nu se confunda cu Gheorghe Abagiul, vărul său, de la care primise în dar o prăvălie în Mahalaua Răzvanului și pe care Gheorghe sin Petre Abagiul, la 1 iunie 1742, o vinde nepotului său, Matei Cundrea. (A se vedea George Potra, op. cit., doc. nr. 274, p. 366—367).

52. Mss. rom. nr. 403, și 907, *Condica...*, fol. 38 r—39 r și, respectiv, 42 v—43 v, Bibl. Acad. Rom.

Bunevestiri» și «*Biserica din Curtea Domnească de Sus*» (subl. n.), cu «hramul Botezătorului Ioan» și că nu se spune la care din ele era Șarban protopsalt, dar din moment ce era un singur eclesiarh și un singur protopsalt, este de presupus că aceștia organizau și conduceau slujbele din amîndouă bisericile de la Curtea Domnească, sediul central fiind «*Biserica din Curtea Domnească de Jos*», singura amîntită în hrisoavele și cărțile domnești citate pînă acum (Anexa nr. 4). La 22 septembrie 1752, Mușat Cojocar «dă scrisoare⁵³ (...) la mîna» Dascălului Șarban, că «nu s-au amestecat» în treburile epitropiei, hotărîte de răposatul Gheorghe Abagiu, în locul său, ca prim epitrop, punînd pe Popa Constand(in)⁵⁴.

Trei luni mai tîrziu, în decembrie 1752, Matei Ghica Voievod (24 aug. 1752—iunie 1753) dă Bisericilor Domnești — din Curtea de Jos și de Sus — un hrisov⁵⁵ pentru «scuteală», «vinărici» și «o sută de taleri de mir». Ca și cel al lui Grigorie Ghica, hrisovul nu arată numele tuturor preoților și cîntăreților, ci numai pe cel al lui Popa Radu Eclesiarhul, «împreună cu ceilalți preoți și diaconi» și pe cel al lui Șarban Dascălul, «împreună cu ceilalți cîntăreți, grămăticii, cari să află slujitori la aceste (...) biserici», precum scrie în «foița» domnitorului «cea pecetluită» (Anexa nr. 5).

Și în cele două hrisoave, date preoților și cîntăreților domnești de către Constandin Cehan Racoviță (iun. 1753—8 febr. 1756), — primul⁵⁶ (12 august 1753) «pentru vinărici», «bani de mir» (taleri 100) și «pentru scuteală», și cel de al doilea⁵⁷ (1754) «pentru scuteală» (...) și pentru alte mili — sînt menționate numai numele eclesiarhului Radu, «împreună cu ceilalți preoți și diaconi» și cel al lui «Șarban Dascălul» (în primul hrisov) sau «Șarban Dascălul Protopsaltis» (subl. n.) (în cel de al doilea), «i cu deftereu i cu ceilalți cu toți cîntăreții și grămăticii», precum scrie în foaia domnitorului «cea pecetluită» (Anexele nr. 6 și 7). Este interesant de observat faptul că în cel de al doilea hrisov (1754)

53. «Adecă eu Mușat coj(ocar) dat-am această scrisoare a mea la mîna dumnealui Dascălul Șarban pe cum să știe că ne-au lăsat epitropi dumnealui răposatul Gheorghe pe noi anume *dascălul Șarban* (subl. n.) i părintele popa Părvul, și Mușat coj(ocar) dup(ă) răposare mortul. Dascălul Șarban nu s-au amestecat nimic, numai în locul dumnealui au pus pe popa Constand(in) epitrop. Și eu Mușat coj(ocar) adeverez cu această scrisoare pe cum dascălul Șarban nu s-au atins de sufletul acestui răposat, numai am rămas noi epitropi pe ale mortului, ce au rămas pe cum adeverează și diata, numai noi să fim purtători de grije pentru sufletul mortului, iar tîmplîndu-se a ne întreba cinevașile de ale mortului noi să avem a da răspunsul, iar dumnealui dascălul Șarban să aibă pace, căci, că dumnealui nu e amestecat la nimic, pe cum scrie mai sus, 7261 (1752) septemv(rie) 22.

Eu Mușat coj(ocar) adeverez și martor, epitrop, / Eu Constandin, snă popa Bogdan, martor, / Ioan biv logofăt za visterie, mărturie.

Și am scris eu Gheorghe bogasier cu zis-a lui Jup(ăn) Mușat coj(ocar) (George Potra, op. cit., doc. nr. 317, p. 413—414).

54. Credem că Șarban renunță la epitropie, pentru că, așa cum vom vedea mai jos, — între anii 1754—1758 cumpără trei prăvălii cu locul lor, de la cumnata sa, Bălașa, soția răposatului Gheorghe Abagiu.

55. Mss. rom. nr. 403 și 907, *Condica...*, fol. 41 r—42 v și, respectiv, 45 r—46 r. Bibl. Acad. Rom.

56. Ibidem, fol. 42 v—44 r și, respectiv, 46 r—47 v.

57. Ibidem, fol. 47 v—50 r și, respectiv, 50 v—52 v.

— care este scris într-o limbă arhaică frumoasă și poetică — se arată că cele două biserici domnești, din Curtea de Jos și cea de Sus, «dintru început» au fost «slujitori, preoți i diaconi de mir, precum și cîntăreți și grămățici mireni (subl. n.) a cărora chiverniseală de viață, totdeauna au fost din milele domnilor» și că «afară de aceste mile, altă chiverniseală nu au» (Anexa nr. 7). La 13 ianuarie 1754, Bălașa, soția răposatului Gheorghe Abagiul, împreună cu fiul ei, Paraschevo, vinde cumnatului ei Șarban Protopsalt la Biserica Domnească, o prăvălie în Mahalaua Răzvan⁵⁸, «ca să-i fie moșie ohabnică⁵⁹ și stătătoare în veci». Documentul precizează că această prăvălie, împreună cu altele din jurul ei, au fost ale moșului lui Șarban, de la care le-a cumpărat Stanciul Logofătul, iar de la acesta, Gheorghe Abagiul, vărul lui Șarban. Bălașa i-a vîndut lui Șarban «pentru că i s-au căzut dumnealui, fiind și despre o parte și despre alta» rudă⁶⁰. Cercetări viitoare vor descoperi poate și actul de vînzare-cumpărare al acestor prăvălii, dintre moșul lui Șarban și Stanciul Logofătul și atunci vom ști și cine era moșul lui Șarban.

Trei ani mai tîrziu, și anume la 25 februarie 1757, «Bălașa, soția răposatului Gheorghe Abagiul, împreună cu fiul ei Paraschevo vinde cumnatului ei Șarban «Protopsaltis» la Biserica Domnească, încă o prăvălie în Mahalaua Răzvan, cu o sută de taleri, vecină cu cea pe care o cumpărase mai înainte, al cărei loc, de 27 stînjeni lungime și 4 lățime, cît ține obrațiile fieștecăreia prăvălii, se întinde pînă în gardul bise-

58. «Adecă eu Bălașa soția răposatului Gheorghe Abagiul împreună cu fii-mieu Parascheva (subl. n.) dat-am acest adevărat și incredințat zapis la mîna dumnealui cumnatului Șarban Protopsaltis de la biserica Domnească (subl. n.), ca să fie de bună și adevărată credință. Precum să știe că am vîndut dumnealui o prăvălie în Mahalaua Răzvanului, care prăvălie iaste alătura cu prăvăliile mele și pe din jos alătura cu prăvăliia răposatului Matei coj(ocar). Care prăvălii sînt cu pămînt cu tot ale mele și să trag de la moșul dumnealui (subl. n.) și de la moșul dumnealui le-au fost cumpărat răposatul soțul meu Gheorghe Abagiul, dupre cum dovedesc zapisele cele vechi. Și o am vîndut-o dumisale drept bani gata taleri 100. Și am luat acești bani toți deplin în mîinile noastre, pentru că i s-au căzut dumnealui fiind și despre o parte și despre alta neamul nostru (subl. n.), dupre cum dovedește mai sus. Și i-am vîndut-o dumnealui cumnatului ca să-i fie moșie ohabnecă și stătătoare în veci, dumnealui și coconilor dumnealui. Însă locul să știe: lungul din marginea podului cel mare pînă în gardul Stelii stînjeni (loc liber) și latul stînjeni (loc liber), cît ține obrațiile fieștecăreia prăvălii.

Drept aceasta am dat acest adevărat zapis la mîna dumnealui ca să fie de mare incredințare, fiind și alți bo(i)eri de cinste mărturie, carii mai jos să vor iscăli. Deci și noi pentru mai adevărată credință am întărit cu iscălitura și cu pecetea mai jos, ca să să crează. Ghenar(ie) 13 dni, 1754.

Eu Bălașa vînzătoare, / Eu Paraschiva paharnic (subl. n.) vînzător, / Neacșul cupet, martor, / Constandin Peri(eteanul) comis, martor.

Și am scris eu pop(a) Stoian cu zisa dum(nealor) și martor». Pe verso: «Zapisul prăvăliei ce am cumpărat de la cumnata Bălașa». (George Potra, op. cit., doc. (original) nr. 324, p. 419).

59. Ohăbnic (ohăvnic), care nu poate fi înstrăinat; de veci.

60. Șarban Protopsaltul era cumnat (de văr primar) cu Bălașa, fata răposatei Iupnesei Măriuții (Arh. St. Buc. XVI/38 — 5 ian. 7275 (1767), iar Marzania — sora Bălașei — era căsătorită cu preotul domnesc Ștefan (George Potra, op. cit., doc. nr. 402, p. 492—493), fratele lui Șarban (George Potra, op. cit., doc. nr. 404, p. 494).

ricii Stelea». Documentul⁶¹ pe care nu-l mai reproducem în întregime, este aproape identic cu cel din 13 ianuarie 1754 și este iscălit acum de Bălașa, Paraschivo, Ștefan, «nepot dumneaei și martor»²⁶. De observat că și pe primul document (13 ian. 1754) și pe cel de al doilea (25 febr. 1757) Paraschiv — nepotul lui Șărban — iscălește *paharnic*⁶³, era deci demnitar la Curtea Domnească. La 8 august 1758, *Bălașa polcovniceasa*, soția răposatului *Gheorghe Abagiul*, împreună cu fiul ei, Paraschivo, vinde cumnatului ei, *Șărban Dascălul*, o a treia prăvălie, cu locul ei, «în Carălă cu peste cele vechi», în Mahalaua Răzvan^{63bis}. Observăm că de data aceasta Bălașa semnează polc(ovniceasă). Probabil între timp s-a recăsătorit cu un polcovnic⁶⁴.

La 20 octombrie 1758, Scarlat Grigore Ghica voievod (aug. 1758—5 iun. 1761) — «fiul răposatului (...) domn Io Grigorie Ghica vo(i)evod» — dă un hrisov⁶⁵ aproape identic cu cel dat de tatăl său (pe care nu-l mai reproducem), prin care scutește pe preoții, diaconii, *cîntăreții* și grămăticii de la bisericile domnești din Curtea Domnească din București («cea de Jos, unde să prăznuiaște hramul Buneivestiri» și «cea de Sus, unde să prăznuiaște hramul Sfințului și Inaintemergătorului Ioan»), de toate dările ce sînt, precum și de cele ce se vor pune în viitor; «și să aibă a lua preoții i diaconii i *cîntăreții* (*subl. n.*) i grămăticii în toți ani(i) pe an cîte taleri 100 de la vel vameș din banii vămilor, pentru mirul sfințelor biserici». Și aici ca și-n hrisoavele date de Grigorie Ghica (25 nov. 1749), Matei Ghica (dec. 1752) și Constandin Cehan (12 aug. 1753 și 1754) sînt numiți pe nume numai protosul preoților și cel al cîntăreților, «adecă cucernicul preot Popa *Andrei Eclisiarh*, împreună cu ceilalți preoți i diaconi și *Șărban Dascălul Protopsalti(s)* i cu

61. «Adică eu *Bălașa polc(ovniceasa)* (*subl. n.*), dimpreună cu fii-mieu Paraschiva dat-am acest adevărat zapis al nostru la mîna dum(nealui) *cumnată-mieu Șărban dascăl* (*subl. n.*). Precum să să știe că mai avîndu noi o prăvălie în Carăle cu peste cele vechi, în Mah(alaua) Răzvanului, în rîndu cu cele doă prăvălii ce i le-am vîndut dumnealui mai nainte. Ci și acum trebuîndu-mi bani și vrînd să o vîndu, m-am dus la dumnealui de am vîndut-o dumnealui în taleri o sută cinci, adică 105, cu locul ei. Însă locul din pod(ul) cel mare pînă în gardul Stelii. Care prăvălie îmi iaste și mie de cumpărătoare de la Stancul Logofăt dupe cum dovedescu și zapisele cele vechi. Și noi i-am dat-o dumnealui de a noastră bună vo(i)e și nesilit de nimeni, ca să-i fie dumnealui moșie stătătoare dumnealui și coconilor dumnealui. Și noi pentru mai adevărată credință ne-am iscălit numele, ca să să crează. Av(gust) 8 dni, 1758.

Eu *Bălașa polc(ovniceasă)*, vînzătoare / Eu *Paraschiva*, vînzător / Eu *Ștefan post(elnic)**, (îndescifrabil) / Eu *Constandin*, martor». Pe verso citim: «Zapisul al treilea prăvălii ce am cumpărat-o iar de la cumnata Bălașa i de la fiul dum(nealiei) *Parascheva*». (George Potra, *op. cit.*, doc. nr. 347, p. 439).

*) *Postelnic*, de la sl. *posteliniku*, unul dintre marii boieri de divan, avînd funcția de mareșal al Curții și de îngrijitor al camerei de dormit a domnului.

62. Pe verso citim: «Al doilea zapis de altă prăvălie ce am cumpărat de la cumnata Bălașa, alătura cu cea dentăi».

63. *Paharnic* — mare demnitar la curtea domnitorilor români, boier de divan, care administra vile și pivnițele domnești și care strîngea dările în natură, datorate domnitorului din vinul produs în țară. Acest demnitar avea și misiunea de a turna de băut domnitorului (și oaspeților) la masă.

64. *Polcovnic*, de la rusescul *polcovnic*: a) comandant al unui polc; colonel; b) comandant al unei forțe militare de pază a ordinii publice.

65. Mss. rom. nr. 403 (copie), și 907 (copie), *Condica...*, fol. 52r—54rv și respectiv 54r—56r, Bibl. Acad. R. S. România.

defteru și cu toți cîntăreții i grămăticiei...». Observăm că în hrisovul lui Constandin Cehan Racoviță (1754) și în cel al lui Scarlat Grigorie Ghica (20 oct. 1758) Șarban este numit «Protopsaltis», ceea ce înseamnă că celebritatea sa intrase de mult în conștiința contemporanilor.

Este de subliniat mai întîi faptul că Șarban avea o foarte bună stare materială, încît în afară de ceea ce va fi avut și el moștenire, cumpără : în 1728 o prăvălie de la Marin Croitorul, în 1743, «niște case cu pivnițe și loc» de la vărul său «Gheorghe Abagiul sin Petre Abagiul» și apoi încă trei prăvălii «cu loc cu tot», la 1754, 1757 și 1758, de la «Bălașa, soția răposatului Gheorghe Abagiul», care prăvălii au fost inițial ale moșului lui Șarban (al cărui nume nu-l știm). Faptul că mai cumpără și-n 1758 — la o vîrstă atît de înaintată — scoate în evidență nu numai buna lui stare materială, ci și fizică și morală întrucît s-a bucurat direct de atenția domnitorilor Grigorie Ghica (1749) și Scarlat Grigorie Ghica (1758), beneficiind de privilegiile mai sus amintite. Aceasta (1758) este ultima dată cînd îl găsim pe Șarban menționat în acte publice și credem că nu mai trăiește mult, căci curînd fiul său, Spiridon, începe să fie datornic, cum aflăm dintr-un «zapis»⁶⁶, de la 22 decembrie 1765, în care se spune că «Spiridon, sin Șarban Dascăul», se împrumută de la jupîneasă Iada cu 70 taleri, pe care-i va da «pînă în două luni» cînd își va vinde moșia pe care i-o lăsasera deja lui Iada «de mai înainte», amanet pentru 30 de taleri cu care îi mai era dator. Așadar, Șarban avea un fiu, pe nume Spiridon, pe care după anul 1765 documentele nu-l mai menționează. La 9 iulie 1768, Paraschiv paharnic, fiul răposatului Gheorghe Abagiul și nepotul lui Șarban, vinde lui Alexe Neculescu — fost logofăt de vistierie⁶⁷ — «o prăvălie cu pămîntu ei», aici în București în Mah(alaua) Răzvanului», «alătura cu alte prăvălii ce le are dumnealui (Neculescu) (...) rămase de la (...) răposat(ul) Șarban, dascălu domnesc, clironomie⁶⁸ (subl. n.) și care prăvălii — zice Paraschiv — sînt iarăși de la mumă-mea luate. Și acum căzîndu-i-se dumnealui (subl. n.), iarăși i-am dat și eu această prăvălie cu pămîntu ei, din podul cel mare pînă în gardul Stelii, după cum coprinde și în zapisele cele vechi...»⁶⁹.

Alexe Neculescu era deci și el rudă cu Șarban, căci Paraschiv i-a vîndut prăvălia fiindcă i s-a cuvenit. Ce fel de rudă era, vom vedea mai departe.

66. Adecă eu Spiridon sin Șarban Dascăul (subl. n.) dat-am zapisul meu la mîna dumneaei jupinesii Iedii precum să să știe că m-am rugat de dum(neaei) de mi-au făcut bine cu taleri 70, adecă șaptezeci, cu dobîndă zeace (?) de acum pînă în două luni. Și vînzînd eu moșia ce am, la dum(neaei) amanet pentru taleri 30 de mai înainte (subl. n.) să aibu a da dum(neaei) banii toți cu dobînda lor, fără nici un fel de pricină.

Și pentru mai adevărată credință am iscălit mai jos, ca să să crează : Dechem(vrie) 22, 1765. Spiridon plat(nic). Și am scris eu Constandin Dasc(ă)lul cu zisa dum(neaei) și martor». (George Potra, op. cit., doc. nr. 374, p. 464—465).

67. Titlu de mare demnitar în ierarhia boierilor români din timpul orînduirii feudale. Secretar al vistieriei domnești.

68. Moștenire, din limba neogreacă κληρονομία (η), succesiune, moștenire ; κληρονόμος (ο, ή), moștenitor.

69. Potra, George, op. cit., doc. nr. 386, p. 479.

Șapte ani mai târziu, la 4 iunie 1775, Radu și Ene, vtori vornici⁷⁰, din porunca marelui vornic⁷¹ Radu Văcărescu, cercetează și hotărânesc locul de casă «al dumisale Alexe Neculescu — biv logofăt za visterie». Acest loc *au fost al răposatului Șărban Dascăl*» (subl. n.) și se află între locul jupănesii Marzaniia și pînă în peretele casei lui Ion Cafegiu, care cere acum să i se facă uliță, dar «de vreme ce însuși singur au mărturisit că stăpînirea Dascălului Șărban au fost, pînă acolo», s-a hotărît s-o stăpînească Alexe Neculescu mai departe⁷². Și de aici reiese de asemenea că Alexe Neculescu era moștenitor al lui Șărban.

Din 2 iunie 1781 ni se păstrează un document⁷³ din care se vede că din porunca Domnitorului Alexandru Ioan Ipsilante, «s-au adus la judecată Ioan cîntăreț (subl. n.) din București prin vechil⁷⁴ (și) Despa soția lui cu jalbă pentru (...) biv vel pitar⁷⁵ Alexe Neculescu, zicând că i-a rămas un loc de pomană de la un Șărban Dascălul (subl. n.) alăturea cu casa lui de la părinți, ce au avut-o de la un Mușat cojocar, de naintea Dascălului Șărban». Acest loc, zice pitarul Neculescu «iaste rămas moștenire soții(i) dum(nealui) de la moși-său Șărban Dascălul (subl. n.) și că stîlpul care se găsește acum easte al părții Dascălului Șărban iar stălpul lui Gheorghită l-au călcat prăvălia lui Ion cînd s-au prefăcut». Judecata hotărăște «să stăpînească Ion Cîntărețul cu bună pace de către Alexe pitar Neculescu, după zapisul ce are».

70. Vornic și dvornic, de la cuvîntul sl. двор, curte, дворѣнник, demnitar la Curtea domnească, însărcinat cu supravegherea Curții, cu conducerea treburilor interne, avînd și atribuții judecătorești.

71. Mare vornic — Cel dintîi boier din divan, avînd sarcina de circumitor și înalt judecător al Curții domnești și al întregii țări.

72. «Din porunca dumnealui Radului Văcărescu vel vornic, am fost de am despărțit locul de casă al dumisale Alexe Neculescu biv logofăt za visterie. Care loc *au fost al răposatului Șărban dascăl* (subl. n.). Și l-am deosebit acum dăspre jupăneasa Marzaniia, adecă începîndu din podul cel mare și mergîndu la vale pînă în locul ce să numește al Sacăzlăului care Sacăslău oprește și pă dumnealui logofăt Alexe și pă jupăneasa Marzaniia... 27 pol. Și tot cu locul Sacăzlăului se hotărăște dumnealui în sus spre biserica Stelii. Și dacă să sfârșaste locul Sacăzlăului să înjugă cu locul Mănăstirii Stelii și merge pînă în casa jupănesii Zalii.

Arătăm locul din sus dăspre pod din locul jupănesii Marzanii pînă în părețile casii lui Ion Cafegiu, măcar că Ion Cafegiu au arătat că nu va îngădui pe dumnealui a stăpîni pînă în părețile casii lui zicîndu-i ca să i să lase uliță, ca să-i meargă din dosul casii. Iară dumnealui logofăt Alexe au răspuns că dacă ar fi avut Ion Cafegiu uliță pe aceeași și acum i-ar lăsa. Carele însuși Ion afară de mărturiile ce mărturisiră cu graiu său să adăvără zicîndu că pentru *hatărul răposatului Dascălului Șărban* (subl. n.) au îngăduit de au stăpînit pînă în părețele casii, iară acum cere să i se facă uliță.

I (și) noi de vreme ce însuși singur au mărturisit că stăpînirea Dascălului Șărban *au fost pînă acolo* (subl. n.) să și stăpînească. Și așa am găsit cu cale după mărturiile vecinilor și am dat și noi în scris. 1755 iunie 4. Radu vtori vornic / Ene vtori vornic. (Original, stare bună, hîrtie cu filigran, format mic). (George Potra, op. cit., doc. nr. 397, p. 487—488). A se vedea și *Ibidem*, doc. (original), nr. 405, p. 495.

73. Potra. George, op. cit., doc. (original), nr. 409, p. 498—499.

74. Vechil, de la turcescul vekil: a) persoană care supraveghea și administra mîncă de pe o moșie, om de încredere al unui moșier; administrator; b) avocat.

75. Pitar, pitari, s.m Titlu dat boierului (în orînduirea feudală a Țărilor Române) care se ocupa de aprovizionarea cu pîine a Curții Domnești (și a oștirii) și cu supravegherea brutarilor domnești; Mare (vel) pitar — boier de divan însărcinat cu supravegherea brutăriei domnești și care avea sub ordinele lui mai mulți pitari.

Nemulțumit cu hotărîrea luată la 2 iunie 1781, citeva luni mai tîrziu (20 august 1781), Alexe Neculescu — fost mare pitar — se jeluiește Domnitorului împotriva Despei, soția lui *Ioan Cîntărețul*, arătînd că «Dascălu Șarban era stăpîn pînă în peretele casei lui Despa» și «orice trebuință avea a-și duce din dosul casii ei, lemne de foc sau orice, ducea pînă casă». «Și după moartea Dascălului Șarban au rămas feciorii (subl. n.) stăpînitori (...) asemenea și eu după moartea copiilor (subl. n.) am stăpînit pînă la vremea răsmeriței. Luminate Doamne, așa am apucat eu stăpînirea Dascălului Șarban, poarta curții care intra după podu, să razimă de casa mai sus numitei (...). Ș-apoi avea Dascălu Șarban pat lipit de păretele casii ei, supt streășina casii, de șădea vara la umbră, după ce să pleca soarele (...). Și în continuare spune fostul pitar «vor arată mărturiile mele în frica lui Dumnezeu de au fost stăpînirea Dascălului Șarban, după jalba ce dau înălțimii tale. Și ce va fi mila mării(i) tale (...）」⁷⁶. Rezoluția : «zapciule⁷⁷ ce ești orănduît, să-și scoți la dumnealor veliții⁷⁸ boieri, 1781 august 20»⁷⁹.

Observăm din aceste două documente că pitarului Alexe Neculescu îi rămăsese *un loc de pomană de la Șarban*, alături de casa lui de la părinți, ce au avut-o de la *Mușat Cojocar* cel care prin 1752 era epitrop al averii răposatului Gheorghe Abagiul — vărul lui Șarban, ceia ce presupune că și Mușat era rudă cu Șarban. Apoi precizează pitarul Neculescu, că acest loc «este rămas moștenire soției lui (al cărui nume nu-l cunoaștem) de la moși-său Șarban, amănunt ce ne va ajuta să vedem ce fel de rudă era el cu Șarban, și anume, soția sa era nepoată a lui Șarban și, mai precis, era fata fratelui lui Șarban, cum vom vedea în continuare dintr-un alt document. Vedem, de asemenea, că «după moartea Dascălului Șarban au rămas moștenitorii feciorii», iar «după moartea copiilor» a stăpînit Alexe Neculescu. Reiese de aici că Șarban a avut cel puțin doi copii, dar noi nu avem știre decît de *Spiridon*, care, și acesta murise înaintea anului 1768, cînd Alexe Neculescu era deja singurul *clironom* (moștenitor) al lui Șarban.

La 9 iunie 1777 «Marzaniia preoteasa (soția răposat(ului) Popei Ștefan) — împreună cu nora sa «Sofiica» și cu copilul acesteia, «Tudora» — vinde nepotului său «*Constandin dascălu al Bisericii Domnești* [...] un loc în Mahalaua Răzvanului, lângă Dascălu Șarban» (subl. n.). În document⁸⁰ se precizează că îl vinde «căzîndu-i-se dum(nealui) a-l

76. Potra, George, *op. cit.*, doc. nr. 412, p. 503—504.

77. *Zapciu*, de la turcescul *zabici*: a) cîrmuitor al unei plăși, subordonat ispravnicului * (și însărcinat cu stringerea dărilor); b) grad în armată, căpitan. c) agent de poliție, sergent de stradă.

* *Ispravnic*, de la bulgărescul *izpravnic* și rusescul *ispravnik* — șef al administrației și al poliției dintr-un județ.

78. *Velit* — care ocupa primul loc în ierarhia boierilor; de rangul întii; mare — din *vel* + suf. *it*.

79. Dacă i s-a făcut sau nu dreptate nu știm, căci alt document n-am mai găsit; știm însă că el moare curînd după aceasta, întrucît patru ani mai tîrziu, la 1 mai 1785, «fiii răposatului pitar Alexe Neculescu (care nu-și dau numele și deci nu cunoaștem ultimii moștenitori ai lui Șarban) se jeluiesc domnitorului împotriva egumenului de la Biserica Stelea care le-a luat o parte de loc din hanul ce au pe podul Tîrgului de Afară» (George Potra, *op. cit.*, doc. nr. 431, p. 531—532).

80. Sebastian Barbu-Bucur, *Constandin dascălu Bisericii Domnești*, studiu dactilografiat, în curs de apariție.

cumpăra, fiindu-ne neamul decît alții streini». Cîteva luni mai tîrziu, la 8 februarie 1778, *Constantin Dascălul* de la Biserica Domnească, vinde acest loc, pe care îl cumpărase de la mătușa sa, Marzaniia, lui Alexe Neculescu. Locul — se arată în document⁸¹ — este vecin cu cel pe care îl avea Neculescu de la «răposatul Dascălul Șărbănu, clironomie» și îl vinde lui «fiindcă acest loc dum(nealui) are protimisis⁸² a-l cumpăra de vreme ce din Dascălul Șărbănu altu clironomu n-au mai rămas fără dum(nealui), fiindcă Ștefan care au ținut pă jupăneasa Marzaniia au fostu frate cu Dascălul Șărbănu» (subl. n.).

Relatările din aceste două documente (9 iunie 1777 și 8 februarie 1778) sînt deosebit de prețioase pentru noi, ele dezvăluindu-ne mai multe lucruri importante, și anume :

Mai întîi că Șărbănu, Protopsaltul Țării Românești, avea un frate pe nume Ștefan, care era preot «domnesc», slujeau deci amîndoi la aceeași Biserica Domnească.

Apoi, că în această vreme (1778) singurul care avea «protimisis» a cumpăra locul era Alexe Neculescu, «de vreme ce din Dascălul Șărbănu altu clironomu n-au mai rămas». Această ultimă precizare, asociată cu ceea ce am văzut mai înainte într-un alt document⁸³, de unde reiese că soția lui Alexe Neculescu avea un loc moștenire de la «moșu-său Șărbănu dascălul», ne ajută să precizăm că soția pitarului Neculescu (al cărei nume nu-l cunoaștem) era fiica preotului «domnesc» Ștefan — frate cu Șărbănu Protopsaltul.

Șărbănu protopsaltul n-a fost numai un desăvîrșit interpret al muzicii bizantine și un mare talent, cum ne relatează Macarie Ieromonahul, ci și un excepțional pedagog, în lunga-i funcție de gramatic și mai ales de dascăl, formînd un număr mare de cîntăreți, dintre care trei sînt atestați documentar. Unul din elevii săi, Ioan sin Radului Duma Brașoveanu, va promova muzică psaltică în Transilvania la Brașov, ca dascăl de cîntări la «Școala cea nouă» și cîntăreț în «strana cea mare» a bisericii Sfîntul Nicolae din Schei, între anii 1751—1779, iar altul, Constandin, nepotul și ucenicul său, îi va fi urmaș la Biserica Domnească din capitala Țării Românești și dascăl al lui Macarie Ieromonahul, cel care va ilustra cea de a doua mare fază a românirii cîntărilor bizantine, înființînd în mai multe centre școli unde se va preda «sistema nouă a psaltichiei». Primul elev al lui Șărbănu, atestat documentar, este Gheorghe, fiul lui Boiagi, care scrie înaintea anului 1733 un «Στηχηράριον»⁸⁴ περιέχων ἅπαντα ἰδιόμελα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ μετὰ τῶν λητῶν, ἀποστίχων καὶ αἰῶν, καλοπιθεῖν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου καὶ μουσικωτάτου Κύριου Γερμανοῦ Νέον Πατρῶν». («Stihirarion cuprinzînd toate idiomele din întregul an împreună cu litile, stihoavnele și imnele, înfrumusețate de către Preasfîntitul și pre învîțatul în cele ale muzicii, Kir Gherman Neon Patron»). Pe folio ultim (324-v) al acestui manuscris citim : Ἠλθε τέλος Στηχηραριῶν ἡ παροῦσα ἄσματικὴ δὲ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Ἰαννάκης ὁ κουφῶς καὶ τὸ ἔγραψα Γιωργῆς ὁ υἱὸς τοῦ Μπογατζῆ μαθητῆς τοῦ διδασκάλου Σερμπάνου ἧς ἐστὶ ζσμα γενὰ εἰς 29.

81. *Ibidem*.

82. Προτίμωσις — acțiunea de a lua înainte cu predilecție, de preferință pentru după ordinea importanței (după gradul de rudenie).

83. Potra, George, *op. cit.*, doc. nr. 409, din 2 iunie 1781, p. 498—499.

84. Ms. gr. nr. 130, fol. 340 v, Bibl. Acad. R. S. România.

(A luat sfârșit Stihirarul de față prin mine păcătosul Ianache Surdul — și a scris-o Gheorghe, fiul lui Boiagi, ucenicul Dascălului Șarban (subl. n.) — la anul 7241 (1733), ghenarie în 29). Cel de al doilea ucenic al lui Șarban, atestat documentar, este «Ioan sin Radului Duma Brașoveanu», care urmează cursurile de muzică la Școala Domnească din București, avînd ca dascăl pe Șarban, cum reiese din manuscrisul românesc nr. 4305 din Biblioteca Academiei R. S. România, terminat de copiat la 1 august 1751 de către Ioan Duma Brașoveanu⁸⁵. La sfîrșitul acestui manuscris (f. 339 r-v) sînt scrise niște «tropare pentru ucenici», (ex. nr. 1), înainte cărora Duma scrie: «Cuvintele sînt așezate de întiul cîntăreț al meu D(ascălul) Șarban» (subl. n.). Însemnarea lui Duma este foarte importantă, ea dezvăluindu-ne faptul că Șarban funcționa ca dascăl la școala de psaltichie din București pe vremea Mitropolitului Ungro-Vlahiei, Neofit Cretanul (1738—1754) și ca profesor de muzică bizantină al lui Ioan Duma a fost Șarban. Însemnarea este importantă și pentru că ea permite presupunerea că însuși Șarban învățase psaltichia nu numai de la dascălii domnești — Coman și Rađu — tatăl său, ci poate mai ales de la protopsaltul mitropoliei, Filothei Jipa — primul ctitor al românirii cîntărilor eclesiastice din țara noastră, predînd apoi ucenicilor psaltichia și după manuscrisul lui Filothei, fapt pentru care elevul său Duma îl copiază în întregime. Cel mai important ucenic al lui Șarban este, fără îndoială, nepotul său Constandin, protopsalt la Biserica Domnească în a doua jumătate a secolului XVIII. Că acesta i-a fost ucenic, apoi la rîndu-i dascăl al lui Macarie, psaltul, o știm și dintr-un manuscris păstrat la Biblioteca Academiei R. S. România⁸⁶ — a cărui copie se află în Biblioteca Mînăstirii Neamț⁸⁷ — în care citim: «Catavasii la Duminica Stîlpărilor dimpreună cu tot canonul, alcătuite⁸⁸ (...) de fericitul întru pomenire Dascălul Șarban Protopsaltul Țării Românești. Pre care eu din porunca preaosfințitului mitropolit chir Dositheiu, le-am învățat de la însuși Protopsaltul Constandin, ucenicul lui Șarban (subl. n.) și de la însuși le-am păstrat în scris pe sistema veche și pentru ca să rămie veacnică pomenirea întiilor făcători⁸⁹ le-am alcătuit pe sistema cea noao întocmai și nestrămutat, precum le-am învățat» (ex. nr. 2).

85. Sebastian Barbu-Bucur, *Ioan sin Radului Duma Brașoveanu*, în Studii de Muzicologie, vol. X, coordonator științific Elena Zotaviceanu, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, p. 161—221; A se vedea și Idem, *Manuscise muzicale românești la Muntele Athos, I. Anastasimatarul de la Chinoviul românesc Prodrumu-Athos*, în Mitropolia Ardealului, an. XXXII, nr. 4, 1987, p. 26.

86. Ms. rom. nr. 3765, fol. 41 r, Bibl. Acad. R. S. România.

87. Ms. rom. nr. 6, fol. 94 v—105 r, Bibl. Mînăstirii Neamț.

88. Problema originii muzicii acestui Canon este dezbătută de Gh. Ciobanu în studiul *Originea canonului stîlpărilor alcătuit de dascălul Șarban*, în volumul său Studii de etnomuzicologie..., p. 307—316, conchizînd că el este cel scris «pre glasul cel rumănesc» de către Filothei sin Agăi Jipei (Ms. rom. nr. 61, f. 18 v), Biblioteca Acad. R. S. România. A se vedea și Sebastian Barbu-Bucur, *Filothei sin Agăi Jipei. Psaltichie rumănească, I. Catavasier*, în Colecția: Izvoare ale muzicii românești, vol. VII, A. Edit. muzicală, București, 1981, p. 78—79.

89. Macarie Ieromonahul nu știa că întiul făcător al acestui canon era Filothei, după cum nu știa nici de existența lui Filothei, el fiind a patra generație (Filothei, Șarban, Constandin, Macarie).

Cu privire la opera muzicală a lui Șarban, găsim indicații la Macarie Ieromonahul, care în prefața Irmologhionului său spune: «Mulți din psaltii cei desăvârșiți din neamul nostru s-au arătat cu rîvnă în vreme, ca să facă cîteva ceva în limba noastră, precum fericitul întru pomenirea Arsenie Ieromonahul Coziianul, Calist Protopsaltul Sfi(n)tei Mitropolii a Bucureștilor și Șarban Protopsaltul Curții Domnești (subl. n.). Carii, nu numai Anastasimatarul melos, Stihiarul melos, Heruvicile, Priceasnile toate, Catavasiile, Irmoasele toate și altele, dar și partea cea mai multă a Papadichiei o au prefăcut românește, cu toată desăvârșita alcătuire, minunați dascăli și alcătuitori vremii lor stînd în cea veche musichie».

Motivul pentru care toate aceste «alcătuiuri» sau «tălmăciri în românește nu se mai găsesc, ni-l sugerează tot Macarie cînd afirmă: «...însă una pentru greutatea, alta pentru zavistia celor ce nu pot să vadă sporirea și să le auză (...) în limba graiului nostru, dimpreună cu moartea lor au pierit și ostenelele lor»⁹⁰.

După cum se știe, împrejurări nefavorabile din trecut au făcut ca din numărul mare de manuscrise psaltice românești și grecești realizate de români de-a lungul vremii, numai o parte să rămînă în bibliotecile și muzeele noastre. Condițiile istorice vitrege asupra ținuturilor românești au contribuit fie la distrugerea și pierderea multor manuscrise de acest fel, fie la înstrăinarea lor.

Învățatul rus A. Sobolevski constata că o mulțime de manuscrise românești sînt împrăștiate prin bibliotecile Londrei, Parisului, Vienei, Pragăi, Zagrebului și Lvovului⁹¹, la care noi adăugăm că manuscrisele psaltice sînt risipite în tot Orientul ortodox, și mai ales prin mînăstirile din Athos. Așa se explică faptul că din opera muzicală a lui Șarban Protopsaltul nu am găsit aproape nimic, pînă acum, în afara unor «trepere pentru ucenici» — mai înainte menționate — al căror text scoate în relief greutatea și dificultatea învățării muzicii bizantine, prelucrarea catavasiilor Floriilor, alcătuite de Filothei Ieromonahul și o «doxologie» foarte frumoasă, «facerea lui Neon Patron Gherman, iar în limba rumânească prefăcută de Șarban dascălul»⁹² (Ex. nr. 3).

În perioada medievală a fost un permanent transfer de manuscrise și de psaltii din România în alte țări și mai ales prin Orientul ortodox și de acolo la noi. Așa se explică faptul că multe manuscrise grecești cu muzică bizantină scrise de greci se află în toate provinciile românești chiar și în Transilvania, unde această muzică a fost promovată mai puțin ca în Principate și multe manuscrise grecești și românești scrise de români se află peste hotare.

90. Macarie Ieromonahul, *Irmologhion...*, p. IV.

91. A. S. Sobolevskii, *Rumîni seredi slovianskih narodov*, Petrograd, 1917, p. 70.

92. Ms. gr. rom. nr. 1229, fol. 27 v—29 r, Bibl. Acad. R. S. România.

Și psalții au circulat de la noi la Athos, de pildă, și mai ales din Orient la noi, în toată perioada medievală. Am amintit mai sus faptul că Șarban traduce o doxologie după Gherman Neon Patron, iar Gheorghe, fiul lui Boiagi, elev al lui Șarban copiază un Stihirarion «înfrumusețat de către (. . .) Gherman Neon Patron», elev al lui Hrisafi cel Nou, Protopsaltul Marii Biserici, și care, la rîndu-i, a avut elevi pe Cosma Iviritul Macedoneanul, Balasie Preotul, Nomofilax al Marii Biserici, și pe Iovașcu Vlahul «Protopsaltul Curții Ungro Vlahiei»⁹³.

În codicile⁹⁴ compuse de Antim Arhidiaconul — care a slujit la Mitropolia Patrelor Noi, în timpul Mitropolitului Policarp, se arată că după ce Episcopul Iosif a condus eparhia Patrelor Noi (începînd cu 1650 — nu se spune pînă cînd) și demisionînd «de bună voie», a fost hirotonit arhieru al eparhiei, prea vestitul Gherman și *prea minunatul melod și întru multe din cele ale meșteșugului musicesc cu mare faimă (subl. n.)*. Aceleași surse ne informează că a condus Mitropolia, numai un an și jumătate și demisionînd de bună voie, ca și antecesorul său «a plecat în Valahia unde a trăit pînă la sfîrșitul vieții sale» (subl. n.), fapt neconsemnat de nici un alt articol sau studiu grecesc sau românesc. Este posibil ca Șarban, peveț fiind pe la 1689 să-l fi cunoscut personal pe «vestitul Gherman». Poate așa se explică și faptul că un elev al lui Șarban, Boiagi, copiază Stihirarionul «înfrumusețat» de Gherman și așa ne explicăm și faptul că, dacă pentru *Catavasier și Anastasimatar*, Psaltichia rumânească a lui Filothei Jipa are multe surse, pentru *Stihirar* se indică cu precizie o singură sursă : Stihirarul lui Gherman Neon Patron.

Dar nu numai Gherman a trăit în România, ci și foarte mulți alți muzicieni, dintre care cităm : la 1624 Iacob arhieru scrie un foarte frumos manuscris muzical⁹⁵ în «Mitropolia Ungro-Vlahiei». Xanthos Enitul din Satul Amigdalia scrie un manuscris în București, la 1799⁹⁶ ; la 1821 Ierom. Teofil Zagavias scrie un manuscris la Socola⁹⁷, iar la 1805, lui «Kir Petre, Protopsaltul Marii Biserici din Constantinopol», Mitropolitul Veniamin Costache «îi rînduiește școală» la Iași în care «să (...) paradosească muzică»⁹⁸.

Am insistat asupra lui Șarban «Protopsaltul Țării Românești», pentru că el este unul dintre cei mai de seamă psalți din prima jumătate a secolului XVIII, distingîndu-se prin activitatea lui de traducător și promotor al cîntării ortodoxe de tip bizantin la români și mai ales prin formarea de elevi care au contribuit la răspîndirea muzicii de acest fel în țară, și chiar peste granițele țării.

93. Prof. Dr. Sebastian Barbu-Bucur, *Ivașcu Vlahul «Protopsaltul Curții Ungro-Vlahiei»*, în «Biserica Ortodoxă Română», CVI, nr. 7—8, 1988, p. 62—104.

94. K. N. Σαβᾶς, 'Ανεκδοτὸς κῶδιξ τῆς Μητροπόλεως Ν (ἔως) Πατρῶν ἐν τῇ 'Ατικῶν Ἡερολόγιον, 'Αθῆναι p. 201.

95. Ms. gr. nr. 1096, Bibl. Acad. R. S. România.

96. Ms. gr. nr. 33, Bibl. Acad. R. S. România.

97. Ms. gr. nr. 840, Bibl. Acad. R. S. România.

98. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași*, București, 1888, p. 345—346. A se vedea și Ms. gr. rom. nr. 766, fol. 65 r, Bibl. Acad. R. S. România.

Astfel, în București, la Curtea Domnească și la Mitropolie, muzica bizantină a fost promovată fără întrerupere mai mult de 15 decenii de către personalități proeminente, începând cu Iovașcu Vlahul (1660—1688), «Protopsaltul Curții Ungrovlahiei», Filothei sin Agăi Jipei (1639—1715), protopsaltul mitropoliei, și Coman (1689), protopsaltul Bisericii Domnești, continuând cu Radu (1689—1720), tatăl lui Șarban, și apoi cu Șarban (1689—1758), «Protopsaltul Curții Domnești»⁹⁹ sau al «Țării Românești»¹⁰⁰, cum îl numește Macarie Ieromonahul, care cîntă 70 de ani¹⁰¹ fără întrerupere în strana Bisericii Domnești din capitala Ungrovlahiei, al cărui nepot și ucenic, Constandin Protopsalul (1765) va fi dascălul de musichie («sistema veche») al lui Macarie psaltul (?—1836), care va învăța «sistema cea nouă» a psaltichiei, la școala lui Petre Efe-siu de la biserica Șelari din București (1816) și care va continua lupta pentru naționalizarea (românizarea) cîntărilor bizantine.

ANEXA I

HRISOVUL RĂPOSATULUI COSTANDIN BASARAB V(OIE)V(O)D
PENTRU SCUTEALĂ, 31 ianuarie, 1689 (copie)

«Cu mila lui Dumnezeu, Io Constandin Basarab (Voie)v(od) și domn a toată Țara / Rumânească dat-am domnia mea această carte a domniei mele, tu/turor preoților și diaconilor, anume pop(a) Baldovin cliseriul, i (pop(a) Nica (subl. n.), i pop(a) Fota i pop(a) Dumitrașco i Bunea diaconul, i Fota dii/aconul, i Milea diaconul, i Coman Dascăul (subl. n.), i Stoica dascăul / i Vasile dascăul, i Mihul grămăticul, i Bunea grăm(ăticul) / i Radul Grăm(ăticul) / i Bogdan grăm(ăticul) i Mihai / grăm(ăticul), i Șarban peveful (subl. n.), Matei grămăticul, Ion / de la Sfinta biserică din clirosul domniei mele, de aici din Curtea / domniei mele din București, unde este hramul Buna vestire de / dumnezeu Născătoare, pururea fecioară Maria. Ca să le fie casăle lor / și toate bucatele lor în pace și slobode, de bir mărunț de țară și / de taler, de miare și de ceară, de găleată cu făină, de dijmă / de stup și de vînători, de oerit, de vînăriciu, de haraci, de / seama cea mare și a doua și a treia, de zahareale, de car de oaste, de bi/rul obștei, de birul cailor, de birul lefilor, de rumtorile și sotă/ralele care se pun pre siliști; de rînduiala vacilor și a oilor, / de schimbul banilor, de galbeni, de fum, de pivniță și de cămănărie din / bucatele lor, de vamă domnească, de împrumut, de podvoade /, de mertice, de conace, de cai de clacă, și de altele de toate /

99. Macarie Ieromonahul, *Irmologhion...*, p. IV.

100. Ms. rom. nr. 3735, fol. 41 r, Bibl. Acad. R. S. România; Mss. rom. nr. 6 și 3, fol. 94 v—105 r și respectiv 8 v, Bibl. Mînaștirii Neamț.

101. Șarban nu este un caz unic care cîntă la strană 70 de ani. Sint mulți celebri cîntăreji care au cîntat atît. Așa, de pildă, din vremea noastră amintim pe Ion Țincoca, preot la Iași, care și-a continuat funcția de cîntăreț pînă nu de mult, la Biserica Crețulescu din București; Căltuț, protopsaltul bisericii patriarhale a cîntat pînă la 80 de ani; Preotul Eugen Bărbulescu, de la Biserica Silvestru din București, pînă la 90 de ani; Protos Gherasim Negulescu din Mînaștiria Cheia — Prahova, pînă la 90 de ani; Arhid. Vasile Marțian, pînă la adînci bătrînețe etc.

dăjdiile și mîncăturile cîte vor ieși de la vistieria domniei mele / preste an în țară, și de nici unele val sau bîntuială să nu aibă, pentru / că m-am milostivit domnia mea de i-am (i)ertat de toate cîte scrie mai sus / ca să se odihnească în zilele vieții domniei mele, cu bună pace (...): Așijderea i-am (i)ertat și domnia mea ca / să poată fi de treaba și slujba sfîntei biserici în zi și în noapte / necontenit, și să roage pre Dumnezeu pentru domnia mea, și pentru / creștinătate și să aibă a pomeni la sfînta și dumnezeiasca liturghie pre domnia mea și pre răposaiții părinții domniei mele și pre ceia/lați pre toți cei pristăviți domni, mai de înaintea vreme. Drept aceia / poruncesc domnia mea și ție județ de aici din orașul domniei / mele, din București, și vouă tuturor slujitorilor domniei mele, veri care cu ce / slujbă și orînduială veți umbla, veri aici în tîrg veri la țară, de vreme / ce veți vedea această carte a domniei mele, iar voi foarte să vă feriți și / în pace să lăsați casele și toate bucatele preoților și diaconilor / și dascălilor și tuturor gramaticilor (subl. n.) cîți sînt mai sus scriși. Nimenea / de nimic să nu se ispitească a le face vreun val măcar veri de ce, că bine / să știe că acela om, mare scîrbă și nevoie va petrece de către domnia mea (...). Încă / și mărturii am pus domnia mea: Vinilă vel ban Cralevschi, Ghinea vel dvor(nic), (indescifrabil) vel logof(ăt), Iordache Cantacuzino vel spăt(ar), Cărstea vel vis(tier), Ale/xandru vel cluc(er), Barbul Urdăreanul vel pah(arnic), Dumitrașco Caramalăul / vel post(elnic), Diicul vel stolnic, Șerban vel comis, Dumitrașco vel pit(ar), Costandin / Știrbei vel sluger și ispravnic, Bunea Grădișteanul v(tori) logof(ăt). Și am scris eu Tudose sin Tudor Olănescu, în Orașul București(lor) în Ghen(arie) 31 dni, l(ea)t 7197 (1689)».

Ms. rom. nr. 403, *Condica...*, fol. 30^r—31^r
Bibl. Acad. R. S. România.

ANEXA II

HRISOVUL RĂPOSATULUI ȘTEFAN V(OIE)V(O)D
PENTRU SCUTEALĂ

24 iulie, 1714 (copie)

«Cu mila lui D(u)m(ne)zeu Io Ștefan Cantacuzino V(oie)v(o)d și domnu a toată țara Ru/mănească. Dat-am domnia mea aciastă carte a domniei mele, tuturor preoților, și diaconilor anum(e); pop(a) Dumitrașco cliseriul, i pop(a) Bogdan, i / pop(a) Iane, i pop(a) Radu, i pop(a) Matei, i Ghiorghie diaconul, i Vintilă dii/aconul, i Radul dascălul, i Nica dascălul, i Pană grămăticul/, i Iordache grămăticul, i Șarban grămăticul (subl. n.), i Negoită grămăticul, / i Părvul canonarhul, i Costand(in) Canonarh, i Nica grăm/ăticul sin popei Bunii / i Costandin grăm(ătic) sin pop(ii) Bogdan, i Costandin pevețul, i Ion pevețul, i Bunea / pevețul, i Negoită ot Olari de la biserica domniei mele /, i a bisericii Domniei de Sus din Cîrtea domnească din orașul domniei mele / din București, unde iaste Hramul al Bunei Vestiri de D(u)m(ne)zeu Născă-

to/are, p(u)r(u)rea Fecioară Maria, ca să le fie casele și bucatele lor / ce vor avea în pace, de dijmărit, de vinărici, de oerit, însă pă cît / bucate să vor adevira că sânt ale lor, drepte să-și(i) scutească, iar să / nu ia și bucate streine ali altora să le scutească cu ale / lor, că apoi nu li să va ținea cartea în seamă și să fie în pace / și de haraci de lipsa haraciului, de adaosul haraciului, de vel seamă, de / seama a doua, și a treia, de rumptările și satarile ce să pun / pre siliști, de schimbul banilor, de galbeni, de fum, de pivniță și / de cămănărie, din bucatele lor de vamă domnească, de împrumut, / de podvoade de mertice, de conace de cai de olacu, și de alte / dăjdii și orânduiale cîte vor eși de la vistieria domnii(i) mele / preste an în țară și de nici unele nici și nici (sic) o supărare, să nu aibă. Pentru / că m-am milostivit domnia mea de i-am ertat de toate pe cum scrie mai sus, pre / cum au fost ertați preoții și diaconi(i) și grămăticii de la aceste Sfin/te biserici și de alți domni bătrîni ce au fost mai înainte vreme / precum am văzut domnia mea și cartea lui Costandin Vo(ievo)d Brîncovean, / tot pre această milă și ertăciune. Drept aceia i-am ertat și domnia / mea, ca să poată fi de treaba și slujbele sfintelor biserici, în zi / și în noapte neprestan (subl. n.) și să roage pre D(u)m(ne)zeu pentru domnia mea și / pentru creștinătate și să pomenească în sfînta liturghie, la sfîntul jărtfelnic pre domnia mea, și pre părinții domniei mele și pre / alți pre toți cei pristăviți domni de mai nainte. Așîșderea poruncescu / domnia mea și ție județu din oraș din București, și voao tu/turor slujitorilor domniei mele veri cari cu ce slujbe, și orîndu/ele veți umbla aici în țirgu au la țară, de vreme ce ve-ți vedea aciastă carte / a Domniei mele, iar voi toți să vă feriți de casele și de bucatele / acestor *preoți și diaconi și grămăticii* (subl. n.), cîți sînt mai sus scriși, nimenea / de nimic să nu le facă vreun val măcar veri de ce, că bine să știe că / acela om mare scîrbă și certare vor petrece de către domnia mea /, (...). Și am întărit cartea aciasta cu tot sfatul și / credincioșii boeri domniei mele : (ju)păn Kostand(in) Știrbei vel ban, i (ju)pan Bunea / Grădiștean vel dvor(nic) i Radu Dudescu vel log(ofăt) i Radul Cantacuzino vel spăt(ar) i Șarban Bujorean vel vist(iar)nic și Șarban prisecean vel clucer, i Pătrașco Brezoian / vel post(elnic) i Statie Leordeanul vel pah(arnic), i Neagoe Topliceanul vel stol(nic), i Mihai / Cantacuzino vel Comis i Barbul Brăiloiul vel sârdar i Chirca Rudeanul vel / sluger și ispravnic Kostandin Conțescul vel logof(ăt). Și s-au scris cartea / aciasta în orașul scaunului domniei mele în București în anul dintîi al domniei (sic) mele de Negoită sin Negoită logof(ătul) ot Tîrgoviște, Iul(ie) 24 dni l(ea) 7222 (1714)».

ANEXA III

HRISOVUL RĂPOSATULUI NICOLAE V(OIE)V(O)D
PENTRU SCUTEALĂ I PENTRU VĂCĂRIT

29 decembrie, 1720 (copie)

«Cu mila lui D(u)m(ne)zeu Io Nicolae Alexandru V(oie)v(o)d și domn a toată țara rumă/nească. Dat-am această carte a domniei mele părintelui popei lui Bogdan cliseriul / i popa Iane, i popa Radul, i popa Gheorghie i popa Vintilă i Radul Dascălul / i Radul diaconul i Iordache grămăticul i Șarban grămăticul (subl. n.), i Părvul / grămăticul i Costandin grămăticul sin popei Bogdan i Ion pevețul sin / popei Iane i Gheorghie grămăticul, i Ștefan Pevețul sin Radul Dască/lu (subl. n.), i Gheorghie pevețul fecior lui Pană dascălul i Costandin feciorul / popei lui Dumitrașco, i Zota pevețul sin popei Vintilă și oltăre/țul care sint la Sfinta Biserica Domnească din Curtea Domniei mele / de aici din București unde iaste hramul al Bunei Vestiri Născătoare de / D(u)m(ne)zeu și p(ur)(u)rea Fecioară Maria. Ca să le fie casele și bucatele ce vor / avea în pace și slobode de bir mărunt de țară și de taler și de miare / și de ciară. De găleată cu făină, de dijmă de stupi, și de rîmători de / oerit de vinărici, de haraci, de vel seamă, de seama a doua și a treia /, de zaharele de cară de oaste, de birul oștii, de birul cailor, de bi/rul lefilor, de rumptările și sataralile ce să pun pre siliște de răn/duiala vacilor și a oilor, de schimbul banilor, de galbeni de fum, de / pivniță de vin domnescu și de cămănărie din bucatele lor de va/ma domnească de împrumut, de podvoade, de mertice de conace / de cai de olacu, și de toate de alte dăjdile și mîncăturile cîte vor / (i)esi preste an, de la vistieria domniei mele în țară. De nici unele / nici un val și nici o bîntuială să n-aibă. Pentru că m-am milostivit domnia / mea de i-am (i)ertat de toate cîte scrie mia sus, ca să răpoase în toate zi/lele domniei mele cu pace, (...). Așijderea m-am milostivit domnia mea de i-am (i)ertat de toate cîte mai sus, ca să răpoase în toate preoții toți i diiaconii i dascălii i gră/măticii vite 130, însă fiește carele pre cum scrie în foița dom/niei mele cea iscălită iar alelalte să și le plătească, ca să poată / și ei a fi de treaba și slujba bisericii, în zi și în noapte neîn/cetat și să roage pre D(u)m(ne)zeu pentru domnia mea și pentru creștinătate și să aibă a pomeni la Sfinta și d(u)m(ne)zeiasca litur/ghie pre domnia mea și pre răposatii părinții domniei mele și pre ră/posatii domni cei mai dinainte. Drept aceia poruncescu domnia mea / și dumneavoastră boiari care veți fi cislăși și zapcii ori cu ce dăjdi(i) / aici în București au la țară și voao tuturor slugilor domniei mele, ori cari cu ce slujbă și orânduială veți umbla, în vreme ce / vedea (sic) acest hrisov cinstit al domniei mele, iar voi foarte să vă feriți și / în bună pace să lăsați casele și toate bucatele preoșilor, diaconi/lor dascărilor și grămăticilor (subl. n.) precum scriie mai sus, nimeni de nimic / să nu să ispitească a le face vreun val măcar ver de ce, că bine să știe / că unul ca acela rea scîrbă și mare pedeapsă vor petrece de către domnia / mea (...). Și am întărit hrisovul acesta cu tot sfatul cinstiților și / credincioșilor, veliților boeri ai divanului domniei mele ;

(ju)pan Radul Popescul velichii vornicu, i (ju)pan Iordake Crețulescul / velichii logofăt, i (ju)pan Dumitrașco Ramadan velichii spătar, i (ju)pan Grigorie Halepenchii velichii vistiiar, i (ju)pan Manolachiie velichii cluc(er), i (ju)pan Neculae Ruset velichii paharnicu, i (ju)pan Ianaikiie / Stama velichii post(elnic) i (ju)pan Matei Crețulescul velichii stol(nic), i (ju)pan / Costandin Băleanul velichii komis i (ju)pan Panaiotache velichii sluger, i (ju)pan Barbul Merișanul velichii pitar, i (ju)pan Costandin Conțes/cul velichii vornicu Tîrgoviștii și ispravnicu Costandin Vă/cărescul vt(ori) logofăt). Și s-au scris hrisovul acesta în anul al doilea / întru a doao domnie a domniei mele, aici în orașul scaunului domniei / mele în București, de Gheorghe logofețelul za divan, vnuc Gheorghe Su/farul ot Tîrgoviște în anul de la zidirea lumii l(ea)t 7229 (1720) iar de la nașterea / (sic) și Mîntuitorului nostru I(isus) H(risto)s 1720 dec(emvrie) in 29 de zile».

Ms. rom. nr. 403, *Condica...*, fol. 36^r—37^v,
Bibl. Acad. R. S. România.

ANEXA IV

HRISOVUL LUI GRIGORIE GHICA V(OIE)V(O)D PENTRU SCUTEALĂ ȘI T(A)LERI / O SUTĂ DE MIR (copie)

25 noiembrie 1749

«Cu mila lui D(u)m(ne)zeu Io Grigorie Ghica (...) dat-am (...) această carte (...) sfintelor și dumnezeieștilor Biserici Domnești din Curtea Domnească (...) din București, *biserica din Curtea Domnească de Jos* (subl. n.) unde este hramul Bunei vestiri (...) și *biserica din Curtea Domnească de sus* (s.n.), ce este hramul Sfîntului slăvitului și înainte-mergătoriului și Botezătoriului Ioan și *părintelui popei Radului ecli-siarh*, împreună cu ceilalți preoți i diaconi și lui *Șarban Dascălu* împreună cu ceilalți *cîntăreți* (s.n.) i *grămăticii* (s.n.) carii să află slujitori la aceste sfinte biserici precum scrie în foia domniei mele cea pecetluită. Ca să fie acești preoți i diaconi și *cîntăreți* i *grămăticii* (s.n.) în pace și (i)ertați în țară de la vistieria domnie(i) mele, ori cu peceți ori fără de peceți, de nici unele val / sau bîntuială să nu aibă (...). Încă să aibă a-și scuti și de oerit ale lor drepte bucate și de pogonărit fieste-care preot i diacon i *cîntăreți grămăticii* (s.n.) precum scrie în foia cea pecetluită a domniei mele.

Și să aibă a lua preoții i diaconii, *cîntăreți* / și *grămăticii* (s.n.) pre an cite t(a)l(eri) o sută de la vel vameși din banii vămilor pentru mirul sfintelor biserici (...). Așijderea să fie sfintelor biserici tot vină/riciul ce iaste partea Domnească din dealul Bucureștilor împreună și / cu celelalte dealuri (...). Ca să fie preoților i diaconilor, *cîntăreților* / și *grămăticilor* (s.n.) slujitorilor Sfintelor biserici, de ajutoriu și de hrană (...). Și am întărit hrisovul acesta cu tot sfatul cinstiților și cre-din/cioșilor boieri cei mari, ai divanului Domniei mele (...). Scriin/

du-se întru al doilea an dintru a doua Domnie a domniei mele. De Dimitrache / logof(ătul) za taină la anul de la nașterea Domnului nostru (i)s H(risto)s 1749 Noem(vrie) 25».

Ms. rom. nr. 403, *Condica...*, fol. 38r—39r
Bibl. Acad. R. S. România.

ANEXA V

HRISOVUL MĂRIEI SALE MATEI V(OIE)V(OD) GHICA
PENTRU SCUTEALĂ, PENTRU VINĂRICI ȘI PENTRU T(A)L(ERI)
O SUTĂ DE MIR DECEMBRIE 1752 (copie)

«Cu mila lui D(u)m(ne)zeu Io Matei Ghica V(oie)v(o)d și domn a toată țara Rumănească, dat-am domnia mea aciastă carte a domniei / mele Sfintelor și dumnezezeștilor Biserici Domnești din Cur/tea Domnească de aici din orașul domniei mele din Bucu/rești adecă biserica din Curtea Domnească de Jos unde es/te hramul al Bunei Vestiri a prea Sfintei și de D(u)mn(e)zeu Născă/toarei și pururea Fecioarei Marii și biserica din curtea / Domnească de Sus ce este hramul Sfințelui Slăvitului Înainte/mergătorului și Botezătorului Ioan și *Părintelui popii* / Radului eclesiarh, împreună cu ceilalți preoți și diaconi / și lui *Șarban Dascălul (s.n.)* împreună cu ceilalți cântăreți i grămățici cari să / află slujitori la aceste sfinte biserici precum scrie în foița domniei / mele cea pecetluită. Ca să fie acești preoți i diaconi i cîntăreți și grămățici în pace și ertați de toate dăjdile și orînduialile ori cîte vor (i)eși preste an în țară de la vistieria domniei mele, ori cu peceți / ori fără peceți de nici unile val sau bîntuială să nu aibă. Așijderea să fie în pace și ertați de dijmărit, stupi și rimători și / de vinărit ale lor drepte bucate și pivnițele ce vor fi având / ca să-și vînză vinurile lor. Să fie în pace de fumărit, de cămănărit, de vamă/, de vinu domnescu, de părpăr, de lucru domnescu, și de chieltuialile tîrg/ului, încolo să aibă a-și scuti și de oierit ale lor drepte bucate, și de pogo/nărit fiește care preot i diacon, *cîntăreți i grămățici (s.n.)*, precum / scriu în foaia domniei mele cea pecetluită și să aibă a lua preoții i dia/conii, *cîntăreții i grămățicii (s.n.)*, pre an cîte t(a)l(eri) o sută de la vel/vameși, din bani(i) vămilor, pentru mirul Sfintelor biserici și acești bani/ să aibă a lua de doao ori într-un an la S(fîn)țul Gheorghie t(a)l(eri) 50 și la S(fîn)țul Dimi/trie t(a)l(eri) 50. Pentru că acești bani avea obicei preoții dela aceste sfin/te biserici, de lua bani de mir de la Domnie și de la boiari și de la alți / creștini pînă în zilele răposatului Domniei sale Costandin V(oie)v(o)d Brîncovean, / și cunoscînd Domnia sa că acel obicei nu iaste bun și pentru ca să nu fie păgubași de acei bani / ce arată mai sus precum am văzut și hrisovul * domniei sale de la l(ea)t 7200 (1693) a/șijderea să fie Sfintelor biserici tot vinăriciul ce iaste partea dom/nească din dealul Bucureștilor, împreună și cu celelalte dealuri care / să țin tot într-acest vinărici de să vinărici (?) împreună cu dealul Bucu/reștilor anume Copăceni, Prundul, Curmătură și grădinile din Bucu/rești, și în toți timpii la vremea culesului viilor să aibă a-și tri/ mite preoții vechili carii să umble să scrie vinăriciul împreună / cu vină-

ricenii domnești și să facă doaa catatișă iscălit să fie / și să afle unul la mâna vinăricenilor și altul la mâna preoților / domnești și luind vinărici de o vadră cu vin cât bani patru. Din/tr-acești bani patru, doi bani să ia preoții și poclon/ul de nume bani / treizeci și pârparul; iar vinăricerii domnești să ia ceealți / doi bani și poclonul de nume cum le va scrie cărțile domnești ce le / vor da la mînă. Pentru că avînd sfințele biserici un vad de moară și / cu moară cu doao roate, aicea în apa Dimboviței din sus de Curtea Domnească, împotriva băii cei vechi, dată sfințelor biserici, de alți / răposați domni și făcînd multă stricăciune și înecătură gră/dinii domnești. Cînd au fost în zilele răposatului Ducăi Vod(ă) pentru / acea înecătură și stricăciune au pus domnia sa de au tăiat acea moară / de tot și pentru venitul ce-l lua de la acea moară au socotit domnia sa / de au miluit sfințele biserici cu acest vinărit după cum arată hrisovul /, măriei sale de la l(ea)t 7000 / loc liber/ ** și ale altor răposați domni făcute și întărite unul dupre altul întărit pre aceste mile precum am văzut dom/nia mea atît hrisoavele acelor răposați domni, cît și hrisoavele răpo/satului întru fericire părintele / domniei mele Io Grigorie Ghica V(oie)v(o)d /, dintru amîndoao domniile domniei sale aici din țara Rumînească și dom/niia mea încă m-am milostivit de le-am întărit mila aciasta și acest hri/sov al domniei mele ca să aibă a lua preoții i diiaconii, cîntăreții și gră/măticiei (subl. n.) mila aciasta ce arată mai sus pe deplin și vinăriciul de la / tot omul cîți vor avea vii într-aceste dealuri, afară de veliții boiari /, boeri mazili, iar de la alții de la toți să aibă a lua vinăriciul cu pâr/ pârul, și poclonul ce s-au zis mai sus, ca să fiie preoților bisericii de / ajutoriu și de hrană (...). Pohtim dar și pe cei ce în urma noastră Dom/nul Dumnezeu îl va alege a fi domnu și oblăduitoriu țării aceștia / ca să aibă a înnoi și a întări mila aciasta și cu hrisoavele domnilor sale / așa Domnul D(u)m(ne)zeu pre acela Domn încă să-l cînstescă și să-l miluiască / întru domnia lui cu bună pace și viață fericită și în veacul viitor să-i fie sufletul la vecini/cul răpaos. Și am întărit hrisovul acesta / cu tot sfatul cînstiților și credincioșilor bo(i)erii divanului domniei / mele. Barbul, Văcărescu vel ban i (ju)pan Costandin Dudescul vel dvornicu /, și pan Ștefan Văcărescu vel log(ofăt) i (ju)pan Costandin Crețulescul vel spăt(ar) i (ju)pan Matei / Roset vel vist(iernic) i (ju)pan Toma Crețulescu vel clucer i (ju)pan Alexandru Șuțul vel post(elnic) / i (ju)pan Matei Cantacuzino vel pah(arnic) i (ju)pan Radul Văcărescul vel stolnic i (ju)pan / Dumitrache Ghica vel comis i (ju)pan Ianache vel sluger i (ju)pan Costandin Zogorîian vel / pitariu și ispravnicul i (ju)pan Ștefan Văcărescu vel logofăt. Și s-au scris hrisovul / acesta în anul dintîi al domniei domniei mele aici în orașul scaunului domniei mele / în București la l(ea)t 7261 iar de la nașterea Mîntuitorului nostru I(isu)s H(risto)s 1752 luna lui Dec(hembrie)».

Ms. rom. nr. 403, *Condica...*, fol. 41^r-42^r,
Biblioteca Acad. R. S. România.

*) A se vedea ms. rom. nr. 403, fol. 31^r-32^r; și ms. rom. nr. 709, Bibl. Acad. R.S. România, fol. 37^r-v;

**) Copietorul a scris 7000 (și loc liber) căci n-a înțeles 7187 (1678). A se vedea ms. rom. nr. 403, fol. 31^r-32^r.

ANEXA VI

HRISOVUL MĂRII(I) SALE IO COSTANDIN CEHAN V(OIE)V(O)D
 PENTRU VINARICI I PENTRU BANI DE MIR T(A)L(ERI)
 O SUTĂ I PENTRU SCUȚEALĂ, (copie)

12 august 1753

«Cu mila lui D(u)m(ne)zeu Io Costandin Cehan Mihai Racoviță V(o)ie)v(o)d și domn a toată / Țara Rumânească. Dat-am domniia mea acias-tă carte a domniei mele sfintelor / și dumnezezești Biserici Domnești din Curtea Domnească de aici din orașul dom/niei mele din București : Adecă biserica din Curtea Domnească de Jos, / unde iaste hramul Bunei Vestiri a prea Sfintei de D(u)m(ne)zeu Născătoare și p(u)r(u)rea Fecioarei Mariiei. Și bisericii din Curtea Domnească de Sus ce iaste / hramul sfintului slăvitului și Înaintemergătoriu și Botezătoriu/lui Ioan. Și părintelui popi(i) Radului eclisiiarh, împreună cu ceilalți preoți / i diaconi și lui Șarban dascălul (*subl. n*) împreună cu ceilalți cîntăreți, i grămăticsi / carii să află slujitori la aceste sfinte biserici pre cum scriiu în foaia domniei mele / cea pecetluită. Ca să fie acești preoți i diaconi i cîntăreți i grămăticsi, în pace și (i)ertați de toate dăjdiile și orînduialele ori cîte vor (i)eși preste an în țară de / la vistieria domniei mele, ori cu peceți ori fără de peceți de nici u/nile val sau bîntuială să nu aibă. Așijderea să fie în pace și (i)ertați de / dijmărit, stupit (sic) preste an și rimători și de vinărici tot vinul ce vor / avea ale lor drepte bucate și pivnițele ce vor fi avînd ca să-și vînză bunurile / lor să fie în pace de fumărit și cămănaritu (...).

Și să aibă a lua preoții i diaconii i cîntăreții / și grămăticsi pre an cîte t(a)l(eri) o sută de la vameș din banii vămilor pentru / mirul sfintelor biserici și acești bani să aibă a-i lua de doao ori într-un an (...).

Așijderea să fie sfintelor bi/serici tot vinăriciul ce iaste partea domnească din dealul Bucureștilor împreună și cu celelalte dealuri care să țin tot într-acest vinărici (...).

Iar după ce / ne-au miluit și pre noi Domnul D(u)m(ne)zeu cu domniia aceștii pravoslavnice țări Rumânești și am venit în părintescul scaunul domniei mele scaun, ne-au jă/luit pentru aciașta preoții de la sfintele acestea biserici. Și domniia / mea văzînd atît hrisoavele celor mai den nainte răpoșați domni căt și hri/soavele Domniei sale fericitului părintelui domniei mele Io Mihai Ra/coviță V(o)ie)v(o)d n-am putut să le lăsăm cererea în deșărt ce și domniia mea / ne-am miostivit de iar le-am înoit mila aciașta (...) și printr-acest al nostru cînstit și domnescu hrisov, prin care / am și hotărit domniia mea ca să-și aibă preoții i diaconii i cîntăreții / și grămăticsi, toate milele acestea pe deplin pre cum scriese mai sus și / de acum înainte să aibă a lua vinăriciul de la tot omul cînd vor avea vii în/traceste dealuri afară de veliții boiari, i boiarii mazili (...). Pentru că am miluit pre numiții pre/oți i diaconi i cîntăreți, și grămăticsi, ca să le fiie de ajutoriu și de hrană (...).

Glăsul Bisericii

Și pentru ca să păzească nestrucată milele acestea am întărit hrisovul a/ceasta cu toți cinstiții și credincioșii boiarii cei mari ai divanului / domniei mele (...).

Și s-au scris / hrisovul aciasta întru întâilea an din domnia domniei mele a țării Rumă/nești, de Radul logof(ătul) de divan la leatul de la zidirea lumi(i) 7261, iar de la nașterea Domnului nostru Ii(isu)s H(risto)s 1753 Av(gust) 12».

Ms. rom. nr. 403, *Condica...*, fbl. 42 r—44 r,
Bibl. Acad. R. S. România.

ANEXA VII

HRISOVUL MĂRII(I) SALE IO COSTANDIN CEHAN V(OIE)V(O)D PENTRU SCUTEALA PREOȚILOR ȘI PENTRU ALTE MILI ȘI PENTRU VINARICI, 1754 (Copie).

«Cu mila lui D(u)m(ne)zeu Costandin Mihai Cehan, Racoviță V(oie)v(o)d și dom/nu a toată Țara Românească. Lucrurile cele de suflet folositoare ce cu bună cuviință prin iubirea de D(u)m(ne)zeu să facu și / săvârșescu de către blagocestivii și oblăduitorii domni / carii de la ceresul împărat sănt aleși și orânduți a fi stăpînituri / de țări și de politii, măcar că să pot arăta și a să cunoaște / la toată obștirea și prin alte mijloace de fapte bune. Iar mai a/leasă pliroforie și mai întărită încredințare se vede la toți aceia evlaviia și cucerniia lor către sfințele și D(u)m(ne)zeuștile loca/șuri unde p(ur)u)rea și totdeauna să laudă și să slăvește numele / marelui și prea înăltului D(u)m(ne)zeu și prin săvîrșiri ca acelea / următoare voi (sic) și plăcerii lui D(u)m(ne)zeu nu numai laudă vremel/nică le pricinuiăște, ci și după petrecania lor le rămîn nume / nemuritoare și pomeniri vecinice. Drept aceia și eu robul marelui / și Cerescului D(u)m(ne)zeu Io Costandin Cehan Racoviță V(oie)v(o)d fiul / mării sale prea înăltatului Domn Io Mihai Racoviță V(oie)v(o)d devreme ce din proniia cea de sus ca o soartă ni s-au încredințat sca/unul cel părintescu al pravoslavnicii aceștii țări Rumă-nești / nu numa ica un domn al țării, ci mai ales ca un diiadoh și moștean / părintescului nostru scaun avem datorie netăgăduită a bine o / cărmui și a întări cu tot felul de mijloace mai virtos fiind / deap(ur)u)rea, cu acest rînd cucernicii către Sfințele lui D(u)m(ne)zeu lăcașuri / a le păzi și a le da mîna de ajutoriu spre folosul și întărirea / lor și spre veacînica pomenire a domniei mele. Socotit-am domni/a mea și pentru sfințele și d(u)m(ne)zeuștile Biserici Domnești de / aici din Curtea Domnească din Brucurești însă Biserica de Jos unde / să cînstește și să prăznuiaște hramul Bunavestire a prea sfintei de D(u)m(ne)zeu Născătoarea și p(ur)u)rea Fecioară Maria și Biserica / cea de Sus unde să cînstește hramul sfântul slăvitul Înaintemergăto/riul și Bole-

zătorului Ioan. În care sfinte biserici dintru / început fiind slujitori preoți, i diaconi de *mir* (*subl. n.*) precum și dascăli și cîntăreți și grămăticii *mireni* (*subl. n.*) a căroră chiverniseală / de viață totdeauna au fost din milele domnilor, dupre cum să a/deverează din privilegiurile ce au din trecutele vremi, de la cei mai nainte / răposați pravoslavnici domni carii au stătut oblăduitori creștines/cului acestuia scaun (...).

Domniia mea încă m-am milostivit și / le-am înoit, printr-acest hrisov al domniei mele ca să aibă pe deplin toate milele. Precum le-au avut și mai nainte vreme. Adecă cucérincul / preot popa Radu eclisiarh împreună cu ceilalți preoți i / diaconi și *Șarban Dascălul protopsaltis* (*s.n.*) i cu defteru i cu ceia/lalți cu toți cîntăreții i grămăticii (pre cum scriu anume în fo/aia domniei mele cea pecetluită) să fie în pace și (i)ertate de toate / dajdile, și orânduialile cîte vor eși preste an în țară de la vis/tierii domniei mele ori cu peceți ori fără de peceți de nici unele / val sau băntuială să nu aibă (...).

Și să aibă / a lua preoții i diaconii i cîntăreții i grămăticii în toți ani(i) pe an / câte t(a)l(eri) 100 de la vel vameș din bani(i) vămilor, pentru mîrul sfintei / biserici (...).

Așăjderea să fie sfintelor mai sus numite biserici tot vinăriciul domnescu (...).

(...) Văzînd domniia mea că toți preoții i cîntăreții, i grămăticii să află cu mare grijă spre a păzi sfintele biserici cu toate / sfintele slujbe pe deplin nelipsit și afară de aceste mile altă chiverniseală nu au, singur domniia mea m-am milostivit de le-am mai adaos (...) tot vinăriciul pe seama bisericilor domnești / cu poclonul i părăpărul pre cum l-au avut și mai nainte vreme. Iar vinări/cerii domnești de acum nainte nimic treabă sau amestec să nu aibă la / aceste popasă ce numai preoții i diaconii *cîntăreții i grămăticii* / (*s.n.*), ca să le fie de hrană i chiverniseală iar domniei mele și părinților / domniei mele vecinică pomnire (...).

Și am întărit hrisovul acesta cu toți cinstiții și credincioșii boiari / cei mari ai divanului domniei mele (...).

Și s-au scris hrisovul acesta în anul al doilea al domniei domniei mele aici în / Țara Rumănească la anii de la zidirea lumii 7262 iar de la Nașterea / Domnului nostru I(isu)s H(risto)s 1754, de popa Florea, dascălul slavonescu de la Școala Domniei mele cea slovenească S(f)iti (sic) Gheorghie cel Vechi».

Prof. Dr. SEBASTIAN BARBU-BUCUR



ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

A G E N D A PREA FERICITULUI PATRIARH TEOCTIST PE LUNA IUNIE 1988

— *Între 3—17 iunie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a participat la festivitățile prilejuite de împlinirea unui mileniu de la încreștinarea poporului rus. În această înaltă solie a fost însoțit de II.PP.SS. Mitropoliți Antonie al Transilvaniei, Nestor al Olteniei și de P.C. Pr. Marin Sava din București, în calitate de translator.

— *Duminică 19 iunie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala Patriarhală, înconjurat de PP.SS. Episcopi Viçari Patriarhali Nifon Ploieșteanul și Vasile Tîrgovișteanul.

— *Joi 23 iunie a.c.* — În cursul dimineții P. F. Patriarh a rezolvat lucrări curente la Centrul eparhial al Arhiepiscopiei Iașilor, iar după amiază a vizitat unele parohii din cadrul protopopiatului Botoșani, oprindu-se la șantierul de construcție a noii biserici din localitatea Victoria, Comuna Tocileni și dînd îndrumări pentru buna lor desfășurare.

— *Vineri 24 iunie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist însoțit de P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor și de P.S. Episcop Vicar Pimen Suceveanul a săvârșit Sf. Liturghie la Mînaștirea «Sf. Ioan cel Nou» din Suceava, la praznicul «Nașterii Sf. Ioan Botezătorului (Sinzienele)» hramul acestui sfînt așezămînt, rostind predica zilei.

— *Sîmbătă 25 iunie a.c.* — La invitația P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, P. F. Patriarh Teoctist a făcut o scurtă vizită la sediul Centrului eparhial de la Roman.

— În seara aceleiași zile P.F. Patriarh Teoctist însoțit de P.S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, a vizitat Centrul eparhial al Episcopiei Buzăului ca oaspete al P.S. Episcop Epifanie al Buzăului, pentru a participa la festivitatea închinată împlinirii a 150 de ani de la întemeierea învățămîntului teologic la Buzău, fiind întîmpinat după datină la Catedrală de ierarhii eparhiei, preoți, călugări și mare mulțime de credincioși

— *Duminică 26 iunie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a asistat la Sf. Liturghie săvârșită în catedrala episcopală din Buzău de către P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, înconjurat de P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, Vicar Patriarhal și P. S. Arhiepiscop-Vicar Gerasim Hunedoreanul, ținând cuvîntul de învățătură. În continuare P. F. Sa a luat parte la serbarea de sfîrșit de an la Seminarul Teologic, iar la sfîrșit a ținut cuvînt sărbătoreasc, dînd prețioasă îndrumări elevilor și cadrelor didactice ale Seminarului. Cu acest prilej a acordat unor preoți crucea patriarhală.

— *Marți 28 iunie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist împreună cu II.PP.SS. Mitropoliți Antonie al Transilvaniei, Nestor al Olteniei, Nicolae al Banatului și alți ierarhi și Șefi de culte au luat parte la Ședința Comitetului Național al F.D.U.S.

— *Miercuri 29 iunie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a luat parte, în calitate de deputat, la lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale.

— *Duminică 4 septembrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit Sf. Liturghie în Biserica Mînăstirii Sinaia, județul Prahova. La sfîrșit a ținut un bogat cuvînt de învățătură, după care a dat pîrintească povață P.C. Protosinghel Clement Popescu, noul stareț al mînăstirii.

— *Marți 6 septembrie a.c.* — La întoarcere de la Sinaia spre București, P. F. Patriarh Teoctist a vizitat mînăstirile Cheia și Suzana, din județul Prahova, dînd îndrumări pentru buna desfășurare a vieții monahale și activității gospodărești.

— *Miercuri 7 septembrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a vizitat unele biserici din Protopopiatul Vălenii de Munte, județul Prahova, după cum urmează: Biserica parohiei Homorîciu — monument istoric în curs de restaurare a picturii vechi; biserica din comuna Drajna de Jos și bisericile parohiilor Mînăstirea și Filip, din Orașul Vălenii de Munte, după care a vizitat sediul protopopiatului din același oraș. Cu acest prilej a dat preoților îndrumările necesare pentru buna întreținere și conservare a sfintelor lăcașuri.

— *Sîmbătă 10 septembrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Episcopul anglican John de Gibraltar, însoțit de preotul anglican din București Jan Sherwood. Au fost de față P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul și Dl. Conf. Remus Rus.

— *Duminică 11 septembrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit Sf. Liturghie la Catedrala Patriarhală la sfîrșitul căreia a rostit un ales cuvînt de învățătură și a binecuvîntat pe credincioșii care au luat parte la sfînta slujbă.

— *Joi 15 septembrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a prezidat lucrările ședinței Consiliului eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care a rezolvat probleme curente.

— *Duminică 18 sept. a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a săvîrșit slujba de tîmosire a noii biserici cu hramul «Sfinții Apostoli Petru și Pavel» de la Parohia Herla, comuna Slatina, județul Suceava.

Cu acest prilej a vizitat Mănăstirea Slatina, din aceeași comună, unde a constatat bunul mers al lucrărilor de pictură a paraclisului, al lucrărilor de restaurare exterioară a bisericii celei mari a minăstirii, precum și a zidurilor înconjurătoare, toate acestea fiind executate, cu fondurile Mitropoliei Moldovei și Sucevei și cu sprijinul Statului.

În drum spre București a vizitat sediul Episcopiei Romanului și Hușilor, fiind întâmpinat de P. S. Episcop Eftimie Luca.

— *Joi 22 sept. 1988* — P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Dl. Dr. Ion Țăranu de la Montreal și pe teologul Aurel Bucălae de la Ottawa, — Canada — români de origină, membrii ai unor comunități românești din această țară.

— *Între 22—29 sept. a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist în fruntea unei delegații a Patriarhiei alcătuită din I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Pr. Constantin Coman, asistent la Institutul Teologic din București și Diac. Mihai Hau, de la Catedrala patriarhală din București, a participat la sărbătoririle care au avut loc în Insula Patmos-Grecia, organizate de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol cu prilejul împlinirii a 900 de ani de la întemeierea Mînăstirii Sf. Ioan Evanghelistul din această insulă. La întoarcere spre patrie delegația Bisericii Ortodoxe Române a făcut o scurtă vizită Arhiepiscopiei Atenei, unde au continuat festivitățile începute în Insula Patmos.

— *Duminică 2 octombrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a asistat la Sf. Liturghie săvârșită la Catedrala patriarhală de P. S. Episcop-Vicar Vasile Tirgovișteanul, iar la sfîrșit a ținut cuvîntul de învățătură.

— *Joi 6 octombrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Manfred Thienel, directorul filialei din Viena a firmei «Berthold Fotografie» care își are sediul în Berlinul occidental. Au fost de față P. C. Pr. Consilier Sabin Verzan și P. C. Diac. Ion Caraza.

— *Vineri 7 octombrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a făcut o vizită de lucru la șantierul de reparații și restaurare a bisericii Sf. Spiridon-Nou, din București, Paraclis patriarhal, după care a vizitat șantierul de construcții pentru noile clădiri destinate Atelierelor Institutului Biblic. Consilierii de resort și specialiștii respectivi au primit din Partea P. F. Patriarh îndrumările necesare pentru buna desfășurare și urgentarea terminării lucrărilor.

— *Luni 10 octombrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a primit pe Excelența Sa Dl. Ivetan Nicolov, noul ambasador al R. P. Bulgaria la București, însoțit de Dl. Stanimir Petcov, consulul ambasadei. La primire au fost de față P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Pr. Ion Bănățeanu, secretarul Cabinetului patriarhal și Pr. Marcel Manole, secretar eparhial al Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor.

— *Miercuri 12 octombrie a.c.* — P. F. Patriarh Teoctist a prezidat ședința comună a Sinoadelor Mitropolitane din Mitropoliile: Ungro-Vlahiei, Moldovei și Sucevei și Olteniei, care a dezbătut probleme legate de bunul mers al învățămîntului teologic, la începutul anului școlar 1988/1989.

Pr. ION BĂNĂȚEANU

VIZITE PASTORALE

Sîmbătă, 3 sept. a.c., Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a descins la Sinaia, spre a cerceta la fața locului bunul mers al lucrărilor, spre a fi mereu prezent în mijlocul viețuitorilor sfintei mînăstiri, spre a cunoaște, a îndruma și a povățui cu înțelepciune și căldură părintescă obștea sfintei Mînăstiri Sinaia. Au fost cercetate rînd pe rînd biserica cea mare, cu hramul «Sfinta Treime», unde atenția Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST s-a îndreptat spre conservarea picturii bisericii, paraclisul sfintei mînăstiri, ctitorie a stolnicului Mihail Cantacuzino, ridicat în perioada anilor 1690—1695, muzeul și colecția de carte, precum și celelalte componente ale ansamblului sfintei Mînăstiri.

Duminică, 4 septembrie a.c. după cuviință, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, a ținut să încununeze vizita la sfinta mînăstire Sinaia prin oficierea sfintei Liturghii, ocazie în care a fost hirotont diacon Părintele Dionisie, smerit viețuitor al Mînăstirii Cernica. După Sfinta Liturghie, Prea Fericitul Sa a ținut un părintesc cuvînt de învățătură.

*
* *

Zilele de 6 și 7 septembrie a.c., s-au înscris în agenda Prea Fericitului Părinte Patriarh, ca zile de lucru intens; în aceste zile Prea Fericitul Sa, prin permanenta și părinteasca grijă ce-l caracterizează vizitînd pe rînd, Mînăstirile Cheia și Suzana, precum și bisericile parohiale din parohiile: Vălenii de Munte, Homorîciu și Draja de Jos. A fost o vizită pastorală, o vizită de lucru, una dintre vizitele cu care Prea Fericitul Sa ne-a obișnuit. Au fost cercetate îndeaproape complexele mînăstirilor mai sus amintite, cu care ocazie Prea Fericitul Sa s-a interesat de bunul mers al lucrurilor, de eventualele probleme ce trebuiesc rezolvate. La parohiile vizitate, Prea Fericitul Părinte Patriarh a felicitat preoții slujitori și parohi pentru spiritul gospodăresc de care dau dovadă, pentru dragostea lor față de Biserica noastră strămoșească.

*
* *

Miercuri, 14 septembrie a.c., lăsînd la o parte până și grijile zilnice ale cabinetului Patriarhal, Prea Fericitul Părinte Patriarh, a vizitat «gospodăriile anexe» Cricov — Jercălăi unde lucrările de amenajare și înfrumusețare a complexului avansează cu repeziciune, apropiindu-se de final. Prea Fericitul Sa a apreciat eforturile întregii obști, care dimpreună cu P. Cuv. Pr. Cleopa au mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST pentru grija deosebită, părintească cu care sînt executate.

*
* *

Vineri, 7 octombrie a.c., însoțit de Părintele Vicar Octavian Popescu și Pr. Consilier George Dragnea, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a vizitat șantierul de la biserica Sfintul Spiridon din București, unde lucrările se apropie de finalizare, precum și complexul

Popești Leordeni, din marginea Capitalei, unde viitorul sediu al atelierelor Patriarhiei Române se află, de asemenea în stadiu de finalizare. În ambele locuri vizitate, Prea Fericirea Sa a indicat urgentarea lucrărilor, și o cit mai atentă preocupare în ce privește calitatea lucrărilor executate.

ȘFÎNTA LITURGHIE ARHEREASCĂ LA CATEDRALA PATRIARHALĂ DIN BUCUREȘTI

Duminică, 9 octombrie, a.c., la puțin timp după vizita efectuată în Insula Patmos, cu ocazia aniversării a 900 de ani de la întemeierea Mănăstirii Sfîntul Ioan Evanghelistul, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST a săvîrșit sfînta Liturghie în Catedrala Patriarhală din București, înconjurat de un impresionant sobor de preoți și diaconi ai Catedralei. În cadrul sfîntei Liturghii, Prea Fericirea Sa a hirotonit diacon un tînăr licențiat. Predica zilei a fost rostită de către Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, de la Institutul Teologic din București.

O NOUĂ SERIE DE CURSURI DE SPECIALIZARE A MUZEOGRAFILOR DE LA UNITĂȚILE BISERICESTI DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE

— Și în anul acesta, în perioada 3—14 mai, 1988, s-au desfășurat la Sanatoriul Preoțesc din Techirghiol, județul Constanța, o nouă serie de cursuri pentru informarea și specializarea muzeografilor, ghizilor, custozilor de sală, etc., de la bisericile și monumentele istorice și de artă din cuprinsul Patriarhiei Române (în afară de Mitropolia Moldovei și Sucevei, care au ținut separat aceste cursuri).

Inițiate de către Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor, cursurile s-au deschis în ziua de 3 mai, în prezența Prea Sfințitului LUCIAN TOMITANUL, Vicarul Sfîntei Arhiepiscopii a Tomisului și Dunării de Jos, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, care a și rostit în deschidere un frumos cuvînt în care a omagiat personalitatea domnului președinte Ceaușescu cu ocazia împlinirii vîrstei de 70 de ani. Invitați de către Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor, un număr de 19 profesori, specialiști recunoscuți din toată țara, în istorie, filologie, lingvistică, arheologie, etc.; au prezentat cursanților interesante referate, privind istoria poporului nostru, lupta lui de veacuri pentru emancipare și neatîrnare, tradiții și spiritualitate românească, comori de artă și arhitectură națională, referate ce au constituit în ansamblul lor, un mijloc foarte util de informare.

Marea majoritate a referatelor de anul acesta s-au referit la epoca domniei marelui voievod martir Constantin Brîncoveanu (1688—1714), al Țării Românești, de la a cărui suire pe tron s-au împlinit trei veacuri. În același timp un larg spațiu, a fost rezervat momentului jubiliar de aniversare a trei veacuri de la apariția în limba română, a Bibliei lui Șerban Cantacuzino, mai cunoscută sub numele de Biblia de la București — 1688, apărută de fapt, prin grija voievodului Constantin Brîncoveanu.

Și această nouă serie de cursuri a contribuit la îmbogățirea cunoștințelor intelectuale ale cursanților ce au beneficiat de ele, sporind în felul acesta zestrea spirituală a tuturor celor care într-un fel sau altul ne reprezintă.

CURSURILE MISIONAR-PASTORALE

Prin grija și Înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, și anul acesta, o nouă serie de preoți au beneficiat de cursurile misionar-pastorale, ce au avut loc la Institutul Teologic din București și Sibiu, în perioada 4 iulie — 4 august, 1988.

Cursurile au fost ținute de către profesorii celor două Institute de teologie din țară, în conformitate cu programa mai dinainte stabilită. Preoții cursanți și-au adus contribuția lor firească, în cadrul orelor de seminar analizând pe larg diferite probleme misionar-pastorale din parohiile d-lor, participând plenar și la oficiul divin de fiecare zi, în capela Institutului Teologic din București.

Importanța deosebită a acestor cursuri a fost subliniată de însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, care a ținut să fie prezent în mijlocul preoților cursanți binecuvântând momentul festiv al deschiderii cursurilor misionar-pastorale de anul acesta.

De altfel, în alocuțiunile lor toți vorbitorii au subliniat importanța deosebită ce o reprezintă pentru clerul Bisericii Ortodoxe Române aceste cursuri, în scopul unei cât mai bune formări și orientări teologice a clerului zilelor noastre, vorbitorii subliniind în același timp și faptul că, prin însăși structura lor, cursurile contribuie esențial la formarea social-patriotică a fiecărui preot, în spiritul atașamentului neștrămutat față de glia strămoșească, al dragostei de țară și de poporul român dreptcredincios.

CONFERINȚE PREEȚEȘTI MISIONARE

Potrivit dispozițiilor Cancelariei Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, între 10 și 26 mai, a.c., s-au desfășurat pe cele 19 protoierii lucrările celei de a doua conferințe preoțești din cuprinsul Sfinței Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Tema dezbătută acum a omagiat persoana și personalitatea voievodului Constantin Brîncoveanu «*în istoria, cultura și ortodoxia noastră românească*» (la trei sute de ani de la urcarea sa pe tron).

De asemenea, în cadrul subiectului tratat, s-a dezbătut și momentul jubiliar, «*Trei sute de ani de la apariția Bibliei de la București*».

Cu dragoste și profund atașament față de valorile noastre nemuritoare, animați mereu de același nobil sentiment de venerare a marilor noștri înaintași, martiri ai neamului și ai credinței noastre strămoșești, preoții din cuprinsul Sfinței Arhiepiscopii a Bucureștilor, în referatele prezentate, în completările și discuțiile purtate, au evocat figura voievodului Constantin Brîncoveanu, de numele căruia se leagă multe realizări de răsunet, «*epoca domnitorului hrănind conștiința noastră națională, fiind pururea o prezență și un izvor creștin pentru creșterea*

virtuților acestui popor, un reprezentant al spiritualității românești, care între credință și viață, și-a sacrificat viața, păstrându-și credința și murind martiric pentru mărturisirea ei!».

Conferințele de la protoierile III Capitală și Giurgiu, au fost onorate cu prezența de către Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care a ținut să reliefeze cele două momente jubiliare ale neamului și Bisericii noastre românești, prin cuvinte pline de înțelepciune și dragoste față de păstoriții Săi, de Biserică și neamul nostru.

H R A M U R I

De ziua praznicului «Nașterii Maicii Domnului» (Sfinta Mărie Mică), P. S. Nifon Ploieșteanul, răspunzând invitației credincioșilor și părintelui drd. Ioan Roșescu, a săvârșit Sfinta Liturghie în biserica «Nașterea Maicii Domnului» din Bușteni, înconjurat de preoți și diaconi slujitori, ca și de mulțime de credincioși, localnici sau din parohiile învecinate, care au ținut să participe frățește la bucuria fraților lor din parohia Nașterea Maicii Domnului din Bușteni. Predica zilei a fost rostită de părintele Ioan Roșescu, care în cuvinte pline de simțire a subliniat măreția praznicului Nașterii Maicii Domnului pentru noi creștinii. La sfârșitul Sfintei Liturghii, P.S. Nifon Ploieșteanul a rostit un cald și părintesc cuvânt de învățătură.

SFINȚIRI DE BISERICI

Sfințirea bisericii parohiale din Filipești-Tîrg

În ziua de 22 mai 1988, Prea Sfințitul Episcop NIFON PLOIEȘTEANUL, Vicar Patriarhal, înconjurat de soborul preoților și de mulțimea credincioșilor, a sfințit biserica parohială din Filipești-Tîrg, protoieria Cîmpina. Într-o atmosferă deosebită, sărbătorească, pentru parohia Filipești-Tîrg, a fost oficiată apoi Sfinta Liturghie, la sfârșitul căreia părintele Emil Enăchescu, misionar protopopes, a rostit predica zilei. Părintele Costică D-tru a luat cuvîntul, pentru a mulțumi, în calitate de protoiereu al locului, Prea Sfințitului NIFON PLOIEȘTEANUL, pentru osteneală și dragoste. Părintele paroh, Tache Sterea, a prezentat apoi o dare de seamă cu privire la modul în care s-au desfășurat lucrările de reparații și pictură a bisericii. În încheiere, Prea Sfințitul Episcop NIFON PLOIEȘTEANUL, în numele Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a adresat tuturor celor prezenți un părintesc cuvânt de învățătură, subliniind în mod deosebit locul pe care îl ocupă în cadrul unei comunități creștine ortodoxe biserica, lăcașul de rugăciune și păstorul lor sufletesc. Pentru osteneala sa, părintele paroh, Tache Sterea, a fost hirotosit iconom.

Sfințirea bisericii parohiale din parohia Potcoava-Călărași

Firesc, momentul sfințirii sau resfințirii unei biserici se constituie pentru noi românii, întotdeauna, într-o mărturisire a drepte credințe strămoșești, și, în același timp, într-un moment sărbătoresc de unitate și simțire românească autentică. Și pentru credincioșii parohiei Potcoava, protoieria Călărași, momentul binecuvântării strădaniilor lor de către Prea Sfințitul Episcop NIFON PLOIEȘTEANUL, Vicar Patriarhal, în ziua de 3 iulie, a.c., s-a constituit de asemenea într-un moment sărbătoresc. Înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, precum și de mulțimea credincioșilor, Prea Sfințitul NIFON PLOIEȘTEANUL, a săvârșit slujba resfințirii bisericii și a Sfintei Liturghii. După terminarea oficiului divin, Prea Sfinția Sa, a felicitat pe părintele paroh Nicolae Ilie, pentru rezultatele muncii sale din parohie, pe credincioșii parohiei Potcoava, tuturor celor prezenți împărtășindu-le arhieresti binecuvântări. Pentru munca sa părintele paroh a fost hiotesit iconom.

Sfințirea bisericii parohiale Bordeni — Protoieria Cîmpina

Biserica parohiei Bordeni — protoieria Cîmpina, a fost resfințită prin binecuvântare arhierescă de către Prea Sfințitul Roman Ialomiteanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, duminică 3 iulie, a.c.

Înconjurat de un impresionant sobor de preoți, diaconi slujitori și mulțime de credincioși, Prea Sfinția Sa a săvârșit slujba resfințirii bisericii și a sfintei liturghii. La sfârșit, după predica zilei și cuvîntul de întîmpinare al părintelui protoiereu, și darea de seamă a părintelui paroh Toma Furtună, Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul a rostit un cald și părintesc cuvînt de învățătură, împărtășind tuturor celor prezenți din bogata experiență și înțelepciune a Prea Sfinției Sale. Pentru munca, priceperea și destoinicia sa, părintele paroh a fost hiotesit iconom.

SFINȚIRI DE BISERICI

Duminică, 11 septembrie a.c., P.S. Nifon Ploieșteanul — Episcop Vicar Patriarhal, Secretarul Sf. Sinod al B.O.R. a sfințit biserica «Adormirea Maicii Domnului» din comuna Brătășanca, Protoieria Cîmpina, județul Prahova. Înconjurat de preoți și diaconi slujitori, ca și de mulțimea credincioșilor ce au ținut să fie prezenți la acest moment festiv marcant din viața parohiei lor, P.S. Episcop Nifon a binecuvîntat prin oficierea Sfintei Liturghii munca preotului Cazan Anțon, a credincioșilor parohiei Brătășanca, care prin actul sfințirii și-au văzut răsplătite eforturile depuse, adevărate ofrande ale credinței lor curate.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, P.S. Nifon Ploieșteanul a ținut un părintesc cuvînt de învățătură.

*
*
*

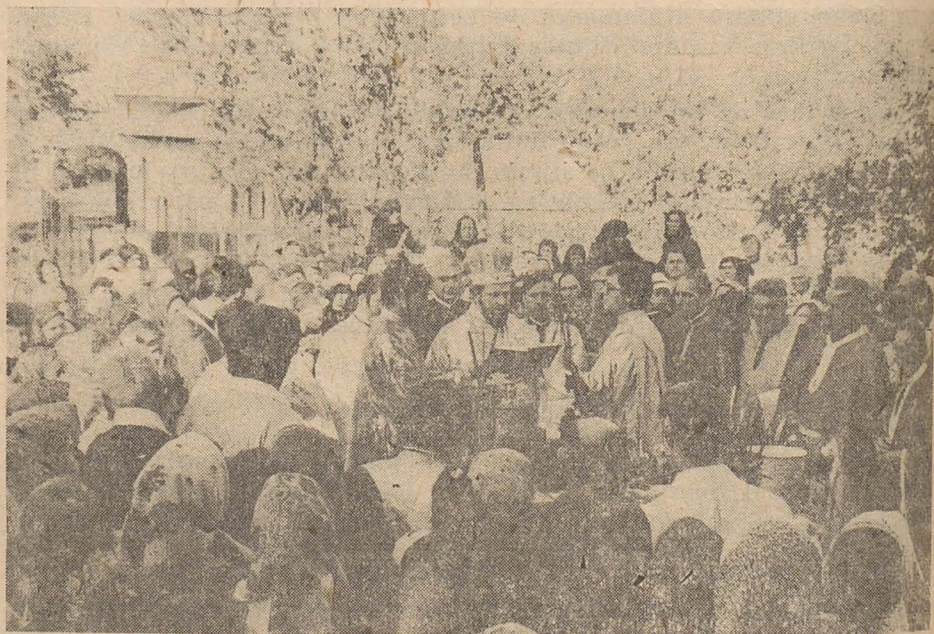
Duminică, 9 octombrie 1988, P.S. Roman Ialomițeanul — Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor — a sfințit biserica «Cuvioasa Parascheva» — Alexandria, Protoieria Alexandria, județul Teleorman. Înconjurat de preoți și diaconi slujitori, Prea Sfinția Sa a binecuvîntat prin săvîrșirea Sfintei Liturghii și a slujbei sfințirii sfintei biserici, munca și dragostea părintelui paroh și a credincioșilor parohiei Cuvioasa Parascheva din Alexandria.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.S. Roman Ialomițeanul a rostit un înălțător cuvînt de învățătură.

Diac. MIHAI HAU

RESFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA POROSCHIA — JUDEȚUL TELEORMAN

Pentru credincioșii din parohia Poroschia și împrejurimi, minunata duminică de toamnă din 13 septembrie 1987 a constituit una dintre cele mai frumoase și de neuitate bucurii.



Așezată în plină cîmpie teleormăneană, Poroschia apare ca o oază, nu numai geografică, dar și sufletească.

Pe malul drept al riului Vedea, la Sud și în imediata apropiere a Municipiului Alexandria, pe șoseaua Alexandria-Zimnicea, este așezată comuna Poroschia, fiind din punct de vedere administrativ suburbană a Orașului (Municipiului) Alexandria.

Răsfoind filele vremii constatăm că, pe malul drept al râului Vedea, în a doua jumătate a sec. XIX, exista moșia Stăvrești, a cărei proprietară era Haritina Stavru Sclivănită, de origine greacă, căsătorită cu colonelul Ioan Gigirtu.

Prin actul din 10 mai 1862 proprietara a donat în mod gratuit, teren pentru construit case, după un plan sistematic.

Biserica ce își înalță fruntea cu mândrie azi, în ziua resfințirii ei, s-a zidit din temelie, începînd cu data de 14 septembrie 1906 în prezența Prea Sfințitului Arhiepiscop Vicar al Sfintei Mitropolii a Bucureștilor.

Meșterii care au lucrat-o au fost italieni. Pictată în anul 1907.

Restaurarea I s-a făcut în anul 1936, restaurarea a II-a s-a făcut în anul 1966, iar restaurarea a III-a s-a făcut în anii 1986/1987.

De atunci vremea și-a spus cuvîntul și mai ales în urma cutremurului din anul 1977 s-a simțit nevoia de noi lucrări de restaurare și îmbunătățiri ale sfîntului locaș.

Sub parohiatul și cu rîvna neobosită a Pr. Stănculescu Ștefan și preot misionar al Protoieriei Alexandria, ajutat fiind de Pr. Stănculescu Constantin (fratele său), toate aceste lipsuri au fost acoperite cu dragostea și sprijinul credincioșilor.

De aceea, în dimineața zilei de 13 septembrie 1987 a fost întîmpinat după rînduiala tradițională cu pîine și sare, Prea Sfințitul Episcop NIFON Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, însoțit fiind de Preot Profesor Doctor Necula Nicolae, de către P.C. Preot Sandu Ion — protoieru al Protoieriei Alexandria, P.C. Preot-paroh Stănculescu Ștefan, Pr. Stănculescu Constantin, preot-consuljitor, Pr. Badea Dumitru, Pr. Banu Ioan, Pr. Stănculescu Romulus, fost protoieru al Protoieriei Videle, Pr. Stănculescu Petre, în prezent protoieru al Protoieriei Videle, Pr. Stănculescu Alexandru, Pr. Sfircă Nicolae, Pr. Paul Ivănescu, Pr. Căpitănescu Gheorghe, Pr. Chiriță Dan, Pr. Bățăuș Viorel, Pr. Lungu Alexandru, Pr. Popescu Mihai iar credincioșii, cu flori în mină sărutau dreapta Prea Sfinției Sale.

În acest timp soborul de preoți cîntau imnul arhieresc «Pre Stăpînul și Arhiepiscopul nostru, Doamne îl păzește întru mulți ani».

Emoții, piozitate și creștinism autentic !

Clopoțele răsunau pînă departe de se auzeau în satele vecine : Calomfirești și Tîgănești.

După această frumoasă și emoționantă primire a urmat conform tipicului, îmbrăcarea veșmintelor a tuturor slujitorilor în frunte cu Prea Sfințitul Episcop NIFON PLOIEȘTEANUL, Vicar Patriarhal.

A urmat după aceea sfințirea apei, ocolirea bisericii, ungerea cu Sfîntul și Marele Mir și stropirea cu apă sfințită a exteriorului bisericii iar din fața bisericii s-au citit rugăciunile de curățire și sfințire a lucrărilor și restaurarea bisericii (picturii), apoi ungerea cu Sfîntul și Marele Mir și stropirea cu apă sfințită în interiorul bisericii.

În timpul ocolirii bisericii mirosul de smîrnă și de tămîie plutea în jurul bisericii, creînd o atmosferă de reculegere, de trăire duhovnicească, o atmosferă de a sta de vorbă cu Dumnezeu prin rugăciuni.

P.C. Preot Sandu Ion-Protoieriu al Protoieriei Alexandria a citit Documentul bisericii, care a consemnat evenimentul, semnînd toți slujitorii prezenți începînd cu Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul.

Sfînta Liturghie s-a săvîrșit de un impunător sobor de preoți condus de Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul.

Răspunsurile la strănă au fost date de credincioșii participanți în număr foarte mare și din localitățile vecine.

Predica zilei a fost rostită de Preot Profesor Doctor Necula Nicolae care în cuvinte înălțătoare, calde și ziditoare de suflet a vorbit despre Sfînta Cruce în V. Testament și despre valoarea și semnificația crucii în viața credincioșilor în legea cea nouă.

La sfîrșitul slujbei au urmat cuvîntările.

P.C. Preot Sandu Ion, protoieriu al Protoieriei Alexandria a dat o dare de seamă prin care a arătat despre realitățile grăitoare ale preoților din protoieria Alexandria.

P.C. Protoieriu Sandu Ion roagă pe Prea Sfințitul Episcop NIFON, ca să transmită Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist că majoritatea preoților sînt la datorie și sînt conștienți de misiunea lor.

P.C. Pr. Stănculescu Ștefan, parohul bisericii a făcut o prezentare a lucrărilor de la biserică și mulțumește în primul rînd lui Dumnezeu pentru că a sosit momentul resfințirii acestui sfînt locaș și apoi mulțumește în numele tuturor credincioșilor, Prea Sfințitului Episcop Nifon pentru participarea la acest eveniment.

În încheiere părintele paroh l-a rugat pe Prea Sfințitul Episcop, ca să asigure pe Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist că enoriașii din această parohie sînt buni fii ai Bisericii Ortodoxe Române.

În încheiere a vorbit Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul care mulțumește întîi lui Dumnezeu pentru faptul că a putut răspunde chemării celor doi preoți frați de la această biserică.

În continuare Prea Sfințitul Episcop a adus binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist pentru slujitorii și credincioșii parohiei Poroschia și din comunele vecine, adresînd cuvinte de laudă și strădăni pentru eforturile depuse de cei doi preoți de la această parohie și pentru jertfelnicia credincioșilor parohiei, îndemnîndu-i să fie și în continuare păstrători ai credinței ortodoxe și ai tradițiilor noastre românești și strămoșești.

Cuvîntul cald și duhovnicesc al Prea Sfinției Sale a mișcat pe toți preoți și credincioși și a rămas ca o rugă în sufletele tuturor.

Prea Sfințitul Episcop Nifon a acordat cea mai înaltă distincție bisericească: rangul de Iconom Stavrofor și Crucea Patriarhală, Preotului Stănculescu Ștefan — parohul bisericii și apoi a acordat rangul de iconom Preotului Stănculescu Constantin — preot II (conslujitor).

După obișnuitul polihroniu a urmat parastasul pentru ctitorii, preoții și credincioșii adormiți.

Festivitatea resfințirii bisericii s-a încheiat cu tradiționala agapă care a avut loc în curtea bisericii.

Ziua de 13 septembrie 1987, va rămâne neuitată în cronică bisericii din comuna Poroschia, județul Teleorman, prăznuirea desfășurându-se într-o atmosferă de înaltă trăire spirituală, participanții întorcându-se cu frumoase impresii și alese îndemnuri de bine, fericire și pace.

Preot STÂNCULESCU ȘTEFAN

Preot STÂNCULESCU CONSTANTIN

RESFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA CĂPRIORU, PROTOIERIA TÎRGOVIȘTE

O dată cu apropierea toamnei, zonele subcarpatice dimbovițene în care se află și așezarea Căprioru, jud. Dimbovița, îmbracă un nou veșmînt natural specific acestui anotimp și bucuria strîngerii fructelor se resimte mai mult în aceste locuri bogate cu plantații de pomi fructiferi. Pentru satul Căprioru, com. Tătărani, la veselia inerentă apropierii sezonului de toamnă se mai adaugă și bucuria spirituală a resfințirii Bisericii în ziua de duminică, 11 septembrie, a.c. Potrivit rînduiei bisericești, momentul resfințirii este precedat de slujba vecerniei cu litie care au fost săvîrșite în seara zilei de 10 septembrie a.c. de un sobor de preoți și diaconi format din P.C. Cons. mitropolitan G. Dragnea, P. C. Arhim. Dr. Casian Crăciun, inspector patriarhal, P.C. Pr. Chivulescu Gh., parohul parohiei din Căprioru, P.C. Pr. Anton Nicolae de la parohia Produlești, jud. Dimbovița, P.C. Pr. Ștefan Nic. de la parohia Măgurele, jud. Prahova, P.C. Diac. Prof. Emilian Cornițescu de la Institutul Teol. din București și P.C. Ierod. Natanail Scarlat, de la Catedrala patriarhală. Răspunsurile la ectenii au fost date de credincioși sub conducerea cîntărețului bisericesc ajutat de teologii Chivulescu Simion, student în an. III la Institutul Teologic Universitar din București și Chivulescu Arsene fii ai satului și frați ai părintelui paroh. La slujba de seară a mai participat și un grup de maici de la Mînăstirea Nămăești.

Slujba redeschiderii sfîntului lăcaș a fost săvîrșită de P.S. Episcop Vicar Roman Ialomițeanul, înconjurat de un sobor de preoți.

Cu prilejul resfințirii Bisericii din Căprioru, P.C. Pr. paroh Gh. Chivulescu mulțumește călduros organelor superioare bisericești și autorităților locale pentru ajutorul și înțelegerea acordate în împlinirea amplelor lucrări de restaurare a sfîntului lăcaș. De asemenea, P.C. Sa își arată adîncă sa recunoștință față de soția sa, preoteasa Sabina-Maria, care l-a încurajat sufletește în ducerea la bun sfîrșit a lucrărilor în care s-a angajat, precum și fraților săi, Simion și Arsene Chivulescu, pentru tot sprijinul lor de a vedea restaurată și înfrumusețată Biserica satului lor. Mulțumind tuturor celor ce au binevoit să participe la această ceremonie religioasă, P.C. Pr. paroh roagă pe P.S. Episcop Roman Ialomițeanul să împărtășească celor de față un cuvînt de învățătură.

P.S. Episcop Roman Ialomițeanul în alocuțiunea sa, a scos în evidență importanța slujbei de resfințire pentru biserica din Căprioru. Sfintul locaș frumos împodobit cu cheltuiala enoriașilor dovedește, — așa cum sublinia P.S. Sa —, rîvna și jertfa lor față de casa lui Dumnezeu în care de la naștere și pînă la sfîrșitul vieții pămîntești vin aici să primească prin cuvîntul preotului binecuvîntarea divină. Grija lor pentru repararea și înfrumusețarea locașului sfînt adeverește statornicia lor în credința strămoșească. În încheiere, P.S. Sa a transmis enoriașilor binecuvîntările Părintelui Patriarh Teotist.

După lăurile de cuvînt, a urmat polihroniu și după aceea slujba parastasului pentru ctitorii, slujitorii și binefăcătorii sfîntului locaș.

Cu contribuția credincioșilor și purtarea de grijă a Pr. paroh s-a pregătit în curtea Bisericii tradiționala agapă creștinească pentru toți care au participat la resfințirea locașului de închinăciune.

Ziua de 11 sept. a.c. marchează un moment de aleasă sărbătoare duhovnicească pentru credincioșii din Căprioru. Ea reprezintă o verișă de aur în istoria multiseclară a acestei localități situată într-o pitorească zonă a țării noastre.

Diac. Prof. Dr. EMILIAN CORNIȚESCU

RESFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA CIOCHINA, PROTOIERIA SLOBOZIA

Prin taina hirotoniei, preotul devine conducătorul, îndrumătorul și sfîntitorul credincioșilor dintr-o parohie și în această calitate lui îi revine sarcina de a fi și un bun chivernisitor al sf. locaș în care săvîrșește Sf. Taine și ierurgiile. Această grijă permanentă față de întreținerea și păstrarea în bune condițiuni a sfîntului locaș se vede din inițiativa preotului de a mobiliza pe credincioșii săi ca să-l sprijine în activitatea de reparare a Bisericii afectată în zidire sau pictură fie din cauza agenților atmosferici care, o dată cu trecerea anilor, devin mai ofensivi, fie din cauza seismelor. Unul din locașurile de cult care aveau nevoie de reparații și de conservare a picturii interioare este și cel de la parohia Ciochina, jud. Ialomița, resfințit în ziua de 30 oct. a.c. de P.S. Roman Ialomițeanul.

Potrivit rînduiei noastre bisericești, în seara zilei de 29 oct. a.c. s-a oficiat slujba vecerniei și litiei de un sobor de preoți, format din P.P.C.C. Preoți și diaconi Nedelcu Nicolae, parohul bisericii cu hramul Sf. Nicolae din com. Ciochina, jud. Ialomița, Furtună Toma, de la parohia Bordeni, jud. Prahova, Niță Cristian de la parohia Borduşelu, jud. Ialomița, Diac. prof. Emilian Cornițescu de la Institutul Teologic și Boboescu Valentin, de la Catedrala Patriarhală.

Slujba de resfințire a Bisericii are loc după terminarea aghiasmei mici, cînd P.S. Roman Ialomițeanul, însoțit de cler și credincioși, face înconjurul locașului de închinăciune și la fiecare din cele 4 puncte cardinale stropște zidul exterior cu apă sfințită rîstind textul potrivit pentru acest moment. Intrînd în Biserică, P.S. Roman continuă ceremonia acestei slujbe cu ungerea celor patru părți ale sf. locaș, catapeteasma, cu sfîntul și marele mir și prin stropire cu apă sfințită.

Solemnitatea momentului a fost marcată de luări de cuvînt după săvîrșirea Sf. Liturghii. A luat cuvîntul P.C. Pr. Protoiereu Ilie Gheorghe care, după ce a adresat salutul de bun venit distinșilor oaspeți — P.S. Roman Ialomițeanul și Dl. Buriceanu, inspector teritorial al Departamentului Cultelor, a exprimat sincere și alese mulțumiri față de grija și dragostea P.F. Părinte Patriarh pentru bunul mers al parohiilor din cuprinsul protoieriei Slobozia.

P.S. Roman Ialomițeanul rostește în încheiere un edificator cuvînt de învățătură, legat de pericopa zilei, pe care creștinii l-au urmărit cu multă atenție. P.S. Sa a arătat că prima îndatorire a creștinului este aceea de a slăvi pe Dumnezeu și de a-și apleca genunchii în fața lui ca Cel ce a adus lumea din neființă la ființă. Ca semn văzut al cinstirii ce i se cuvine lui Dumnezeu este jertfa din cele mai alese roade ale pămîntului și din animale curate. La început jertfele se aduceau pe altare în tot locul și mai tîrziu în locașuri speciale de cult. Cortul sfînt și templul din Ierusalim preînchipuind jertfa Mîntuitorului Hristos. Ele continuă să fie aduse și de creștini, dar sub forma pîinii și a vinului în sf. altar al Bisericii.

Ziua de 30 oct. a.c. se înscrie cu litere de aur în viața parohiei Ciocchina care, ca și alte unități teritoriale bisericești confirmă activitatea și purtarea de grijă a preotului și credincioșilor pentru păstrarea și conservarea locașurilor de cult.

Diac. Prof. Dr. EMILIAN CORNIȚESCU

PARASTAS DE DOI ANI DE LA TRECEREA LA CELE VEȘNICE A PATRIARHULUI IUSTIN MOISESCU

În ziua de sîmbătă 30 iulie 1988, la orele 11,00, în Catedrala patriarhală din București, P.S. Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat Sfînta Liturghie, urmată, după pravila bisericească și tradiția noastră strămoșească, de slujba parastasului de doi ani pentru patriarhul Iustin Moiescu, care își doarme aici somnul de veci pînă la obșteasca înviere.

Răspunsurile stranei au fost date de membrii Coralei patriarhale.

Alături de membrii familiei și alte rude ale fericitului întru admirație patriarh Iustin, la slujba parastasului au participat PP.SS. Episcop-vicari patriarhali Nifon Ploieșteanul și Vasile Tîrgovișteanul, precum și consilieri ai Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor, profesori de teologie, cadre administrative, numeroși credincioși.

La momentul potrivit, P.S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a rostit un panegiric în memoria patriarhului Iustin, cel care a condus destinele Bisericii strămoșești timp de aproape zece ani, închinîndu-i, după pilda marilor noștri înaintași, întreaga sa putere de muncă și activitate.

Evocînd unele laturi ale personalității marelui ierarh, de la a cărui trecere la Domnul se împlinesc astăzi doi ani, P.S. Episcop-vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul a spus, între altele, următoarele :

Glasul Bisericii

«În cea mai înaltă treaptă de dăruire lui Dumnezeu și oamenilor, patriarhul Iustin a slujit sincer Biserica și Neamul, a lucrat pentru unitatea Bisericii și pentru pacea a toată lumea.

Ca fost dascăl de teologie a rămas nemuritor. Oricine poate constata acest lucru, chiar și numai din scrisorile irenice patriarhale și pastoralele trimise ca mitropolit și patriarh, care, fără îndoială, sint adevărate prelegeri de teologie, exegeză și patriotism.

Amintirea sa va străluci și prin monumentele istorice și de artă bisericească pe care le-a ctitorit — adevărate perle ale Ortodoxiei noastre din Moldova. Restaurările, refacerile de pictură, consolidările și zidirile de noi locașuri, toate vorbesc de la sine.

Ca patriarh, era calm în decizii, iertător în pedepse, săritor la neazuri, activ pentru binele țării.

Încă de la instalarea sa ca Întâistătător al Bisericii, s-a făcut cunoscut prin spiritul de echilibru, chemându-i pe toți la unitate și înțelegere, ca adevărați frați, atît în cadrul Sfîntului Sinod, cit și în relațiile cu celelalte Culte din România.

Climatul de înțelegere și colaborare ecumenică din țara noastră îl dorea principiu în consultațiile interortodoxe și în dezbaterile ecumenice. Ecumenismul, această impresionantă mișcare spre unitate a vremii noastre, a fost una din dimensiunile esențiale ale slujirii sale arhierestii, care a durat trei decenii.

Cu autoritatea sa de exeget și cunoscător neîntrecut al Sf. Scripturi a Noului Testament, patriarhul Iustin a susținut că numai argumentarea biblică a Bisericii, locale și universale în același timp, poate să antreneze teologii, clerul și credinșii într-o înțelegere mai profundă a «chipului propriu» al Ortodoxiei românești. Pe această bază, patriarhul Iustin a promovat o nouă literatură teologică, cunoscută de către noi toți.

Aspectul biblic al păcii, de asemenea, era o preocupare ființială a fostului patriarh. Prin pace vedea tot binele — mama tuturor bunătăților, cum spunea Sf. Ioan Gură de Aur — și în acest spirit a lucrat în toate forurile irenice interne și mondiale. El și-a sprijinit acțiunea de promovare a păcii prin slujire, prin presă și, mai ales, mergînd înapoi la izvoare, la Sf. Părinți, prin traducerea lor în limba română».

La veșnica pomenire, la mormîntul patriarhului Iustin, cei trei ierarhi au ridicat, după obicei, coliva și s-a citit rugăciunea iertării:

Într-un singur glas și din toată inima, toți cei prezenți au rostit scurta rugăciune a dezlegării: «Dumnezeu să-l ierte, iar pe noi să ne miluiască!».

După slujba parastasului, la Palatul patriarhal a avut loc, prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, o tradițională agapă de pomenire.

REDAȚIA

† ADORMIȚI ÎN DOMNUL

† PREOTUL CORNELIU SAVA

În zorii zilei de miercuri 20 iulie 1988 a încetat din viață preotul Sava Corneliu, fost paroh la Biserica Sfintul Spiridon-Nou — Paraclis Patriarhal — din Capitală.

Născut la 12 octombrie 1912, din părinți agricultori, în comuna Cetea, jud. Alba, a urmat școala elementară în comuna natală, apoi liceul Mihai Viteazul din Alba Iulia. A urmat, după aceea, cursurile Academiei Teologice din Cluj, iar Licența în Teologie și-a lătur-o la Universitatea din Cernăuți, cu calificativul «DISTINCȚIE». În anii 1936—1938 a predat Religia la Liceul de fete din Cluj. În anul 1938 se căsătorește cu tînăra Maria Popovici, sora episcopului Nicolae Popovici. În același an este hirotonisit preot și numit profesor de Religie și Director al Institutului Ortodox Eparhial de pe lângă Liceul Samuil Vulcan din Beiuș, unde funcționează pînă în anul 1946. Între anii 1945—1950 a condus treburile Protoieriei din Oradea. În anul 1950 a fost numit preot paroh al Catedralei din Satu Mare și Protopop al județului. În anul 1968 a fost transferat la Biserica Sf. Spiridon-Nou — Paraclis Patriarhal — din București, unde a funcționat pînă în anul 1982, cînd s-a pensionat pe caz de boală. Avînd o aleasă pregătire teologică a colaborat la Revistele bisericești din Ardeal și la cele ale Centrului Patriarhal. Ca Director al Coralei Preoților din Capitală, a organizat plăcute și interesante excursii în țară cu membrii coralei. Pe tărîm gospodăresc a renovat internatul Institutului Ortodox Eparhial din Beiuș, al cărui director era, și biserica la care slujea în Oradea. La Satu Mare a împrejmuț Catedrala și a inițiat și condus lucrările de pictură în fresco. La biserica Sf. Spiridon-Nou din Capitală, a condus lucrările de refacere și consolidare a celor două turle din față, grav avariate de cutremurul din 4 martie 1977. De asemenea, în cei 22 de ani de Protopopiat, a inițiat multe construcții și restaurări de biserici. A avut un singur copil, azi inginer în București.

Vineri 22 iulie 1988 s-a oficiat cuvenită pogribanie preoțească de către P.S. Episcop Roman, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. La sfîrșit a luat cuvîntul P.S. Episcop Roman, care a arătat meritele alese ale Preotului Sava Corneliu, care și-a îndeplinit îndatoririle sale de Preot cu vrednicie, conștiinciozitate și demnitate, ceea ce îi va aduce dreapta răsplătire în fața lui Dumnezeu, Căruia a slujit aproape 50 de ani de zile. A vorbit apoi Preotul Bărbuleanu Haralambie, coleg de slujbă la Biserica Sf. Spiridon-Nou timp de 14 ani, spunînd între altele : «Părintele Sava Corneliu a fost preotul care

și-a înțeles misiunea și pleacă cu cugetul împăcat că unul care lupta cea bună a luptat, credința a păzit, Evanghelia a propovăduit și iată că i s-a gătit și cununa dreptății. Pleacă dintre noi, lăsînd în urma sa un fascicul de lumină : lumina slujitorului la Altar ; lumina strălucitului predicator care cu elanul cu care a predicat Evanghelia s-a încadrat în straja de vrednicie a lui Hristos ; lumina profesorului la catedră ; lumina prietenului și a omului care înfrumuseța și îmbălsăma inima celor cu care sta de vorbă ; lumina soțului, a părintelui, a socrului și bunicii care nu poate fi uitat. Liturghiile, Utreniile, Vecerniile și Predicile i-au agonisit Părintelui Corneliu un tezaur prețios depus în sufletele credincioșilor ce se vor ruga neîncetat pentru fericirea vieții sale de dincolo.

«Doamne, precum l-ai pus pe dînsul pe pămînt slujitor la Biserică, așa îl arată și în Altarul Tău cel ceresc».

Dumnezeu să-l ierte și să-l așeze în ceata aleșilor Săi».

Pr. H. BĂRBULEANU

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITĂȚILE DESFĂȘURATE ÎN LUNA IUNIE 1988

CURSURI MISIONARE DE SCURTĂ DURATĂ

În cadrul diversificatelor acțiuni puse în slujba promovării activității pastoral-misionare, la loc de frunte se situează preocuparea pentru ridicarea nivelului de pregătire a clerului din eparhie. Acestui scop îi sînt subsumate și organizarea la sediile protopești a unor cursuri misionare anuale de scurtă durată cu grupe restrînse de preoți. Cursurile s-au desfășurat între 13—17 iunie la protoieriiile Galați (sub conducerea p.c. protos. Ștefan Gușă, vicar administrativ) și Tecuci (sub conducerea p.c. pr. Dumitru Găureanu, inspector bisericesc), iar între 20—24 iunie la protoieriiile Tulcea (conduse de p.c. vicar Ștefan Gușă) și Constanța (sub conducerea p.c. pr. Eugen Drăgoi, consilier cultural). A fost abordată o bogată tematică misionară, ținîndu-se seama de specificul profesional al parohiilor. Zilnic s-au susținut cîte patru referate, urmate de discuții și ore de seminarizare pentru însușirea unor texte scripturistice și semnalarea unor dovezi patristice și canonice. Pe lîngă preoți au participat și cîntăreții bisericești care au fost antrenați în discuții și cu care s-au făcut exerciții de cîntare bisericească omofonă. S-a evidențiat cu această ocazie interesul crescînd al clerului pentru cunoașterea aprofundată a subiectelor dezbătute ca și dorința de a deprinde cît mai multe și mai eficiente metode în lucrarea pastoral-misionară. Dovedindu-și eficacitatea, cursurile se vor repeta și în anii următori.

SFÎNȚIREA BISERICII SF. MUCENIC GHEORGHE DIN PAROHIA GENERAL SCĂRIȘOREANU

La invitația credincioșilor, I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica a poposit în satul General Scărișoreanu, oficiînd slujba de sfințire a bisericii. Din soborul slujitorilor au făcut parte, între alții, preoții : Dumitru Găureanu, Neculai Voicu, Vechiu Neagu care a rostit și predica zilei.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, I.P.S. Arhiepiscop a hirotonisit sachelar pe preotul paroh Vasile Lățcan, coordonatorul lucrărilor de refacere a bisericii, I.P.S. Sa a rostit apoi un cuvînt de învățătură, spunînd între altele :

«Sînt plin de bucurie că am venit în această localitate să binecuvîntez strădaniile și munca neobosită a celor ce au fost cîndva coplesiiți de un mare necaz, dar nu înfrînți. În urma incendiului ce a distrus aproape toată biserica, v-ați unit mai mulți, dovedind dragoste și jertfelnicie și, cu forțe nebănuite de mari, ați ridicat din nou locaș Domnului, spre pomenire veșnică.

Biserica nu e alcătuită însă numai din ziduri care se văd ci și din sufletele adunate laolaltă, unite și sfinte. Aceasta este Biserica divină de care vorbește Sf. Ap. Pavel cînd zice : «Voi sînteți templu al Duhului Sfînt».

Cu Dumneavoastră, enoriașii acestei parohii, s-a împlinit astăzi cuvântul psalmistului, care spune: «Un singur lucru am cerut de la Domnul și El mi-l va da: să locuiesc în Casa Domnului în toate zilele vieții mele, ca să văd frumusețea Domnului și să cercetez locașul lui» (Ps. 26, 7—8).

În continuare, I.P.S. Arhiepiscop a felicitat pe preoți și pe credincioși pentru frumoasa realizare și i-a îndemnat la unire în credință, la muncă rodnică, dragoste și pace între oameni.

PARTICIPĂRI LA ACȚIUNI SOCIAL-OBȘTEȘTI

În ziua de 28 iunie 1988 a avut loc la București, sub președinția domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, Plenara Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, la care au luat parte și reprezentanții tuturor cultelor din țara noastră.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au fost prezenți mai mulți ierarhi, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist.

De la tribuna marelui forum democratic I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, membru al Comitetului Central al ODUS, a rostit o vibrantă cuvântare, spunând între altele:

«Mi revine cinstea deosebită de a aduce Comitetului Central al Organizației Democrației și Unității Socialiste mesajul uneia din organizațiile sale componente — a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române. Alături de întregul popor, și noi ierarhii, clerul și credincioșii ortodocși, ca de altfel toate cultele din țara noastră, ne simțim implicați cu inima și cu fapta în realizarea mărețelor programe de dezvoltare economico-socială a patriei, în îndeplinirea politicii sale externe de pace și bună conviețuire cu toate popoarele lumii, inițiată și condusă cu atita înțelepciune și iscusință de ilustru nostru președinte al Republicii, cel mai iubit și stimat fiu al poporului român — Domnul Nicolae Ceaușescu.

Trăind în condiții de deplină libertate pentru a ne exercita credința religioasă în conformitate cu dogmele și tradițiile Bisericii noastre, clerul și credincioșii ortodocși, animați de cele mai autentice sentimente patriotice își aduc prin toate mijloacele ce le stau în putință, prinosul lor la îndeplinirea programelor de dezvoltare social-economică a patriei, la sprijinirea activă a politicii externe de pace și dezarmare, al cărei simbol au devenit România, președintele său. În deplină unitate cu întreaga națiune, vă rog să-mi permiteți să reafirm hotărârea clerului și a credincioșilor ortodocși de a acționa și în viitor, cu aceeași dragoste nețărmurită față de poporul român și glia strămoșească pentru îndeplinirea tuturor programelor de dezvoltare multilaterală a României Socialiste, pentru ridicarea ei pe cele mai înalte culmi ale civilizației și progresului, pentru pace și largă colaborare internațională».

VIZITE DE LUCRU ARHIEREȘTI

— În ziua de 4 iunie a.c., I.P.S. Arhiepiscop Antim a făcut o vizită de lucru în protoieria Constanța. La sediul protopopiatului s-au luat în dezbatere unele cazuri de indisciplină a clerului. I.P.S. Sa a vizitat apoi noua parohie Sf. Nicolae Vechi din municipiul Constanța, dînd îndrumări cu privire la desfășurarea lucrărilor de reparații și amenajări la biserică și casa parohială. În continuare I.P.S. Arhiepiscop a făcut o vizită la casa de odihnă a eparhiei de la Eforie Sud și la schitul Adormirea Maicii Domnului din Techirghiol.

— La 6 iunie a.c. a vizitat șantierul noului sediu al protoierei Babadag, interesîndu-se de desfășurarea lucrărilor.

Pr. EUGEN DRĂGOI

ÎNTRUNIRE MISIONARĂ

Analizarea periodică a activităților misionare, într-un cadru mai larg a devenit o tradiție în Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos. Această acțiune are drept scop mai buna organizare a lucrării pastoral-misionare, acumularea și împărtășirea reciprocă de experiențe, îmbunătățirea metodelor de lucru.

Activitatea misionară a protoiereilor, misionarilor protopopești și parohiilor, desfășurată în primul semestru al anului 1988, a făcut obiectul unei consfătuiri misionare ținute la sediul din Galați al Arhiepiscopiei, sub președinția I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica. Au participat membrii Permanenței Consiliului Eparhial, protoiereii și misionarii protopopești din eparhie.

Protoiereii au prezentat, pe rînd, rapoarte de sinteză asupra activității misionare din fiecare protopopiat, urmate de completări făcute de misionarii protopopești. Pe baza informărilor din plenul ședinței, s-au luat măsuri de remediere a unor deficiențe în lucrarea misionară, a preoților, s-au recomandat metode noi de activitate, au fost comunicate diferite acțiuni prozelitiste sectare și pozițiile adoptate față de acestea.

Au fost apreciate realizările obținute pînă în prezent, progresele evidente în anumite laturi ale lucrării misionare (cîntarea omofonă, vechernia duminicală cu program misionar etc.) și s-au dat îndrumări de către I.P.S. Arhiepiscop pentru activitatea de viitor.

Participantii s-au angajat să depună eforturi și mai susținute în vederea promovării activității pastoral-misionare și pentru îndeplinirea integrală a sarcinilor ce le revin.

SLUJBĂ ARHIEREASCĂ

Pentru înviorarea vieții duhovnicești din parohii și în dorința de a sprijini activitatea misionară, I.P.S. Arhiepiscop Antim se deplasează la unele parohii, oficiind slujbe în sobor, urmate de un program misionar.

Astfel, în ziua de 10 iulie a.c., I.P.S. Sa a poposit în mijlocul credincioșilor din parohia Grivița, județul Galați, unde a oficiat Sf. Liturghie. Din soborul liturghisitorilor au făcut parte: p.c. pr. Constantin Lungu, p.c. pr. Ioan Dobre, preoții Croitoru Ioan, Ionașcu Ion de la parohia Sf. Împărați, Galați, Pelin Octavian, paroh girant la Grivița și diaconii Mihai Stavără și Iorgu Opricescu de la catedrala din Galați.

La vremea împărtășirii preotul Ioan Croitoru a predicat despre dragostea creștină față de aproapele.

După otpust, I.P.S. Arhiepiscop a hirotosit iconom pe preotul Pelin Octavian și a rostit apoi un cald cuvânt de învățătură. I.P.S. Sa a lăudat activitatea preotului paroh care a fost sprijinit de membrii consiliului și ai comitetului parohial, precum și de enoriașii parohiei. Referindu-se la pericopa Evangheliei din duminica a VI-a după Rusalii, a subliniat că Mîntuitorul ne cheamă la dragoste față de tot omul și, mai cu osebire, față de cel ce se află în suferință. Sintem îndemnați să căutăm adevărurile mîntuitoare, să ne întărim în credința cea adevărată, așezată pe temelia Bisericii, întemeiată de Domnul prin Sfinții Apostoli. Credința noastră trebuie să fie vie și lucrătoare prin fapte bune de într-ajutorare a aproapelui.

ABSOLVENȚI AI SEMINARULUI TEOLOGIC DIN BUZĂU ÎN VIZITĂ LA I.P.S. ARHIEPISCOP

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica a primit în ziua de 5 iulie 1988, la Centrul eparhial din Galați pe absolvenții Seminarului teologic din Buzău, promoția 1973, care au sărbătorit la Galați 15 ani de la încheierea studiilor. Cu acest prilej au participat în calitate de invitați și absolvenți ai aceleiași promoții de la alte seminarii din țară.

După oficierea unui Te-Deum în catedrala arhiepiscopală, I.P.S. Arhiepiscop a adresat absolvenților un cuvânt părintesc, manifestîndu-și bucuria de a revedea generațiile tinere de slujitori, reuniți la momente aniversare, pentru a aduce prinos de mulțumire școlii care i-a format și a-și împărtăși din experiența anilor de activitate.

Cu binecuvîntarea I.P.S. Sa, foștii elevi seminarști au vizitat, în aceeași zi, unele biserici din Galați și mănăstirile din nordul Dobrogei.

ALTE ACTIVITĂȚI DIN AGENDA DE LUCRU A I.P.S. ARHIEPISCOP

— Între 5—8 iulie I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica a luat parte la lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

— În zilele de 4 și 9 iulie I.P.S. Arhiepiscop a vizitat mănăstirea Buciumeni, județul Galați, interesîndu-se de viața duhovnicească de aici, precum și de organizarea casei de odihnă pentru vizitatori și închinători, amenajată în incinta mănăstirii.

— La 11 iulie I.P.S. Sa a prezidat lucrările Comisiei pentru notarea administrativă a preoților din protoieria Galați, iar la 15 iulie, lucrările aceleiași comisii pentru notarea administrativă a preoților din protoieria Tecuci.

— Între 28—31 iulie a vizitat mănăstirea Celic Dere, luînd măsuri pentru sporirea vieții duhovnicești a așezămîntului monahal și buna sa gospodărire.

Pr. EUGEN DRĂGOI

HRAM LA MĂNĂSTIREA CELIC DERE

Mai mult decît oricare altă sărbătoare închinată Maicii Domnului, ziua Adormirii sale precedată de două săptămîni de post, este un binecuvîntat prilej pentru dreptmăritorii creștini de a se îndrepta către bisericile și mănăstirile închinată acestei slăvite prăznuiri. Mănăstirea Celic Dere din județul Tulcea așezată într-o regiune pitorească, pe valea împădurită a pîriului Celic, are și ea ca patron Adormirea Maicii Domnului. Cu multe zile înainte de 15 august, mănăstirea se pregătește pentru întîmpinarea acestui praznic și a numeroșilor credincioși ce vin în pelerinaj din împrejurimi, ca și din alte părți ale țării să trăiască momentele sfintelor slujbe și să se înalțe duhovnicește. La invitația stareței mănăstirii — Iuliana Mocanu — și a soborului, I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica și-a luat osteneala de a participa la slujba hramului, în ziua de 15 august 1988.

În prezența I.P.S. Arhiepiscop, cu participarea viețuitoarelor mănăstirii și a unui impresionant număr de credincioși s-a oficiat în ajun slujba privegherii, iar în ziua praznicului, Sfînta Liturghie, de către un sobor condus de p.c. arhim. *Ieronim Motoc* de la catedrala arhiepiscopală din Galați ajutat de p.c. protos Pamfil Dubneac și Dionisie Nivnea, duhovnicii mănăstirii Celic Dere, preoții Ene Nichifor de la parohia Sf. Împărați, Tulcea, Rîmboi Ion de la parohia Telița și diaconii Mihai Stavără de la catedrala arhiepiscopală și Teodosie Dinescu de la mănăstirea Cocos. Răspunsurile liturgice au fost date de corul maicilor mănăstirii.

La vremea împărtășirii, p.c. arhim. Ieronim Motoc a predicat asupra importanței sărbătorii Adormirii Maicii Domnului în viața creștinilor. După otpust, stareța mănăstirii Iuliana Mocanu, în numele soborului și al credincioșilor a salutat prezența I.P.S. Arhiepiscop la hramul mănăstirii, aducîndu-i vii mulțumiri pentru atenția și sprijinul ce acordă permanent vieții duhovnicești și bunei gospodăririi a așezămîntului monahal.

NOI SLUJITORI AI ALTARELOR

— În ziua de 2 august 1988, P. S. Episcop-vicar Lucian Tomitanul a hirotonit preot pe tînărul *Ungureanu Dumitrașcu* pentru parohia Suhurlui, județul Galați.

— Absolventul de seminar *Mihai Marian* a fost hirotonit preot de P. S. Episcop-vicar Lucian Tomitanul în ziua de 6 august 1988, pe seama parohiei Vădeni, județul Galați.

— Pentru parohia Grivița, județul Galați a fost hirotonit preot licențiatul în teologie *Vasile Jalbă*, în ziua de 18 august 1988, de către P. S. Episcop-vicar Lucian Tomitanul.

*

Prăznuirea Sf. mucenic Antim în mănăstirea Cocoș a dobândit o deosebită strălucire la 3 septembrie 1988, datorită prezenței aici a I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica. Obștea mănăstirii a sărbătorit ziua numelui înaltului arhipăstor cu aleasă bucurie.

S-a oficiat Sf. Liturghie de către un sobor condus de p.c. protos. Ștefan Gușă, urmată de un Te-Deum în cinstea sărbătoritului. La sfârșit p.c. vicar administrativ a rostit un cuvînt ocazional, referindu-se la personalitatea I.P.S. Sale și realizările din eparhie. S-a dat citire apoi scrisorii de felicitare trimisă de către colaboratorii apropiați de la Centrul eparhial, în care se spune, între altele :

«Aniversați ziua onomastică anul acesta pentru a 53-a oară cu bucurie în suflet, cu mulțumire pentru minunatele realizări obținute cu prețul eforturilor nenumărate și al griii neobosite față de responsabilitățile pe care vi le-a hărăzit Dumnezeu și Biserica noastră strămoșească.

Istorică eparhie a Tomisului și Dunării de Jos pe care o conduceți cu dăruire, cu competență, cu dragoste părintească și aleasă pricepere de peste 15 ani, și-a dobîndit un binemeritat prestigiu între celelalte eparhii ale țării, îmbrăcînd noua haină a locașurilor de cult refăcute, situîndu-se în fruntea lucrărilor clericilor din ogorul pastoral și misionar, primenind și adîncind permanent viața duhovnicească a credincioșilor.

Avem astăzi un binecuvîntat prilej de a ne rînoi profundul atașament față de personalitatea Înalt Prea Sfinției Voastre și tot ceea ce înfăptuiți, rugîndu-vă să primiți smeritele noastre omagii și felicitări, împreună cu doririle de bine, de sănătate și îndelungată păstorie».

I.P.S. Arhiepiscop a mulțumit pentru felicitările și urările adresate și a împărtășit arhieresti binecuvîntări obștii mănăstirii și tuturor credincioșilor prezenți în biserică.

RESFINȚIRE DE BISERICĂ

Cercetătorii trecutului Dobrogei nu-și ascund uimirea cînd desprind din mărturiile vremilor apuse istoria zbruciumată a orașului Babadag, județul Tulcea. A avut perioade de deosebită înflorire, ajungînd chiar capitală a provinciei dintre Dunăre și Mare, dar și epoci de decădere. La începutul veacului nostru era descris ca avînd «niște strade înguste, pietruite cu piatră de rîu ; case mici cu aspect trist, unele dărîmate...».

Astăzi orașul și-a schimbat înfățișarea, ca toate localitățile țării, în progres continuu. Totuși a mai păstrat pe alocuri imaginea provincială pitorească a tîrgului de altă dată.

Existența unei comunități ortodoxe, avînd și o biserică, este atestată încă de la jumătatea veacului al XVII-lea, de diferiți călători străini (Pietro Deodato Baksici, Filip Stanislavov ș.a.).

În prezent în Babadag funcționează două biserici: Sf. Dumitru (1903—1923) și Adormirea Maicii Domnului (1934). Tot în Babadag se află și sediul protopopiatului cu același nume.

În duminica zilei de 4 septembrie 1988 credincioșii ortodocși din Babadag, precum și alții din localitățile învecinate au fost martorii unui rar eveniment: resfințirea bisericii din parohia Babadag I, cu hramul Sf. Dumitru. Acest locaș a fost reînnoit, reparându-se capital și în interior îmbrăcînd haina unei frumoase picturi în frescă, opera pictorului bucureștean Corneliu Pașcanu.

Coordonarea lucrărilor a avut-o vrednicul slujitor preot iconom stavrofor Ion Secuianu, fost protoiereu la Babadag, vreme de 30 de ani. Soborul slujitorilor, condus de I.P.S. Arhiepiscop Antim a orînduit în jurul sfintei mese pe preoții: *Marian Munteanu, Mihai Gherghe, Ion Secuianu, Nicolae Costea, Georgică Pencu, Marc* — de la parohia Enisala, *Petre Secuianu* de la parohia Stejaru și diaconii catedralei arhiepiscopale *Mihai Stavără și Costică Gheorghie*.

În cadrul Sfintei liturghii candidatul la preoție *Nicușor Matei* a fost hirotonit diacon.

După otpust, p.c. protoiereu Mihai Gherghe a prezentat I.P.S. Arhiepiscop o cuprinzătoare imagine a activității și realizărilor preoților din protopopiatul Babadag. Luînd cuvîntul, preotul paroh Ion Secuianu a făcut un scurt istoric al ridicării bisericii și a lucrărilor executate pe parcurs, insistînd asupra celor realizate în anii 1986—1988. A evidențiat importantul sprijin pe care credincioșii l-au dat pe parcursul desfășurării șantierului de reparații și pictură, mulțumindu-le pentru contribuția și efortul lăudabil. A adus apoi vii și călduroase mulțumiri I.P.S. Arhiepiscop pentru sfințirea bisericii și înălțătoarea slujbă ce a oficiat-o spre încununarea operei de împodobire a bisericii, încălzind sufletele multimei credincioșilor participanți. În cadrul de bucurie duhovnicească creat, a luat cuvîntul I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica. Dintru început I.P.S. Sa și-a exprimat bucuria deosebită de a se afla, în această aleasă zi, în mijlocul credincioșilor din Babadag, rugîndu-se și invocînd împreună cu aceștia pogorîrea Duhului Sfînt pentru resfințirea bisericii: «Oriunde ne putem ruga lui Dumnezeu: — a spus I.P.S. — acasă, pe drum, dar mai cu osebire îl simțim aproape în Casa Domnului, cum este numită Biserica. În Sfînta Biserică putem asculta cîntările liturgice, predica, ne întîlnim la rugăciune într-o atmosferă sfîntă și într-un glas aducem laudă lui Dumnezeu. Mintuitorul Iisus Hristos dorește să fie lăsat să intre în inimile noastre, cu sufletele pregătite să primească învățătura și sfaturile sale».

Felicitînd pe toți ostenitorii parohiei, în frunte cu preotul Ioan Secuianu, pentru frumoasa realizare de reînnoire a locașului bisericesc, I.P.S. Sa a spus, în încheiere: «Fie ca Domnul nostru Iisus Hristos să audă și să răspundă cererilor făcute în fața icoanelor din această biserică resfințită, iar Duhul Sfînt să fie mereu lucrător în inimile noastre».

Consiliul parohial a oferit apoi o agapă frățească în cinstea evenimentului.

CONFERINȚE PREOȚEȘTI

Cea de a doua jumătate a lunii septembrie a oferit prilejul unei noi întruniri preoțești, în cadrul conferinței administrative. Alături de preoți, la conferință au participat și cîntăreții bisericești, subiectul principal luat în dezbatere fiind: *Rolul cîntării în comun pentru promovarea și păstrarea unității religioase a parohiei.*

Conferința a fost prezidată de I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, la protopopiatul Tecuci (22 septembrie), de p.c. arhim. Ieronim Motoc, la protoieria Galați (20 septembrie) de p.c. pr. Eugen Drăgoi, consilier cultural, la protoieriile Constanța (22 septembrie) și Medgidia (23 septembrie) și p.c. pr. Dumitru Găureanu, inspector bisericesc, la protoieriile Tulcea (20 septembrie) și Babadag (21 septembrie).

Referenții principali care au susținut lucrarea în ședință au fost preoții Trif Virgil (Galați), Ionică Toma (Tecuci), Marin Stoică (Constanța), Ștefan Diacu (Medgidia), Iacob Ciupitu (Tulcea), Dumitru Vilcu (Babadag).

În cuvîntul rostit la protoieria Tecuci, I.P.S. Arhiepiscop Antim a spus, între altele: «Cîntarea bisericească este chemată să stimuleze credința omului; este un mijloc de a aduce credincioșii la biserică. Ea are, de asemenea, și un rol social, căci stinge dezbinările dintre credincioși și îi unește în slăvirea lui Dumnezeu. Pentru promovarea cîntării comune este necesară o bună înțelegere și colaborare între preot și cîntărețul bisericesc. De asemenea un prețios sprijin îl avem în grupul vocal, alcătuit din cîțiva credincioși bărbați și femei, buni cunoscători ai cîntărilor. În timpul sfintei liturghii, cîntărețul trebuie să stea în mijlocul poporului, dirijînd cu multă discreție pentru a nu distrage atenția credincioșilor. În cadrul ședinței s-au prezentat rapoarte de activitate misionară și o cateheză model la cîntarea «Împărate ceresc».

Referenții și vorbitorii au evidențiat diferite modalități de promovare a cîntării în comun, au comunicat experiențele dobîndite în cadrul acestei activități, precum și unele greutăți întîmpinate, au făcut propuneri pentru acțiunea generalizării cîntării omofone la parohii.

PIINE PENTRU SUFLET

Prin purtarea de grijă a I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica, în luna septembrie a ieșit de sub tipar o nouă carte de rugăciuni, cu învățături de credință ortodoxă, alcătuită de preotul dr. Nicolae Grosu de la biserică Sf. Spiridon din Galați.

Lucrarea cuprinde un bogat tezaur de rugăciuni pentru diferite trebuințe spirituale ale credincioșilor, însoțite de explicații tipiconale și rituale. De asemenea în paginile ei au fost cuprinse și Sf. Liturghie, Prohodul și unele acatiste și paraclise.

Față de edițiile precedente, noua carte de rugăciuni pune la îndemîna credincioșilor explicarea unor învățături de credință și a diferite practici de cult, cu un pronunțat caracter pastoral și misionar.

Tipărită într-o formă îngrijită și atrăgătoare, cu diferite imagini polichrome, recenta carte de rugăciuni sperăm să satisfacă solicitările credincioșilor dornici de cît mai multă piine pentru suflet.

Pr. EUGEN DRĂGOI

STIRILE

DIN CUPRINSUL EPARHIEI BUZAULUI
PE LUNILE MAI — IUNIE 1988

I. Din agenda de lucru a P.S. Episcop Epifanie

26 aprilie-12 mai 1988 — P. S. Episcop Epifanie a făcut parte din delegația Bisericii Ortodoxe Române, care a mers în misiune la Muntele Athos.

15 mai 1988 — P.S. Sa a oficiat Sf. Liturghie în catedrala episcopală din Buzău.

19 mai 1988 — a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor : Gălbinaș, filiala Mînză ce aparține de parohia Cilibia, la biserica parohială Cilibia, Rușețu, Largu, Luciu, Caragele și C.A. Rosetti toate din prot. Buzău.

21 mai 1988 — a făcut vizite canonice la biserica parohială Oreavu și Valea Rîmnicului, ambele din prot. Rm. Sărat, precum și la Casa de Odihnă Rogozu și M-rea Rătești.

22 mai 1988 — P.S. Episcop Epifanie a oficiat slujbă arhierescă misionară la biserica parohială «Sf. Gheorghe» din municipiul Brăila și vizită canonică la biserica parohială Filipești, protoieria Brăila.

29 mai 1988 — a oficiat Sf. Liturghie arhierescă, cu prilejul hramului Mănăstirii Rătești.

30 mai 1988 — P.S. Sa a însoțit pe P.F. Părinte Patriarh Teoctist, care a asistat la slujba hramului bisericii Sem. Teologic București. Tot în aceeași zi a prezidat examenul de admisibilitate pentru doctorat la Institutul Teologic Universitar București, susținut de pr. Ionel Ene din Focșani.

3 iunie 1988 — P.S. Sa împreună cu alți ierarhi a însoțit la aeroportul Otopeni delegația Bisericii Ortodoxe Române condusă de P.F. Patriarh Teoctist, care a plecat la Moscova pentru a participa la solemnitățile mileniului creștin rus.

5 iunie 1988 — P.S. Episcop Epifanie a resfințit biserica din Adjud prot. Panciu, hirotosind «iconom stavrofor» pe preotul paroh Ștefan Soare și «iconom» pe preotul conslujitor Emil Crăciun.

12 iunie 1988 — a oficiat Sf. Liturghie în catedrala episcopală din Buzău.

17 iunie 1988 — Împreună cu alți ierarhi P.S. Sa a întâmpinat, la aeroportul Otopeni, delegația Bisericii Ortodoxe Române condusă de P. F. Părinte Patriarh Teoctist care a participat la festivitățile organizate de Biserica Ortodoxă Rusă cu prilejul împlinirii unui mileniu de la încreștinare.

24 iunie 1988 — P.S. Episcop Epifanie a asistat la Sf. Liturghie în catedrala episcopală din Buzău.

25 iunie 1988 — P.S. Sa împreună cu toți colaboratorii Centrului eparhial, cu preoții din oraș și împrejurimi, cu profesorii și elevii Seminarului Teologic au întâmpinat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist însoțit de I.P.S. Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos, P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor și P.S. Episcop Vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul cu prilejul festivităților la împlinirea a 150 de ani de existență a Seminarului teologic din Buzău.

26 iunie 1988 — P.S. Episcop Epifanie a însoțit pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la festivitatea care s-a desfășurat în catedrala episcopală cu oficierea Sf. Liturghii unde s-au rostit alocuțiuni de către Prea Sfințitul Epifanie și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, iar în aula seminarului s-a desfășurat un program stabilit dinainte, format dintr-un referat științific, cuvântări ocazionale și un program artistic format din cântări religioase și patriotice susținut de elevii seminarului potrivit momentului aniversar.

II. Conferința preotească pe luna mai 1988

Cea de a doua conferință preotească din anul 1988, la Eparhia Buzăului, s-a desfășurat în perioada 17—31 mai 1988, avînd ca temă: «*Voievodul Constantin Brîncoveanu în istoria, cultura și ortodoxia românească (la 300 de ani de la urcarea sa pe tron, 1688—1988)*».

Conferința de la protoieria Buzău s-a desfășurat la data de 17 mai 1988, fiind prezidată de P.S. Episcop Epifanie însoțit de la Centrul eparhial de P.C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar Ad-tiv, iar la cuvînt s-au înscris următorii preoți: Udrea Aurelian — Largu, Tatu Gheorghe — Glodeanu Sărat, Ionescu Ion — Amaru, Cocora Gabriel — Sf. Îngeri-Buzău, Horia Constantinescu — Sf. Ioan-Buzău, Guță Nicolae — Buzău, Niculescu Gheorghe — Pogoanele II, Dinu Vasile — Albești, Georgescu Barbu — Glodeanu Sărat, Dragomirescu Aurel — Cuv. Parascheva — Buzău, Sburlan Nicolae — Sf. Nicolae-Buzău, Popescu Nicolae — inspector eparhial și Dumitrescu Teofil — Vicar ad-tiv, referatul fiind susținut de P.C. Pr. Constantin Duțu de la parohia Merei.

Conferința de la protoieria Pătirlagele a avut loc la data de 18 mai 1988, fiind prezidată din încredințarea Prea Sfințitului Părinte Episcop Epifanie, de către P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic, referatul fiind susținut de P.C. Pr. Petre Drăgan de la parohia Colți, iar la cuvînt s-au înscris preoții: Octavian Costea — Pleșcoi, Stelian Moise — Bozioru, Gheorghe Grigore — Cănești, Teodor Buzu — Bîscenii de Jos, Ion Simion — Pinu, Nicolae Avram — Berca, Pompiliu Dragomir — Chiojd II.

Conferința de la protoieria Rm. Sărat s-a desfășurat la data de 24 mai 1988, fiind prezidată, din încredințarea Prea Sfințitului Părinte Episcop Epifanie, de P.C. Pr. Dionisie Grigore — consilier ad-tiv, referatul fiind susținut de P.C. Pr. Ionel Bîsceanu de la parohia Dedulești, iar la cuvînt s-au înscris preoții: Negraru Costel — Cîmpulunganca, Buga Victor — Ziduri, Banu Viorel — Știubei, Turcu Laurentiu — Petrișoru, Iuță Maxim — Sf. Ioan-Rm. Sărat, Mirea Mihail — Băvănești, Dîrdîiac Gheorghe — Rubla; Dinu Nicolae — Mărgăritești, Marcu Petre — Balta Albă.

Conferința de la protoieria Focșani s-a ținut la data de 25 mai 1988, fiind prezidată, din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Epifanie, de P.C. Pr. Nicolae Popescu — inspector eparhial, referatul fiind susținut de P.C. Pr. Vasile Platon de la parohia Precista — Focșani, iar la cuvînt sau înscris preoții: Liviu Curcă — Cîmpineanca, Ionel Ene — Sf. Voievozi-Focșani, Ion Iordache — Sf. Spiridon-Focșani, Mihai Horodniceanu — Sf. Ioan Botezătorul, Nicolae Neagu — Runcu, Vasile Spătaru — Terchești, Vasile Tarachiu — Rîmnîceni, Tănase Joghiu — Bordeasca.

Conferința de la protoieria Panciu a avut loc la data de 26 mai 1988, fiind prezidată, din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Epifanie, de P.C. Pr. Dionisie Grigore — consilier ad-tiv, referatul fiind susținut de P.C. Pr. Toader Grigoraș de la parohia Străoane de Sus, iar la cuvînt s-au înscris preoții: Toader Cojocăru—Sirbi; Ion Poede—Ciorani; Constantin Ungureanu — Homocea; Nicolae Dobre — Diocheți; Hristache Angheluță — Tăbăcești; Mihai Popa — Boghești; Teodor Potop — Vidra; Pandelescu Șerban — Păunești.

Conferința de la protoieria Brăila s-a desfășurat la data de 31 mai 1988, fiind prezidată, din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, de P.C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar Ad-tiv, referatul fiind susținut de P.C. Pr. Marin Postolache — Sf. Nicolae, iar la cuvînt s-au înscris preoții: Paul Rădulescu — Filipești; Alexandru Teodorescu — Galbenu; Ion Veveriță — Cazasu Ilie Vlad — Sf. Gheorghe-Brăila; Dumitru Stanciu — Ciocile; Traian Bărbieru-Grădiștea; Sirbu Gogu — Sf. Gheorghe-Brăila; Gheorghe Colț — Gemenele; Costică Crețu — Sf. Nicolae-Brăila.

Preoții de la toate protopopiatele ce s-au înscris la cuvînt cit și președinții delegați au scos în evidență personalitatea domnitorului Constantin Brîncoveanu, arătînd că evlaviosul voievod dreptcredincios a fost un bun gospodar, iubitor de cultură și artă, păstrător și păzitor al legii străbune, apărător al țării, punînd mai presus de toate interesele permanente ale acesteia și ale poporului său și rămîne una din personalitățile cele mai de seamă ale trecutului nostru politic dar mai ales cultural. Sfirșitul mucenicesc al lui Constantin Brîncoveanu și al fiilor săi a stîrnit în mijlocul celor de un neam cu ei puternice sentimente de durere.

Prea Sfințitul Episcop Epifanie participînd la conferința de la protoieria Buzău a spus printre altele:

«Aniversarea a 300 de ani de la urcarea pe tron a voievodului Constantin Brîncoveanu ca și aniversarea a 300 de ani de la tipărirea Bibliei de la București din anul 1688, sînt două evenimente care sînt legate de inimile noastre, de misiunea noastră preoțească, dar și patriotică în același timp.

Acest mare și evlavios voievod a fost donator și în afara granițelor țării și cu precădere la Sfîntul Munte Athos.

Acolo, în Sfîntul Munte, amintirea voievodului se poate vedea la mănăstirile Vatoped, Dohiaru, Sf. Pavel Xiropotamu, ca și la alte mănăstiri.

Am fost plăcut impresionat când cu prilejul unei vizite făcute de curînd la Sf. Munte, conducătorul mănăstirilor și ghizii ne-au prezentat contribuția acestui voievod la zidirea, rezidirea sau ajutorarea unor mănăstiri. Pe lângă amintirea altor voievozi ale căror nume le-am întilnit acolo, Constantin Brîncoveanu este la loc de mare cinste.

Voievodul Constantin Brîncoveanu este cunoscut în Sfîntul Munte ca un sfînt, ca un adevărat apărător al credinței adevărate, și un brav apărător al legii strămoșești.

Un mare merit al voievodului este că în politica sa înțeleaptă, în relațiile cu imperialii a apărat credința în fața tendințelor de catolicizare care urmăreau deznaționalizarea noastră.

Aniversăm astăzi și tipărirea Bibliei de la 1688, în limba română.

Patriarhia Ortodoxă Română, începînd cu Prea Fericitul Patriarh Iustin și continuînd cu Prea Fericitul Patriarh Teoctist a pregătit retipărirea acestei Biblie cu texte pe două coloane — cu caractere chirilice cum a fost inițial și cu caractere latine. Această Biblie este socotită de specialiști un valoros monument al literaturii române. Ea ne vorbește despre strădaniile înaintașilor pentru unitatea de credință, limbă și spiritualitate românească».

III. Slujbe arhieresti misionare

1. *Parohia Păltineni* — Din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, Prea Sfîntitul Gherasim, Arhiepiscop-Vicar, în ziua de 8 mai 1988, înconjurat de P.C. Pr. Gheorghe Furtună, Protoiereu ; P.C. Pr. Constantin Teșcan — misionar protopopesco ; P.C. Pr. Adrian Dragomirescu — paroh ; Arhid. Tudor Mihalache și Diac. Gheorghe Sava, a oficiat Sf. Liturghie arhierescă la biserica parohială Păltineni.

Răspunsurile au fost date de enoriașii prezenți, conduși de cîntărețul pensionar Gheorghe Brînzea, iar predica zilei a fost rostită de P.C. Diac. Gheorghe Sava.

În continuare, a luat cuvîntul P.S. Gherasim, Arhiepiscop-Vicar arătînd că este o datorie a noastră de a cerceta pe fiii duhovnicești așa cum făceau Sf. Apostoli. Arată că noi românii nu am fost creștinați cu forța la o dată fixă asemenea popoarelor din jur ci am primit credința creștină de la Sf. Apostol Andrei, deci avem un creștinism apostolic pe care l-am moștenit și pe care avem datoria să-l păstrăm. Noi îl avem prezent pe Mîntuitorul Iisus Hristos în mijlocul nostru prin Sfînta Împărăție și trebuie să ne bucurăm de acest lucru. În încheiere P.S. Gherasim transmite arhieresti binecuvîntări din partea P.S. Episcop Epifanie, îndemnînd pe credincioși să rămînă statornici în credința străbună, și să ajute pe preotul paroh la toate acțiunile gospodărești întreprinse.

2. Parohia «Nașterea Maicii Domnului» — Buzău

Duminică 12 iunie 1988, P.S. Gherasim, Arhiereu Vicar, din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, a oficiat slujba arhierescă misionară la biserica «Nașterea Maicii Domnului» din Municipiul Buzău înconjurat de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Dima Stamate și Arhid. Tudor Mihalache și Gabriel Sibiescu.

Luînd cuvîntul, P.S. Gherasim Arhiereu Vicar, a precizat că prin vrerea bunului Dumnezeu ne-am învrednicit să fim la rugăciune astăzi împreună cu Dvs. și după cum bine știm în satele și orașele noastre există biserici unde credincioșii primesc asistență religioasă din partea preoților. Cu referire precisă la Sf. biserică, P.S. Sa a spus: «Aici venim să ne rugăm, să primim binecuvîntarea de la Dumnezeu și să ne bucurăm, termen care este specific Evangheliei noastre, Noului Testament, mai ales după învierea din morți a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos».

În încheiere P.S. Gherasim a îndrumat pe toți credincioșii să păstreze cu sfințenie credința strămoșească și să o transmită urmașilor așa cum am primit-o de la înaintași urînd tuturor sănătate și bună sporire în toate.

Hramul bisericii «Pogorîrea Sf. Duh» din Sf. Mănăstire Rătești

Duminică 29 mai 1988, P.S. Episcop Epifanie a săvîrșit Sf. Liturghie arhierescă și vecernia, la mînăstirea de maici Rătești, din județul Buzău, înconjurat fiind de un sobor de slujitori format din P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic, P.C. Arhim. Nifon Stoica — exarh, P.C. Arhim. Neofit Smărăndoi — starețul M-rii Ciolanu, P.C. Arhim. Justinian Crețu, Ierom. Stan Serafim și Arhidiaconii Tudor Mihalache și Gabriel Sibiescu de la Centrul Eparhial.

Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de soborul de maici de la ambele străni, iar predica zilei la momentul potrivit a fost susținută de P.C. Pr. Gheorghe Guță, consilier economic.

După otpust s-a oficiat slujba Te-Deumului apoi P.S. Episcop Epifanie a vorbit celor prezenți despre însemnătatea sărbătorii «Pogorîrea Duhului Sfînt» asupra apostolilor, după făgăduința dată, cînd a avut loc înființarea primei Biserici creștine, prin botezarea a 3000 de credincioși în urma predicii Sf. Apostol Petru.

În continuare P.S. Sa a vorbit despre lucrarea Sf. Duh în Biserică pentru credincioși, prin primirea celor șapte Sfinte Taine, despre roadele Duhului Sfînt pentru păstrarea dreptei credințe primită de la înaintașii noștri, pe care trebuie s-o primim cu sfințenie, pentru noi și să o transmitem mai departe generațiilor viitoare.

P.S. Sa a dat îndemnuri viețuitoarelor din acea mînăstire de a fi la înălțimea înaintașilor lor, de a se ruga pentru sufletele tuturor celor ce au viețuit în acea mînăstire, punînd pe mormîntul lor o floare și o luminare aprinsă, de a le urma exemplul lor, să îndeplinească munca cu rugăciunea pentru mîntuirea sufletelor lor, pentru pacea care trebuie să domnească în toată lumea și pentru progresul și fericirea țării noastre.

Tuturor celor prezenți — maici și credincioși — le-a transmis arhieresti binecuvîntări, dorindu-le sănătate, mult spor duhovnicesc pentru Glasul Bisericii

mîntuirea sufletelor, păstrarea dreptei credințe a Bisericii noastre strămoșești și pentru prestigiul și înflorirea scumpei noastre Patrii.

Această solemnitate s-a încheiat cu slujba parastasului pentru pomenirea sufletelor celor ce au adormit întru nădejdea învierii: ctitori, slujitori, viețuitori și trăitoare în această Sf. Mînăstire, înălțîndu-se rugăciuni pnetru odihna sufletelor lor către Bunul Dumnezeu.

*Hramul bisericii «Nașterea Sf. Ioan Botezătorul»
de la casa de odihnă Rogozu*

Cu binecuvîntarea și din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, P.S. Gherasim Arhiereu-Vicar, în ziua de 24 iunie a.c., a săvîrșit Sf. Liturghie arhierescă, cu prilejul hramului, la Casa de odihnă Rogozu, împreună cu P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic, P.C. Pr. Gheorghe Marineșcu — Protoiereu și arhid. Gabriel Sibiescu de la Centrul Eparhial.

În ajun seara s-a făcut, după rînduială, slujba vecerniei cu Litie, iar în ziua hramului s-a făcut utrenia, acatistul și Sf. Liturghie.

Predica zilei a fost susținută de P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic, iar la sfîrșit P.S. Gherasim a transmis măicuțelor și credincioșilor arhiereschi binecuvîntări din partea P.S. Episcop Epifanie și a vorbit despre însemnătatea sărbătorii «Nașterea Sf. Ioan Botezătorul».

A urmat slujba parastasului pentru ctitorii, slujitorii, monahiile și surorile adormite ale acestei Sf. mînăstiri și pentru credincioșii răposați, înălțînd rugăciuni pentru odihna sufletelor lor.

*1. Resfințirea Bisericii parohiale «Sf. Dumitru» din
Adjud, protoieria Panciu*

După terminarea lucrărilor de restaurare a picturii de la biserica parohială cu hramul «Sf. Dumitru» din Adjud, preoții slujitori și credincioșii au dorit ca strădaniile lor să fie binecuvîntate de Întîistătătorul Eparhiei Buzăului. Astfel că, P.S. Episcop Epifanie a dat curs dorinței credincioșilor parohiei și la data de 5 iunie 1988, însoțit de la Centrul Eparhial de P.C. Pr. Teofil Dumitrescu, Vicar ad-tiv, un sobor de preoți și Arhid. Gabriel Sibiescu și Diac. prof. Gheorghe Sava, a resfințit acest sfînt locaș.

În seara zilei de 4 iunie, un sobor de preoți, în frunte cu P.C. Protoiereu Constantin Dobrin, a săvîrșit slujba vecerniei cu priveghere, iar cuvîntul de învățătură a fost rostit de preotul Nicolae Strat, de la parohia Pădureni.

După resfințirea bisericii s-a oficiat în continuare Sf. Liturghie, iar la momentul potrivit predica zilei a fost ținută de P.C. Diac. prof. Gheorghe Sava.

La sfîrșit P.C. Protoiereu Constantin Dobrin a rostit un cuvînt de bun venit P.S. Episcop Epifanie și colaboratorilor de la Centrul Eparhial, mulțumind în numele credincioșilor de pe aceste meleaguri vrîncene pentru dragostea de a veni personal, să le binecuvînteze munca și strădania lor depuse pentru înfrumusețarea Casei Domnului.

În continuare, preotul paroh Ștefan Soare, a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor executate.

Într-un cadru înălțător, în fața mării mulțimi de credincioși, P.S. Episcop Epifanie a rostit un cuvânt de învățătură, evidențiind totodată vrednicia preoților de aici și jertfelnicia credincioșilor izvorită din credința în Dumnezeu, precizînd că, biserica aceasta a căpătat o înfățișare nouă datorită hărniciei și muncii lor și îndeosebi a preotului paroh Ștefan Soare.

În încheiere, P.S. Sa a îndrumat pe credincioșii prezenți să frecventeze sf. biserică cu și mai multă dragoste și râvnă, să păstreze credința străbună, să-și iubească fiecare patria, împlinindu-și cu tragere de inimă toate îndatoririle cetățenești.

Pentru strădaniile depuse la înfrumusețarea Casei Domnului, preotul paroh Ștefan Soare a fost distins cu rangul onorific de «iconom stavrofor», iar preotul conslujitor Crăciun Emil cu rangul de «iconom».

Această îndătinată sărbătoare s-a încheiat cu Polihroniu pentru P.S. Episcop Epifanie, conducătorii țării și pentru toți credincioșii participanți la această solemnitate.

Sărbătorirea a 150 de ani de la inaugurarea învățămîntului teologic la Buzău

Anul acesta la 20 noiembrie 1988 se împlinesc 150 de ani de la inaugurarea învățămîntului teologic, în această vatră de cultură teologică a Buzăului.

Seminariile au funcționat de la început pînă la reforma învățămîntului teologic din 1948 sub conducerea statului, iar din acest an ele depind direct de conducerea superioară a Bisericii, care se preocupă de formarea intelectuală a viitorilor slujitori ai altarelor și cărora li se face o educație patriotic-cetățenească potrivită cu vremurile pe care le trăim.

Privitor la seminarul de la Buzău, P.S. Episcop Epifanie în cuvîntul înainte din monografia seminarului, tipărită în acest an (1988), spunea printre altele: «Trebuie să subliniem că dintre toate seminariile teologice din țară, ce au existat în trecut, singurul care și-a desfășurat viața în acest secol și jumătate în aceeași clădire este cel de la Buzău».

Cum bine știm acest așezămînt teologic s-a înființat din inițiativa cărturarului și patriotului mitropolit Grigore Dascălu și prin purtarea de grijă a episcopului Chesarie.

Aici au învățat și s-au format mari oameni de cultură și ținută teologică: mitropoliți, profesori de teologie și preoți buni, iar în domeniul laic: medici, ingineri, magistrați, etc. care întotdeauna au fost recunoscutori profesorilor și ostenitorilor care i-au pregătit pentru a fi folositori Bisericii strămoșești și Patriei scumpe.

Pe lîngă celelalte multiple preocupări grija pentru trecutul și prezentul istoric al acestui așezămînt teologic a fost în atenția Întîistătorului Episcopiei Buzăului, P.S. Epifanie, căci mai întîi a hotărît scoaterea unei monografii privind seminarul teologic de la Buzău, monografie ce a fost încredințată harnicului și neobositului istoric și cercetător buzoian P.C. Pr. Gabriel Cocora, ca unul care a învățat și s-a format în această școală teologică.

După aceasta P.S. Sa împreună cu colaboratorii Centrului Eparhial, și cu profesorii și îndrumătorii Seminarului Teologic s-a întrunit și a

hotărît să se aniverseze 150 de ani de la inaugurarea Seminarului, solemnitate care a avut loc la data de 26 iunie 1988.

Această sărbătoare a fost onorată de prezenta Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST și delegatul Onor Departamentului Cultelor precum și a delegatului autorităților locale de stat ale județului și municipiului Buzău.



Participarea P.F. Patriarh Teoctist la sărbătorirea a 150 de ani de la inaugurarea Seminarului Teologic de la Buzău.

Festivitatea s-a desfășurat după un program bine stabilit. Mai întîi sîmbătă 25 iunie 1988 după amiază a sosit la Buzău Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, însoțit de colaboratorii Prea Fericirii Sale, fiind întîmpinat de Prea Sfințitul Părinte Episcop EPIFANIE, colaboratorii Centrului Eparhial, profesorii și elevii Seminarului Teologic, preoții din oraș, precum și mulțime de credincioși aflați la slujba vecerniei.

Mai întîi s-a mers în catedrala episcopală unde, după oficierea Poli-hroniului, P.S. Episcop EPIFANIE, a rostit un cuvînt ocazional spunînd printre altele: «Prea Fericite Părinte Patriarh, pentru Episcopia Buzăului ziua de azi și cea de mîine vor fi zile memorabile pentru că, prima dată poposiți la noi în calitate de Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române.

Sîntem bucuroși că Episcopia Buzăului care face parte din mitropolia Ungrovlahiei pe care o conduceți personal este vizitată și cercetată canonic printre primele din Biserica noastră ortodoxă.

Aceasta este o dovadă în plus că ne iubiți părintește, că apreciați munca noastră, că doriți ca preoții și credincioșii să fie statornici în păstrarea credinței adevărate.

Așa cum vedeți, emoția noastră e mare și bucuria extraordinară. Această voievodală catedrală, care de-a lungul veacurilor a fost martoră a multor evenimente din istoria noastră bisericească și națională, înscrie o nouă pagină, o pagină cu litere de aur, când Prea Fericirea Voastră ați poposit și avem speranța că Vă veți simți bine în mijlocul nostru. Împreună cu toți cei de față Vă spunem bine ați venit la Buzău. De asemenea, aș vrea, Prea Fericite Părinte Patriarh, să salut cu deosebită dragoste frățească și prezența celorlalți ierarhi care sînt de față, pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim Nica, pe Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, pe Prea Sfințitul Episcop Vicar Patriarhal Nifon Ploieșteanul și pe toți care vă însoțesc și Vă sînt colaboratori apropiați.

Fiți binevenit la Buzău, Prea Fericite Părinte Patriarh și Vă rugăm să împărtășiți patriarhale binecuvîntări și cuvînt de îndrumare tuturor care așteaptă cu nerăbdare, făgăduindu-Vă că-l vom pune la inimă.

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, manifestîndu-și clipele de bucurie pe care le trăiește în aceste momente, a spus printre altele :

«Este o bucurie pentru un arhipăstor și ierarh să se afle în centrele de unde au iradiat secole de-a rîndul cultura și scrisul românesc așa cum este Centrul Episcopal din Buzău. Este o bucurie pentru mine în-deosebi fiindcă prilejul de a mă întîlni cu ierarhii și cu ierarhul locului de aici, cu colaboratorii săi de la Centru, cu viitorii preoți ai Seminarului Teologic din Buzău și cu Dvs., iubiți credincioși, înseamnă o împărtășire de simțăminte, înseamnă o trăire cum am spus, pleneră a îndatoririlor noastre de păstor.

De aceea, întîlnirile noastre creștine, întîlnirile liturgice înseamnă o sărbătoare — sărbătoare în înțelesul creștin al cuvîntului, înseamnă, întîlnirea, trăirea la Sf. Altar cu Mintuitorul Hristos, Marele Arhiepiscop și Marele Preot. Această întîlnire se repetă mereu, se transpune în viața noastră, ori de cîte ori ne aflăm în fața Sf. Altar, ori de cîte ori întîmpinăm o sărbătoare.

Învățămîntul teologic este o lucrare din cele mai importante ale Ortodoxiei române. Învățămîntul teologic este o latură a activității noastre căreia îi acordăm multă atenție, este așa de valoroasă ca în-săși Biserica. Căci a avea la Altar un preot evlavios, a avea la amvon un preot curajos, cu minte luminată de Sfîntul Duh și de sfintele noastre cărți, a avea în mijlocul credincioșilor un păstor așa cum a avut neamul nostru totdeauna, înseamnă totul în viața Bisericii. Fără această trăsătură, o Biserică devine săracă, fără aceste jaloane coordonatoare ale structurii noastre bisericești, noi am rămîne văduviți de o parte foarte importantă pentru viabilitatea Bisericii noastre, pentru viabilitatea credinței, a datoriei, a tot ceea ce are poporul nostru așa de frumos, pe care Biserica și le-a însușit și le însușește continuu pînă la sfîrșitul veacurilor».

În încheiere, Prea Fericirea Sa a mulțumit din inimă preoților, părinților profesori, elevilor seminariști, credincioșilor pentru dragostea primirii, și nu în cele din urmă a mulțumit P.S. Episcop Epifanie, pentru cuvîntul de întîmpinare.

Duminică 26 iunie s-a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala episcopală de un sobor de trei arhierei : P.S. Eftimie Luca al Romanului și Hușilor, P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul Vicar Patriarhal și P.S. Gherasim Arhiereu-Vicar de la Episcopia Buzăului, un sobor de preoți și diaconi la care a participat un număr mare de credincioși, Prea Fericitul Părinte Patriarh însoțit de I.P.S. Dr. Antim Nica, P.S. Episcop Epifanie a asistat la această Sfântă slujbă.

La sfârșitul Sf. Liturghii, luînd cuvîntul, P.S. Episcop Epifanie a spus printre altele :

«Cartea sfîntă ne istorisește pe larg călătoriile marelui Apostol Pavel prin Asia Mică și Europa de sud, precum și vizitele pe care le făcea neobositul misionar comunităților creștine.

Astăzi trăim și noi bucuria care stăpînea pe primii creștini din acele îndepărtate vremuri și locuri.

Astăzi întîistătătorul Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teotist, a poposit în mijlocul nostru, în grija părintească de a se face tuturor toate cu scopul de a ne aduce har și binecuvîntare de la Dumnezeu, sfaturi și îndemnuri duhovnicești.

Este cea dintîi vizită a Prea Fericirii Sale la noi în calitate de patriarh, prilejuită de prăznuirea unei mari aniversări de la inaugurarea învățămîntului din Buzău (150 de ani de existență a Seminarului).

P.S. Sa a trecut în revistă vechimea creștinismului pe aceste meleaguri și străvechi așezări buzoiene, arătînd că aici a mărturisit credința dreptmăritoare Sfîntul Sava, care la anul 372 și-a sfîrșit viața pămîntească mărturisind credința strămoșească : «Buzoienii sînt mîndri de vechimea Ortodoxiei la această întorsură a Carpaților și ne silim să fim la înălțimea răspunderilor ce ne revin ca beneficiari ai unei atari ilustre moșteniri».

De asemenea P.S. Sa a arătat că această vatră de cultură a fost vizitată de importante personalități străine cum ar fi patriarhii : Macarie al Antiohiei, însoțit de Paul de Alep și Hrisant Notara, tot de la Ierusalim, iar în a doua jumătate a secolului nostru au poposit aici vrednicii de pomenire patriarhii Bisericii Ortodoxe Române Justinian Marina și Iustin Moiescu, precum și domnitorii Gheorghe Bibescu la 1844, care a fost primit de episcopul Chesarie și Alexandru Ioan Cuza la 1859 în drum spre București, primit de episcopul Filotei.

P.S. Sa a amintit vizitele făcute de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teotist la Constantinopol, Belgrad, Austria, Suedia, Sofia, Rusia, cu care ocazie s-au întărit și mai mult legăturile frățești între Bisericile surori și în același timp s-au discutat probleme ce privesc refacerea unității creștine, menționînd că : «Noi toți, ierarhi, preoți și credincioși, sîntem mîndri de rezultatele acestor participări, pentru că ele reflectă pe de o parte, prestigiul de care se bucură Biserica noastră peste hotare și înaltul nivel la care este reprezentată, iar pe de alta, întărirea climatului de pace și frățietate în lume».

În încheiere P.S. Sa a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh, spunînd : «De aceea sîntem profund recunoscători Prea Fericirii Voastre pentru marea cinste ce ne-ați făcut-o de a participa personal la aniversarea noastră, aceasta însemnînd pentru noi, pentru cadrele didactice și pentru elevi o înaltă și mult așteptată binecuvîntare, întărire și încurajare duhovnicească».

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a spus : «Biserica noastră ortodoxă, păstrătoare de veacuri a moștenirii sfinte și de slujire, așa cum cunoaștem cu toții, a fost alături de popor, așa cum au fost episcopii Buzăului, cărturarii, preoții, călugării, călugărițele, care de-a lungul secolelor au slujit poporul, au înțeles poporul și au împărțit necazurile și bucuriile vremurilor lor. Biserica se află alături de marile activități ale poporului nostru, pentru înflorirea țării, pentru mai binele tuturor, pentru tot ceea ce neamul nostru românesc merită să agonisească și să între în istoria universală a culturii și a valorilor universale».

Prea Fericeirea Sa trecînd în revistă toate înfăptuirile gospodărești efectuate mai ales în ultimii 40 de ani de vrednicul de pomenire P.S. Antim Angelescu, apoi de Prea Sfințitul Antonie, acum mitropolit al Ardealului, iar în prezent de Prea Sfințitul Părinte Episcop Epifanie, a spus : «S-a înscris cu litere de aur întreaga lucrare a acestei eparhii de-a lungul acestui deceniu și iată acum avem prilejul cu toții să ne bucurăm, să înscriem în cronică zilelor noastre aceste noi înfăptuiri care sînt deosebit de multe, după cum am văzut că s-au realizat la acest Centru Eparhial.

Aceste fapte vrednice de toată lauda ne bucură pe noi ierarhii, pe slujitorii sfintelor Altare și de bună seamă aducem laude și bucurie lui Dumnezeu Tatăl cel din ceruri».

La sfîrșit, Prea Fericeirea Sa, a acordat un engolpion P.S. Episcop Epifanie, în semn de prețuire și dragoste pentru toate înfăptuirile de la acest Centru Eparhial, iar la propunerea P.S. Episcop EPIFANIE Prea Fericeirea Sa, a acordat «Crucea patriarhală» unor colaboratori ai Centrului Eparhial, unor părinți profesori și directori ai Seminarului, în activitate și onorari, exarhului Eparhiei Buzăului, starețului de la Mănăstirea Ciolanu și unui membru civil din Adunarea Eparhială și membru în adunarea Națională Bisericească.

Această festivitate s-a continuat la Seminarul Teologic printr-un cuvînt de deschidere ținut de P.C. Director Manea Cristîșor, manifestînd bucuria, în numele profesorilor și al elevilor seminariști, prin venirea înființătorului Bisericii Ortodoxe Române, P. F. Patriarh Teoctist, însoțit de ierarhi distinși și reprezentantul Departamentului Cultelor în persoană D-lui Director Leon Toader și reprezentantul autorităților locale județene și municipale Buzău.

După aceasta P.C. Pr. prof. Nicolae Abaza a susținut referatul privind istoricul acestui Seminar cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea lui.

Apoi au rostit alocuțiuni următorii : P.C. Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe, ca fost elev al Seminarului de la Buzău ; P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan, prorectorul Institutului Teologic Universitar Sibiu ; P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, Vicar Ad-tiv ca fost elev, profesor și director al acestui Seminar.

Toți au scos în evidență faptul că învățămîntul nostru teologic se străduiește și reușește să-și îndeplinească rolul lui de a forma slujitorii Bisericii și ai Patriei.

În continuare, luînd cuvîntul, I.P.S. Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos a menționat mai întii rodnică colaborare cu P.S. Episcop Epifanie pe meleagurile istorice ale Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, ca Episcop Vicar între anii 1975—1982. Apoi referindu-se la înființarea Seminarilor din Țara Românească, pe lângă mitropolia din București și în cele trei eparhii sufragane: Buzău, Rîmnicu Vilcea și Curtea de Argeș, I.P.S. Sa, a spus: «Seminarul Teologic de la Buzău, ctitorie a marelui patriot și om de cultură Chesarie, în cursul existenței sale de pînă azi, sprijinit cu înțelepciune de ierarhii vremii și reprezentat de merituozii săi dascăli, a dat numeroase generații de rîvnitori slujitori ai Bisericii și de distinși cărturari». În încheiere I.P.S. Sa a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Epifanie, mulțumind totodată conducerii și corpului profesoral al școlii pentru bunele rezultate obținute la învățatură atît de elevii Eparhiei Buzăului cît și de cei din Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, încheind cu îndrumarea actuală și astăzi a marelui ctitor al Seminarului, episcopul Chesarie, și anume «a vă face preoți buni, preoți îmbunătățiți, preoți învățați, preoți cu frica lui Dumnezeu, folositori poporului, folositori patriei».

Luînd cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Epifanie a spus printre altele: «Vreme de 150 de ani, Seminarul teologic de aici a fost ca o pepinieră spirituală, în care s-au semănat semințe bune și s-au cultivat vlăstare de nădejde cu rosturi religioase și sociale din cele mai importante.

Dacă în trecut seminarul nostru a dat absolvenți care au devenit oameni de nădejde ai Bisericii strămoșești, teologi mari, patrioți înflăcărați, oameni de știință, cu satisfacție menționăm că în prezent în învățămîntul teologic universitar din București se află cinci foști elevi ai Seminarului nostru care, spre bucuria noastră sînt de față, precum și actualii profesori de la această școală».

Referindu-se la monografia școlii, P.S. Sa, a spus: «Ne bucurăm că sărbătoarea de acum coincide în mod fericit, așa cum de altfel ne-am și propus, cu apariția monografiei școlii noastre scrisă de harnicul istoric preotul Gabriel Cocora, carte intitulată: «Seminarul Teologic din Buzău la împlinirea a 150 de ani».

Cu 50 de ani în urmă la sărbătoarea centenarului acestui seminar, o astfel de lucrare nu a putut să apară la vreme și nici festivitatea nu a avut un caracter atît de festiv ca astăzi».

În încheiere Prea Sfințitul Episcop Epifanie a mulțumit înaltei conduceri de stat, personal D-lui Nicolae Ceaușescu, pentru optimele condiții în desfășurarea învățămîntului teologic.

A mulțumit călduros Domnului secretar Vasile Radu pentru participare, rugîndu-l să transmită conducerii județene respectul și recunoștința noastră.

Și nu în ultimul rînd a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh spunînd: «Vă sîntem profund recunoscători că ați participat astăzi la această sărbătorire și că ați consfințit un important act de cultură pentru învățămîntul nostru teologic din țară și în special pentru cel de la Buzău».

Luînd cuvîntul D-l Director Leon Toader, ca reprezentant al Departamentului Cultelor, și-a exprimat bucuria de a reprezenta Onor Depart-

tământul Cultelor cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea Seminarului Teologic din Buzău.

Domnia Sa a amintit că, printre preoții absolvenți ai Seminarului Teologic din Buzău au participat la Revoluția de la 1848, sau la evenimentele care au dus la unirea Principatelor din 1859, la războiul de independență din 1877 cît și la războiul de întregirea neamului din 1916—1918.)

Buzăul a reprezentat, mai ales după obținerea independenței de stat a României, un centru cultural al țării, aici funcționînd mai multe reviste la care au colaborat oameni de cultură românească cum a fost George Bacovia și Vasile Voiculescu și cu referire la Seminar Domnia Sa spunea : «așa încît renumele Seminarului care-l sărbătorim azi nu vine ca o excepție ci se înscrie în această tradiție de cultură și simțire românească a orașului în care ne găsim, oraș de vechi tradiții, cu personalitatea sa distinctă între orașele țării».

Vorbînd despre preocupările și roadele învățămîntului teologic în ultimii 40 de ani, Domnia Sa a amintit de patriarhul Justinian Marina, organizatorul învățămîntului teologic, și Iustin Moisescu, profesor erudit de teologie și în zilele Dvs. a spus Domnia sa : «sînteți norocoși că întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române — persoana Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST care se apleacă întotdeauna cu mare grijă și atenție asupra învățămîntului teologic, aceasta făcîndu-o din două motive : în primul rînd că așa stă în firea Prea Fericitului Părinte Patriarh și în al doilea rînd, așa cum s-a amintit, cu ani în urmă a condus Institutul Teologic din București, în calitate de rector, cum nu l-au condus alții, de aceea zic că dvs. sînteți unii dintre norocoși».

În încheiere Domnia Sa a subliniat că toate rezultatele pe care le-a înregistrat Seminarul și Biserica Ortodoxă se datoresc politicii înțelepte a statului nostru în frunte cu Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele țării noastre, transmișînd tuturor un călduros salut din partea Departamentului Cultelor, asigurîndu-i de tot sprijinul în această activitate.

Luînd cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a rostit o amplă și documentată cuvîntare spunînd printre altele :

«Este o mare bucurie pentru această Eparhie, dar și pentru Biserică de a ajunge să aniverseze momentele de culme așa cum este în cazul nostru învățămîntul teologic.

Am ascultat cu interes de bună seamă ceea ce s-a rostit aici de către foștii elevi, de către actualii profesori, de către oaspeți, sînt alături de toți, am trăit clipe de înălțare, de aceea am și venit, de aceea am și sugerat împreună cu P.S. Episcop Epifanie să invităm și celelalte Seminarii și Institute teologice din țară.

Avem un învățămînt cu bază puternică, cu izvoare patristice, cu o deosebită valoare și sîntem printre primii pînă acum, care, și ca număr de seminarii și ca număr de institute teologice, am dăruit întregii ortodoxii și lumii creștine multe din gîndirea și din ceea ce savanții teologi au descoperit, au tălmăcit și au dat pentru cerințele lumii întregi, penru problemele arzătoare ale lumii de astăzi».

Prea Fericirea Sa, referindu-se la problema ecumenismului a spus :

«Sîntem o Biserică cu organizare ecumenică, ecumenismul local înaintea altor Biserici, un ecumenism trăit pe pămîntul țării noastre, o

preoție care a făcut ca Biserica să fie prezentă în marile preocupări ale poporului nostru în marile transformări culturale, sociale ale țării. Biserica n-a rămas departe nici o clipă de viața poporului — datorită acestei teologii — datorită acestei îndrumări pe care Sf. Sinod acum mai bine de 40 de ani în frunte cu patriarhul Justinian a plămădit programa analitică a învățămîntului teologic».

În continuare Prea Fericirea Sa a menționat: «Ne trebuiesc slujitori ai altarelor pe măsura cerințelor epocii noastre, epocă de mari transformări ale științei, ale vieții oamenilor de toate categoriile. Însă viața țării noastre, viața poporului nostru, a acestui oraș despre care părintele proector Abrudan de la Institutul Teologic din Sibiu vorbea atît de frumos și mișcător, Buzăul care este așezat în calea aceasta de legătură între Moldova și Dobrogea, tocmai la această întretăiere de căi nu numai materiale, ci și spirituale și de idei care au constituit forța noastră națională, deoființimea noastră din trecut pînă astăzi în aceste întîlniri».

În încheiere, Prea Fericirea Sa a transmis corpului profesoral mulțumiri pentru munca depusă și rezultatele obținute. De asemenea, a transmis mulțumiri pentru sprijin, personal prin Dl. director Leon Toader, D-lui Președinte Ion Cumpănașu, iar Dl. Vasile Radu a fost rugat să transmită conducerii județului mulțumirea de părtășie a P.S. Episcop Epifanie, a colaboratorilor acestui Centru Eparhial, a întregului cler, pentru continua creștere și dezvoltare a județului.

Cu ocazia acestei solemnități elevii seminarului au executat sub îndrumarea P.C. Arhid. prof. Tudor Mihalache o serie de coruri religioase și patriotice, iar la sfîrșit pentru rezultatele obținute la învățătură, purtare și concursul pe clase pentru : literatură, pictură, cunoștințe religioase etc., la propunerea P.S. Episcop Epifanie, premiile au fost înmîinate direct de Prea Fericitul Părinte Patriarh celor mai buni elevi.

După aceasta s-a mers la agapa frățească în sala de mese a Seminarului Teologic, unde s-au rostit cuvîntări, șirul lor fiind deschis de P.S. Episcop Eftimie Luca al Romanului și Hușilor care a scos în evidență importanța istorică a Seminarului de la Buzău și importanța istorică a celorlalte semnării din Moldova : Socola, Veniamin Costache — Iași, Sf. Gheorghe — Roman, Huși și actualul seminar din vremea noastră de la Mănăstirea Neamț, încheind cu îndrumarea către elevi :

«Îndemn pe tinerii seminaristi ai Buzăului să ia aminte la figurile luminoase ale dascălilor lor de altădată și de astăzi pentru ca inspirîndu-se din faptele lor pline de dăruire, pentru continua înălțare a spiritului teologic românesc, să-și slujească cu vrednicie Biserica și Patria mamă, care adăpostește și transmite atîtea comori ale trecutului nostru».

Au mai rostit cuvîntări următorii : Dl. Jurisconsult Tudor Vasilescu ; P. C. Pr. Prof. onorar Dl. Alexandru Ciurea ; P.C. Pr. Gabriel Cocora ; P.C. Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula de la Institutul Teologic din București ; Prea Cuviosul arhimandrit Dr. Casian Crăciun — inspector al învățămîntului teologic ; P. C. Pr. Horia Constantinescu, P. C. Pr. Gheorghe Furtună — Protoiereu de Pătîrlagele.

La sfîrșit P.S. Episcop Epifanie, în numele tuturor a mulțumit încă o dată Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, pentru onoarea de

a participa personal la această sărbătorire, aceasta rămânând înscrisă cu litere de aur în istoria Episcopiei Buzăului.

CONSILIUL EPARHIAL

La data de 30 iunie 1988, a avut loc ședința Consiliului Eparhial, condusă de P.S. Episcop Epifanie, la care au participat P.S. Gherasim — Arhiereu-Vicar, membrii de drept ai Consiliului Eparhial, precum și părinții protopopi cu vot consultativ, care nu fac parte din Consiliul eparhial.

La începutul ședinței P.S. Episcop Epifanie, a salutat prezența părinților protopopi, a membrilor civili ce fac parte din Consiliul Eparhial și a domnilor inspectori de specialitate ai Departamentului Cultelor.

De asemenea, a vorbit despre sărbătorirea celor 150 de ani de la inaugurarea învățămîntului teologic la Buzău și de la fondarea Seminarului Teologic, sărbătorire ce a avut loc la 26 iunie 1988, fiind onorați de prezența Întistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, precizînd că, pentru prima dată participă un patriarh la un asemenea eveniment cultural bisericesc, în Eparhia Buzăului, precum și la serbarea de fine de an a elevilor seminariști, înmînînd personal premiile celor mai buni elevi din fiecare an.

În prima parte a ședinței P.C. Secretar eparhial a dat citire hotărîrilor luate de Permanență, ele fiind ratificate de către Consiliul Eparhial.

În continuare, s-au rezolvat lucrări la sectorul administrativ-bisericesc ca : numiri și transferări de preoți, cîntăreți și îngrijitori la parohii, iar la sectorul economic, s-au rezolvat lucrări ca : dotații pentru lucrări la mînaștirile din Eparhie și dotații pentru îngrijitori la fostele schituri, aprobări de intrajutorare între parohii ; acordarea de ajutoare unor parohii pentru lucrări de reparații și de pictură.

P.S. Sa a mulțumit tuturor membrilor Consiliului Eparhial pentru participare și pentru buna rezolvare a lucrărilor.

Tot în aceeași zi a avut loc o consfătuire în care s-a făcut o analiză pe scurt a activității P.C. Părinți Protopopi, scoțîndu-se în evidență mai ales deficiențele constatate la unele parohii din cauza lipsei de preocupare din partea preoților respectivi și a unor protoierei. S-a analizat, de asemenea, situația inspectiilor administrative la parohii, situația sesizărilor și reclamațiilor și situația preoților problemă precum și preocuparea pentru buna îngrijire și reparațiile bisericilor.

P.S. Episcop Epifanie a îndrumat pe P.C. Protopopi să fie mai atenți asupra problemelor administrative și gospodărești din parohiile pe care le au în grijă ; să controleze în special preoții certați cu disciplina, cu scăderi morale care își destramă familia din diferite motive și pe cei cu deficiențe financiare pentru a putea fi îndreptate la vreme.

La agapa frățească unde au participat toți membrii Consiliului Eparhial, P.C. Pr. Gheorghe Marinescu, protoiereu de Brăila a rostit un cuvînt de prețuire cu prilejul împlinirii a 6 ani de episcopat a P.S. Episcop Epifanie la Buzău, spunînd printre altele : «Această ședință a Consiliului Eparhial s-a desfășurat într-o atmosferă sărbătorească, deoarece a avut loc în prajma zilei de 4 iulie, zi în care se împlinesc 6 ani de cînd scaunul vlădicesc de la Buzău s-a vacantat și a fost ocupat de Prea Sfinția Voastră.

Pentru tot ce ați înfăptuit și veți înfăptui pe plan gospodăresc, pentru activitatea pastoral-misionară, editorială și cultural-socială, membrii Consiliului Eparhial Vă aduc și în aceste momente alese mulțumiri și urări de sănătate pentru grija ce ne-o purtați conducînd cu înțelepciune și devotament destinele Eparhiei noastre.

Întru mulți și fericiți ani Prea Sfințite Părinte Episcop».

Luînd cuvîntul P.S. Episcop Epifanie a mulțumit P.C. Protoiereu Gheorghe Marinescu pentru cuvîntul rostit spunînd printre altele: «Toate realizările aparțin în egală măsură și colaboratorilor de la Centrul Eparhial, părinților protoierei și credincioșilor din Eparhie. Florile acestea oferite reprezintă semnul dragostei ce mi-o purtați și pentru care vă mulțumesc. Vă încredințez că și în viitor mă voi strădui și împreună cu Dvs. toți să facem lucruri bune pentru prestigiul Bisericii strămoșești și al Patriei dragi».

În încheiere P.S. Episcop Epifanie a mulțumit încă o dată tuturor și d-lor inspectori de specialitate rugîndu-i să transmită Conducerii Departamentului Cultelor și conducerii celor trei județe că, ne vom strădui să facem totul, pentru binele Bisericii străbune, pentru pace și înțelegere între toți oamenii.

DECESE

† Preotul Toma Andronescu

La data de 28 mai 1988, a încetat din viață preotul pensionar Toma Andronescu.

Preotul Toma Andronescu s-a născut la data de 28 noiembrie 1909, în comuna Crucea de Jos, fostul județ Putna, astăzi orașul Panciu, din părinții Constantin și Lucreția Andronescu.

Școala primară a făcut-o în satul natal între anii 1917—1921, după care a urmat Seminarul Teologic din Galați, între anii 1922—1930. În anul 1931 s-a înscris la facultatea de Teologie din București și devine licențiat în teologie în anul 1936. La data de 30 aprilie 1933, se căsătorește cu d-ra Maria Sușu din Valea Sării și din a căror căsnicie au rezultat trei copii: Gabriela, Mihail și Mariana. A fost hirotonit preot la 1 iunie 1933, pe seama parohiei Colacu, unde a activat pînă în anul 1961 cînd s-a transferat la parohia Nereju Mare, prot. Panciu, aici activînd pînă în anul 1981 cînd se pensionează și se retrage în satul Colacu.

A fost un preot model din punct de vedere pastoral și gospodăresc, fiind harnic și cu multă inițiativă, reconstruind frumoasa biserică din Nereju Mare, aici păstorînd timp de 20 ani.

Slujba înmormîntării la care a participat un sobor de 12 preoți și un număr important de credincioși, s-a oficiat la data de 31 mai 1988.

Despre activitatea pastorală și gospodărească a defunctului preot au vorbit preoții: Teodor Potop — Vidra, Ștefan Munteanu parohul parohiei Colacu și Mitică Rebeга — Paltin.

După slujba de prohodire sicriul cu corpul neînsuflețit al preotului Toma Andronescu în sunetul clopotului, a fost depus în cavoul familiei de la biserică Colacu.

Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l odihnească!

† *Preotul Emanoil Arghir*

La data de 8 iunie 1988, a încetat din viață la locuința proprie din comuna Soveja, preotul pensionar Emanoil Arghir.

Preotul Emanoil Arghir s-a născut la data de 15 ianuarie 1914 în comuna Soveja, ca fiu al preotului Iorgu și Maria Arghir. Școala primară a făcut-o în satul natal și Seminarul Teologic — Sf. Andrei din Galați, iar facultatea de teologie a făcut-o la Cernăuți și examenul de licență l-a susținut în anul 1956, sesiunea februarie la Institutul din București.

S-a căsătorit în anul 1941 cu d-ra Domnica Albu din comuna Satu Nou, din a căror căsnicie au rezultat doi copii, o fiică și un fiu.

Din anul 1942 pînă în anul 1946 a funcționat ca învățător în Soveja, iar în anul 1947, a fost hirotonit pe seama parohiei Soveja, unde activează pînă în anul 1987, cînd se pensionează.

Înmormîntarea s-a oficiat la data de 11 iunie 1988, la care au participat un șobor mare de preoți și mulțime de credincioși din parohie și din împrejurimi.

P. C. Pr. Constantin Dobrin—protoiereu, la sfîrșitul slujbei, a transmis condoleanțe familiei din partea P.S. Episcop Epifanie și a vorbit despre activitatea preoțească a defunctului, iar preotul paroh Mieluță Lupu a vorbit despre activitatea gospodărească a celui dispărut. După slujba de prohodire, sicriul a fost purtat pe umeri, în jurul bisericii de preoții slujitori și depus în cavoul familiei din cimitirul parohiei Soveja.

Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l odihnească.

S T I R I L E

DIN CUPRINSUL EPISCOPIEI BUZĂULUI
PE LUNILE IULIE—AUGUST 1988I. *Din agenda de lucru a P.S. Episcop Epifanie*

- 3 iulie 1988, P.S. Episcop Epifanie, a oficiat slujbă misionară la biserica parohială Radu Negru din Brăila. Tot cu acest prilej a făcut vizite canonice la parohiile: Buna Vestire, Sf. Ioan și Sf. Cruce toate din municipiul Brăila.
- 7 iulie 1988, P.S. Sa a participat la ședința Sf. Sinod.
- 10 iulie 1988, P.S. Episcop Epifanie a oficiat slujbă misionară la biserica parohiei Rucăreni, prot. Panciu și a făcut vizite canonice la biserica parohială Făurei și la biserica Bizighești (filiala parohiei Făurei); biserica parohială Garoafa; Biserica fostului schit Lepșa; biserica parohiei Valea Sării, precum și la Casa de odihnă Rogozu.
- 12 iulie 1988, a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor: Vintilă Vodă și Gura Dimienii ambele din prot. Buzău.

- 14 iulie 1988, a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor: Nehoiașu, Chirlești și Scărișoara toate din protoieria Pătirlagele.
- 16 iulie 1988, P.S. Episcop Epifanie, a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala episcopală, hirotonind diacon pe candidatul Constantin Tache.
- 17 iulie 1988, P.S. Sa a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala episcopală și a hirotonit preot și hirotesit duhovnic pe diaconul Constantin Tache pe seama parohiei Boțirlău, prot. Focșani. De asemenea, a hirotesit «sachelar» pe preotul Ilie Radu de la catedrala episcopală.
- 18—19 iulie 1988, P.S. Sa a prezidat examenul de capacitate al candidaților la preoție din Mitropolia Ungrovlahiei.
- 20 iulie 1988, P.S. Episcop Epifanie, a făcut vizite canonice la parohiile : Sf. Gheorghe și Tututror Sfinților din municipiul Buzău și la parohiile : Lipia I, Lipia II, Vernești și Monteoru din prot. Buzău, precum și la parohia Valea Teancului, protoieria Pătirlagele.
- 11 august 1988, a făcut vizite canonice la biserica parohiei Berca — monument istoric care este în șantier de restaurare. De asemenea, a vizitat canonic și M-rea Rătești.
- 12 august 1988, P.S. Sa a făcut vizită canonică la M-rea Ciolanu.
- 13 august 1988, a făcut vizite canonice la parohia Urechești, la biserica filială Palanca, la fostul schit Vărzărești și Casa de odihnă Rogozu.
- 14 august 1988, P.S. Episcop Epifanie a făcut vizite canonice la parohiile : Potoceni, Săpoca, Valea Puțului, Cernătești, Zărnești, Aldeni, Băești (filiala parohiei Aldeni).
- 15 august 1988, P.S. Sa a oficiat Sf. Liturghie în catedrala episcopală cu prilejul hramului.
- 21 august 1988, P.S. Sa a asistat la Sf. Liturghie în biserica M-rii Rătești.
- 22 august 1988, a făcut vizite canonice la M-rea Ciolanu și Casa de odihnă Rogozu.
- 28 august 1988, a făcut vizite canonice la parohiile : Cîndești, Satu Nou (filiala parohiei Berca), Gura Aninoasei, Unguriu, toate din protoieria Pătirlagele.
- 29 august 1988, a făcut vizite canonice la parohiile : Vadu Pașii, Scurtești, Stăncești, Dîmbroca, Săgeata, Beilic, Găvănești, Banița, Moșești, Dobeasca, toate din prot. Rm. Sărat.

II. Slujbe arhieresti misionare

1. Parohia Sf. Nicolae-Buzău. Din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, Prea Sfințitul Gherasim, Arhiereu-Vicar, în ziua de 3 iulie 1988, însoțit de P.C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic și P.C. Arhid. prof. Tudor Mihalache și cei trei preoți de la această parohie, a oficiat Sf. Liturghie arhierescă.

Pr. GRIGORE DIONISIE

2. Parohia Rucăreni

Duminică 10 iulie, P.S. Episcop Epifanie însoțit de P.C. Pr. Teofil Dumitrescu Vicar Ad-tiv, diaconii Gheorghe Sava și Gabriel Sibiescu, precum și un sobor de preoți, a oficiat slujbă arhierescă misionară la parohia Rucăreni, protoieria Panciu.

3. Parohia «Sf. Voievozi» din orașul Rm. Sărat

Simbătă 6 august 1988, P.S. Gherasim, din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, a oficiat slujbă arhierescă misionară la parohia Sf. Voievozi. însoțit de Protodiacon Prof. Tudor Mihalache și Diac. Gh. Sava, precum și un sobor de preoți.

4. Parohia cu hramul «Sf. Dumitru» din Buzău

Duminică 14 august 1988, P.S. Gherasim, din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, însoțit de la Centrul Eparhial de P.C. Pr. Nicolae Popescu — inspector eparhial și un sobor de preoți și diaconi a oficiat Sf. Liturghie arhierescă misionară la parohia «Sf. Dimitrie» din municipiul Buzău.

5. Parohia Fîrtești, protoieria Buzău

Din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, P.S. Gherasim, duminică 21 august, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat slujbă arhierescă misionară la parohia Fîrtești, protoieria Buzău.

III. Decese preoțești

† Preotul Nicolae Măgureanu

La data de 2 august 1988, a încetat din viață preotul paroh Nicolae Măgureanu de la parohia Mera, prot. Focșani, județul Vrancea.

Preotul Nicolae Măgureanu s-a născut la data de 20 martie 1905, în comuna Mera, din părinții Mereuță și Anica Măgureanu, oameni credincioși și buni gospodari. Școala primară de 5 clase a făcut-o între anii 1912—1919 în satul natal, iar între anii 1919—1927 a urmat cursurile Seminarului Teologic din Buzău. Între anii 1927—1932 a urmat cursurile Facultății de Teologie din București, devenind licențiat. În anul 1927, 6 octombrie, se căsătorește cu D-ra Agripina Miron, comuna Jariștea din a căror căsnicie au rezultat unsprezece copii, 7 băieți și patru fete pe nume: Nicolae, Clement, Olga, Ana, Emilia, Constantin, Dumitru, Mărgărit, Maria, Mihail, Pavel.

La data de 30 octombrie 1927 este hirotonit preot pe seama parohiei Mera, jud. Vrancea, unde slujește pînă în ultima clipă a vieții sale.

Slujba înmormîntării, a avut loc la data de 6 august 1988, la care a participat un sobor de 18 slujitori activi și pensionari în frunte cu P.C. Protoiereu de Focșani, Alexandru Capră, care a transmis din partea P.S. Episcop Epifanie, familiei îndoliata condoleanțe și regrete pentru bunul slujitor, Pr. Nicolae Măgureanu, care timp de șase decenii a slujit cu dăruire biserica Mîntuitorului Hristos și pe credincioși în aceeași parohie.

Viața și activitatea Pr. Nicolae Măgureanu a fost evidențiată de pr. pensionar Ion Munteanu, iar Pr. Ion Caloianu, în calitate de vecin cu parohia, în numele preoților de pe Valea Milcovului a înfățișat noblețea sufletească a celui decedat.

După slujba de prohodire preoții slujitori, în semn de respect, au purtat sicriul pe umeri în jurul bisericii și a fost depus în cimitirul parohiei Mera.

Dumnezeu să-l odihnească întru locașurile sale cele veșnice!

† *Preotul Aurel Niculescu — pensionar*

La data de 3 august 1988, s-a stins din această viață pămîntească preotul pensionar Aurel Niculescu.

C. Sa, s-a născut la data de 26 martie 1910 în comuna Dedulești jud. Brăila, din părinții Simion și Dumitra Niculescu. Școala primară a făcut-o în satul natal Bagdat între anii 1917—1922. În toamna anului 1922 se înscrie la Seminarul Teologic Sf. Andrei din Galați pe care îl termină în anul 1930, iar în anul 1931 susține examenul de admitere la Facultatea de Teologie din Cernăuți pe care o termină în anul 1934 devenind licențiat în teologie. Între anii 1931—1934 a funcționat ca pedagog la Seminarul Sf. Andrei din Galați. În anul 1935 se căsătorește cu D-ra Ioana Anghelescu din a căror căsnicie au rezultat o fiică Lauriana-Gabriela și doi fii, Nicolae-Valeriu și Eugen-Ioan. La data de 1 dec. 1935 a fost hirotonit pentru parohia Ulmu, jud. Brăila, unde funcționează pînă la 1 nov. 1949 cînd se transferă la parohia Sihlea, prot. Rm. Sărat, astăzi protoieria Focșani, iar din 1950 se transferă la parohia Obrejița, prot. Focșani unde activează pînă în anul 1977 cînd se pensionează.

Slujba înmormîntării s-a oficiat duminică, 7 august 1988, la care au participat 8 preoți: 6 activi și 2 pensionari în frunte cu P.C. Protoieriu Alexandru Capră, care a transmis din partea P.S. Episcop Epifanie condoleanțe familiei și un cuvînt de îmbărbătare din partea preoților din protoieria Focșani.

Despre viața și activitatea celui dispărut au vorbit preoții Ionel Chintoiu ca fost paroh al acestei parohii, pr. Florin Hoțescu care păstorește în prezent această parohie și pr. pensionar Ion Munteanu ca fost protopop, cînd a activat cel dispărut.

După slujba de prohodire sicriul cu corpul neînsuflețit a fost depus în cavoul familiei din cimitirul Obrejița.

Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l odihnească!

Pr. GRIGORE DIONISIE



RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Mitropolit Nicolae Corneanu, *Patristica mirabilia, pagini din literatura primelor veacuri creștine* — Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1987, 422 p.

Rod al unei munci de migală și erudiție, această nouă carte a I.P.S. N. Corneanu, foarte interesantă și foarte cuprinzător, «Cuvînt înainte», în care distinsul cărturar, după ce arată motivele care l-au determinat s-o scrie și s-o întituleze «*Patristica mirabilia*», îi prezintă pe scurt cuprinsul. Cu sacră vocație către teologie și cu excepționale aptitudini pentru studiul disciplinelor filologice, I.P.S. Mitropolit și-a însușit din adolescență și tinerete nu numai limbile moderne de circulație culturală, ci și, ceea ce se întîmplă extrem de rar, pe cele clasice, îndreptîndu-și activitatea de cercetare și preocupările de predilecție către literatura patristică. Atras în chip deosebit de scrierile Sfinților Părinți și Scriitorii bisericești, «uimirea și totodată admirația stîrnite de operele autorilor din primele veacuri creștine» (p. 3) și le-a manifestat prin articole publicate de-a lungul anilor în diferite reviste și prin volumul «*Studii patristice*», apărut în anul 1984. Noul volum este așa-dar continuarea acestuia, scris în chip asemănător, incluzînd în el adică și unele din articolele anterior date la iveală și din titlulîndu-l cu vocabule latinești «*Patristica mirabilia*» tocmai pentru a-și arăta sentimentele de adîncă prețuire față de *admirabilele opere patristice*.

Capitolele volumului tratează teme și subiecte sugerate de literatura patristică. Se vede din ele că noua spiritualitate, care a înlocuit ideologiile păgîne, în

luptă cu acestea a preluat din ele totuși ceea ce a fost potrivit pentru concepțiile despre lume și viață aduse de creștinism, dezvoltînd și ducînd mai departe, în desfășurarea ei progresivă, cultura europeană sub diferite forme de manifestare.

Primul capitol, intitulat «*Fundamentări teoretice la Sfinții părinți*» (p. 7—88) își propune să demonstreze că «o serie de largi domenii ale preocupărilor intelectuale și artistice de totdeauna au atras și pe scriitorii partistici» ...că aceștia «au excelat și în istoria sau critica literară, în filosofie, în artă, în muzică și chiar în știință» (p. 4).

Astfel, în subcapitolul «*Elemente de istorie literară la Sfinții Părinți*» arată că, pentru catalogarea și înregistrarea critică a operelor de literatură creștină scrise în primele veacuri, au apărut «istorii literare», cum a fost «*De viris illustribus*» (Despre bărbați celebri) a lui Ieronim (a. 392) precum și cele purtînd același titlu, scrise de Ghenadie, preot în Marsilia (a. 480), Isidor, episcopul Sevillei († 636) și Ildefons, arhiepiscop de Toledo, în a doua jumătate a sec. al VII-lea. Ieronim prezintă în lucrarea sa, cu scurte caracterizări, 135 de autori, începînd cu Sf. Apostol Petru și terminînd cu el însuși, Ghenadie, continuîndu-l pe Ieronim, scrie despre 100 de autori (ultimul fiind, de asemenea, el însuși), Isidor scrie despre 46, iar Ildefons, continuîndu-l pe Ghenadie, scrie și el despre 14 «bărbați iluștri». «Aceștia și

cei asemenea lor, încheie I.P.S. Nicolae Corneanu, sînt inițiatorii literaturii creștine, merit cu care au rămas în conștiința noastră a tuturor» (p. 15).

În subcapitolul intitulat «*Critica literară în epoca patristică*» (articol apărut sub același titlu în Foaia Diocesană, Caransebeș... iunie 1946), autorul dezvoltă și susține ideea că scriitorii creștini s-au ocupat de la început nu numai de existența operelor literare, ci și de valoarea lor, că au făcut adică nu numai istorie literară, ci și critică literară. Astfel, sînt menționate, între altele, aprecierile critice făcute de Lactanțiu asupra scriitorilor Minucius Felix, Tertulian și Ciprian, cum și ale lui Ieronim asupra lui Tertulian, Ciprian, Lactanțiu, Sf. Ilarie și alții, iar din literatura răsăriteană se menționează în primul rînd Sf. Vasile cel Mare. Capitolul se încheie cu prezentarea Sf. Patriarh Fotie († 891) care, în lucrarea sa *Miriobiblion* (Zece mii de cărți), intitulată așa pentru că voia să recenzeze un foarte mare număr de cărți, reușește să cuprindă 149 de autori și 280 de volume. «Modul cum Fotie analizează operele pe care le citează îl apropie de critica modernă... Oricum, el rămîne reprezentantul de frunte al criticii literare moderne» (p. 25).

Subcapitolul «*Încercări portretistice în literatura celor dintîi secole creștine*» (de asemenea reluarea unui articol publicat în 1948) prezintă pe scriitorii creștini sub aspectul talentului lor portretistic. Sînt citați Ciprian cu portretul unui ciumat, Sf. Vasile cu descrierea înfometatului, ca și a degeratului, Ioan Gură de Aur cu descrierea tinutei și a comportamentului femeilor cochete. Capitolul se încheie cu portrete redade pe scurt, prin epitete și supranume, subliniindu-se «gradul în care cei vechi au recurs la portret ca la un mijloc literar capabil nu numai să trezească emoții artistice, dar mai ales să edifice pe cititori» (p. 33).

Subcapitolul «*Studiul logicii și Științii Părinți*» ilustrează cum, pentru activitatea lor misionară și pentru lucrări apologetice, scriitorii creștini studiau și foloseau mijloacele pe care li le puneau la îndemînă operele greco-latine, retorica și logica (ex. Tertulian, Origen, Maxim Mărturisitorul), iar unii dintre ei chiar au scris manuale de retorică și logică (Marius Victor, Boețiu, Ioan Damaschin).

În «*Critica de artă și Științii Părinți*» sînt redade ideile și sentimentele slujitorilor Bisericii din primele veacuri în legătură cu artele plastice. Critica de artă a început în scrierile creștine prin denunțarea influenței dăunătoare pe care o au

asupra creștinilor operele de artă de inspirație păgînă și prin recunoașterea totodată a rolului artelor plastice, îndeosebi al picturii, în educația sentimentelor creștine. Sf. Vasile cel Mare, Grigorie al Nisei, Cuviosul Nil, Paulin al Nolei și mai ales Asterie al Amasiei au lăsat în paginile lor mărturii prețioase în legătură cu rolul cognitiv și moral acordat de Sfinții Părinți picturii bisericești, care trebuia să fie «cartea neștiutorilor de carte». Prin gândurile și scrisul lor, ei sînt «premergători ai oamenilor de artă din timpurile noastre» (p. 60).

Idei asemănătoare din punctul de vedere al contribuției pe care Biserica a adus-o la dezvoltarea artei muzicale găsim în articolul intitulat «*Științii Părinți teoreticieni ai muzicii*». Sf. Vasile și Ioan Gură de Aur, Niceta de Remesiana, Ioan Scăraru și alții vorbesc despre valoarea educativă a muzicii, iar Fericitul Augustin și Boețiu scriu tratate despre această artă. *Tratatul «De musica»* al lui Boețiu «ocupă un loc important în istoria muzicii» (p. 69). O însemnătate deosebită o are articolul «*Științii părinți și cercetarea științifică*», din care se vede că, în perioada patristică, oamenii Bisericii au fost receptivi față de progresul științific; nu numai că nu i s-au opus, dar au fost părtași cu munca și priceperea lor la dezvoltarea științelor. În predicile și scrierile lor, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești din primele veacuri ale creștinismului se dovedesc cunoscători ai științelor naturii, cum au fost Origen, Sf. Grigorie al Nisei, Sf. Vasile cel Mare, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin și alții. Mulți scriitori patristici au fost medici și au scris tratate de fiziologie și medicină (ex. Nemesiu al Emesei, Aetios din Amida, Alexandru din Trales, Teofil Monahul, Beda Venerabilul etc.). De asemenea, astronomia și cosmografia sînt reprezentate de mulți învățați creștini, cum au fost Sinesie al Cirenei, Sf. Grigorie al Nysssei, Sfinții Damaschin. Mult mai tîrziu, rugurile inchiiziției au ars cărți și oameni care se ocupau cu știința. «Sfinții Părinți au fost spirite luminate, care au contribuit la dezvoltarea civilizației și la progresul umanității» (p. 86).

Al doilea mare capitol, intitulat «*Momente semnificative din perioada patristică*» (p. 84—164), pune în lumină unele aspecte ale luptei dintre creștinism și păgînism, pînă ce acesta a fost înfrînt, aspecte și repere în timp fixate în patru subcapitole, al căror conținut îl vom reda, de asemenea, cît se poate de prescurtat.

Primul subcapitol «*Doi preopinenți celebri Origen și Cels*» (p. 89—109) «fragment dintr-o lucrare mai întinsă: Origen și Cels. Raporturile dintre creștinism și păgânism văzute prin prisma unei dispute din secolul al III-lea, prezentată de autor ca Teză de Licență la Facultatea de Teologie din București în 9 iulie 1946», prezintă conținutul operei lui Origen «*Contra lui Cels*», prin care marele învățat creștin a combătut lucrarea «Cuvînt adevărat», pierdută azi, a filosofului păgîn Cels, scrisă împotriva creștinismului. În acest subcapitol autorul, sprijinindu-se pe o documentată informare științifică, spune despre Cels că a fost un om de o vastă cultură, specializat mai ales în domeniul religios, «care vedea în biruința creștinismului dispariția trecutului cu toate valorile lui, a imperiului roman însuși» (p. 98). Cels și-a scris cartea spre sfîrșitul secolului al II-lea, iar Origen l-a combătut în secolul al III-lea. Subcapitolul se încheie cu enumerarea părților mai importante din tratatul «*Contra lui Cels*».

În «*Ecouri vechi și noi ale vieții Sfintului Antonie cel Mare*» autorul ocupîndu-se de cartea «*Viața Sfintului Antonie cel Mare*», scrisă de Sfintul Atanasie, urmărește influența acestei cărți din secolul al IV-lea, cînd a fost scrisă, și pînă în vremea noastră, influența pe care a avut-o în literatura europeană și în viața multor oameni dornici de desăvîrșire spirituală. Sînt cercetate asemănările și deosebirile dintre această carte care, prezentînd viața de asceză a monahului egiptean Antonie, a devenit «documentul clasic» al monahismului, și alte trei cărți biografice, care prezintă viața filosofilor păgîni Pitagora, Apoloniu din Tiana și Plotin, acestea rămînd fără ecou în literatura veacurilor următoare. Viața lui Antonie cel Mare nu numai că s-a impus în amintirea scriitorilor creștini de-a lungul secolelor, dar a intrat și în operele unor scriitori moderni, ca Oscar Wilde, Gustave Flaubert și alții.

Subcapitolul «*Pregătirea școlară a Sfinților Trei Ierarhi*» este scris cu vădite și chiar mărturisite scopuri educative: să pună în fața tinerilor, în primul rînd a elevilor și studenților teologi, modele de urmat în viață. Sfinții Vasile și Grigore sînt prezentați împreună, pentru că au fost de aceeași vîrstă și din aceeași localitate, au urmat cursurile acelorași școli și cu aceiași profesori, avînd rezultate asemănătoare, pe baza cărora au ajuns amîndoi mari ierarhi ai bisericii creștine. Sfintul Ioan Gură de Aur, fiind mai tînr și din altă localitate decît cei doi, dar tot

din Asia Mică și trăind în același secol, este prezentat separat, arătîndu-i-se și acestuia mediul familial în care s-a născut și a crescut, rezultatele strălucite la învățătură, pînă ce s-a dedicat monahismului și activității clericale, ajungînd patriarh al Constantinopolului.

«*Strădaniile Sfintului Vasile cel Mare pentru unitatea Bisericii*» este titlul celui din urmă și celui mai întins articol aparținînd capitolului «*Momente semnificative din perioada patristică*», articol care constituie de fapt Comunicarea prezentată de I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu în cadrul Grupului patristic de pe lângă Comisia «*Credință și Constituție*» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Aarhus — Danemarca, 1964). Conținutul acestui articol reiese chiar din subtitluri, precum urmează: 1) Introducere; 2) Apelul Sfintului Vasile la Sfintul Atanasie; 3) Apelul Sfintului Vasile la episcopii din Apus; 4) Situația Bisericilor; 5) Cazul special al Antiohiei; 6) Probleme dogmatice; 7) Necesitatea și folosul unității; 8) Elemente de unitate; 9) Spiritul ecumenic vasilian; 10) Concluzii, — acestea toate înfățișînd lupta dusă de Sfintul Vasile pentru înțelegerea dintre toate Bisericile creștine, pentru unitatea religioasă dintre Răsărit și Apus. Autorul încheie referindu-se la situația actuală a Bisericii, cînd lupta pentru ecumenism întîmpină la fel rezistențe între Răsărit și Apus, ca și în timpul Sfintului Vasile cel Mare.

Capitolul «*Probleme de pietate la Sfinții Părinți*» (p. 165—228) reia în cea mai mare parte articole anterior apărute în revistele bisericești. Cuprinzînd subcapitole de întindere minoră fiecare, primul, intitulat «*Farmecul pustiuului*», scoate în evidență atracția pe care a avut-o din cele mai vechi timpuri singurătatea pentru sufletele însetate de desăvîrșire spirituală. Îndeosebi întinsele pustiiuri ale Egiptului au fost locuri de sihăstrie pentru mulți Sfinți Părinți, ca Sf. Antonie, Sf. Pahomie, Sf. Macarie și alții, pentru că «singurătatea, ca de altfel întreg mediul pustiuului constituie unul din cei mai puternici factori care ajută la modelarea unui caracter» (p. 167).

«*Păcatul limbușiei și virtutea tăcerii*» reușește să arate, în puține pagini, dar cu multe note explicative, că limbușia dăunează virtuții, pe cînd tăcerea este ea însăși o virtute. «Reținem din pușinul arătat aici, încheie autorul, că tăcerea, această sfințită virtute, cum au numit-o Părinții, se cuvine să ne-o însușim fiecare, evitînd în același timp opusul ei, păcatul limbușiei» (p. 173).

Rolul stării de veghe în osteneala pentru desăvârșirea morală este evidențiat în articolul «*Foloasele trezviei*». Opusul stării de veghe este somnul care, dacă este prea mult, duce la trîndăvie, «hrănește patimile, iar trezvia le risipește» (p. 176).

În «*Gînduri despre viață și moarte*» sînt folosite citate din Sfînta Scriptură și din Sfinții Părinți, îndeosebi din Sf. Ciprian, Ioan Hrisostom și Grigorie al Nisei, pentru a se arăta cum trebuie să fie înțelese de către creștini viața și moartea. «A muri, spune Sf. Ciprian, înseamnă a trece în nemurire; nu se poate ajunge la viața veșnică, dacă nu e părăsită aceasta de aici. Moartea nu este deci un surghiun, ci o punte care va trece din timp în veșnicie» (p. 181).

Articolul «*Teama, superstiția și adevărata evlavie*», pornind de la versul poetului latin Statius, care spune: «Teama a creat pe primul zeu în lume» (Primos in orbe deos fecit timor) combate afirmația că religia își are izvorul în teamă. «Originea religiei, spune autorul, este mult mai complexă decît să fie redusă la un simplu aspect exterior... Este adevărat, însă, că teama alimentează o deviere a sentimentului religios, și anume superstiția» (p. 184). Concepția creștină despre viață și moarte alungă teama, înlocuind-o cu evlavie și se împotrivesc superstițiilor de tot felul, precum spun toți dascălii Bisericii, idei pentru ilustrarea cărora se fac citate lungi, mai ales din Sf. Ioan Scăraru.

În «*Cenzura risului la Sfinții Părinți*», sprijinindu-se pe citate din Sfînta Scriptură și din Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești, autorul arată ce este risul, cum se manifestă și care este datoria omului bine crescut și virtuos în raport cu risul. Rezumînd opiniile unui teolog modern despre ris, I.P.S. Nicolae Corneanu încheie cu regula: «Nu trebuie să se rîdă mereu, nu timp îndelungat, nu deseori, nu pentru orice lucru de nimic și pentru orice copilărie, ci numai la locul și timpul potrivit» (p. 197).

«*Darul lacrimilor*» este cel mai lung dintre articolele încadrate în capitolul «Probleme de pietate la Sfinții Părinți». Ca și risul, plînsul este de mai multe feluri, avînd diferite surse și forme de manifestare dar, dintre ele, autorul se limitează la două feluri de plîns și de lacrimi: cele care pornesc «dintr-o inimă ce se pocăiește pentru păcatele săvîrșite» și cele izvorîte «dintr-o inimă curată» (p. 199), primele ca început al desăvîrșirii și cele din urmă ca împliniri ale acesteia. Și

pentru o categorie și pentru cealaltă recursul la literatura patristică este frecvent și citatele sînt grăitoare. Dar autorul depășește literatura Sfinților Părinți și ilustrează darul lacrimilor cu mărturii din evul mediu și din literatura modernă, încheind cu un citat din scriitorul englez Charles Dickens, care spunea: «N-ar trebui să ne fie rușine niciodată de lacrimile noastre, căci ele sînt o ploaie binefăcătoare pe praful orbitor al pămîntului, care înăbușă inimile noastre înăsprite» (p. 212).

Articolul «*Canonul cel Mare al Sfîntului Andrei Cretanul*», cuprinde luminoase date despre viața și opera Sfîntului Andrei, arhiepiscop al Cretei, «considerat unul din cei mai buni predicatori ai epocii bizantine» (p. 214). Au rămas de la el omilii, imnuri și mai ales Canonul cel Mare «care se citește în primele patru zile ale săptămîinii întîi și la denia de miercuri seara din săptămîna a cincea a postului păsimesilor, fragmentar ori în întregime» (p. 213). Cuprinzînd 250 de tropare «frumusețea și profunzimea lui atrage de sute de ani pe creștinii pioși care se pregătesc de praznicul Paștilor» (p. 217).

«*Rugăciunea de umilință a Sf. Eftem Sirul*» este un scurt comentariu al cunoscutei rugăciuni care începe cu cuvintele: «Doamne și Stăpînul vieții mele...». Referindu-se la patru patimi: trîndăvia, grija de multe, iubirea de stăpînire și grăirea în deșert, ca și la tot atîtea virtuți: curăția, gîndul smerit, răbdarea și iubirea, rugăciunea de umilință a lui Eftem Sirul este «una din cele mai populare și mai îndrăgite rugăciuni ale dreptmăritorilor creștini» (p. 220).

Articolul «*Cum trebuie să ne rugăm*», de asemenea scurt, dar plin de conținut, reproduce fragmente dintr-o operă a lui Origen «Despre rugăciune», și anume acele părți «în care se arată cum trebuie să stea creștinul atunci cînd se află la rugăciune» (p. 221).

În sfîrșit, «*Cu privire la originea monahismului creștin*» ultimul articol din grupajul «Probleme de pietate la Sfinții Părinți», face unele observații în legătură cu cauzele care determinau, mai ales în secolul al IV-lea, pe mulți creștini să intre în monahism. Referindu-se la cei ce spun că nu setea de spiritualitate, ci nedreptățile și împilările sociale erau cauze de retragere în singurătate și pustiu, autorul atrage atenția asupra faptului că monahismul, ca mod de viață, are cauze complexe, în explicarea cărora nici

vocația, nici împrejurările nu pot fi absolutizate.

Capitolul «*Sfinții Părinți și unele aspecte ale societății vremii lor*» (p. 229—309) are ca subtitlu «*Cenzura luxului feminin*» și începe printr-o introducere, în care autorul previne pe cititor că nu intenționează să analizeze problema în toate aspectele, ci doar să arate «cum au privit Sfinții Părinți dorința de înfrumusețare a femeii și derivatele ei: luxul și morală» (p. 230).

Urmează subcapitolul «*Luxul feminin în societatea greco-romană*», care descrie mijloacele de înfrumusețare ale femeii, așa cum acestea se manifestau în toaletă, podoabe și îmbrăcăminte. Sunt descrise variatele feluri și categorii de coafură, farduri, parfumuri, înfrumusețarea unghiilor, bijuteriile, moda în îmbrăcăminte și cheltuielile necesitate de toate acestea. Excesele în lux au fost criticate de scriitorii și înfrinate prin legi, excese cărora nici apariția creștinismului nu le-a putut pune stavilă. Morala creștină însă a căutat să înlocuiască prețuirea frumuseții exterioare cu cea a prețuirii frumuseții interioare, a podoabelor sufletești.

În subcapitolul «*Cenzura luxului în cărțile Vechiului și Noului Testament*» se spune că și «femeile poporului ales, ca toate femeile de pretutindeni și de totdeauna, erau foarte doritoare de podoabe» (p. 248). Sunt descrise diferite procedee și mijloace de înfrumusețare la care recurgeau femeile la iudei și luxul pe care Scriptura îl condamnă cu asprime. Sf. Pavel cere ca femeile să arate în înfățișarea lor nu lux, ci «sfință cuviință».

Articolul «*Cenzura luxului feminin în opera patristică*» arată că scriitorii patristici au fost nevoiți de multe ori să-și îndrepte atacurile lor împotriva luxului feminin și chiar dacă nu l-au putut înlătura definitiv, «au indicat tuturor femeilor atitudinea pe care trebuie s-o adopte spre a oferi familiilor lor și umanității întregi liniștea și buna-cuviință atât de trebuitoare unei lumi doritoare de progres» (p. 257).

În subcapitolele următoare este arătată lupta dusă împotriva luxului de către reprezentanții de seamă ai operei patristice.

Clement Alexandrinul este un critic sever al moravurilor din vremea sa. Procedeele de înfrumusețare ale femeilor, cosmeticele, giuvaerurile, îmbrăcăminte sunt descrise amănunțit și criticate sarcastic, mai ales în opera sa «*Pedagogul*». Cu tot rigorismul său, marele moralist alexandrin arată înțelegere pentru dorința

femeilor de a fi frumoase, dar cu condiția de a nu depăși măsura.

Tertulian și Ciprian sînt prezenți împotriva luxului și a împodobirii feminine au conținut și mijloace de expresie foarte asemănătoare. Pentru Tertulian podoabele feminine sînt invenția diavolului. Ciprian, de asemenea, spune că înfrumusețarea femeii prin podoabe «devine pentru cei mai mulți nu un ornament, ci pricină de sminteală» (p. 272).

Ieronim, Ambrozie, Augustin și Paulin al Nolei au pagini întregi în operele lor în care luxul feminin este criticat cu asprime. Ieronim «excelează prin finețea observațiilor psihologice și prin bogăția datelor de istorie a modei», scrierile lui Ambrozie «în special cele adresate fecioarelor, denotă grija părintelui sufletească pentru mîntuirea celor incredințați lui spre păstorie» (p. 281). Augustin spune că datoria femeilor este «să caute mai mult a plăcea Domnului», Paulin de Nola, de asemenea, «învață pe femeile să părăsească hainele scumpe și podoabele» (p. 286).

Și alți Sfinți Părinți și Scriitori bisericești din Răsărit, nu numai Clement Alexandrinul, au combătut moravurile decadente și luxul femeilor. Așa au fost *Grigorie din Nazianz, Vasile cel Mare, Isidor Pelusiotul și Asterie al Amasiei*, care au fost cuprinși într-un singur subcapitol, pentru că atitudinea și ideile lor sînt asemănătoare în ceea ce privește dorința femeilor de a se împodobi. Multe citate sînt reproduse din operele lui Grigorie de Nazianz pentru exprimarea atitudinii acestuia față de patima luxului feminin. Tot prin citate este arătată critica pe care o face Sf. Vasile cel Mare femeii luxos îmbrăcate. Isidor Pelusiotul «nu e mai puțin hotărît în combaterea luxului feminin» (p. 296). Asterie al Amasiei critică «stăruința oamenilor de a se împodobi și-i îndeamnă să revină la simplitatea și decența propovăduite de religia creștină» (p. 297).

Sfîntul Ioan Gură de Aur, căruia i se dedică un articol separat, în vasta sa activitate omiletică s-a ocupat de multe ori și în chip amănunțit de starea morală a femeilor din timpul său și a indicat remedii, adresîndu-se în primul rînd părinților și învățîndu-i cum să-și educe odraslele și, de asemenea, soților, pe care-i scotește a fi de multe ori răspunzători de greșelile pe care le săvîrșesc soțiile lor.

În «*Incheiere*», autorul conchide că prin critica luxului feminin ideile creștine

și propovăduitorii lor de totdeauna au influențat în bine evoluția moravurilor, «Rămâne fapt incontestabil: ideile creștine au influențat mult viața societății» (p. 310).

Capitolul «*Simboluri religioase în interpretarea Sfinților Părinți*» (p. 313—390) pune în evidență o seamă de cuvinte înțrebunțate metaforic, cu care operează religia creștină și la care se referă Sfinții Părinți în scrierile lor. Între acestea, mai mult folosite sînt: «calea sau drumul, podul, scara, muntele și fîntina sau izvorul» (p. 313).

Primul subcapitol se ocupă de «*Simbolul căii sau drumului*», plin de conținut prin sensurile pe care le cuprinde. Drumul sau calea însemnează orientarea în viață: spre rău sau spre bine, spre prăbușire sau spre înălțare, spre greșeală și decădere, sau spre îmbunătățire și perfecțiune. Simbolul căii sau al drumului, de uz comun în limba cărților religioase, se întâlnește atît în Vechiul și în Noul Testament, cit și în literatura patristică. Există în primul rînd două căi cu direcții opuse: calea luminii și calea întunericului, calea vieții și calea morții, calea largă și calea strîmtă ori una, ori alta, o a treia ieșire nu există. Și totuși, este și o a treia, indicată din cele mai vechi timpuri, menționată de Sfinții Părinți, a celor mai mulți, a celor «călăduți cum sînt numiți în Apocalipsă, care caută să se ferescă de calea ce duce la pierzanie, dar n-au curajul să meargă hotărît pe calea spre victorie. «Simbolul căii cu derivatele sale, spune autorul, a depășit sfera religiosului, intrînd în folclorul, literatura și mentalitatea popoarelor» (p. 327).

În «*Simbolul podului*» (studiu apărut prima dată în rev. Mitropolia Olteniei, mai—septembrie 1979), este vorba, de asemenea, de o metaforă al cărei sens autorul îl explică etimologic, mergînd pînă la limba sanscrită, în care cuvîntul «*pathikrit*» înseamnă constructor de drum, de unde în latinește «*pontifex*», făcător de poduri și apoi preot, «cel care întinde o punte între credincioși și Dumnezeu» (p. 330). Sensul de pod, cuvînt folosit simbolic în toate religiile și literaturile, inclusiv în cea creștină, i s-a dat curcubeului «ca pod magic, deschizînd accesul spre lăcașul zeilor» (p. 331), corăbiei lui Noe, pămîntului și vieții însăși. «Viața», spune B.P. Hașdeu, pe care autorul îl citează, «este o punte dintre leagăn și mormînt» (p. 333). Spațiul nu îngăduie decît să sugerăm erudiția cu care I.P.S. Nicolae Corneanu urmărește înțelesul simbolic al «podului», nu numai în literatura creș-

tină, dar și în alte literaturi, de la cea indiană, pînă la credințele pieilor roșii din America.

«*Simbolul muntelui*» are, de asemenea, adînci și variate semnificații în literatura profană și religioasă a tuturor popoarelor. Axă a lumii, scară spre cer, centru geografic, arbore cosmic, muntele este legat, în diferite legende, nu numai de viața pămîntească a oamenilor, ci și de cea cerească. «La propriu și la figurat... munții reprezintă un factor important în viața duhovnicească, pe înălțimi sufletești simțindu-se mai aproape de Dumnezeu; pentru că înseși înălțimile ajută la viața spirituală» (p. 344).

«*Simbolul scării*» (studiu apărut anterior în revistele bisericești), semnificînd șirul de eforturi spre perfecțiune și ocupînd în volum un număr major de pagini, este, de asemenea, înfîlțit în toate literaturile vechi și noi, creștine și necreștine. Construcția templelor, de la cele asiro-babiloniene și de la piramidele egiptene pînă la cele ale Americii precolumbiene, este inspirată de ideea scării. În Sfînta Scriptură și în scrierile patristice termenul de scară este adesea folosit, cu sens mai apropiat sau mai depărtat de cel propriu. Crucea creștină este «scara ce duce spre înălțimi», însăși Maica Domnului este «scara prin intermediul căreia Fiul lui Dumnezeu a coborît la noi și prin care noi urcăm la cer» (p. 357). Sfinții Părinți vorbesc de scară virtuților, simbolul scării dobîndind «întrebunțări din cele mai variate» (p. 364). Sf. Ioan al Sinaului a căpătat numele de Scăraru tocmai datorită tratatului său numit «Scara raiului». Cu trepte mai puține în alte scrieri, scara Sf. Ioan al Sinaului are 30 de trepte însemnînd virtuți, care se cer însușite, și vicii, care trebuiesc învinse, treaptă cu treaptă. În «*Ecouri lîrzii ale simbolului scării*», articol apărut inițial în revista Studii Teologice, nr. 1—2 februarie 1962, I.P.S. Nicolae Corneanu urmărește folosirea metaforică a cuvîntului «scară» de-a lungul evului mediu pînă în literatura contemporană, încheind prin a spune că «simbolul scării a trecut și în folclor și în tradițiile populare, inclusiv în cele românești» (p. 383).

În «*Simbolul izvorului și al fîntinii*» (articol apărut și acesta prima dată în volumul *Trepte vechi și noi în istoria Eparhiei Oradei. Mărturisiri — evocări*, Oradea, 1980), autorul, pornind de la importanța pe care au avut-o întotdeauna apa, izvorul, fîntina în viața oamenilor, stăruie asupra sensului figurat pe care l-a căpătat îndeosebi fîntina «în tradiție

și religii, în folclor și literatură» (p. 385). Ultimul capitol, «Scurte tâlmăcirii din scrierile Sfinților Părinți», cuprinde un grupaj de traduceri din limba greacă veche, efectuate de I.P.S. Nicolae Corneanu, precum urmează: *Coroșdența dintre Sfântul Vasile cel Mare și retorul Libaniu, Sfântul Barsanufie despre opiniile lui Origen, Evagrie și Didim, și Sfântul Ioan Damaschin: Despre cele opt duhuri ale răutății*.

Traducerile sînt precedate de introduceri, care ajută pe cititor să le înțeleagă mai în adîncime conținutul.

Astfel, în Introducerea la corespondența dintre Sf. Vasile și Libaniu se spune că, în primele veacuri ale creștinismului, tinerii noi credinți, neavînd încă școli de prestigiu, studiau la școlile păgîne, că între studenți și profesori, chiar dacă erau de confesiuni diferite, se stabileau raporturi de stimă și prietenie, cum au fost cele între Sf. Vasile și vestitul retor păgîn Libaniu, acestea ogîndîndu-se destul de limpede în corespondența dintre ei. În Introducerea la textul conținînd întrebările puse Sfîntului Barsanufie și răspunsurile lui în legătură cu unele opinii ale lui Origen, împărtășite și de alți teologi, ca Evagrie și Didim, traducătorul, după ce prezintă foarte succint ideile lui Origen, considerate eretice, arată, de asemenea în puține cuvinte, cine a fost Barsanufie, cit de renumit era prin sfințenia vieții și prin cunoștințele lui teologice, ceea ce făcea pe mulți să i se adreseze, direct sau în scris, cu întrebări referitoare la diferite probleme de credință creștină.

În sfîrșit, Introducerea la textul tradus din Sf. Ioan Damaschin ajută pe cititor să înțeleagă ideea de bază a învățatului teolog din Răsărit că păcatele sînt săvîșite sub îndemnul duhurilor răutății, al gîndurilor rele pe care le inspiră omului diavolul, împingîndu-l să păcătuiască.

Acesta este cuprinsul foarte pe scurt al cărții *Patristica mirabilia* datorate I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu, cuprins care, ca în orice recenzii sau rezumat, n-a putut fi dat decît sumar, cu aproximație și cu omisiuni inevitabile. Sperăm, însă, că și din rezumat reies într-o măsură oarecare calitățile de relief ale lucrării.

Așa cum am afirmat la început, *Patristica mirabilia* este în primul rînd o lucrare de migală și erudiție. Osteneala și grija de amănunt impuse de adunarea materialului documentar din suțele de cărți și reviste pentru scrierea lucrării și mai ales a notelor, atenția neîncetată pentru evitarea inadvertențelor într-o lucrare destul de întinsă, iată cîteva ele-

mente care înseamnă minuție, migală. Iar numărul impresionant de note, care ocupă un spațiu apreciabil pe fiecare pagină pentru ilustrarea conținutului, mulțimea cunoștințelor din diferite domenii în fiecare capitol, sînt dovezi de informație vastă, de erudiție.

Am mai afirmat, tot la început, că această nouă operă a I.P.S. Nicolae Corneanu este foarte interesantă și foarte frumoasă. Foarte interesantă este prin mulțimea și varietatea subiectelor tratate, prin conținutul bogat al fiecărui capitol, prin felul în care este folosit un mare număr de opere din literaturile vechi și moderne. Iar frumoasă este prin forma de exprimare a ideilor, prin preferința pentru simplitate și limbaj concret. Stilul este clar, frazele curg limpede, fără piedici în calea înțelesului, fără să obosească pe cititor. Sînt folosite cuvinte care sugerează mai mult imagini decît idei abstracte, se apelează mai mult la descrieri și povestiri despre oameni și despre fapte, decît la generalizări și expuneri teoretice. Acestea și altele ca acestea fac din *Patristica mirabilia* o carte cu daruri multe, care se citește cu plăcere, aparținînd totodată științei și literaturii.

Și acum despre greșelile de tipar. Ar fi bine ca acestea să nu existe, dar, dacă s-au strecurat, regula cere să fie corectate într-o erată la sfîrșitul cărții. (O asemenea greșeală de tipar, necorectată nici în erată, nici în alt fel pînă în prezent, s-a produs în volumul «Apologeți de limbă latină», apărută în 1981 în Colecția «Părinți și Scriitori Bisericești», în nota din josul paginii 118, unde cuvîntul profesor, prescurtat prof., a apărut pr., ceea ce a făcut să se înțeleagă greșit că nu profesorul, ci preutul cu același nume este autorul traducerilor despre care este vorba în notă). *Patristica mirabilia* are la sfîrșit o erată conținînd nu mai puțin de 91 de greșeli tipografice. Erata putea să aibă mai puține, pentru că o mare parte din ele se observă și se corectează de către cititor, dar putea să aibă și mai multe, pentru că marea majoritate n-au fost incluse în erată. Între acestea din urmă, unele trebuiau neapărat introduse pentru îndreptarea unor greșeli, cum sînt cele de la pag. 132, rîndurile 5—9 numărate de jos în sus, pag. 179, rîndurile 3—5, de asemenea, numărate de jos în sus, și pag. 356, rîndurile 3—5 de sus, erori provenite din încurcarea sau omisiunea unor rînduri. Bine este unde nu se simte necesitatea eratei!

Prof. DAVID POPESCU

NEA ΣΙΩΝ, Ierusalim, 78 (1986), vol. 78, nr. 1—12, ianuarie — decembrie, 528 p.

Nea Sion este revista bisericească oficială a Patriarhiei Ierusalimului. Apare sub direcția înalt Prea Sfințitului Iacovos Kapenekas, Arhiepiscopul Diocezei. Volumul pe care-l prezentăm cuprinde un material bogat și felurit: articole teologice, expuneri dezvoltate cu privire la evenimente deosebite din viața Bisericilor Ortodoxe locale și în special din viața Patriarhiei Ierusalimului, cronici bisericești, pastorale de Paști și Crăciun, diferite știri.

Volumul se deschide cu un articol semnat de I.P.S. Iacovos Kapenekas, intitulat: *Drepturile elenismului asupra Locurilor Sfinte* (p. 5—13). Aceste drepturi, spune autorul, se întemeiază pe existența în secolul al III-lea a tagmei monahale a «Spudeilor» în timpul episcopului Alexandru al Ierusalimului (213—251) și a tagmei monahale a călugărilor «Sfintului Mormint» din rîndul cărora au fost aleși Patriarhii Ierusalimului pînă astăzi. Drepturile și prerogativele grecilor la Locurile Sfinte se sprijină și pe faptul că împărații bizantini s-au îngrijit de aceste Locuri și chiar califul Omar, la preluarea Ierusalimului în timpul păstoririi Sfintului Sofronie Patriarhul Ierusalimului în 638, a recunoscut aceste drepturi. Articolul folosește un ton afirmativ fără să aibă însă și un suport documentar.

Urmează capitolul al doilea dintr-un studiu al fostului Arhiepiscop al Atenei și întregii Grecii, Ieronim, intitulat: *Mergînd cu entuziasm la martiriu* (p. 14—70). Sînt înfățișate, pe baza actelor martirice și a literaturii patristice din primele secole, diferite situații în care creștinii au mărturisit învătura creștină în timpul persecuțiilor.

I.P.S. Arhiepiscop Irineu Scopelitis de Hierapolis, Exarh al Sfintului Mormint în Grecia, face o *Expunere cu privire la condițiunea Bisericilor pentru înfruntarea foamei în lume*, care s-a ținut în Atena, între 9—11 octombrie 1986, la invitația Prea Fericitului Serafim Arhiepiscopul Atenei și al întregii Grecii. De fapt este raportul înalt Prea Sfinției Sale către Prea Fericitul Patriarh Diodor al Ierusalimului (p. 71—104).

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte P.C. Pr. Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă și P.C. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornișescu de la Institutul Teologic Universitar din București.

Potrivit relatării I.P.S. Arhiepiscop Irineu, la Atena au fost reprezentate Bisericile Ortodoxe locale, Biserica Romano-Catolică, Biserica Anglicană, Biserica Luterană, Bisericile Orientale și organizații intercreștine. În ziua de 9 octombrie, dimineața, au fost roștite cuvîntări de către diferiți delegați, iar după masă profesorul academician Anghelos Anghelopoulos a prezentat un studiu cu privire la aspectele pe care le are foamea și sărăcia în lume, precum și la măsurile ce se impun de urgență pentru normalizarea situației. În zilele de 10 și 11 octombrie, lucrările s-au continuat în patru grupe, iar la sfîrșit a fost instituită o comisie sub conducerea Prea Fericitului Serafim, care să sintetizeze propunerile formulate în rapoartele grupelor de lucru.

În continuare, P. C. Arhim. Timotheos Margaritis, secretar general al Patriarhiei Ierusalimului, sub titlul: *Manifestările Patriarhiei Ierusalimului pentru pacea lumii cu prilejul comemorării Sfintului Chiril*, face o amplă expunere cu privire la înfrunerea panortodoxă pentru pace de la Ierusalim și la comemorarea a 1600 de ani de la moartea Sfintului Chiril al Ierusalimului (p. 105—287).

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, conducătorul delegației; Pr. Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă și Arhim.

Irineu Ilie, superiorul Așezămintelor Bisericii Ortodoxe Române din Ierusalim. Despre lucrările întrunirii pentru pace și despre comemorarea Sfintului Chiril a relatat pe scurt P.C. Pr. Dumitru Soare în revista «Biserica Ortodoxă Română, CIV (1986), nr. 9—10, p. 35—38.

Arhim. Timotheos Margaritis prezintă mai întîi motivele pentru care Prea Fericitul Patriarh Diodor al Ierusalimului a luat hotărîrea, împreună cu Sfîntul Sinod al Patriarhiei, de a comemora 1600 de ani de la moartea Sfintului Chiril († 386), model de păstor bisericesc, mare apărător al dreptei credințe, om duhovnicesc, teolog erudit și iscusit catehet. O dată cu comemorarea Sfintului Chiril a fost organizată și o conferință pentru pace.

De asemenea Arhim. Timotheos Margaritis publică și scrisorile pe care le-a trimis Prea Fericitul Patriarh Dorotei al Ierusalimului și a toată Palestina celorlalți înfrățitori ai Bisericilor Ortodoxe lo-

cale, conducătorilor țărilor Greciei, Iordaniei și Israel, precum și comunităților creștine din Ierusalim, prin care face invitația de participare la manifestările organizate de Patriarhia Ierusalimului, atât pentru comemorarea Părintelui Bisericii Ortodoxe, Chiril, cât și pentru apărarea păcii.

Manifestările dedicate Sfântului Chiril și problemei păcii au fost deschise în ziua de 22 octombrie în palatul patriarhal prin cuvântările de salut din partea P. F. Patriarh Diodor al Ierusalimului și ale celorlalți conducători de delegații. Din partea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul vicar patriarhal a spus următoarele: «Este o mare bucurie și cinste pentru mine în acest moment istoric să transmit dragostea frățască, salutări și felicitări din partea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, Loctiitor, al Patriarhului României, pentru inițiativa pe care ați luat-o de a invita Bisericele Ortodoxe surori să trimită reprezentanții lor în Sfânta Cetate, spre a se consătuși aici unde Domnul a trăit și trăiește veșnic, în legătură cu problema păcii, totodată sărbătorind și evenimentul comemorării Marelui Părinte al Bisericii Ierusalimului, Catehetului și Teologului, Sfântului Arhiepiscop Chiril.

Aducem salutul special al Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist și al membrilor Sfântului nostru Sinod pentru această inițiativă a sărbătoririi și a manifestării pentru pace, căruia îi vom da citire la timpul potrivit, dar pentru moment doresc să exprim bucuria membrilor delegației noastre și a mea personal, pentru că ne aflăm aici.

Transmit salutările Înalț Prea Sfințitului Loctiitor de Patriarh și ale membrilor Sfântului nostru Sinod, Prea Fericirii Voastre, urmaș vrednic al Sfântului Chiril și doresc tot succesul pentru munca ce ne stă în față».

După terminarea cuvântărilor de salut a avut loc o procesiune la Sfântul Mormânt unde s-a citit Sfânta Evanghelie în grecește, slavonește și românește. După ce a citit pericopa Evangheliei pogoririi de pe Cruce, Prea Sfințitul Episcop Nifon a rostit o rugăciune pentru participanții la manifestările de la Ierusalim.

Lucrările întrunirii panortodoxe au început oficial după masă, în biserica «Bărbajilor Galileeni» de pe muntele Măslinilor. După săvârșirea rugăciunii de deschidere au fost aleși doi secretari care să înlocuească procesul-verbal. Unul dintre aceștia a fost P.C. Arhim. Irineu, superiorul Așezămintelor Bisericii Ortodoxe Ro-

mâne din Ierusalim. În continuare, Prea Fericitul Patriarh Diodor a rostit cuvântarea inaugurală subliniind motivele care au determinat Biserica Ortodoxă din Ierusalim și Palestina de a convoca această conferință panortodoxă. Între altele, Prea Fericirea Sa a spus următoarele: «Aportul diferit al Sfântului Chiril pentru Biserica Ierusalimului, pentru teologie, pentru credințioși și, în general, aportul lui la înfăptuirea păcii și la misiunea mîntuitoare a Bisericii universale, este de o mare valoare, de aceea este cinstit în mod deosebit și este venerat de Biserici.

Astăzi, lumea suferă de nedreptate, suflare, foame, măcel, teroare, oprinare... acestea vor fi cercetate în Conferința noastră panortodoxă în lumina învățăturii creștine, precum și căile care duc la instaurarea păcii, a dreptății și a dragostei pe pămînt».

După cuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Diodor, Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul a dat citire Mesajului de salutare al Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, Loctiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, adresat conferinței. Mesajul are următorul conținut:

«Prea Fericite Patriarh Diodor, Iubiți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe,

Cu mare interes am primit invitația Prea Fericirii Voastre, de a participa la consfătuirea și la rugăciunea panortodoxă comună pentru pace, organizată de Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ierusalimului. Salutăm cu bucurie această inițiativă a Mamei Bisericeilor de a strînge laolaltă reprezentanți ai tuturor Bisericeilor Ortodoxe surori, ca să îngenuncheze într-o singură rugăciune sfîntă pentru pace, acolo unde s-a născut Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Domnul Păcii, unde îngerii au adus din ceruri mesajul lui Dumnezeu: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca 2, 14).

Lumea în care trăim astăzi nu cunoaște pacea. Voința cea bună și dragostea sînt noțiuni străine și reci între oameni și relațiile dintre ei. Neamul omenesc este terorizat de spectrul îngrozitor al morții, care amenință să distrugă viața pe pămînt. Și totuși, lumea este însetată de pace, de liniște și de frățietate și se luptă fără încetare să găsească noi modalități pentru protejarea vieții, pentru realizarea mai bună a ei. Lupta popoarelor pentru apărarea păcii a crescut în aceeași măsură în care au crescut întrecerea neconrotată a înarmărilor și pericolul unui război nuclear. Bisericele Ortodoxe se află în pri-

mele rinduri ale propovăduitorilor și ale făcătorilor de pace, împlinind în felul acesta una din datoriile sfinte ale Bisericii și mărturisind într-un singur glas hotărârea lor să apere acest dar sfânt al neamului omenesc, fapt deosebit de îmbucurător.

Biserica Ortodoxă Română este activă în lupta pentru apărarea păcii, mai întâi, pentru că pacea face parte din învățătura și misiunea sa și în al doilea rând, pentru că este Biserica unui popor a cărui dragoste pentru pace a fost recunoscută pretutindeni. În acest an, care a fost proclamat de O.N.U. «Anul Internațional al Păcii», Sfânta noastră Biserică a intensificat acțiunile ei pentru pace inspirând de asemenea conștiința fiilor ei «ca viață să aibă și din belșug să aibă» (In. 10, 10). A fost organizată și s-a ținut în România, anul trecut, cea de a Treia Conferință a Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace, o mare manifestare la care au luat parte reprezentanți ai diferitelor Biserici din străinătate. Acum sintem fericiți să participăm la Conferința Interortodoxă la care Voi ne-ați invitat cu amabilitate, astfel încât aceasta să contribuie la etapa pregătitoare a viitoarei Conferințe Panortodoxe Presinodale în Geneva, care va cerceta tema: «Contribuția Bisericii Ortodoxe la realizarea păcii, a dreptății, libertății, înfrățirii și iubirii între popoare».

Pentru că nu pot să iau parte personal la aceste manifestări, am delegat pe Episcopul Nifon Ploieșteanul, vicar Patriarhal și Secretar al Sfântului Sinod, pe Prea Cucerincul Dumitru Soare, Director al Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă și de Prea Cuviosul Irineu Gavriil, superior al Centrului Ortodox Român din Ierusalim, ca să reprezinte Sfânta noastră Biserică la aceste manifestări.

Mă bucur că iau parte prin delegația Bisericii noastre la Conferința pentru sărbătorirea a 1600 de ani de la moartea Marelu Ierarh al Bisericii din Ierusalim, Sfântul Chiril.

Este o datorie plăcută pentru mine să mulțumesc și să aduc felicitări Prea Fericirii Voastre și membrilor Sfântului Sinod al vechii și venerabilei Voastre Biserici din Sfântul Sion pentru inițiativa și generozitatea de a organiza aceste manifestări care au drept scop întărirea unității și înfrățirii Bisericilor Ortodoxe.

Fie ca Atotputernicul Dumnezeu să binecuvinteze lucrările Conferinței și rugăciunile pentru pace și viață în lume, care vor fi ascultate în Sfânta Cetate Ierusalim, cetatea Domnului veacurilor și în

Sfântul Betleem, leagănul creștinismului, — unde Fiul lui Dumnezeu și Mintuitorul nostru a luat trup și S-a intrupat pentru dragostea omului —, ca să aibă o influență binefăcătoare în lumea întreagă și să încalzească inimile reci ale celor care uneltesc împotriva vieții și păcii și să inspire omenirea în lupta ei pentru împlinirea idealurilor de pace, de înfrățire și de dragoste.

Cu frățescă dragoste în Domnul Păcii
† TEOCTIST

Locțiitor al Tronului Patriarhal
al Bisericii Ortodoxe Române.

După citirea Mesajului, Prea Sfântul Episcop Nifon a oferit Prea Fericitului Patriarh Diodor icoana Sfântului Chiril al Ierusalimului și icoana Mintuitorului Hristos.

Au mai fost prezentate mesaje de salut din partea Prea Fericitului Patriarh Ignatie al Antiohiei, a Înalt Prea Sfântului Arhiepiscop Hrisostomos al Ciprului, a Prea Fericitului Arhiepiscop Serafim al Atenei și întregii Grecii și a Înalt Prea Sfântului Mitropolit Dorothei al Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia.

În ziua de 23 octombrie, după săvârșirea Sfintei Liturghii a avut loc Conferința plenară pentru comemorarea a 1600 ani de la moartea Sfântului Chiril al Ierusalimului. Au fost prezentate scurte referate în care au fost înfățișate diferite aspecte din activitatea pastorală și teologică a Sfântului Chiril. Astfel, Înalt Prea Sfântul Mitropolit Simeon de Irinupoleos a scos în relief importanța Catehezelor Sfântului Chiril din punct de vedere liturgic și catehetic; P.C. Ierom. Nichita Latusko a citit referatul alcătuit de Arhim. Paladie Siman, care nu a putut lua parte la conferință, cu titlul: «Sfântul Chiril al Ierusalimului și Catehezele sale ca model de predică patristică în Biserica Ortodoxă a Rusiei»; Prof. G. Galits de la Facultatea de Teologie din Atena, oratorul oficial al Patriarhiei Ierusalimului la aceste manifestări, în referatul prezentat cu tema: «Chiril al Ierusalimului osirduitorul și catehetul sfânt» a vorbit despre activitatea teologică și catehetică și despre cele 24 Cateheze, operă de o fundamentală importanță pentru Biserica Ortodoxă; În referatul său intitulat: «Despre Sfântul Chiril în gândirea teologilor ortodocși români», P.C. Pr. Dumitru Soare a înfățișat personalitatea catehetului ierusalimitean, păstor de suflète, catehet și teolog în literatura patristică română. Traducerea operelor Sfântului Chiril în românește, încă din secolul al XVIII-lea și numeroasele studii apă-

rute în publicațiile Bisericii Ortodoxe Române stau mărturie de aprecierea de care s-a bucurat și se bucură Sfântul Părinte Chiril din partea credincioșilor ortodocși români. Prof. Stoian Gașevici de la Facultatea de Teologie din Belgrad a prezentat tema: «Cîteva învățături dogmatice caracteristice Sfântului Chiril al Ierusalimului» referindu-se la Simbolul de credință al Bisericii din Ierusalim, la Sfînta Treime, la Biserica, la Sfințele Taine, în special la Botez, Mirungere și Dumnezeiasca Liturghie. Prea Sfințitul Episcop Ieremia de Vroșlov și Sețin a scos în evidență faptul că Sfîntul Chiril a răspuns la problemele care s-au pus Bisericii din vremea lui și a luat parte la predicarea învățăturii ortodoxe, datorie principală a Bisericii și a misiunii ei. Ultimul referat a fost prezentat de Pr. Gheorghios Dragas profesor de teologie la universitatea din Darham — Anglia.

În ziua de 24 octombrie a avut loc Conferința plenară cu tema: «Pacea lui Dumnezeu premiază necesară pentru pacea lumii». La masa prezidențială a fost invitat să ia parte Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul și Înalț Prea Sfințitul Hrisostom de Kiton (Cipru). Primul a luat cuvîntul Prea Fericitul Patriarh Diodor care a înfățișat mai întîi situația îngrijorătoare din lume, pacea și viața însăși fiind amenințate prin construirea de arme ucigătoare, prin înstrăinarea oamenilor unii de alții, prin sărăcie și foamete. Vorbitorul a adresat un apel credincioșilor ortodocși să înalțe rugăciuni pentru conducătorii tuturor statelor ca să depună toate eforturile pentru apărarea păcii. Rezolvarea păcii pe pămînt înseamnă că mesajul divin din noaptea Nașterii Domnului la Betleem a găsit ecou în inimile și viața semenilor noștri iar ostenitorii pentru pace se bucură de apelativul de mare cinste, de «fii ai lui Dumnezeu» (Matei 5, 9).

În continuare a prezentat un amplu referat Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, Plecînd de la faptul că problema cea mai arzătoare a epocii noastre este fără îndoială problema păcii, Prea Sfinția Sa a arătat pedicile care stau în calea păcii. Apoi s-a referit la datorie creștinilor de a apăra pacea și viața. Oamenii religiei în general și credincioșii Bisericii Ortodoxe în special nu pot și nu trebuie să lipsească din rîndurile aceluia care lucrează pentru apărarea păcii și a vieții pe pămînt. Învățătura creștină accentuează clar că viața este darul cel mai de preț pe care l-a primit omul de la Dumnezeu. Dacă viața e darul lui Dumnezeu, nu putem să dispunem de ea după bunul

plac. Nesocotirea ființei umane la viață înseamnă călcarea voinței lui Dumnezeu și ordinii morale din lume, rînduită de același Dumnezeu. Mai mult, este un păcat, o crimă strigătoare la cer, un act inuman și necrestinesc totodată. Pentru noi, creștinii, Dumnezeu nu este numai Creatorul vieții, ci Viața însăși. Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat ca să ne dea viață și, mai mult, să ne dea viața veșnică. De fapt, bucuria de a trăi conferă vieții noastre un sens dumnezeiesc. Avem viață ca Dumnezeu. Acesta este motivul pentru care socotim o datorie de a o apăra ca dar dumnezeiesc. Dumnezeu însuși a poruncit clar prin vocea profetului: «Ca martori înaintea voastră iau astăzi cerul și pămîntul: viața și moarte țî-am pus eu astăzi înainte, și binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi» (Deut. 30, 19). Dar omul nu poate să-și împlinească menirea sa pe pămînt decît într-o lume de pace, de dreptate și de dragoste.

Apărarea vieții pe pămînt, prin restabilirea ordinii morale în lume, potrivit cu principiile de apropiere, frățietate și dragoste între oameni și popoare, înseamnă și participarea creștină la crearea unei atmosfere de egalitate, de dreptate, de încredere și colaborare, precum și de responsabilitate față de existența umană. Din nefericire, sînt multe popoare în lume care în loc să se iubească, se găsesc într-o situație de neîncredere și de neînțelegere reciprocă, de tesiane și conflicte rar întîlnite în istoria lor. Există o prăpastie adîncă între bogați și săraci, în multe părți ale lumii. Drepturile fundamentale ale oamenilor sînt nesocotite în diferite locuri. Prăpastia între țările dezvoltate și nedezvoltate devine din ce în ce mai adîncă.

Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul a subliniat apoi faptul că pacea este o caracteristică esențială a poporului român. În ultimul timp, sub conducerea Președintelui țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, România desfășoară o vie activitate pentru pace și dezarmare potrivit unui program concret de lucru în această privință. De curînd România a hotărît reducerea cu 5% a efectivelor și a cheltuielilor militare ca un act pentru pace și dezarmare, act ce ar putea fi urmat de multe alte țări din lume. La fel, Biserica Ortodoxă Română a luat o serie de măsuri specifice lucrării ei misionare, pentru apărarea păcii. Este amintită, îndeosebi, organizarea în septembrie 1985 a celei de-a treia Conferințe a Cultelor din România pentru Pace și Dezarmare, precum și Mesajele pentru Pace adresate de Sfîntul Si-

nod al Bisericii Ortodoxe Române către toate Bisericile creștine și organizațiile religioase mondiale, pentru pace, dezarmare, apărarea vieții, securitate, încredere și cooperare în lume.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Nifon Ploieșteanul a exprimat convingerea că în vremea de azi trebuie să fie intensificate eforturile pentru pace și dezarmare în lume. În acest fel, ca creștini ortodocși, strădaniile pentru pace merg mină în mină cu strădaniile pentru cîștigarea împărăției lui Dumnezeu, care după Sfințul Apostol Pavel este «dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt» (Rom. 14, 17).

Au mai luat cuvîntul: P.C. Arhim. Pavel, conducător al Misiunii Ruse la Ierusalim, care a expus în linii mari activitatea Bisericii Ortodoxe Ruse pentru pace; I.P.S. Mitropolit Vladislav de Dambrovonia s-a referit la strădaniile pentru pace depuse de Biserica Ortodoxă Sîrbă și poporul sîrb; I.P.S. Mitropolit Hrisostom de Kition a prezentat un referat în numele Bisericii Ortodoxe din Creta, în care a subliniat faptul că înarmările și producerea de armamente nu aduc siguranță, ci teamă și sărăcie, de aceea trebuie spus un nu războiului și un da păcii și vieții. Ultimul referat la temă păcii a fost prezentat de către P.S. Episcop Ieremia din partea Bisericii Ortodoxe din Polonia.

După vecernie, săvîrșită în biserica Invierii, Conferința a continuat în plenară. Mai întîi a fost prezentat un amplu referat cu titlul: «Chiril al Ierusalimului Catehetul», de către Stilianos Papadopoulos profesor de patologie la Facultatea de Teologie din Atena, care a înfățișat personalitatea și activitatea teologică, catehetică și pasorală a Părintelui Bisericii Ecumenice, Sfințul Chiril episcopul Ierusalimului. Apoi, Prof. Gheorghios Galitis, profesor de Vechiul Testament a citit referatul cu tema: «Sensul păcii în Sfînta Scriptură». Șirul referatelor a fost închis de Prof. Gheorghios Tațania din Cipru. După ce a fost aleasă o subcomisie care să alcătuiască Comunicatul final, Prea Fericitul Patriarh Diodor I al Ierusalimului, președintele Conferinței, a rostit cuvîntarea finală, exprimînd speranța că întrunirea pentru pace de la Ierusalim este nu numai un simbol al unității creștinilor ortodocși în păstrarea dragostei, păcii și dreptății, dar și un îndemn pentru toți creștinii și pentru toți semenii, indiferent de convingerile religioase, sociale și politice, ca să fie intensificate eforturile pentru pace și dezvoltare pașnică.

În continuare, P.C. Arhim. Timotheos Margaritis relatează sărbătorirea zilei

numelui Prea Fericitului Patriarh Diodor I al Ierusalimului, simbătă 25 octombrie, rugăciunea panortodoxă pentru pace de la Betleem, duminică 26 octombrie, primirea făcută de primarul Betleemului, vizita la președintele Israelului a căruia i s-a înmînat Comunicatul final al Conferinței Panortodoxe de la Ierusalim, pelerinajul reprezentanților Bisericilor Ortodoxe în Iudeea, Samaria și Galileea precum și vizita acestora în Iordania împreună cu Prea Fericitul Patriarh Diodor I al Ierusalimului. În ziua de 31 octombrie a fost întoarcerea la Ierusalim, zi în care au luat sfîrșit manifestările ortodoxe legate de comemorarea a 1600 de ani de la moartea Sfințului Chiril al Ierusalimului și de Conferința Panortodoxă pentru Pace. Aceste manifestări cu scopul, după expresia Prea Fericitului Patriarh Diodor I, «sfînt, comunitar, umanitar, național și de închinare la Sfințul Mormînt», au constituit un eveniment istoric în viața Patriarhiei Ierusalimului și a toată Palestina.

Intronizarea Prea Fericitului Teoctist ca Patriarh al României este titlul unui larg reportaj semnat tot de P.C. Arhim. Timotheos Margaritis (p. 289—374).

Ne este tuturor cunoscut că fericitul eveniment din viața Bisericii Ortodoxe Române, alegerea și instalarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, al cincilea Patriarh al României, a fost prezentat pe larg în revista «Biserica Ortodoxă Română» (presc. B.O.R.), nr. 11—12, noiembrie-decembrie 1986, ca și în revistele mitropolitane. Intrucît unele cuvîntări publicate de P.C. Arhim. Timotheos Margaritis au apărut deja în revistele noastre bisericești, acolo unde este cazul, va fi indicat locul din B.O.R., insistînd mai ales asupra relatărilor inedite.

În *Introducere*, autorul vorbește despre bucuria pe care a trăit-o Biserica Ortodoxă din Ierusalim și Palestina aflînd de alegerea în unanimitate a înalt Prea Sfințitului Teoctist Mitropolitul Moldovei ca Patriarh al României, după ce mai bine de trei luni a împlinit slujirea de Locțiitor de Arhiepiscop al Bucureștiului, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. «Acest important eveniment bisericesc al alegerii celui de al cincilea Întîistătător al Bisericii surori Române, în urma trecerii la cele veșnice a fericitului întru pomenire Patriarhul Iustin adormit în Domnul la 31 iulie 1986, a bucurat în mod deosebit pe Mama Bisericii, care urmărește totdeauna cu interes evenimentele bisericești petrecute în fiecare Biserică Ortodoxă autocefală, manifestînd astfel legătura îndisolubilă a uni-

tății și dragostei în Hristos, care există între Bisericile ce au aceeași credință comună, aceeași tradiție sfântă, avînd privirile ațintite «asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței» (Evrei 12, 2) și se îngrijesc de mîntuirea credincioșilor. Prea Sfînta Biserică a Ierusalimului, ca nici o altă Biserică în trecut, prin venerabilii ei întîistători și ierarhi, a jucat un rol important în dezvoltarea spirituală a poporului român, care și-a îndreptat privirile cu recunoștință către Prea Sfintele Locuri ale credinței noastre neprihănite, întinzînd o mînă de ajutor la multiplele nevoi ale Patriarhiei noastre, prin conducătorii lui» (p. 289—290).

Autorul consideră că această solidaritate bisericească, sau mai bune spus, această strînsă legătură a Patriarhiei Ierusalimului cu Biserica Ortodoxă Română s-a arătat mai ales în timpul celei de a doua jumătăți a secolului al XVII-lea, prin activitatea desfășurată de Patriarhul Dositei la Ierusalimului. «Aceste legături istorice de înaltă apreciere cultivă pînă astăzi duhul frățietății, întrajutorării și al conlucrării reciproce, la scară panortodoxă, între Prea Sfintele Bisericile ale Ierusalimului și României». Astfel, în vederea evenimentului plin de bucurie al întronizării noului întîistător al Bisericii Ortodoxe surorii din România, Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ierusalimului, în urma invitației primite de Venerabilul întîistător al Patriarhiei Ierusalimului din partea Bisericii Ortodoxe Române, a hotărît ca să participe la acest act solemn sub conducerea Prea Fericitului Patriarh Diodor I, următoarea delegație: I.P.S. Arhiepiscop Iacovos al «Diocezei», P.C. Arhim. Timotheos și P.C. Arhim. Alexios.

P.C. Arhim. Timotheos descrie apoi plecarea delegației din Ierusalim și călătoria către România cu un avion al Tarom-ului. La sosirea în București, în ziua de 14 noiembrie după masă, delegația ierusalimiteană a fost întîmpinată de numeroși membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu I.P.S. Antim, Arhiepiscop al Tomisului și Dunării de Jos, care, după ce a urat bun venit înalților oaspeți, a explicat că Prea Fericitul Patriarh Teoctist a fost primit de Președintele României Domnul Nicolae Ceaușescu, însoțit de Înălții Mitropoliți, de aceea nu a putut să fie de față. După aceea, oaspeții au fost conduși la luxosul hotel «București». Către orele 7 seara, Prea Fericitul Patriarh al României Teoctist, însoțit de Înalt Prea Sfînții Mitropoliți Antonie al Transilvaniei, Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului, a făcut o vizită la ho-

telul «București» invitînd pe Prea Fericitul Patriarh Diodor și delegația Sa la Palatul Patriarhal pentru cină. Sosind mai întîi în sala oficială de primire a Patriarhiei, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a spus următoarele:

«Vă primim cu adîncă recunoștință, Prea Fericite, astăzi, pe Venerabilul întîistător al Mamei Bisericilor, pentru că ați venit cu multă dragoste ca să ne aduceți Nouă și Bisericii noastre harul și binecuvîntarea Prea Sfîntului și de viață dătătorului Mormînt și ale celorlalte Sfinte Locuri ale credinței noastre neprihănite. Participarea Voastră la o lucrare atît de importantă a Bisericii noastre este prețuită în mod cu totul deosebit de Noi, de Sfîntul nostru Sinod și de întregul nostru popor credincios român, care exprimă prin Noi, bucuria lor. Voi, Prea Fericite, sînteți deja foarte cunoscut de poporul nostru, aici și în Moldova. Clerul și poporul nu au uitat istorica și impresionanta Voastră vizită și binecuvîntarea pe pămîntul românesc. Prezența și participarea Voastră la întronizarea Noastră va fi strălucită și istorică.

Conferința pentru pace pe care a organizat-o Prea Fericirea Voastră și la care ați invitat Biserica Noastră, fapt ce a fost apreciat în mod deosebit, a produs în noi o mare bucurie. Președintele Statului Român Domnul Nicolae Ceaușescu a acordat o importanță aparte acestui eveniment, pentru că el însuși și întregul popor român lucrează pentru instaurarea păcii și pentru rezolvarea pașnică a problemelor din Orientul Mijlociu. De aceea și-a exprimat bucuria aflînd că sînteți aici împreună cu Noi pentru apropiata întronizare a Noastră.

Pentru bucuria oferită Nouă de prezența Prea Fericirii Voastre, zicem din inimă: «Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului» (Matei 21, 9).

Răspunzînd Prea Fericitul Patriarh Diodor a spus: «Vestea alegerii Prea Fericirii Voastre, iubită Nouă, în tronul Bisericii surorii a României a ajuns la muntii Sionului și ne-a umplut pe noi, pe toți, de o mare bucurie. Cunoașteți sentimentele de iubire, de prețuire și de respect pe care le nutrim față de Venerabila Voastră persoană, de la vizita Noastră anterioară în timpul fericitului întru pomenire Patriarhul Iustin. Domnul să-i odihnească sufletul binecuvîntat. Și într-adevăr se odihnește căci a fost ales în locul lui un vrednic urmaș. Biserica Ortodoxă Română, chiar întreagă Biserica Ortodoxă, va trăi o zi de slavă.

Ierusalimul se bucură, Mama Bisericilor așteaptă să Vă primească pentru închinarea la Locurile Sfinte.

În persoana Voastră mulțumim întregii Biserici Române, care a fost reprezentată cu vrednicie la Conferința Panortodoxă organizată de Noi cu prilejul sărbătoririi Sfântului Chiril Arhiepiscopul Ierusalimului și al rugăciunii pentru pace. La această Conferință, pentru prima dată în Orientul Mijlociu s-a arătat Ortodoxia unită.

Socotim că această acțiune a Mamei Bisericilor a ridicat prestigiul Bisericii Ortodoxe pe o întindere geografică foarte largă, unde se găsește în mijlocul unor popoare ortodoxe. Ne-am rugat toți ortodocșii pentru pacea întregii lumi în Peștera sfântă, unde S-a născut Domnul Păcii Hristos, această Conferință fiind salutată de Președintele Israelului și regele Husein al Iordaniei, în timpul audiențelor speciale acordate participanților la manifestările Patriarhiei noastre.

Mulțumim călduros pentru invitația de a lua parte la acest eveniment istoric al Bisericii României și pentru bucuria pe care Ne-ați oferit-o, Nouă și însoțitorilor Noștri, ca să fim de față la fericita întronizare a Prea Fericirii Voastre. Domnul să Vă dăruiască sănătate și să Vă întărească spre a duce la bun sfârșit dumnezeiască, înalta și duhovnicească lucrare pe care ați primit-o de sus».

După schimbul de salutări, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a oferit o cină în onoarea Prea Fericitului Patriarh Diodor I și a însoțitorilor săi, la care au luat parte înalt Prea Sfinții Mitropoliți: al Transilvaniei, al Olteniei și al Banatului și alți arhieri ai Bisericii României. În timpul mesei au fost discutate unele teme de interes panortodox subliniindu-se necesitatea stringerii legăturilor Bisericilor Ortodoxe locale.

Sîmbătă, 15 noiembrie, Prea Fericitul Patriarh Diodor, fiind însoțit de I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, P.S. Episcop Calinic, arhiereu vicar și P.C. Arhim. Irineu superiorul Așezămintelor Bisericii Ortodoxe Române la Ierusalim, a vizitat sfînta minăstire Căldărușani. Autorul descrie primirea călduroasă a călugărilor din Căldărușani, vizitarea minăstirii și da câteva date cu privire la istoricul acestui așezămint. Oaspeții au luat masa la minăstire apoi s-au întors la București.

P.C. Arhim. Timotheos descrie amănunțit desfășurarea întronizării: intrarea în biserică, ocuparea locurilor, cu precizarea că Prea Fericitul Patriarh Diodor, a stat în fața iconostasului, în partea dreaptă, participantii, slujba specială a întronizării,

atmosfera de bucurie și entuziasmul sărbătorec al întronizării exprimat prin participarea tuturor credincioșilor la cîntarea «Vrednic este». Apoi sînt redată în întregime toate cuvîntările rostite în biserică în următoarea ordine: I.P.S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei (cuvîntarea a fost ținută la agapa frățească, după masă n.m.); I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului; Prea Fericitul Patriarh Diodor al Ierusalimului și al întregii Palestine; Domnul Ion Cumpănașu, Președintele Departamentului Cultelor (Vezi B.O.R. nr. cit., p. 101—102; 60—67). Sînt amintiți vorbitorii în continuare din Catedrala Patriarhală, fără a se reda textul: Prea Fericitul Maxim Patriarhul Bulgariei; I.P.S. Mitropolit Hrisostom al Mirelor, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice; I.P.S. Mitropolit Filaret de Minsk și Bielorusia. Toți vorbitorii străini au oferit Prea Fericitului Patriarh Teoctist daruri. Prea Fericitul Patriarh Dorotei i-a dăruit o cîrjă arhierescă, dicheotricherul și medalia «Crucea Mare a Sfîntului Mormînt», cea mai înaltă distincție a Patriarhiei Ierusalimului (p. 311).

Este redat, de asemenea, răspunsul Prea Fericitului Patriarh Teoctist, care poate fi socotit un document istoric prin înalta cuprinsă exprimată cu privire la trecutul Bisericii Ortodoxe Române, la misiunea ei astăzi și la slujirea de adîncă răspundere, de Patriarh al României, cu care a fost investit acum Prea Fericirea Sa (Ibidem, p. 71—79).

După cuvîntarea de răspuns a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, P.C. Arhim. Timotheos comentează: «În cuvîntul său, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a amintit îndeosebi vizita și participarea Prea Fericitului nostru Părinte și Patriarh Diodor I, caracterizînd-o drept istorică, unind și mai mult cele două Biserici Ortodoxe surori». De asemenea, autorul reportajului descrie emoționantul moment al întîlnirii Prea Fericitului Patriarh Teoctist cu credincioșii adunați în fața Catedralei spre a primi binecuvîntarea patriarhală.

Din șirul cuvîntărilor rostite în timpul agapei frățești de la hotelul «București», sînt redată în întregime numai două: a I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei și a Prea Fericitului Patriarh Diodor al Ierusalimului (Ibidem, p. 79—83), în continuare fiind amintite numele vorbitorilor reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe, al reprezentantului Bisericii Romano-Catolice, Jan Willebrands și al Vicepreședintelui Consiliului de Stat, Domnul Manea Mănescu.

După ce amintește de concertul festiv de la Institutul Teologic, dat de corala pa-

triarhală și de corul studenților Institutului Teologic Universitar din București, P.C. Arhim. Timotheos descrie pe larg vizita pe care a făcut-o Prea Fericitul Patriarh Diodor la Curtea de Argeș, Rîmnicu Vilcea, Mînăstirea Tismana, Centrul mitropolitan din Craiova, Seminarul Teologic de la Craiova, apoi revenirea la București și întoarcerea la Ierusalim.

La Curtea de Argeș Prea Fericitul Patriarh Diodor a fost însoțit de Prea Fericitul Patriarh Teoctist. La această vizită au participat și ceilalți oaspeți de peste hotare care au fost de față la istoricul eveniment al întronizării. Autorul dă mai întâi câteva date cu privire la Curtea de Argeș, apoi relatează primirea din biserică. După Te Deum, P.S. Episcop Gherasim de Rîmnic și Argeș i-a întâmpinat pe înalții oaspeți cu un scurt cuvînt în care a arătat mai întâi importanța acestei biserici, sfințită de Patriarhul Teolipt al Constantinopolului, apoi și-a exprimat bucuria pentru vizita Prea Fericitului Patriarhi Teoctist și Diodor și a celorlalți oaspeți. După aceea, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a spus următoarele:

«Cu adîncă emoție ne găsim în această sfințită biserică a strămoșilor noștri, unde a fost întemeiată în 1359 prima Mitropolie, cînd Voievodul Alexandru Basarab a mutat aici scaunul episcopal din orașul Vicina.

Vă găsiți într-o biserică ce cuprinde în ea istoria poporului nostru — monument nemuritor și de neuitat al istoriei Bisericii noastre.

După cum a spus Prea Sfințitul Episcop Gherasim, biserica aceasta, din punct de vedere arhitectonic, este de o înaltă valoare artistică, tezaur de artă și de culori, podoabă între monumentele istorice.

Prea Fericite, Înalți Prea Sfințiți, sînt fericit că prima călătorie a mea ca Patriarh am făcut-o la această biserică, împreună cu reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe și ai altor Biserici cu care am conlucrat.

Mă bucur că atît la întronizarea mea ieri, cît și la vizita noastră de astăzi, aici, a fost de față Prea Fericitul Patriarh al Ierusalimului, care Ne-a adus binecuvîntarea Mamei Bisericilor și a Sfințitor Locuri, ca și reprezentantul Patriarhiei Ecuменice Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Hristostom al Mirelor, ierarh important, care joacă un rol deosebit în pregătirea Sfințitului și Marelui Sinod Panortodox.

Referindu-Ne la calitatea pe care o aveți, Înalt Prea Sfințiți, am dori să exprimăm atît mulțumirile Noastre personale, cît și ale Sfințitului Sinod pentru prețioasa cuvîntare a Înalt Prea Sfinției Voastre.

Mulțumim Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor și Prea Sfințitului Episcop Gherasim pentru invitația de a veni în acest loc unde am mers pentru prima dată ca arhiereu și nu vom uita niciodată clipele pe care le-am trăit aici».

Luînd cuvîntul Prea Fericitul Patriarh al Ierusalimului Dorotei a spus:

«Vestea cea bună a alegerii Patriarhului României, a Prea Fericitului Teoctist, a ajuns în toată lumea și noi cei ce locuim în Sfința Cetate am auzit de acest plăcut eveniment, care nu este îmbucurător numai pentru credinciosul popor român, ci pentru întreaga Biserică Ortodoxă. Am hotărît să venim aici, la fel ca și alte Biserici Ortodoxe, ca să luăm parte la bucuria Bisericii Române, la acest fericit eveniment, întronizarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist.

Evenimentul acesta este important pentru întreaga lume ortodoxă, pentru că ia cîrmele Patriarhiei României un ierarh încercat, întru totul vrednic, și speranțele noastre sînt mari că în timpul său, Patriarhia României va vedea zile de glorie.

Prea Fericirea Voastră a avut bună-nătatea să ne însoțească pe noi pe toți și pe reprezentanții Bisericilor Ortodoxe autocefale în prima sa călătorie pastorală, în acest frumos oraș și în această biserică istorică spre a înălța rugăciuni ca Bunul Dumnezeu să păzească pe Prea Fericirea Voastră în sănătate pentru a împlini marea lucrare de Intîistătător spre binele Bisericii Ortodoxe Române.

Mulțumim pentru primirea cordială și frățească pe care ne-a rezervat-o Prea Sfințitul Episcop Gherasim și rugăm pe Dumnezeu ca să păzească Biserica Ortodoxă Română și să binecuvînteze poporul ortodox român».

În continuare, I.P.S. Mitropolit Hrisostom al Mirelor a spus:

«Cu adîncă emoție ne găsim în această biserică istorică și după cum ați avut noțiunea justă a realității ne-ați spus cum se nește vechiul cu noul. Într-adevăr, în această biserică trăim trecutul istoric al Bisericii României, după cum trăim și marea eveniment al alegerii și întronizării Prea Fericitului Patriarh Teoctist astăzi. Dar încă presimțim și altceva, că prezentul strălucit prevestește și un viitor strălucit. Aceasta este valabil îndeosebi pentru Biserica României care în persoana Prea Fericitului Patriarh Teoctist, a găsit pe marele cîrmaci care urmind tradiția predecesorului său va conduce Biserica României spre limanuri bune și în acest fel va fi trasat un singur drum laolaltă pentru toate Bisericile Ortodoxe către scopul comun, care este propovăduirea

sfînteniei Bisericii Ortodoxe pînă la Sfin-tul și Marele Sinod pe care îl pregătim.

Prea Fericitul a avut bunătațea să se refere la smerita mea calitate, de Președinte al Conferinței Panortodoxe. În ceea ce privește această calitate a mea, aș dori să încredințez pe Întîistătătorul Bisericii Române că Bisericile, — membrii Conferinței, sîntem cu totul bucușoși și entuziasmați de aportul pozitiv și de ajutorul delegației Sfintei Biserici a României.

Activitatea se desfășoară în comun, Prea Fericite, pe teme care sînt foarte importante pentru Biserica Ortodoxă. Prima temă a noastră a fost tema postului ca instituție de la Dumnezeu, care se aplică după economie în viața oamenilor. Dialogurile noastre cu Bisericile eterodoxe și rămînerea și conlucrarea noastră cu Mișcarea ecumenică, dar mai cu seamă cea de a patra temă a noastră despre pace, frățietate, dreptate și iubire între popoare și despre îndepărtarea discriminărilor rasiale și de alte feluri, a fost culmea lucrărilor pe care le-am efectuat în cea de a treia Conferință Panortodoxă. Facem încredințare prin spusa Cîrmuito-rului Bisericilor noastre, Mintuitorul Iisus Hristos, că sîntem pentru pace și împo-triva războaielor, sîntem împotriva înar-mărilor și pentru săturarea înfomețaților, cinstim demnitatea persoanei umane, o-sîndim disprețul față de om, unde este și dacă există. Sîntem pentru dreptatea și e-galitatea oamenilor și împotriva discrimi-nărilor rasiale.

Socotesc că de data aceasta Biserica Ortodoxă a avut posibilitatea să se ex-prime într-un fel atît de pozitiv și de ed-ificator pentru marile și sfintele idealuri ale creștinismului, care sînt idealurile tu-turor oamenilor de bună credință și de bunăvoință.

Aș făcut promisiune în fața lui Dum-nezeu și a oamenilor să conlucrăm cu toate Bisericile, cu toate religiile, cu toți oamenii care cred și care nu cred și, în general, cu toți oamenii de bunăvoință, care constituie o majoritate zdrobitoare în lumea contemporană.

Mai avem înaintea noastră alte patru teme pe care le vom întîmpina cu același duh de frăție și dragoste cu rugăciunea și asistența Bisericii noastre și cu rugă-ciunile Întîistătătorilor noștri. Îi rugăm să aibă încredere în reprezentanții lor, care cred în puterea rugăciunii, a rugă-ciunilor și binecuvîntării lor.

Și iarăși mă întorc la Prea Sfinția Voastră, Prea Sfințite frate Gherasim și vă mulțumim pentru frumoasa introdu-

cere pe care ne-ați făcut-o aici în această biserică frumoasă și care a fost timp îndelungat dovadă a marii ospitalități pe care știe să o ofere cu atîta îmbelșugare Prea Sfînta soră Biserica României.

Vă mulțumim călduros.

Către Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite îndrept recunoștința mea pentru toate cite ați spus despre persoana mea. Cred că prezența tuturor reprezentanților Bisericilor noastre constituie cel mai frumos buchet, pe care putem să-l oferim Prea Fericirii Voastre, buchetul unei Or-todoxii unite, al întregii Ortodoxii, care voințește și știe să conlucreze cu toți creș-tinii și cu lumea.

Vă mulțumesc foarte mult».

Autorul reportajului amintește în con-tinuuare de vizita la Paraclisul care adă-poestește moaștele Sfintei Mucenițe Fi-lofteia și agapa frățescă la care au fost rîstite cuvîntări din partea oaspeților, subliniind cuvîntările Prea Fericitului Patriarh Teoctist și Prea Fericitului Pa-triarh Diodor.

Prea Fericitul Patriarh Diodor I al Ie-rusalimului împreună cu delegația ierusa-limiteană, fiind însoțită de I.P.S. Mitropol-it Nestor al Olteniei, P.S. Episcop Ghe-rasim al Rîmniceului și Argeșului, P. S. Calinic Argeșeanul, arhiereu-vicar, P. C. Arhim. Irineu și P. C. Pr. Asist. Constan-tin Coman, interpret, au vizitat Centrul eparhial de la Rîmnicu-Vilcea, Mănăști-riile Cozia, Horezu, Polovrași, Lainici, ca-tedra Sfinții Apostoli Petru și Pavel din Tîrgu Jiu, unul dintre monumentele țării, închinat eroilor din primul război mon-dial, Mănăstirea Tismana, ctitorie din se-colul al XIV-lea, unde odihnește Sfîntul Nicolim ctitorul de vrednică pomeneire al acestei Mănăstiri, biserica nouă cu hramul Sfîntul Martir Nestor din orașul Motru, Paraclisul din lemn cu hramul «Tuturor Sfinților» din Craiova, Seminarul Teologic din Craiova și Catedrala mitropolitană cu hramul «Sfîntul Dumitru Izvoritorul de Mir». Autorul subliniază cu entuziasm primirile călduroase, evlavia dreptcre-dincioșilor români, starea excepțională a bisericilor, prezentînd pentru fiecare așe-zămint vizitat un scurt istoric.

Mulțumind înalt Prea Sfințitului Mi-tropolit Nestor pentru invitația de a vi-zita Mitropolia Olteniei și pentru primi-rea făcută la Centrul mitropolitan din Craiova, Prea Fericitul Patriarh Diodor al Ierusalimului a spus între altele: «De două zile frățescă dragoste a înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor ne însoțește la istoricele Mînăstiri din eparhia sa și admirăm aceste turnuri duhovnicești și

fortărețe naționale ale poporului român, pe care le-au întemeiat conducătorii vestiți și le-au încredințat Bisericii ca poporul român dreptcredincios să cinstească în ele numele Atotputernicului Dumnezeu... Cu deosebită bucurie repetăm că evlaviosul popor român în frunte cu cirmuitoarii lor binecredincioși au creat strălucite capodopere, unde este slăvit Domnul. Dar vedem că această evlavioasă tradiție se continuă fără întreruperi. Astăzi, sub vrednici și luminași conducători, mai ales sub Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, am înțeles că poporul român păstrează și înfrumusețează aceste monumente naționale și contribuie la reînnoirea lor» (p. 358).

P.C. Arhim. Timotheos redă și următorul fragment din cuvântarea Prea Fericitului Patriarh Diodor rostită la primirea în Catedrala mitropolitană: «Cu prilejul intronizării noului Patriarh al României Prea Fericitul Teoctist am venit din munții Sionului ca astfel Mama Bisericilor să ia parte la această bucurie a poporului român.

Timp de două zile dragostea Înalt Prea Sfințitului ne-a condus la Sfintele Mînștiri, vrednice de admirat, pe care le-a ridicat credința evlavioșilor strămoși ai voștri, dar în același timp ne-am încredințat de raporturile foarte bune dintre Stat și Biserică sub conducerea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu... Tuturor vă împărtășesc harul și binecuvîntarea Sfințelor Locuri și rugăciunea ca marea țară a voastră și Biserica Ortodoxă Română să fie pururea sub ocrotirea lui Dumnezeu» (p. 359).

În ziua de 20 noiembrie, Prea Fericitul Patriarh Diodor și însoțitorii s-au întors în capitală fiind întâmpinați la hotelul «București» de Prea Fericitul Patriarh Teoctist împreună cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Transilvaniei și Nicolae al Banatului. Prea Fericitul Patriarh Teoctist a invitat pe Inițiatorul Bisericii Ierusalimului la Palatul Patriarhal, P. C. Arhim. Timotheos relatează: «În sala de primiri oficiale, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a exprimat adevărată bucurie pentru că Prea Fericitul (Diodor) a vizitat eparhia pe care În-suși Prea Fericirea Sa a păstorit-o și a lucrat acolo vreme îndelungată, a mulțumit Prea Fericitului că a făcut această călătorie de închinare la istoricele Mînștiri din Mitropolia Olteniei și I-a oferit daruri spre amintire, Lui și delegației.

Prea Fericitul, luînd cuvîntul, a mulțumit pentru că a avut prilejul să viziteze monumentele naționale și istorice ale po-

porului român și cu bucurie a exprimat admirația sa pentru conlucrarea armonioasă dintre Stat și Biserică, făcînd urarea ca aceasta să se continue și în viitor, pentru binele Bisericii și al poporului» (p. 360—361).

La agapa frățească ce a urmat, Prea Fericitul Patriarh Teoctist și Diodor au discutat probleme de interes panortodox, legate de pregătirea și ținerea Sfintului și Marelui Sinod Ortodox.

Reîntoarcerea la Ierusalim a avut loc în ziua de 21 noiembrie, la orele 6 dim. La aeroport, Prea Fericitul Patriarh Diodor a fost însoțit de către Prea Fericitul Patriarh Teoctist, de Înalt Prea Sfințitul Mitropolitii, de Prea Sfinții Episcopi și de consilieri patriarhali. Înainte de plecare, Prea Fericitul Patriarh Diodor al Ierusalimului a trimis o telegramă Domnului Nicolae Ceaușescu Președintele Republicii Socialiste România, în care își exprimă sentimentele de stimă, respect și admirație față de activitatea plină de energie și înțelepciune, pe care o desfășoară Domnul Președinte pentru dezvoltarea pe multe planuri a României și pentru măsurile luate în vederea instaurării păcii în lume (p. 262—263. A se vedea textul integral în B.O.R., nr. cit., p. 119—120).

Ajuns acasă, Prea Fericitul Patriarh Diodor a trimis Prea Fericitului Patriarh Teoctist următoarea telegramă:

«Prea Fericitului Patriarh al României Teoctist, București.

Intorcîndu-Ne cu bine în Sfînta Cetate Vă exprimăm mulțumiri pentru frățeasca dragoste manifestată din plin, pentru bogata ospitalitate, la care adăugăm urări de strălucită păstorie spre binele Bisericii Ortodoxe. Cu îmbrățișări frățești, Diodor I Patriarhul Ierusalimului» (p. 364).

Autorul reportajului publică (p. 364—365) și răspunsul Prea Fericitului Patriarh Teoctist, cu următorul conținut:

«Sanctitate, Prea iubite frate în Hristos,

Vă exprimăm pe această cale profunda noastră grațitudine pentru onoarea ce ați binevoit să o faceți Bisericii Ortodoxe Române, Sfîntului Sinod și Nouă înșine, luînd parte personal la festivitățile prilejuite de intronizarea Noastră ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Această participare, felicitările, darurile ce ne-au fost oferite, — și mai ales «Marea Cruce a Sfîntului Mormînt» Ne-au mișcat profund. În același timp, cuvîntările roștite de Sanctitatea Voastră la a-

cesle festivități Ne-au lăsat în sufletul Nostru pentru totdeauna, imaginea legăturilor frățești existente între Bisericile noastre, care au să dea rođ bogat pe ogorul binecuvîntat al Ortodoxiei întregi.

Foarte fericiți de a vedea că Sanctitatea Voastră, plin de zel, dorește cu rivnă conlucrarea strînsă a Sfințelor Biserici ale lui Dumnezeu, care este absolut necesară în epoca prezentă pentru restabilirea păcii în lume. Ne rugăm Domnului Iisus Hristos, Care a înfăptuit și mîntuirea noastră la Sfințele Locuri, păzite cu grijă exemplară de Sanctitatea Voastră, să reverse Harul Său peste Sanctitatea Voastră și peste lucrarea Voastră apostolică, peste clerul și credincioșii Voștri.

Vă mulțumim din adîncul inimii pentru telegrama trimisă Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României, care a avut un larg ecou în rîndul clerului și credincioșilor noștri, precum și pentru invitația pe care ne-ați făcut-o ca să vizităm Sfințele Locuri, invitație pe care o primim cu plăcere. Data acestei vizite va fi stabilită între timp ca și delegația. Ne încredințăm Sfințelor Voastre rugăciuni și Vă îmbrățișăm cu sărutare sfințită în Domnul nostru cel preaslăvit.

Prea iubitul în Hristos frate al Sanctității Voastre și împreună liturghisitor,

TEOCTIST

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române»

La sfîrșitul reportajului, P. C. Arhim. Timotheos Margaritis prezintă personalitatea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, înfățișînd diferitele aspecte ale unei vieți dedicate în întregime Bisericii Ortodoxe Române și poporului român. Este evocat locul nașterii în care tînărul Teodor a învățat credința cea dreaptă, în mijlocul familiei sale binecuvîntate, iubirea de țară și popor, iubirea de aproapele, stima față de munca pusă în slujba binelui comun. Este subliniată dorința vie de a cunoaște a tînărului monah Teoctist și sînt menționate studiile făcute, îmbinate uneori cu diferite slujiri în cadrul Bisericii strămoșești, activitatea desfășurată în calitate de Episcop-Vicar Patriarhal, de Rector al Institutului Teologic Universitar din București, de Episcop al Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmaģiului, de Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, de Arhiepiscop al Iașului și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, de Patriarh Locum Tenens. În urma unei uriașe experiențe pastorale și ecumeniste, la 9 noiembrie 1986, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și

Patriarh Locum Tenens a fost ales de Colegiul Electoral Bisericesc în scaunul de Arhiepiscop al Bucureștiului, Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

«Activitatea desfășurată timp de cincizeci de ani, cu dragoste și devotament față de Biserică, de patrie și de cultura românească, pe traiectoria ascendentă a slujirii bisericești, îl așază pe Prea Fericirea Sa Patriarhul Teoctist printre cei mai mari Ierarhi care au strălucit de-a lungul anilor în fruntea Bisericii Ortodoxe Române.

În bogăția realizărilor Prea Fericirii Sale, recunoaștem roadele unei chemări nobile ale conștiinței, mereu în stare de priveghere și ale unui gînd permanent și stăruitor de a cunoaște, de a înțelege, de a sintetiza, de a formula într-un mod stabil marile probleme pe care le confruntă omul și societatea astăzi, pe plan național și universal» (p. 370—371).

Este subliniat, de asemenea, faptul că Prea Fericitul Patriarh Teoctist, teolog erudit, a pus în centrul preocupărilor și al experienței sale unice de ierarh și om de cultură, apărarea și promovarea valorilor Ortodoxiei românești, cheia de boltă a convingerilor, vieții și experienței Prea Fericirii Sale. Aceasta reiese clar din operele publicate de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, articole, studii și cuvîntări rostite în diferite împrejurări, care formează circa 600 de titluri, unele publicate în lucrarea «Pe treptele slujirii creștine» (patru volume), altele apărute separat, ca monografia «Mitropolitul Iacob Putneanul» și «Mitropolitul Dosoftei fondator al limbii liturgice române».

Nu este trecută cu vederea nici activitatea intensă a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, depusă în diferite părți ale țării unde a păstorit ca Ierarh, dar mai ales în Mitropolia Moldovei și Sucevei, pentru restaurarea numeroaselor biserici și minăstiri, monumente istorice, mărturii ale evlaviei și eroismului poporului român, și nici laborioasa activitate ecumenică desfășurată ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române în numeroase întîrniri panortodoxe și intercreștine, «ducînd pretutindeni unde a mers, în Europa, în Asia, în America, o dată cu mesajul român de pace și colaborare, în spiritul apropierii între oameni de naționalități și confesiuni diferite, cuvîntul Evangheliei, de bucurie, de pace și de unitate. Cuvîntul său a fost ascultat pretutindeni, cîștigînd respectul și interesul tuturor alocoră cu care a venit în contact.» (p. 273).

În încheiere, sint exprimate sentimente de profundă stimă față de Prea Fericitul Patriarh Teoctist împreună cu rugăciuni către Bunul Dumnezeu ca să reverse Harul Său peste Prea Fericirea Sa și să-i dăruiască sănătate deplină, viață îndelungată, putere de muncă și noi realizări spre slava Bisericii Ortodoxe Române, pentru progresul duhovnicesc al credincioșilor și pentru dezvoltarea permanentă a României (p. 365—374). (Datele folosite de autor în prezentarea vieții și activității Prea Fericitului Patriarh Teoctist au fost luate din ediția engleză a Patriarhiei Române, cu titlul: HIS BEATITUDE THEOCTIST PATRIARCH OF THE ROMANIAN CHURCH, apărută la București în 1986).

În general, prezentarea P.C. Arhim. Timotheos este alcătuită pe baza unei informații științifice serioase și a observației directe cu privire la desfășurarea festivităților prilejuite de întronizarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Meritul de netăgăduit al reportajului este că autorul prezintă în întregime textul cuvântărilor rostite la întronizare și în alte împrejurări, la care se adaugă relațiile sale destul de bogate cu privire la Minăstirile vizitate de delegația ierusalimiteană în timpul șederii în România, făcând astfel cunoscute în sfera de răspândire a acestei Reviste, Biserica Ortodoxă Română, personalitatea înțelesătoare a ei, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, evlavlia, hărnicia și ospitalitatea poporului nostru.

După reportajul privind istoricul eveniment al întronizării Prea Fericitului Patriarh Teoctist, urmează un articol de teologie patristică intitulat: *Cunoașterea și necunoașterea lui Dumnezeu după Vasile cel Mare*. Articolul este semnat de Arhim. Tit K. Hortatou care ne informează că a alcătuit această lucrare în anul 1977, fiind la studii la Facultatea de Teologie din Tesalonic. Între timp, cu privire la această temă au fost publicate două lucrări cu bibliografie la zi, și anume: 1. Gheorghios D. Martzelou, *Ființa și lucrările lui Dumnezeu după Vasile cel Mare*, Teză de doctorat, Tesalonic 1983 și 2. Panaghiotou K. Palli, *Cunoașterea lui Dumnezeu după Vasile cel Mare*, în revista, Κοινωνία, nr. 4, Atena 1984.

În introducere, autorul prezintă lucrările Sfântului Vasile cel Mare în care se vorbește despre cunoașterea lui Dumnezeu și imposibilitatea acestei cunoașteri cu mintea. Este vorba în special de Respingeria *Apologeticului lui Eunomiu*, în

trei cărți, scriere alcătuită în 364, cunoscută sub numele de *Contra lui Eunomiu* și de *Scrierile* 233—236 adresate de Sfântul Vasile Episcopului Amfilohie de Iconiu.

Eunomiu era de părere, contrar învățaturii tradiționale a Bisericii, că Dumnezeu poate fi cunoscut în ființa Lui tot așa de bine cum se cunoaște și El. Bazat pe scrierile Sfântului Vasile citate, autorul tratează tema în următoarele capitole: 1. Problema cunoașterii și necunoașterii lui Dumnezeu; 2. Cunoașterea lui Dumnezeu din lucrările Lui; 3. Numele divine și cunoașterea lui Dumnezeu; 4. Cunoașterea lui Dumnezeu prin Iisus Hristos și 5. Epilog. Principii fundamentale pentru cunoașterea lui Dumnezeu de către noi. Concluzia la care ajunge autorul este că pentru Sfântul Vasile, problema fundamentală o constituie conștiința creștinului că ființa dumnezeiască există, nu ce este ea în sine. Totuși, Sfântul Vasile spune că «adevăraților închinători ai Sfântului Duh, li se dă cunoașterea lui Dumnezeu». Această cunoaștere însă este tocmai încredințarea la care ajunge sufletul pe culmea sfințeniei că ființa dumnezeiască nu poate fi pătrunsă și înțeleasă de mintea omenească. Sfântul Vasile afirmă în *Tratatul despre Sfântul Duh*, că «asemănarea nu este fără cunoaștere, iar cunoașterea nu este în afara învățăturilor». Cu alte cuvinte, asemănarea cu Dumnezeu nu se poate atinge fără cunoaștere, iar cunoașterea se realizează prin învățătură (p. 287).

Articolul Arhim. Tit K. Hortatou este publicat în forma din 1977, fără a folosi bibliografia mai nouă amintită. Pentru completare, trimitem la articolul P.C. Pr. Profesor Dumitru Stăniloae, intitulat: *Învățătura despre Sfânta Treime în scrierea Sfântului Vasile «Contra lui Eunomiu»*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, colecția «Biblioteca Teologică» 3, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 51—69.

În continuare, Spiridon Kontoghianni, cu titlul *Nicolae VI Patriarhul Alexandriei*, publică un necrolog în urma trecerii la cele veșnice a celui de-al 112-lea Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi, la 10 iulie 1986. Decesul a survenit la Moscova unde regretatul Patriarh se afla pentru tratament medical. Trupul neînsuflețit a fost transportat la Cairo în ziua de 15 iulie și depus în Catedrala Patriarhală «Sfântul Nicolae». La 17 iulie a avut loc ceremonia înmormântării, la care, din partea Bisericii Ortodoxe Române, a luat parte înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului.

După slujba înmormintării, sicriul cu trupul neînsuflețit al fericitului întru pomenire Patriarhul Nicolae VI al Alexandriei a fost dus la Minăstirea «Sfintul Gheorghe» din vechiul Cairo și așezat în cripta din biserică minăstirii, unde se află îngropați Patriarhii Alexandriei adormiți întru Domnul.

Fericitul întru pomenire Papă și Patriarh al Alexandriei Nicolae VI, după numele de mirean Gheorghios Varelopoulos, s-a născut în Constantinopol la 24 mai 1915. A studiat la Facultatea de Teologie din Halki; în 1938 a fost hirotonit ierodiacon, un an mai târziu a fost chemat în Egipt de Patriarhul Nicolae V († 1939); în 1940 a fost hirotonit ieromonah, iar în 1945 devine arhimandrit. A slujit ca preot la Ouad—Melani (1940—1948), Cairo (1948—1953), Alexandria (1953—1955) și Addis Abeba (1955—1958). În ianuarie 1958 a fost hirotonit episcop și înălțat la rangul de Mitropolit al Irinopolei din Africa Răsăriteană, mitropolie ce cuprindea statele: Uganda, Kenia și Tanzania. La 10 mai 1968 a fost ales Papă și Patriarh al Alexandriei fiind întronizat în aceeași lună în ziua de 19, urmînd la scaun Patriarhului Hristofor († 1967).

Ca Patriarh, Nicolae VI s-a distins prin activitate pastorală și organizatorică. A condus Patriarhia cu înțelepciune păstrînd legăturile cu celelalte Biserici Ortodoxe și participînd la dialogurile intercreștine și interreligioase.

Urmează *Cronica bisericească* (p. 395—504) în care sînt prezentate pe luni, evenimentele cele mai importante din viața Patriarhiei Ierusalimului și a întregii Palestine și din viața Prea Fericitului Patriarh Diodor I, uneori mai dezvoltat, de exemplu, la Anul Nou, la Nașterea și Botezul Domnului nostru Iisus Hristos, la Paști, de ziua nașterii și de ziua numelui Prea Fericitului Patriarh Diodor, vizite pastorale, hirotonii, slujbe etc. Aceste relatări sînt însemnate nu numai pentru că ele reflectă

în mare activitatea bisericească a Patriarhiei, dar și pentru cunoașterea tradiției bisericești ierusalimitene.

În continuare sînt publicate: *Scrisoarea pascală* trimisă de Prea Fericitul Patriarh Diodor tuturor Întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe (p. 505—507), *Pastorală de Paști* (p. 508—511), *Scrisoarea de Nașterea Domnului*, trimisă Întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe (p. 511—514), *Pastorală de Crăciun* (p. 515—517), *Cuvîntarea* pe care a rostit-o Prea Fericitul Patriarh Diodor la recepția oferită de Președintele Statului Israel Domnul Haim Herzog, cu prilejul Anului Nou 1987, o listă cu zece titluri de publicații din cursul anului 1986, dintre care mai importante sînt următoarele: Arhim. Damaskinos Gkagkaniara, *Contraversele grecilor și armenilor pentru Locurile Sfinte* (teză de doctorat, Tesalonice 1986, 317 p.) și Spiridon Dim. Kontoghiani, *Cataloage episcopale. Adăugiri și îndreptări la Cataloagele episcopale ale Bisericii Greciei* (Extras din revista *Εκκλησιαστικός φάρος*, vol. 3, Atena 1986, p. 141—225).

Revista se încheie cu următoarele necrologuri pentru: Arhim. Iachint Diolitis (1904—1986), Arhim. Gavriil Frantzis (1909—1986), Arhim. Amfilohie Dardamanis (1913—1986), Episcopul Ioan Iconomidis de Porfiropolis (1910—1986) și Arhiepiscopul Anatolie Gheorghiadis al Tiberiadei (1910—1986).

Revista *Nea Sion* pe care am prezentat-o este interesantă pentru informațiile pe care ni le pune în față, mai ales pentru relatarea bogată asupra vizitei în țara noastră a Prea Fericitului Patriarh Diodor I al Ierusalimului, cu ocazia fericitului eveniment din viața Sfintei noastre Biserici, întronizarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, cel de al cincilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Pr. Prof. Dr. ȘTEFAN C. ALEXE

TROPARE 4

Pentru ucenici
Glas 8

1
 P re Chi - ri - giu chi - ri - ia îl de - ștea - p tă și - l
 2
 îndea - m nă să mear gă - ca - le mul - tă, Nu să înfri -
 3
sf co - șa - ză de pri - me - jdi - e ci să tot si - le - ște de
 4
sf mai mult în - car - că de cât poa - te du - ce,
 5
 14
 A - șij - de - rea și cân - tă - re - țul fa - ce și
 6
rf si - le - ște pre u - ce - nic să înve - țe, cu tot
 7
sf di - na - din - sul îi a - ra - tă - lui, nu i să u - ra - ște, ști
 8
rf ind că ia p la - tă și mul - tă - mi - tă ma - re.
 9
 17
 U - ce - ni - cul să ai - bă înțe - le - pciu - ne, p le -
 10
 18
 că - ciu - ne și chip - zu - ia - lă bu - nă, so - mnul și

le-nea sã le pã-rã-sea - scã, sã ra-b de întru loa-te cu ne -

vo - in-tã ma-re, ca sã pro - co-psea - s cã.

Zi - oa, noa - ptea, pre Du - mne-zeu sã-L roa - ge, sã-i

a - ju - te, sã-i lu - mi - ne - ze min - tea, sã de - lun -

ge mäh-ni - rea și ur-ma - rea, sã de - prin - zã bi - ne și sã

ti - e min - te a - ce - le ce înva - țã.

CATAVASILE FLORIILOR

Glas III Ga ca de la Ni

Ne - A - ră - ta - tu - s - au a - le a -
 dîn - cu - lui iz - voa - ră U me ju - nei ne - m - pār -
 tă - și - te și s - au de - s - co - pe -
 fā - și - te și s - au de - s - co - pe -
 rit mā - ri - cei în - vā - lu - i - te
 te - me - li - i - te prin vi -
 te - me - li - i - le prin vi -

for, cã cu vo - ia o au cer - tat

for, cã cu vo - ia o au cer - tat

pre dîn - sa și pre no - ro - dul cel a -

pre dîn - sa și pre no - ro - dul cel a -

les l - ai mîn - tu - it, cel ce - Ți cîn -

les l - ai mîn - tu - it, cel ce - Ți cîn -

tã cîn - ta - re de bi - ru - in -

tã cîn - ta - re de bi - ru - in -

tã Doa - mne.

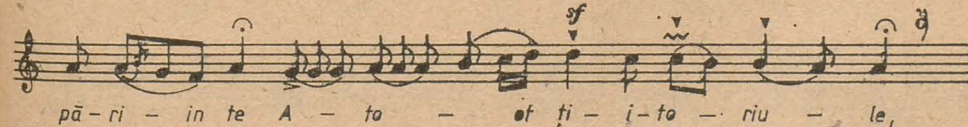
tã Doa - mne

DOXOLOGIE

Ἦχος ἁΐ

„Facerea lui Neon Patron Gherman, iar în limba rumânească prefăcută de Șarban Dascălul D[o]mnesc întîiul Cînt[ă]r[e]t.”

Hronos protos =



se _____ și Du-hu - le _____ S fi - in - te.

4 Doa-m ne Du-m-ne-zeu-le Mie-lu - sã - lul lui Du-m ne-zeu Fi - iul Pã -
 rin - te - lu - ui Ce la _____ ce ștergi pã-ca - tu lu -
 - mi, mi - lu - ia - ste - ne , p re noi Ce - la ce _____ ștergi
 pã - ca - te - le lu - mii.

5 P ri i mea - ște ru - gi - le noa - stre Ce - la ce _____
 _____ șazi de-a d re pta, Ta - tã - lu -
 - ui și ne mi - lu - ia - ste.

6 Cã Tu ești U - nul S fînt, Tu ești U - nul Domn I - i - su - us
 H ri - stos în t ru s la - va lui Du - m - ne - ze -
 eu Ta - tã - lui, a - min.

7 În toa - te zi - le - e bi - ne Te cu - vîn - tăm

și lă - u - dăm nu - me - le - Tău

În veac și în vea - cul vea - cu - lui.

8 În - v re - d ni - tea - ște - ne Doa - m ne în zi -

- oa a - cia - s ta fă - ră pā - ca -

- at a ne fe - ri - noi.

9 Bi - ne eșt(i) cu - vîn - tat Doa - m ne Du - m ne - ze - ul pā -

- rin - ț i - lor no - ș tr(i) și lă - u - dat și pro - s - lă - vit

ia - ste nu - me - le - Tău în veaci, a - min

10 Să fi - e Doa - m ne mi - la Ta spre noi p re

cum am nă - dăj - du - it spre Ti - ne

11

Bi - ne ești cu - vîn - tat Doa - m ne În - va - fă - ne p re -

- no - oi îndrep - tă - ri - le Ta - le.

12

Doa m ne s că - pa - re Te - ai fă - cut noa - o

în neam și în, neam. Eu am zis: Doa - m ne mi - lu -

ia - ște - mă, vin - de - că su - fle - tul mie - eu,

că am gre - șit Ți - e.

13

Doa - m ne la Ți - ne! am scă - pat în - va - fă - mă -

să fac vo - ia Ta că -

Tu ești Du - mne - ze - ul meu.

14

Că la Ți - ne ia - ste i z vo - rul vi - e - ții în - tru lu -

mi - na Ta vom , ve - dea lu - mi - na.

15 Sfin-te Du-m ne-ze - u - le, Sfin - te ta -

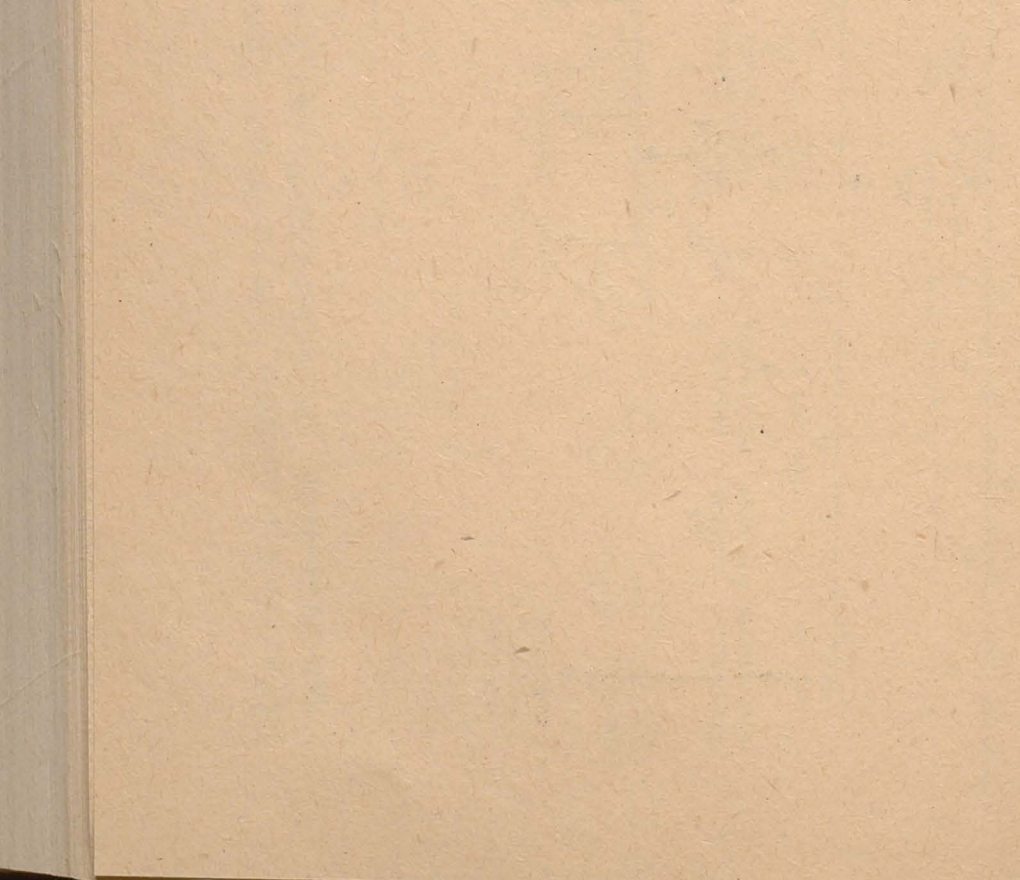
re, Sfin - te făr de moar - te, mi - lu - ia - ŝte - ne pre - noi.

16 S la - vă Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfin - tu - lui Duh.

Și a - cum și pu - ru - rea și în vea - cii - vea - ci - lor, a - min.

17 Sfin - te Du-m ne-ze - u - le, Sfin - te ta - re,

Sfin - te făr de moar - te, mi - lu - ia - ŝte - ne pre noi.





TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI

41.630